

Latin nyelvi segédanyag
joghallgatók számára

Összeállította: Dr. Petrasovszky Anna

LECTIO PRIMA

1. A LATIN KIEJTÉS ÉS HELYESÍRÁS

1. 1. A latin abc betűi: *a, b, c, d, e, f, g, h, i, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, x*, továbbá főleg idegen eredetű szavakban: *k, y, z*.

1. 2. Kiejtési szabályok:

Kétféle kiejtési rendszer használatos:

- a) humanista vagy erasmusi: nevét a 16. sz.-ban élt Rotterdami Erasmusról kapta,
- b) restituált: a visszaállított ókori kiejtés – a nyelvészek indirekt módon következtették ki.

A humanista kiejtés szabálya:

Magánhangzók (mgh.)– vocalēs

- egyszerű magánhangzók *-monophthongī*: **a, e, i, o, u, y**,
- kettős magánhangzók – *diphthongī*: **ae, oe**

A magánhangzók időtartamuk szerint:

- hosszú időtartamú magánhangzó. jele: **ā**
- rövid időtartamú mgh. jele: **ă**

(A rövid időtartamú magánhangzót külön nem jelöljük, kivéve, ha jelölésének fontos szerepe van.)

Eltérések a magyar kiejtéstől:

- ae = é** Caesar, aequitās (Cészar/Cézár, ékvitász)
de! külön ejtjük, ha a betűkapcsolat második tagja felett kettőspont vagy vízszintes vonal van: aēr/aēr
- oe = ő** poena (pőna), coetus (cőtusz)
külön ejtése! coēptio/coēptio (koempció)
- y = i/ü** tyrannis (tűrannisz)

Mássalhangzók (msh.) – consonantēs

- s = sz** servus (szervusz); magánhangzós környezetben hangozhat **z** hangzónak is, pl. Caesar (cészar/cézár)
- c = c** magas mgh. előtt: Cicerō (Ciceró), cēnsor (cénszor)

más esetben kiejtése mindig „k”, például:

- c = k** mély mgh. előtt: collēga (kolléga), cāsus (kászus)
szó végén: sīc (sik) nunc (nunk)
msh. előtt: sānctus (szánktusz)

cc = kc magas mgh. előtt ecce (ekce)

cc = kk mély mgh. előtt accūsāre (akkúszáre)

ti = ci mgh. előtt nātiō (náció) āctiō (ákción)

ti = ti ha előtte s, t, vagy x betű áll: bēstia (bésztiá),
gestiō (gesztió), Attius (Attiusz), Sextius (Szextiusz)
görög eredetű szavakban: Miltiadēs (Miltiadész)
tiara (tiara)
t + ī + mgh. tōtīus (tótiusz)

ch = k(h) schōla (szkóla)

ph = f philosōphus (filozofusz)

th = th/t theatrum

z = dz Amazon (Amadzon)

i = j szó elején mgh. után: Iānuārius, iūs
két mgh. között: Māius, māior

u = v a következő hangcsoportokban:
ngu + mgh. = ngv lingua (lingva)
su + mgh. = szv cōnsuētūdō (konszvétúdó)
qu + mgh. = kv aqua (akva); quae (kvé)

Eltérés a két kiejtési rendszer között:

betű(csoport)	humanista/erasmusi	restituált
c	c/k	k cēnsor (kénszor)
ti	ci/ti	ti nātiō (náció)
ae	é	aj Caesar (Kajszar)
oe	ő	oj poena (pojna)

1. 3. Helyesírás

A rómaiak eleinte csak nagybetűket használtak. A kisbetűk csak a késő római birodalomban (IV. – V. sz.-ban) alakultak ki. Ennek következtében lett általános később a kis- és nagybetűket megkülönböztető írásmód. A mai latin helyesírás nem sokban tér el a magyartól, eltérés csak a következőkben mutatkozik: nagybetűvel írjuk nemcsak a tulajdonneveket, de a tulajdonnévből képzett névszókát is. (Rōma → Rōmānus; Mārs → Mārtius;
Lātium → Latīnus).

Olvasási gyakorlat:

Digesta Iūstīnīanī, pātria, iūs cīvile, iūs Quirītium, pāterfamiliās, senātus populusque Rōmānus, magistrātus māiorēs et minorēs, quaestor, aedilis, iūs coērcitionis, Kaeso, Achilleus, philosophia, tempus, spatium, aetas, prō hērēdē gestiō, suggestiō, hīc et nunc, ex tunc, ex nunc, poenālis, comitia, Iūstitia, scientia, Latinī Iunianī, quaestiō, aliquis, Titius, eae, eārum, amīcītia, convergentia, Pyrrhus, Corpus Iūris Cīvilis, antiquitas, aedificium, impērium mīlitiae, Vēnus, capitis dēminutiō mēdia, lītis contestātiō, Alea iacta est. Clausūla rēbus sic stāntibus.

Feladatok**1. Írja át a latin helyesírás szabályai szerint a következő szavakat!**

menza - .....; generáció - .....; juriszdikció - .....;
 injekció - .....; akkumulátor - .....; konklúzió - .....;
 pásztor - .....; invesztitúra - .....; disztinkció .....;
 szuggesztió - .....; konzvetúdó - .....; konzekvens - .....

2. Adja meg köznyelvből ismert latin kifejezések jelentését!

ab ovō - .....; dē factō - .....; et cētera - .....;
 ā priori - .....; ars poētica - .....; cāsus bellī - .....;
 curriculum vītae - .....; deus ex māchina - .....; in memoriam - .....;
 Cogitō, ergo sum. - .....; in mediās rēs - .....; ex chatedrā - .....;
 Sors bona, nihil aliud. - .....; Prō patriā et libertāte - .....;
 Errāre humānum est. - .....; Nota bene! - .....

LECTIO SECUNDA

2. GRAMMATIKAI KIFEJEZÉSEK

2. 1. Névszók – Nōmina

1. főnév – nōmen substantīvum
2. melléknév – nōmen adiectīvum
3. számnév – nōmen numerāle
4. névmás – prōnōmen

További fontosabb szófajok: határozószó – adverbium
 előljárószó – praepositio
 kötőszó - coniunctio

A névszók neme: hímnem – genus **māsculinum** (m.)
 nőnem – genus **fēmininum** (f.)
 semlegesnem – genus **neutrum** (n.)

Névszóragozás – dēclīnātiō

Szám – numerus: egyesszám – **singulāris** (S.)
 többesszám – **plūrālis** (Pl.)

Eset – cāsus: alanyeset – **nōminātīvus** (nom.)   ki? mi?
 tárgyeset – **accūsātīvus** (acc.)   kit? mit?
 birtokos eset – **genitīvus** (gen.)   kinek-a? minek-a? kik/mik közül? milyen?
 részes határozó eset – **datīvus** (dat.)   kinek a részére? minek a részére?
 határozók esete – **ablātīvus** (abl.)   hogyan? mivel? mi által? hol? mikor? stb.

2. 2. Ige – Verbum

Meghatározott (ragozott) ige – verbum finitum:

1. igenem – genus: **actīvum** (act.)- cselekvő
passīvum (pass.) – szenvedő
2. igemód – modus: **indicātīvus** (ind.) – kijelentő mód
coniunctīvus (con.) – kötő mód
imperātīvus (imp.) - parancsoló mód
3. a cselekvés állapota – āctiō: imperfecta v. **imperfectum** (impf.)– folyamatos
perfecta v. **perfectum** (perf.) – befejezett
īnstāns – beálló
4. igeidő – tempus: **praesēns** (praes.)– jelen idő
praeteritum (praet.)– múlt idő
futūrum (fut.) – jövő idő

5. az ige száma – numerus: **singulāris** (S.) – egyes szám
plūrālis (Pl.) – többes szám

6. az ige személye - persōna: prima – első személy
secunda – második személy
tertia – harmadik személy

pl. amat = szeret: 1. āctivum, 2. indicātīvus, 3. imperfectum, 4. praesēns, 5. sigulāris,
6. tertia persōna

Nem meghatározott (nem ragozott) ige – igenevek – verbum infinitum:

infinitivus – főnévi igenév (pl. agēre – perelni, cselekedni)

participium – melléknévi igenév (pl. agens – cselekvő, actus, acta, actum megtett stb.)

gerundium – igéből képzett főnév (pl. ius ēdicendi – hirdetménykibocsátási jog)

supinum – célhatározói v. tekintethatározói értelmű főnévi igenév (pl. pācem petitum – békekérés végett; horribile dictū – még szörnyű kimondani is)

Feladatok

1. Adja meg a következő nyelvtani fogalmak latin megfelelőjét!

főnévi igenév - .....; alanyeset - .....; hímnem - .....

melléknévi igenév - .....; tárgyeset - .....; előljárósó - .....

egyesszám - .....; többesszám - .....; nőnem - .....

semleges nem - .....; határozósó - .....; ige - .....

igéből képzett főnév - .....; jelen idő - .....; folyamatos - .....

befejezett - .....; múlt idő - .....; jövő idő - .....

2. Sorolja fel a névszók ragozása során használt eseteket!

3. Milyen igemódokat, igeidőket és cselekvési állapotokat ismer az igék esetében?

LECTIO TERTIA

3. A NÉVSZÓRAGOZÁS - DĒCLĪNĀTIŌ

3. 1. A főnevek szótári alakja, declinációba sorolása, ragozási töve, esetragjai

A főnevek szótári alakja 3 részből áll: 1. singulāris nōminātīvus

2. singulāris genitīvus

3. a főnév neme (genus)

pl.	lĕx	lĕgis	f. = törvény
	↓	↓	↓

1. singulāris nōminātīvus   2. singulāris genitīvus   3. a főnév neme

Vannak olyan főnevek, melyek **csak többes számban használatosak**, ezek szótári alakja értelemszerűen: 1. plurālis nōminātīvus, 2. plurālis genitīvus 3. a főnév neme.

pl. comitia, comitiōrum n. népgyűlés; nūptiae, nūptiārum f. házasság, házasságkötés
castra, castrōrum n. tábor;
bōna, bōnōrum n. javak, vagyon.

A főnevek csoportosítása az öt declináció szerint

dēclīnātiŏ	I.	II.	III.	IV.	V.
s. nom.	-a	-us/-er/ -ir/ -um	változatos végződés	-us/-u	-ēs
s. gen.	-ae	-ī	-is	-ūs	-eī
nem/genus	m./f.	m./ n.	m./ f./ n.	m./f./ n.	m./ f.
példák:	<i>collĕga</i> , <i>collĕgae</i> m. hivataltárs <i>familia</i> , <i>familiae</i> f. család	<i>reus</i> , <i>reī</i> m. vádlott, alperes <i>ager</i> , <i>agrī</i> m. szántó föld <i>vir</i> , <i>virī</i> m. férfi <i>dēlictum</i> , <i>dēlicī</i> n. magánbűncselekmény	<i>homō</i> , <i>hominis</i> m. ember <i>lĕx</i> , <i>lĕgis</i> f. törvény <i>crīmen</i> , <i>crīminis</i> n. közbűncselekmény	<i>status</i> , <i>statūs</i> m.. helyzet, állapot; <i>genu</i> , <i>genūs</i> n. térd	<i>diēs</i> , <i>dieī</i> m. nap <i>rēs</i> , <i>reī</i> f. dolog, ügy

A főnevek ragozása úgy történik, hogy az adott declinációs főnév ragozási tövéhez hozzáillesztjük a rá vonatkozó egyes esetragokat (pl. az I. declinációs főnévhez az I. declinatio ragjait). A **ragozási tövet** úgy kapjuk meg, hogy az adott főnév s. genitivuszi alakjából elhagyjuk a genitivus ragját. Pl. *lĕx*, *lĕgis* f. ragozási töve: → *lĕg-* ;

familia, *familiae* f. ragozási töve: → *famili-*;

ager, *agrī* m. ragozási töve: → *agr-*;

Az egyes declinációk esetragjait összefoglalóan szemléltető táblázat

declinációk:	I.	II.		III.			IV.	V.
tövek:	-a	-o		msh./ gyenge. i / msh. erős i			-u	-e
nemek:	m./ f.	m.	n.	m./ f.	n.	n.	m./f. n.	m./ f.
S. nom.	-ā	-us/ -er/ -ir/	-um	~	~	~	-us -u	-ēs
acc.	-am	-um		-em	~	~	-um -u	-em
gen.	-ae	-ī		-is		-is	-ūs -ūs	-ēī
dat.	-ae	-ō		-i		-i	-uī -ū	-eī
abl.	-ā	-ō		-e		-i	-ū -ū	-ē
Pl. nom.	-ae	-ī	-a	-ēs	-a	-ia	-ūs -ua	-ēs
acc.	-ās	-ōs	-a	-ēs	-a	-ia	-ūs -ua	-ēs
gen.	-ārum	-ōrum		-um/-ium	-um	-ium	-uum	-ērum
dat.	-īs	-īs		-ibus		-ibus	-ibus	-ēbus
abl.	-īs	-īs		-ibus		-ibus	-ibus	-ēbus

3. 2. Az I. declinációs főnevek („a” tövűek)

Szótári alakjuk végződésük alapján: 1. S. nom. – **a**
2. S. gen. –**ae**
3. nemük: **f./m.**

pl. *pātria*, *pātriae* f. = haza
collēga, *collēgae* m. = tiszttárs
hivataltárs

Az alábbi táblázatban vastag betűvel jelzett esetragokat a főnév S. genitivuszi ragja helyébe kell illeszteni. (A *patria*, *patriae* f. szó esetében a *patri-ae* alakot kell figyelembe venni.)

<i>pātria</i> , <i>pātriae</i> f. = haza	Singulāris		Plūrālis	
nominativus (alanyeset)	pātria	(a) haza	pātriae	(a) hazák
accusativus (tárgyeset)	pātriam	(a) hazát	pātriās	(a) hazákat
genitivus (birtokos eset)	pātriae	(a) hazának a...	pātriārum	(a) hazáknak a...
dativus (részeshatározó eset)	pātriae	(a)haza részére	pātriīs	(a) hazák részére
ablativus (határozók esete)	pātriā	(a)haza által, stb.	pātriīs	(a) hazák által stb.

A latin nyelvben a magyartól eltérően *nincs névelő*.

Az ablativus (határozók esete) magyarra fordítása változatos megoldást kínál, ugyanis ez az eset magába foglalja a magyar nyelv többféle határozóját – kivéve természetesen a részeshatározó esetet. Fordítása ezért történhet: módhatározóval, időhatározóval, eszközhatózóval, tekintethatózóval stb.

Gyakran áll előjáró szavakkal (praepositiō): pl. *dē patriā* = a hazáról.

4. PRAEPOSITIŌ - ELŐLJÁRÓSZÓ

A latin előjáró szavak magyar nyelvben bizonyos határozós viszonyokat fejeznek ki.

A latin elnevezés – praepositio (praeponere = előre helyezni) az előjáróval együtt álló névszóhoz viszonyított helyét jelzi.

A praepositíók bizonyos eseteket vonzanak, általában accusativusszal vagy ablativusszal állnak. Tehát azt a szót, amire a praepositio vonatkozik, ragozott alakban használjuk. Pl. **contrā** + acc. = ellen, szemben (*contrā patriam* = a hazával szemben) **dē** + abl. = -ról, -ről, szerint, alapján (*dē patriā* = a hazáról, *dē factō* = tény szerint, tény alapján, *dē iūre* = a jogról, jog szerint, jogilag)

A latin nyelvben praepositíók mellett postpositíók is használatosak (postponere = utána helyezni) pl. *causā* = ért, miatt + gen. (*rei publicae causā* = államérdekből); *gratiā* = okából, kedvéért + gen. (*exemplī gratiā* = példának okáért).

A latin nyelvben leggyakrabban előforduló előjárószók:

accūsātīvus	ablātīvus	accūsātīvus/ablātīvus (hová?) (hol?)
<p>ante előtt</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>ante Christum nātum</i> Krisztus születése előtt • <i>ante diem</i> § a kikötött/meghatározott idő előtt(i) teljesítés <p>apud -nál, nél</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>apud iūdicem</i> § a bíró előtt(i) eljárás <p>ad -hoz, -hez, -höz, -nál, -nél, -ra, -re</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>ad bēstiās</i> vadállatok elé • <i>ad acta</i> § az iratokhoz (végletesen lezár egy ügyet) • <i>ad analōgiam</i> (vmely jogeset) hasonlatosságára • <i>ad hoc</i> ehhez, erre az alkalmi/adott esetre <p>adversus szemben</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>adversus perīculum</i> § a 	<p>ā, ab -tól, -től</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>ā posteriōrī</i> a későbbiből, a következményekből (kiindulva) • <i>ā priōrī</i> az előzőből (a tapasztalatot megelőzőből) • <i>ab intestātō</i> § végrendelet nélkül (tkp. abból kiindulva, hogy nincs végrendelet) <p>cum -val, -vel (együtt)</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>cum rē</i> a dologgal együtt • <i>cum laude</i> dicsérettel <p>dē -ről, -ről, szerint, alapján</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>dē iūre</i> § jog szerint, jogilag, jogszerűen 	<p>in + acc. -ba, -be, -ra, -re, irányában, szemben</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>in persōnam</i> § személlyel szemben, a személy irányában, a személyre irányulva • <i>in rem</i> § dologra irányulva • <i>in iūs vocātiō</i> § perbehívás • <i>in memōriam</i> vki emlékezetéül <p>in + abl. -ban, -ben, -on, -en. ön, előtt</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>in iūre</i> § a bíró előtt, a magistratus előtt, a hivatali eljárás szabályai

<p>veszéllyel szemben, veszély elhárítására</p> <p>contrā ellen</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>contrā testāmentum</i> § végrendelet ellen • <i>contrā facta</i> tények ellen <p>extra kívül</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>extra territorium</i> § (joghatósági) területen kívül; • <i>extra dominium</i> birtokon kívül; • <i>extra mūrōs</i> városfalakon kívül <p>intra belül</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>intra dominium</i> birtokon belül; • <i>intra mūrōs</i> városfalakon belül <p>inter között</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>inter vīvōs</i> § élő személyek között (megkötött jogügylet) <p>ob miatt</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>ob metum</i> félelelmből <p>per át, keresztül, segítségével</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>per lēgēs</i> § törvényeken keresztül, törvények újtán • <i>per sē</i> önmagától • <i>per tangentem</i> érintőlegesen <p>post után, mögött, óta</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>post mortem</i> halál után • <i>post Christum nātum</i> Krisztus születése után <p>praeter mellett, mellette el, mellőzve, vmin túl</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>praeter lēgem</i> § egy törvény mellett, egy törvényt mellőzve (egy hatályos jogszabály mellőzése annak alkalmazhatatlansága miatt) <p>•</p> <p>propter miatt, közel</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>propter avāratiam</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>dē factō</i> tény alapján, tényszerűen • <i>dē lēge ferenda</i> § az alkotandó, meghozandó jogszabály szempontjából; • <i>dē lēge lāta</i> § a hatályban lévő jogszabályok szempontjából <p>ē, ex -ból, -ből</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>ex contractū</i> § szerződésből (kifolyólag) • <i>ex officiō</i> § hivatalból • <i>ex tunc</i> akkortól fogva; § a múltbéli időponttól fogva; visszamenőleges hatályt biztosító norma • <i>ex nunc</i> mostantól fogva; § azonnali hatállyal <p>sine nélkül</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>sine dubiō</i> kétség nélkül; • <i>sine clausulā</i> § záradéktól mentesen <p>prō -ért, helyett</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>prō formā</i> külsőségek szerint, látszatra; • <i>prō viribus</i> az (örökség) erejéig • <i>prō libertāte</i> a szabadságért • <i>prō urbe</i> a városért 	<p>szerint</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>in vitrō</i> mesterséges környezetben (létrehozva) <p>sub + acc. alá</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>sub potestātem</i> hatalma alá • <i>sub montem</i> a hegy lábánál <p>sub + abl. alatt</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>sub rosā</i> a rózsza alatt, bizalmasan szóva, titoktartás mellett; • <i>sub sigillō</i> pecsét alatt, titokban, titoktartás mellett; • <i>sub clausulā</i> § záradék alatt, záradékba foglalva; <p>super + acc. fölé</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>super flūmen a folyó fölé</i> <p>+ abl. fölött</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>super cervice</i> nyakon
--	--	---

<p>kapzsiságból secundum nyomán, mentén, szerint</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>secundum nātūram</i> a természet szerint, a természet nyomán <p>trāns át, keresztül, túlra</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>trans Tiberim</i> a Tiberiszen túlra; <p>ultrā túl</p> <ul style="list-style-type: none"> <i>ultra virēs</i> erőn, képességen felül, § hatáskört túllépve 		
---	--	--

A birtokos szerkezet

A magyartól szórendben eltérhet a latin birtokos szerkezet, s ebben az esetben első helyen áll a birtok és ezt követi a birtokos genitivuszi alakban.

Pl.	concilium plēbis = a plebs gyűlése;	iūs gentium = a népek joga
↓	↓	↓ ↓
gyűlés	népnek a...	jog népeknek a ...
(concilium, conciliī n)	(plēbs, plēbis f.)	(ius, iuris n.) (gēns, gentis f. gentium = Pl. gen.)

Sokszor a magyar nyelvnek megfelelő szórendben találjuk a latin birtokos szerkezetet, azonban a birtokos ekkor is genitivuszban áll.

Pl.	lītis contestātiō = a per tanusítása (tkp. az eljárás törvényes voltának tanusítása)
↓	↓
pernek a ..	tanusítás(a)
(līs, lītis f.)	(contestātiō, contestātiōnis f.)

Feladatok

1. Csoportosítsa a főneveket declinatiójuk szerint, majd állapítsa meg a ragozási tövüket!

arrha, arrhae f. foglaló; līs, lītis f. per; prōcessus, prōcessūs m. eljárás; rēs, reī f. dolog; reus, reī m. vádlott; iūs, iūris n. jog; tempus, temporis n. idő; fructus, fructūs m. gyümölcs; ager, agrī m. szántóföld; pāter, pātris m. apa; arbiter, arbitrī m. választott bíró; decemvir, decemvirī m. a decemvirátus tagja; superficiēs, superficieī f. felülépítmény; alea, aleae f. kocka; nūptiae, nūptiarum f. házasság; nūpta, nūptae f. feleség; corpus, corporis n. test; vīs, vis f. erőszak, erő.

2. Ragozza el az 1. feladatban található I. declinációs főneveket!

3. Tegye ellenkező számba a főnév megadott esetét! pl. arrham → arrhās; arrhīs → arrhā

alea- .....; aleā - .....; patriārum - .....;
collēgās - .....; nūptae - .....; nūptae - .....

4. Fordítsa magyarra a birtokos szerkezeteket!

impērium mīlitiae - .....; vindicātiō reī - .....;
iūs nātūrae - .....; iūs bellī ac pācis - .....;
statūs permūtātiō - .....; cūra prodigī - .....;
hērēdis institūtiō - .....; capitis dēminūtiō - .....

szavak:

ac és;

bellum, -ī n. háború;

caput, capitis n. fej, fő, jogállapot;

cūra, -ae f. gondnokság;

dēminūtiō, -ōnis f. csökkenés.

hērēs, hērēdis m. örökös;

impērium, -ī (fő)hatalom;

institūtiō, -ōnis f. (meg)nevezés, állítás;

iūs, iūris n. jog;

mīlitia, mīlitiae f. katonaság;

nātūra, natūrae f. természet;

pāx, pācis f. béke;

permutātiō, -ōnis f. változás, csere;

prodigus, -ī m. tékozló;

rēs, reī f. dolog;

status, statūs m. helyzet, jogállapot;

vindicātiō vindicātiōnis f. igénylés (keresetfajta);

5. Fordítsa latinra a magyar birtokos szerkezeteket!

a nő tulajdona - .....; a nők tulajdona - .....;
a jogtudós válasza - .....; a törvény természete - .....;
a császár rendelete - .....; a király határozata - .....;
a haza atyja - .....; a lopás büntetése - .....

Szavak:

constitūtiō, -ōnis f. rendelet;

decrētum, -ī n. határozat ;

dominium, -ī n. tulajdon;

fēmina, -ae f. nő;

fūrtum, -ī n. lopás;

iūrisconsultus, -ī m. jogtudós;

lēx, lēgis f. törvény;

nātūra, -ae f. természet;

pāter, pātris m. atya;

pātria, -ae f. haza;

poena, -ae f. büntetés

princeps, principis m. császár;

respōnsum, -ī n. válasz;

rēx, rēgis m. király;

6. Fordítsa magyarra a praepositióval ellátott kifejezéseket!

contrā nātūrā - .....; dē nātūrā reī - .....;
 in pātriā - .....; inter amīcās - .....;
 dē poenīs feminārum - .....; apud fēminās - .....;
 ad bēstiās - .....; prō pātriā - .....;
 Szavak:

ad + acc. -hoz, -hez, -höz; elé;
amīca, -ae f. barátnő;
apud + acc. -nál, -nél, előtt;
bēstia, -ae f. vadállat;

contrā + acc. ellen, szemben;
dē + abl. -ról, ről, szerint;
in + abl. -ban, -ben;
inter + acc. között, közé;
prō + abl.-ért, -ként, helyett;

7. A következő szavaknak mi a latin eredete? Adja meg latin megfelelőjüket pontos szótári alakjukban!

pönális, pönálé - .....; natúr - .....; feminizmus - .....;
 pacifista - .....; permutáció - .....; juss - .....;
 kontráz - .....; bestiális - .....; legális - .....;
 milicia - .....; státusz - .....; pró és kontra - .....;

8. Fordítsa latinra!

a hazán kívül - .....; személlyel szemben - .....;
 természet ellen - .....; büntetésekről - .....;
 gondnokságért - .....; házasság után - .....;

LECTIŌ QUARTA

5. CONIUGĀTIŌ ĀLTALĀBAN

A coniugātiō a latin igeragozási rendszer neve. Az igéket 4 csoportba, azaz 4 coniugatióba lehet besorolni. Ennek megfelelően 4 coniugatiót különböztethetünk meg.

A megkülönböztetés alapja az igék szótári alakja.

5. 1. Az igék szótári alakja

Az igének általában 4 szótári alakja van, mely cselekvő igenemben (activum) szerepel:

1. accusō	2. accusāre	3. accusāvī	4. accusātum
↓	↓	↓	↓
ind. praes. impf. S./1.	infinitivus	ind. praes. perf. S./1.	supinum acc.-a
↓	↓	↓	↓
jelentése: vádolólok	vádolni	megvádoltam	vádolás végett, azért, hogy vádoljak

5. 2. Az igék megkülönböztetése a 4 coniugātiō szerint:

A csoportostás az igék második szótári alakja alapján történik, melynek végződése az egyes coniugatiókban jellegzetesen eltérő:

I. coniugātiō → **-āre** (accusō, accusā**re**, accusāvī, accusātum), szótári jelölése: accusō, **1**,
-āvī, -ātum

II. coniugātiō → **-ēre** (habeō, **habēre**, habuī, habitum), szótári jelölése: habeō, **2**, -uī, -itum

III. coniugātiō → **-ĕre** (agō, **agĕre**, ĕgi, āctum), szótári jelölése: agō, **3**, ĕgi, āctum

IV. coniugātiō → **-īre** (veniō, **venīre**, vēnī, ventum), szótári jelölése: veniō, **4**, vēnī, ventum

5. 3. Az ige tövei

Az ige ragozása során, továbbá az igékből képzett újabb szavak és szófajok tekintetében kulcsszerepet töltenek be az ige tövei:

1. **imperfectum tő** (ebből képezzük a parancsoló mód alakjait, a kijelentő és kötő mód folyamatos – imperfectum - igeidőit és néhány igenevet)
2. **perfectum tő** (a kijelentő és kötő mód befejezett - perfectum - igeidőinek képzéséhez szükséges)
3. **supinum tő** (igenevek és egyes képzett névszók alapja)

Imperfectum tő képzése

Az I.-II.- IV. coniugatiókban egységes, a III. coniugatióban az igtövek különbözősége miatt az előzőktől eltérő.

I. coni.: 2. szótári alak – re → accūsō, **accūsāre**, accūsāvī, accūsātum → **accūsā-** (-ā/ā tövű igék)

II. coni.: 2. szótári alak – re → habeō, **habēre**, habuī, habitum → **habē-** (-ē tövű igék)

III. coni.: 1. szótári alak – ō → **agō**, agēre, ēgi, āctum → **ag-** (msh. tövű igék)
 → **tribuō**, tribuēre, tribuī, tributum → **tribu-** (-u tövű igék)
 → **faciō**, facēre, fēci, factum → **facī-** (rövid i tövű igék)

IV. coni.: 2. szótári alak – re → veniō, **venīre**, vēni, veīntum → **venī-** (hosszú –ī tövű igék)

Perfectum tő képzése

Valamennyi coniugatióban egységes módon az ige 3. szótári alakja – ī

pl. accusō, accusāre, **accusāvī**, accusātum → **accusāv-**
 dō, dare, **dedī**, dātum → **ded-**

Supinum tő képzése

Szintén egységesen 4. szótári alak – um:

pl. accusō, accusāre, accusāvī, **accusātum** → **accusā-**
 dō, dare, dedī, **datum** → **dat-**

Ez a tő szolgál többek között új szavak, szófajok képzésére.

pl. trahō, 3, trāxī, tractum (húz, von) → **tractor** (vontató), tractus, tracta, tractum (vontatott)
 narrō, 1, narrāvī, narrātum (mesél) → **narrātor** (mesélő), narratus, narrata, narratum
 (elmesélt, elbeszélt)
 regō, 3, rēgi, rēctum (irányít) → **rēctor** (irányító), rēctus, rēcta, rēctum (irányított)
 stb.

5. 4. Az ige indicativus praesens imperfectum activi alakja

Képzése: *az egyes szám első személyt kivéve* (ez megegyezik az ige első szótári alakjával!)

imperfectum tő	+	cselekvő személyragok	
↓		↓	
ld. 5. 3. pont		S./1. -ō/m*	P./ 1. -mus
		2. -s	2. -tis
		3. -t	3. -nt

---

* **m** a személyrag például a létige esetében: sum = vagyok

I. coni.	II. coni.	III. coni*			IV. coni.**
-a tő	-e tő	msh. tő	-u tő	-i tő	-ī tő
accusō = vádolólok	habeō	agō	tribuō	faciō	veniō
accusās = vádolsz	habēs	agīs	tribuis	facis	venis
accusāt = vádolólok	habēt	agit	tribuit	facit	venit
accusāmus = vádolólok	habēmus	agimus	tribuimus	facimus	venimus
accusātis = vádolólok	habētis	agitis	tribuitis	facitis	venitis
accusant = vádolólok	habēnt	agunt	tribuunt	faciunt	veniunt

*A III. coniugatióban az imperfectum tő és a személyrag közé egy kiejtést megkönnyítő betű járul S./1,2,3, és P./1.,2. személyekben *-i* betű, P./3. személyben *-u* betű.

**A IV. coniugatióban az előzőhöz hasonlóan P./3. személyben *-u* betű járul.

A létige – sum, esse, fui – indicativus praesens imperfectum alakja

sum vagyok	sumus vagyunk
es vagy	estis vagytok
est van	sunt vannak

A possum, posse, potui = -hat, -het, képes ige indicativus praesens imperfectum alakja

possum képes vagyok	possumus képesek vagyunk
potes képes vagy	potestis képesek vagytok
potest képes, -hat, -het	possunt képesek, -hatnak, -hetnek

A possum, posse, potui ige a létige ragozását követi. A magyar nyelvhez hasonlóan utána infinitívuszt használunk, pl.: possum agere – képes vagyok cselekedni, cselekedhetek; potest dare – adhat. Infinitívuszt lásd: 6. pont!

6. AZ IGE INFINITIVUSZA (INFINITIVUS IMPERFECTUS ACTIVI)

Az infinitívus főnévi igenév.

(A latin nyelvben cselekvő és szenvedő értelmű infinitívuszokat különböztetünk meg, ezen belül lehetnek még folyamatos, befejezett, és beálló alakjuk, melyeket később tárgyaljuk.)
Az infinitívus (imperfectus activi) megegyezik az ige 2. szótári alakjával.

A fenti igék példáján a következő:

dare = adni

habēre = bírni, birtokolni

agere = perelni, cselekedni

facere = tenni, csinálni

tribuere = osztani,

venire = jönni

Feladatok

1. Képezze az alábbi igék töveit!

	impf. tő;	perf. tő	sup. tő
	↓	↓	↓
mandō, mandāre, mandāvī, mandātum (megbízást ad) -	.....;	.....;	.....;
tribuō, tribuēre, tribuī, tributum (juttat) -	.....;	.....;	.....;
doceō, docēre, docuī, doctum (tanít) -	.....;	.....;	.....;
dīcō, dīcere, dīxī, dīctum (mond) -	.....;	.....;	.....;
pūniō, pūnīre, pūnīvī, pūnītum (büntet) -	.....;	.....;	.....;

2. Ragozza el az 1. feladat igéit indicativus praesens imperfectum alakban!

3. Tegye ellenkező számban a megadott személyű igét! Pl. mandō → mandāmus; mandant → mandat

sum - .....; estis - .....; docēmus - .....; dicunt - .....;

sunt - .....; mandātis - .....; pūnis - .....; mandō - .....;

possumus - .....; es - .....; doceō - .....; potest - .....

4. Fordítsa latinra az igék alakjait!

tanítunk - .....; taníthatunk - .....; büntetnek - .....;

megbízást adnak - .....; mondhatom - ....., perelhetek - .....;

vagyunk - ....., juttat - .....; vagyok - .....;

megbízást adni - .....; büntetni - .....; lenni - .....

5. Fordítsa magyarra! (Trānslātiō)

Cūra absentis; manūmissiō per epistulam; dolō facere; consul sine collēgā; donātiō mortis causā; donātiō ante nūptiās; donātiō propter nūptiās; Aurora Musīs amīca (est). Cīvitās est societās. Fīnis cīvitātis securitās est. Imperātor pater patriae est. Dare, facēre, praestāre. Moram facēre. Praetor iūs facēre non potest. Nūptiae sunt coniunctiō maris et fēminae.

Szavak:

ābsēns (ābsentis) távollévő;
āgnōscō, āgnōscere, āgnōvī, āgnitum ismer, elismer;
ante + acc. előtt;
aurora, -ae f. hajnal;
causā + gen. –okából, –ért, miatt;
cīvitās, cīvitātis f. polgárság, város, állam;
collēga, -ae m. hivataltárs, tiszttárs;
coniunctiō, -ōnis f. összekötés, egybekelés;
consul, consulis m. konzul;
cūra, cūrae f. gondnokság;
cūria, -ae f. törvényszék, a szenátus tanácsháza, bíróság;
dō, dare, dedī, dātum ad;
dolus, -ī m. csalárdság;
donātiō, -ōnis f. ajándékozás;
epistula, epistulae f. levél;
faciō, facēre, fecī, factum tesz, csinál, cselekszik;
fēmina, -ae f. nő;

finis, finis m. cél;
imperator, -oris m. császár;
manūmissiō, manūmissiōnis f. rabszolga-felszabadítás;
mās, māris m. férfi;
mora, -ae f. késedelem;
mors, mortis f. halál;
Mūsa, -ae f. múzsa;
nūptiae, nūptiarum f. házasság;
pāter, pātris, m. apa;
pātria, -ae f. haza;
per + acc. át, keresztül, segítségével;
praestō, praestāre, praestiī, praestitum teljesít, helytáll;
praetor, -oris m. prétor;
propter + acc. –ért, miatt;
quisquid, quiquid bármi, ami;
securitās, -ātis f. biztonság;
sine + abl. nélkül;
societās, -ātis f. társaság;
trānslātiō, trānslātiōnis f. fordítás latinról magyarra

6. Adja meg a magyar szavak latin eredetijét pontos szótári alakjukkal!

kollégialitás - .....; finálé - .....; dátum - .....;
 kurátor - .....; agnoszticizmus - .....;
 mortalitás - .....; múzsa - .....; faktum - .....;
 dolózus - .....; szociális - .....; paternalizmus - .....

7. Mi a latin megfelelője a következő kifejezéseknek?

barátnő nélkül - .....; biztonságban - .....; a nőket - .....;
 az állam célja - .....; házasság miatt - .....; a haza atyja - .....;
 késedelembe esni - .....; férfi és nő egybekelése - .....;
 helytállni - .....; adni - .....; elismerni - .....

Sententiae et prōverbia

Aurōra Mūsis amica.

Histōria est magistra vitae.

Extra Hungāriam nōn est vita, si est vita, nōn est ita.

Absq̄e pugnā nōn est victōria.

Aquila nōn captat muscās.

Pecūnia nōn olet.

Nōn scholae, sed vitae discimus.

Inscītia est māter arrogantiae.

Et ipsa scientia potestās.

Ibi semper victōria, ubi concordia est.

Szavak:

absque + **abl.** nélkül, vmin. kívül

aquila, -ae f. sas

arrogantia, -ae f. gőg

aurōra, -ae f. hajnal

captō, **captāre**, **captāvī**, **captātum** kapdos, kapkod

concordia, -ae f. egyetértés, összhang

discō, **discērē**, **didicī** tanul

extra + **acc.** kívül

histōria, -ae f. történelem

Hungāria, -ae f. Magyarország

ibi itt, ott

inscītia, -ae f. tudatlanság, járatlanág

ipsa maga

ita ilyen, olyan

magistra, -ae f. tanárnő

māter, **mātris** f. anya

Mūsa, -ae f. Múzsza

musca, -ae f. légy

oleō, **olēre**, **oluī** szaga van, szaglik

pecūnia, -ae f. pénz

potestās, **potestātis** f. hatalom

prōverbium, -ī n. szállóige, közmondás

pugna, -ae f. (ököl)harc, küzdelem

schōla, -ae f. iskola

sententia, -ae f. vélemény, mondat, közmondás §.

bírói ítélet, jogi szakvélemény

scientia, -ae f. tudomány, tudás

sed de, viszont, ellenben

semper mindig

si ha

ubi ahol, hol?

victōria, -ae f. győzelem

vita, -ae f. élet

LECTIŌ QUINTA

7. A II. DĒCLINĀTIŌ

A II. dēclīnātiō az –ō tövű hím- és semlegesnemű főnevek ragozása. A semlegesneműek ragozása eltér a hímneműekétől annyiban, hogy mindkét számban alakilag megegyezik az alany- és a tárgyeset.

Szótári alak: 1. S. nom.: -us/-er/-ir/-um
2. S. gen. : -ī
3. neműk: m./ n.

pl. servus, servī m. (rabszolga)
ager, agrī m. (szántóföld), vir, virī m. férfi,
dēlictum, dēlictī n. (magánbűncselekmény)

A ragozás folyamán az esetragokat (táblázatban vastagon) a szó S. genitivuszi ragja helyébe kell illeszteni (ager, agrī → agrum).

		m.	m.	n.
S.	nom.	servus	ager	dēlictum
	acc.	servum	agrum	dēlictum
	gen.	servī	agrī	dēlictī
	dat.	servō	agrō	dēlictō
	abl.	servō	agrō	dēlictō
Pl.	nom.	servī	agrī	dēlicta
	acc.	servōs	agrōs	dēlicta
	gen.	servōrum	agrōrum	dēlictōrum
	dat.	servīs	agrīs	dēlictīs
	abl.	servīs	agrīs	dēlictīs

8. MELLÉKNEVEK

A melléknevek ragozása hasonlít a főnevekére, annyi az eltérés, hogy csak az első három declinatio esetvégződéseit alkalmazzák. Szótári alakjuk: sing. nominativus, mely alakilag - igazodva a főnevek neméhez - lehet: 3 végű:

pl. longus, longa, longum hosszú; niger, nigra, nigrum fekete;
celeber, celebris, celebre ünnepi;

2 végű:

pl. brevis, breve rövid; nātūrālis, nātūrāle természetes

1 végű:

pl. vetus öreg, régi; sapiēns bölcs;

A mellékneveket két fő csoportba osztjuk:

- az I-II. declinatiohoz tartozó melléknevek; pl. longus, longa, longum
niger, nigra, nigrum
- a III. declinatiohoz tartozó melléknevek (ld. később) pl. brevis, breve
sapiēns

8. 1. Az I.- II. declinációhoz tartozó melléknevek (-us, -a, -um; vagy -er, -a, -um végű melléknevek)

Három alakú melléknevek a főnév három nemének (māsculīnum, fēminīnum, neutrum) megfelelően:

Pl. pūblicus, pūblica, pūblicum szótári jelölése: pūblicus 3 = nyilvános, -köz
 līber, lībera, līberum līber 3 = szabad
 niger, nigra, nigrum niger,-gra, -grum = fekete

m. -us/-er II. dēclīnātiō	f. -a I. dēclīnātiō	n. -um II. dēclīnātiō
pūblicus	pūblica	pūblicum
līber	lībera	līberum

A melléknevek alakjait a főnevek neméhez kell igazítani: ha a főnév hímnemű, akkor a melléknév -us, vagy -er végű alakját, ha nőnemű, az -a végű alakját, ha semlegesnemű a melléknév -um végű alakját használjuk:

ager, agrī m. → ager pūblicus
 rēs, reī f. → res pūblica
 impērium, impēriū n. → impērium pūblicum

Ragozásuk az alábbi táblázat mintájára történik (zárójelben mellette példaként egy olyan főnév ragozása látható (a saját declinációjában), mellyel a melléknév nemben egyezik.

A melléknév ragozási töve: a) -us, -a, -um végű mellékneveknél e végződés elhagyásával kapjuk meg, pl. pūblicus, pūblica, pūblicum → public-

a) -er, -a, -um végű mellékneveknél célszerű a femininum és neutrum alakokból kiindulni és ezek végződését elhagyni.
 pl. niger, nigra, nigrum → nigr-

ater, atra, atrum → atr-. Ugyanis a masculinum alak még tartalmazza a ragozási tőhöz nem tartozó -e betűt. (niger, ater), ami a ragozás folyamán viszont kiesik. pl. nigrōrum

	m. II. decl.	f. I. dec.	n. II. decl.
S. nom.	(ager) pūblicus	(rēs) pūblica	(imperium) pūblicum
acc.	(agrum) pūblicum	(rem) pūblicam	(imperium) pūblicum
gen.	(agrī) pūblicī	(reī) pūblīcae	(imperīi) pūblicī
dat.	(agrō) pūblicō	(reī) pūblīcae	(imperīō) pūblicō
abl.	(agrō) pūblicō	(rē) pūblīcā	(imperīō) pūblicō
Pl. nom.	(agrī) pūblicī	(rēs) pūblīcae	(imperīa) pūblīca
acc.	(agrōs) pūblicōs	(rēs) pūblīcās	(imperīa) pūblīca
gen.	(agrōrum) pūblicōrum	(rērum) pūblīcārum	(imperīōrum) pūblicōrum
dat.	(agrīs) pūblicīs	(rēbus) pūblīcīs	(imperīīs) pūblīcīs
abl.	(agrīs) pūblicīs	(rēbus) pūblīcīs	(imperīīs) pūblīcīs

A melléknevet tehát a főnévvel nemben, számban, esetben egyeztetni kell.

Fordítás latinról magyarra (Trānslātiō)

- A latin nyelvben *nincs névelő*, így a magyarra fordításnál a magyar nyelvnek megfelelően használjuk a határozott ill. a határozatlan névelőket.
- A latin mondat *szórendje* általában: *alany – bővítmények – állítmány*. Pl. *Māter in iūre semper certa est.* Ez a szórend azonban nem teljesen kötött, hiszen a latin nyelv ragozó nyelv és az adott szavak mondatrészi szerepét nem a mondatban betöltött helyük adja (mint pl. az angol nyelvben), hanem a szavak ragja. A szórend tehát változhat.
- *Birtokos szerkezetek szórendje* általában: *birtok + birtokos* pl. *pater patriae* = a haza atyja. Ez a szórend megcserélődhet.
- A latin mondatnak mindig *van igei állítmánya*, a magyartól eltérően nem ismeri a névszói állítmányt, tehát a létigének ilyenkor szerepelnie kell a mondatban.
pl. A törvény jó. = *Lēx bona est.* A föld a miénk = *Ager noster est.*
Szállógék és közmondások esetén gyakran elmarad a mondat állítmánya, de ez értelemszerűen kiegészíthető. Pl. *Aurora Mūsis amīca. (est)* = A hajnal a múzsák barátja.

Trānslātiō

Causa iūsta; servus pūblicus; poēta doctus; fūrtum mānifestum; comitia centuriāta; iūs strictum; iūs Rōmānum; iūs praetōrium; iūs honorārium; iūs aequum; pia causa; bona māterna; comitia tribūta; Nōvus rēx, nōva lēx. persōna nōn grāta;

impērium mīlitiae; cūra annōnae; cūra furiōsī; praeceptum iūris; impedīmenta mātrimōniī; in persōnam āctiō; Deī gratiā; amīctīae causā; donātiō mortis causā; sine dubiō; prō patriā; Senātus populusque Rōmānus; impērium extrā mūrōs; donātio ante nūptiās; Nulla poena sine culpā.

Sententia incerta nōn valet. Perīculum est in mōra. Advocātus nōn accūsāt. Rēx regnat sed nōn gubernat. Lībera sunt mātīmōnia. Clāra pacta, bōnī amīcī. In dubiō prō reō. Inter dominum et servum nūlla amīcītia est. Līberum est mandātum nōn suscipērē. Māgna negligentia culpa est, magna culpa dōlus est.

Ubi nōn est culpa, ibi nōn est dēlictum. Neque furiōsus, neque furiōsa mātīmōnium contrahērē nōn possunt. Iūs est ars bōnī et aequī. Aedificium sōlō cēdit. Error iūris nocet, factī nōn nocet. Ignōrantia factī excusat. Praetor iūs dicere potest, iūs facere non potest. Arbiter poenam infligērē nōn potest. Cāsus nocet dominō. Furiōsus nūllum negōtium contrahērē potest. Iūdex ex officiō procēdērē dēbet. Nēmō iūdex in propriā causā.

Szavak:

accūsō, accūsāre, accūsāvī, accūsatum vádol

āctiō, āctiōnis f. cselekmény, kereset

advocātus, -ī m. ügyvéd

aedificium, -ī n. építmény

aequus, -a, -um egyenlő, méltányos

amīcītia, -ae f. barátság

amīcus, -ī m. barát

annōna, -ae f. évi gabonaellátmány

ante + acc. előtt

arbiter, arbitri m. választott bíró

ars, artis f. művészet, mesterség, tudás, tudomány

bōna, bōnōrum n. javak, vagyon

bōnus, -a, -um jó, derék

cāsus, cāsūs m. eset, baleset, véletlen

causā + gen okából, miatt, végett, céljából

causa, -ae f. ok, indok, ügy, jogcím, jogalap

cēdō, cēdērē, cessī, cessum eljut, járul (amihez: dat.), átenged

centuriātus, -a, -um centuria alapú, századok szerinti

clārus, -a, -um tiszta, világos, fényes, híres

comitia, comitiōrum n. népgyűlés

contrahō, contrahērē, contrāxī,

contractum megköt, összehúz, összevon

culpa, -ae f. vétek, vétség, vétkesség, gondatlanság

cūra, -ae f. gondnokság, ellátás, feladatkör

dēbeō, dēbere, dēbuī, dēbitum kell, köteles vmit tenni (inf.)

dēlictum, -ī n. (magán)bűncselekmény

deus, deī m. isten (P. nom. **dī**; P. abl. **dīis**)

dicō, dicērē, dixī, dictum mond, szól

doctus, -a, -um tanult, művelt

dōlus, -ī m. csalárdság, szándékos rosszhiszemű eljárás

dominus, -ī m. úr, tulajdonos

dōnātiō, dōnātiōnis f. ajándékozás

dubium, -ī n. kétség, kétely

error, erroris m. tévedés

ex + abl. -ból, -ből

excūsō, excūsāre, excūsāvī, excūsatum mentesít, félment

extrā + acc. kívül

faciō, facere, fecī, factum tesz, csinál

factum, -ī n. tény

furiōsus, -a, -um örült, elmebeteg

fūrtum, -ī n. lopás

gratiā + gen. miatt, -ért, okából, kedvéért, érdekében, céljából

grātus, -a, -um kedves

gubernō, gubernāre, gubernāvī, gubernātum kormányoz

honōrarius, -a, -um tisztviselői

ibi ott

ignōrantia, -ae f. nemtudás, tudatlanság, nemismerés

impedīmentum, -ī n. akadály

impērium, -ī n. (fő)hatalom, birodalom

in + acc. -ba, -be, -ra, -re (irányuló), ellen, szemben

incertus, -a, -um bizonytalan, meghatározatlan

infigō, infligērē, inflixī, inflictum vmihez üt, okoz, csinál

inter + acc. között, közre

iūdex, iūdicis m. bíró

iūs dicere jogot szolgáltat

iūs facere jogot alkot

iūs, iūris n. jog
iūstus, -a, -um jogos, igazságos, megfelelő
lēx, lēgis f. törvény
liber, -a, -um szabad
māgnus, -a, -um nagy
mandātum, -ī n. megbízás
mānifestus, -a, -um tettenért, kézzelfogható
māternus, -a, -um anyai, anyától származó
mātrimōnium, -ī n. házasság
mīlītia, -ae f. katonaság
mōra, -ae f. késedelem, késlekedés
mors, mortis f. halál
mūrus, -ī m. városfal
neglegentia, -ae f. hanyagság, gondatlanság
negōtium, -ī n. ügylet, jogügylet
nēmō (nēminis) senki
neque sem
noceō, nocēre, nocuī, nocitum árt, kárára van
nōn nem
nōvus, -a, -um új
nūllus, -a, -um semmilyen, semmiféle, senki
nūptiae, nūptiārum f. házasság
officium, -ī n. hivatal
pactum, -ī n. formátlan egyezség, szerződés
pātria, -ae f. haza
perīculum, -ī n. veszély
persōna, -ae f. személy, szabad ember
pius, -a, -um kegyes, istenfélő

poena, -ae f. büntetés
poenam infligēre büntetést kiszabni
poēta, -ae m. költő
populus, -ī m. nép
possum, posse, potuī -hat, -het, képes
praeceptum, -ī n. előírás, parancs, utasítás
praetōrius, -a, -um prétori
prō + abl. -ért, miatt, -ként
prōcēdō, prōcēdēre, prōcessī, prōcessum eljár, föllép, halad
proprius, -a, -um sajátos, saját
pūblicus, -a, -um nyilvános, közös, köz-
-que és (tapadószó)
regō, regēre, rēxī, rēctum irányít, uralkodik
reus, reī m. vádlott, alperes
rēx, rēgis m. király
Rōmanus, -a, -um római
sed de
senātus, senātūs m. szenátus
sententia, -ae f. mondat, kijelentés, vélemény, (bírói) ítélet, jogi szakvélemény
servus, -ī m. rabszolga, szolga
sine + abl. nélkül
sōlum, -ī n. talaj, telek
strictus, -a, -um szigorú
sum, esse, fuī van (létige)
suscipiō, suscipēre, suscipī, susceptum elvállal, megragad, megfog
tribūtus, -a, -um tribus szerinti, kerületi alapú
ubi ahol, hol?
valeō, valēre, valuī, valitūrus érvényben van, érvényes, ép, egészséges

Feladatok

1. Mi a közismert magyar szó latin eredetije pontos szótári alakjában?

akció - .....; valéta - .....; perszóna - .....

nulla - .....; patriotizmus - .....; innováció - .....

nóvum - .....; paktál - .....; régens - .....

szentencia - .....; publikus - .....; szervusz - .....

populáris - .....; processzus - .....; mágnás - .....

2. Képezze a szavak pluralis nominativuszát és accusativuszát!

advocātus - .....; aurōra - .....; aedificium - .....;
 servus - .....; ager - .....; sententia - .....;
 nūptiae - .....; solum - .....; poena - .....

3. Képezzen jelzős szerkezeteket és ragozza el őket singularis és pluralis esetekben!

mūrus, mūrī m. városfal; publicus, -a, -um közös, köz, nyilvános;
 officium, officiī n. hivatal; strictus, -a, -um szigorú
 poeta, -ae m. költő; liber, libera, liberum szabad

4. Tegye ellenkező számba az eset megtartásával a megadott jelzős szerkezeteket!

sententiam incertam - .....; officiīs magnīs - .....;
 mātrimonia propria - .....; servōs grātōs - .....;
 populōrum liberōrum - .....; poetae doctō - .....

5. Sententiae et prōverbia

Barba nōn facit philosophum.

Amītitia semper cāra est.

Bona causa triumphat.

Immodica īra gignit insāniam.

Mala herba citō crēscit.

Nōn numerō hōrās, nisī serēnās.

Medicus cūrat, natūra sānat.

Gladiātor in arenā capit cōnsilium.

Iūstitia rēgnōrum fundāmentum.

Magis movent exempla quam verba.

Quī cōnsilium nōn petit, auxilium petere nōn dēbet.

Ōtia dant vitia.

Sic trānsit glōria mundī.

Verba movent, exempla trahunt.

Szavak:

(h)arēna, -ae f. homokos fövény, homokos tengerpart, aréna, kúzdőtér
amīcītia, -ae f. barátság
auxilium, -ī n. segítség, támogatás, eszköz, mód
barba, -ae f. szakáll
bonus, -a, -um jó
capiō, capēre, cēpi, captum kap, szerez
cārus, -a, -um kedves
causa, -ae f. ok, ügy
citō gyorsan
cōnsilium, ī n. tanács, terv, szándék
crēscō, crēscere, crēvi, crētum nő, növekszik, gyarapszik
cūrō, cūrāre, cūrāvī, cūrātum törődik, ápol, gondoskodik
dēbeō, dēbere, dēbuī, dēbitu kell, köteles (tenni vmit: inf.), adós, tartozik (amivel: acc)
exemplum, -ī n. példa
faciō, facere, fecī, factum tesz, csinál, alkot
fundāmentum, -ī n. alap
gignō, gignere, genuī, genitus szül, terem, okoz
gladiātor, gladiātoris m. gladiátor
glōria, -ae f. dicsőség
herba, -ae f. fű, gyom
hōra, -ae f. óra
immodicus, -a, -um féktelen, mértéktelen
insānia, -ae f. örültség, esztelenség
īra, -ae f. harag

iūstītia, -ae f. igazságosság
magis inkább, nagyobb mértékben
malus, -a, -um rossz
medicus, -i m. orvos
moveō, movēre, mōvi, mōtum mozgat, indít, vonz, sarkall
mundus, -ī m. világ
niśi ha csak nem, kivéve, ha
numerō, numerāre, numerāvī, numerātum számol
ōtium, -ī n. tétlenség, nyugalom
petō, petere, petīvī, petitum kér, keres, követel
philosophus, -ī m. filozófus, bölcselő
quam mint
quī aki
rēgnum, -ī n. királyság, ország
sānō, sānāre, sānāvī, sānātum gyógyít, egészségessé tesz, helyrehoz
serēnus, -a, -um derűs, vidám
sic így, ily módon
trahō, trahere, traxī, tractum vonz, magával ragad, vonszol
trānseō, trānsire, trānsivī, trānsitum átmegy, átkel (amin: acc.), elmúlik
triumphō, triumphāre, triumphāvī, triumphātum győzedelmeskedik, diadalt arat
verbum, -ī n. szó, ige
vitium, -ī n. hiba, vétség, bűn

6. Tegye pluralis nominativus és accusativus esetekbe a következő semleges nemű szavakat!

auxilium, -ī n. - .....; .....; vitium, -ī n. - .....; .....

verbum, -ī n. - .....; .....; rēgnum, -ī n. - .....; .....

ōtium, -ī n. - .....; .....; cōnsilium, -ī n. ....; .....

7. Gyűjtse ki az eddig megismert mellékneveket pontos szótári alakjukkal együtt!

LECTIŌ SEXTA

9. BIRTOKOS NÉVMÁS

Az I.- II. declinációs melléknevek mintájára ragozzuk a birtokos névmásokat, melyek a melléknevekhez hasonlóan nemben, számban, esetben megegyeznek a jelzett szóval.

culpa, culpa**e** f. = véték → culpa mea = az én vétkem

pater, patris m. = apa → pater noster = apánk

collēga, collēga**e** m. = hivataltárs, kolléga → collēga meus = hivatali társam, kollégám

személy	singulāris	plūrālis
1.	meus, mea, me um = enyém	noster, nostra, nostr um = miénk
2.	tuus, tua, tu um = tied	vester, vestra, vestr um = tiétek
3.	suus, sua, su um = övé, sajátja	suus, sua, su um = övék, sajátjuk

10. III. DĒCLINĀTIŌ

Mássalhangzós, és i-tövű (erős és gyenge i-tövűek) főnevek declinációja, melybe hímnemű, nőnemű és semlegesnemű főnevek egyaránt tartoznak. Az alanyeset végződése rendkívül változatos, ami mégis egy kategóriába sorolja ezeket a főneveket, az a singularis genitivus végződése. Az esetragokat itt is a singularis genitivus esetrag helyébe alkalmazzuk. A masculinum és femininum nemű főnevek egységesen ugyanazokat a ragokat kapják, csak a neutrum neműek esetében van – a már II. declinációból is ismert – eltérés.

Szótári alakjuk: 1. S. nom. : ~

2. S. gen.: **-is**

3. nemük: m./f./n.

pl. homō, homin**is** m. = ember

lĕx, lĕg**is** f. = törvény

iūs, iūr**is** n. = jog

10. 1. A mássalhangzós tövű III. declinációs főnevek ragozása.

	m.	f	n.
S. nom.	homō	lex	iūs
acc.	homin em	lĕg em	iūs
gen.	homin is	lĕg is	iūr is
dat.	homin ī	lĕg ī	iūr ī
abl.	homine	lĕge	iūre
Pl. nom.	homin ēs	lĕg ēs	iūra
acc.	homin ēs	lĕg ēs	iūra
gen.	homin um	lĕg um	iūr um
dat.	homin ibus	lĕg ibus	iūr ibus
abl.	homin ibus	lĕg ibus	iūr ibus

10. 2. A gyenge i-tővű III. declinatiós főnevek (csak hímnemű és nőnemű főnevek!)

A gyenge i-tő elnevezés arra utal, hogy csak egy esetben, a plűrális genitívus esetvégződésében jelenik meg az „i” hangzó. Ezeknek a szavaknak a plűrális genitívus végződése: **-ium!** Ragozásuk egyébként megegyezik a mássalhangzós tővű főnevekével.

Ebbe a csoportba csak hímnemű és nőnemű főnevek tartoznak, melyek jellemzői a következők:

1) S. nom.-ban **-ēs**, / **-is** végűek,

melyek S. nom.-a és S.gen.-a azonos szótagszámú. Pl. **cīvis**, **cīvis** m. = polgár
(ún. parisyllaba) **tēstis**, **tēstis** m. = tanú
sēdēs, **sēdis** f. szék

2) S. nom.-ban **-s**, / **-x**, végű főnevek,

melyeknél a S. gen. –is ragja előtt 2 db. msh. áll. Pl. **urbs**, **urbis** f. = város
nox, **noctis** f. = éjszaka
pars, **partis** f. = rész, szerep, párt

10. 3. Az erős i-tővű III. declinatiós főnevek (csak semlegesneműek!)

Az erős i-tővű főneveknél több esetben is mutatkozik az „i” hangzó.

S. abl. végződése: **-i**

Pl. nom. és acc.: **-ia**

Pl. gen.: **-ium**

Ide tartoznak az **-e**, **-al**, **-ar** végű semlegesnemű főnevek.

pl. **māre**, **māris** n. = tenger; **animal**, **animalis** n. = élőlény, állat; **exemplar**, **exemplāris** n. = példány, másolat

	gyenge i-tő (m./f.)		erős i-tú (n.)		
S. nom.	cīvis	urbs	mare	animal	exemplar
acc.	cīvem	urbem	mare	animal	exemplar
gen.	cīvis	urbis	maris	animālis	exemplāris
dat.	cīvī	urbī	marī	animālī	exemplārī
abl.	cīve	urbe	marī	animālī	exemplārī
P. nom.	cīvēs	urbēs	marīa	animālīa	exemplārīa
acc.	cīvēs	urbēs	marīa	animālīa	exemplārīa
gen.	cīvīum	urbīum	marīum	animālīum	exemplārīum
dat.	cīvibus	urbibus	maribus	animālībus	exemplārībus
abl.	cīvibus	urbibus	maribus	animālībus	exemplārībus

10. 4. Tiszta i-tövé szavak ragozása

vīs, vis f. erő, erőszak; Tiberis, Tiberis m. Tiberis folyó

S. nom.	vīs	Pl. nom	vīrēs
acc.	vim	acc.	vīrēs
gen.	vis	gen.	vīrium
dat.	vī	dat.	vīribus
abl.	vī	abl.	vīribus

Tráslatió

mea culpa; iūs suum; potestās nostra; in cīvitāte vestrā; suī hērēdēs; ultima ratiō; homō novus; aquisitiō origināria; aquisitiō dērivātiva; iūs bellī ac pācis; persōna suī iūris; Contra lēgem; contra bonōs mōrēs; princeps lēgibus solūtus; Māgna Charta libertātum. Sociī meī socius meus socius nōn est. (Ulpianus D.50. 17. 47. 1.) iūs gentium; iūs Quiritium; trāns Tiberim; trāns mare; āctiō finium regundōrum; Vim vī repellere licet. Mūrus urbium virtūs. Natūra animalia docet. Ūnus testis, nūllus testis. Fīnis sanctificat mēdia. Iūs est ars bonī et aequī. Hostium mūnera nōn sunt mūnera.(Erasmus)

Nēmō iūdex sine āctōre. Nūlla regula sine exceptiōne. Perīculum est ēmptōris. Semel hērēs, semper hērēs. Lēgēs duodecim tabulārum; Praetium affectiōnis; Nūllum crīmen sine lēge. Nūlla poena sine lēge. In potestāte sunt liberī parentum ex iūstō mātirimōniō nātī. Bis peccat quī crīmen negat. Cōnsēnsus tollit errōrem. Fiscus semper habet iūs pīgnōris. Genus perīre nōn potest. Hērēditās vadit cum onere. Lēx nēminem cogit ad impossibilia. Lēgēs extra territōrium nōn obligant. Līs litem generat. Occāsiō facit fūrem. Iūris praecepta haec sunt: honestē vīverē, alterum nōn laedērē, suum cuique tribuērē.

Szavak

ac és

āctor, āctōris m. felperes

aequum, -ī n. méltányosság, egyenlőség

affectiō, affectiōnis f. vonzalom, szeretet

alter, altera, alterum más, másik

animal, animālis n. élőlény, állat

aquisitiō, aquisitiōnis f. szerzés, megszerzés

bellum, -ī n. háború

bis kétszer

bonum, -ī n. jószág

charta, -ae f. papír, irat, oklevél

civitās, civitātis f. polgárok összessége, polgárság, város

cōnsēnsus, -ūs m. egyetértés, megegyezés

crīmen, crīminis n. közbűncselekmény

cuique kinek-kinek, bárkinek (quisque dativusa)

cum + abl. -val, -vel együtt

dērivātus, -a, -um származékos, származtatott

duodecim tizenkettő

ēmptor, ēmptōris m. vevő, vásárló

ex/ē + abl. -ból, -ből

exceptiō, exceptiōnis f. kivétel, perbeli kifogás

extra + kívül

fīnis, fīnis m. határ, vég

fiscus, -ī m. pénztár, kincstár

fūr, fūris m./f. tolvaj

generō, generāre, generāvī, generātum szül, nemz, terem

gēns, gentis f. nemzet, nép, nemzetség

genus, generis n. fajta

habēō, habēre, habuī, habitum bír, van (amije: acc.)

haec ezek (**hic, haec, hoc** ez)

hērēditās, hērēditātis f. örökség, hagyaték, öröklés

hērēs, hērēdis m./f. örökös

homō, hominis m. ember

honestē tisztességesen
hostis, hostis m. ellenség
iūdex, iūdicis m. bíró
laedō, laedērē, laesī, laesum megsért, megvág
liberī, liberōrum m. gyerekek
libertās, libertātis f. szabadság
licet, licēre, licuit licitum est szabad (személytelen ige) + inf.
lis, litis f. per
mare, maris n. tenger
mēdium, -ī n. eszköz, közvetítő
mōs, mōris m. szokás, pl.-ban erkölcs
mūnus, mūneris n. szivesség, szolgálat, hivatal, kötelesség, ajándék, adomány,
mūrus, -ī m. városfal
negō, negāre, negāvī, negātum tagad, nemet mond
nōvus, -a, -um új
nūllus, -a, -um semmilyen, egy sem, semmi (s. gen: nūllius)
obligō, obligāre, obligāvī, obligātum köt, leköt, kötelez
occāsiō, occāsiōnis f. alkalom
onus, oneris n. teher, súly
originārius, -a, -um eredeti
parēns, parentis m./f. szülő
pāx, pācis f. béke
peccō, peccāre, peccāvī, peccātum vét, vétkezik
pereō, perēre, perivī, peritum elpusztul, tönkremegy
perīculum, -ī n. veszély
pīgnus, pīgnoris n. zálog, kézizálog
potestās, potestātis f. hatalom
praetium, -ī n. érték

princeps, principis m. császár
quī aki, ami
Quirītēs, Quirītium m. a római polgárok megnevezése (sing. alakja: Quirīs, -is m. v. Quirītis, -is m.)
rātiō, rātiōnis f. számítás, értelem, ész, megítélés, szabály
regula, -ae f. szabály
regundus, -a, -um a **regō, regērē** ige szenvedő beálló melléknévi alakja = rendezendő, amit rendezni kell
repellō, repellērē, reppulī, reppulsum elhárít, visszaver
sanctificō, santificāre, sanctificāvī, sanctificātum szentel, megszentel
semel egyszer
semper mindig
socius, sociī m. társ
solūtus, -a, -um mentes (amitől: abl.)
tabula, -ae f. tábla
territōrium, -ī n. terület
testis, testis m./f. tanú
Tiberis, -is m. a Tiberisz (ma: Tevere) folyó
tollō, tollērē, sustulī, sublātum felemel, elvisz, megszüntet, eltöröl
trāns + acc. át, keresztül
tribuō, tribuērē, tribuī, tributum megad, juttat, oszt
ultimus, -a, -um utolsó, végső
ūnus, -a, -um egy, egyetlen (s. gen: ūnius)
urbs, urbis f. város (Róma városa)
vadō, vadērē, vasī, vasum megy, jár
vivō, vivērē, vixī, victūrus él
vīs, vis f. erő, erőszak
virtūs, virtūtis f. erő, erény, érték

Feladatok

1. a) Egyeztesse a jelzót (melléknév vagy birtokos névmás) a jelzett szóval (főnév)!
- b) Az így kapott jelzős szerkezetet tegye plűrális nōminātīvusba!

servus, -ī m. szolga; noster, nostra, nostrum .....

corpus, corporis n. test; meus, mea, meum .....

obligātiō, -ōnis f. kötelem; nūllus, -a, -um semmilyen .....

testāmentum, -ī n. végrendelet; irritus, -a – um érvénytelen .....

iūs, iūris n.; strīctus, -a, -um szigorú .....;

populus, -i m. nép; Rōmānus, -a, -um római .....;

iūrisdictiō, -ōnis f. jogszolgáltatás; contentiōsus, -a, -um peres .....;

iūs, iūris n.; humanus, -a, -um emberi .....;

hērēs, hērēdis örökös m.; suus, sua, suum.....;

lēx, lēgis f. törvény; Rōmānus, -a, -um .....;

decemvir, -ī m. ;clārus, -a, -um híres .....;

2. Retroversiō – Fordítás magyarról latinra

A jó erkölcs ellen - .....

háború és béke joga - .....

előszereteti érték - .....

Az elmebeteg nem köthet házasságot. - .....

Nincs büncselekmény törvény nélkül. - .....

Senki sem lehet bíró a saját ügyében. - .....

Az örökség teherrel jár. - .....

A prétorok jogot szolgáltathatnak. - .....

3. a) Állapítsa meg a megadott III. declinációs főnévről, hogy milyen tövű!

(msh-tő, erős i-tő, gyenge i-tő, tiszta i-tő)

b) Majd határozza meg a főnév S. abl.-át, Pl. nom.-át, és acc.-át!

ars, artis f. művészet, mesterség gyenge i-tő	s. abl. arte	Pl. nom/acc. artēs	Pl. gen. artium
orbis, orbis m. kör, földkerekség			
animal, animalis n. élőlény, állat			
pars, partis f. rész			
prīnceps, prīncipis m. császár			
vīs, vis f.			

gēns, gentis f. nép, nemzetség			
testis, testis m./f. tanú			
antemurāle, antemurālis n. előfal, védőfal			
aedēs, aedis m. lakás, ház			
mare, maris n. tenger			

4. Sententiae et prōverbia

Oculum prō oculō, dentem prō dente.

Ars longa – vīta brevis.

Habent sua fāta libellī.

Faber est suae quisque fortūnae.

Fīnis corōnat opus.

Conscientia – mīlle testēs.

Ex capite foetet piscis.

Quot hominēs, tot sententiae.

Habet suum venēnum blanda ōrātiō.

Parva flamma saepe incendium magnum suscitāt.

Sors bona, nihil aliud.

Mors certa, hōra incerta.

szavak:

alius, alia, aliud másvalaki, másvalami
blandus, -a, -um hízelgő, nyájas, bájos, csalogató
brevis, -e rövid
caput, capitis n. fej, fejezet, jogképes személy
certus, -a, -um biztos, bizonyos
conscientia, -ae f. tudat, lelkiismeret
corōnō, corōnāre, corōnāvī, corōnātum koronáz, koszorúz
dēns, dēntis m. fog
ex/ē + abl. -ból, -ből; -tól, -től fogva, óta; kifolyólag, alapján, szerint
faber, fabrī m. mesterember, kézműves
fātum, -ī n. végzet, sors
flamma, -ae f. tűz, láng
foeteo, foetere bűzlik

fortūna, -ae f. szerencse, kedvező sors, sors
incendium, -ī n. tűzvész
incertus, -a, -um bizonytalan
libellus, -ī m. könyvecske, §. keresetlevél
longus, -a, -um hosszú
mīlle ezer
mors, mortis f. halál
nihil semmi
oculus, -ī m. szem
opus, operis n. mű, munka tevékenység
ōrātiō, ōrātiōnis f. beszéd, előadás
parvus, -a, -um kicsi
piscis, piscis m. hal
quisque ki-ki, bárki, mindenki
quot ahány, hány? amennyi, mennyi?

saepe gyakran
sors, sortis f. sors
suscitō, suscitāre, suscitāvī, suscitātum támaszt,
 szít, keletkezett

tot annyi, ennyi
venēnum, ī n. mérég, festék, varázsital, romlás
vīta, -ae f. élet

5. Ragozza el a következő jelzős szerkezeteket: ars longa; sors bona; fātum suum; homō novus; pater noster; opus meum;

LECTIŌ SEPTIMA

11. SZENVEDŐ IGERAGOZÁS – A SZENVEDŐ MONDATSZERKEZET

A latin igék két típusa (genus): cselekvő (activum) és szenvedő (passivum), ennek megfelelően a cselekvő és a szenvedő mondatokat eltérő szemlélet és mondat szerkezet jellemzi. A két igenem külső jelekben is megmutatja eltérő sajátosságait, nevezetesen más-más személyragokat kapnak a cselekvő illetve a szenvedő igék.

11. 1. INDICATIVUS PRAESENS IMPERFECTUM PASSIVI

Képzése: imperfectum tő + szenvedő személyragok

S./1. -r	Pl./ 1. -mur
2. -ris	2. -minī
3. -tur	3. -ntur

	1. coniugatio donō, donāre, donāvi, donātum = ajándékoz
S./1.	donō-r (engem) ajándékoznak; (én) ajándékozodom
2.	donā-ris (téged) ajándékoznak; (te) ajándékozódsz
3.	dona-tur (őt) ajándékozzák; (ő) ajándékozódik
Pl./1.	donā-mur (minket) ajándékoznak; (mi) ajándékozódunk
2.	donā-minī (titeket) ajándékoznak; (ti) ajándékozódtok
3.	dona-ntur (öket) ajándékozzák; (ők) ajándékozódnak

	2. coniugatio doceō, docēre, docuī, doctum = tanít
S./ 1	docēō-r (engem) tanítanak; (én) tanítodom
2.	docē-ris (téged) tanítanak; (te) tanítódsz
3.	docē-tur (őt) tanítják; (ő) tanítódik
Pl./1.	docē-mur (minket) tanítanak; (mi) tanítódunk
2.	docē-minī (titeket) tanítanak; (ti) tanítódtok
3.	docē-ntur (öket) tanítják, (ők) tanítódnak

	3. coniugatio regō, regēre, rēxi, rēctum = irányít	
S./1.	regō- r (engem) irányítanak;	(én) irányítodom
2.	reg- e-ris (téged) irányítanak;	(te) irányítódsz
3.	reg- i-tur (őt) irányítják;	(ő) irányítódik
Pl./1.	reg- i-mur (minket) irányítanak;	(mi) irányítódunk
2.	reg- i-minī (titeket) irányítanak;	(ti) irányítódtok
3.	reg- u-ntur (őket) irányítják;	(ők) irányítódnak

	4. coniugatio pūniō, pūnīre, pūnīvī, pūnītum = (meg)büntet	
S./1.	pūniō- r (engem) büntetnek;	(én) bűnhődöm
2.	pūnī- ris (téged) büntetnek;	(te) bűnhódsz
3.	pūnī- tur (őt) büntetik;	(ő) bűnhődik
Pl./1.	pūnī- mur (minket) büntetnek;	(mi) bűnhődünk
2.	pūnī- minī (titeket) büntetnek;	(ti) bűnhódtok
3.	pūnī- u-ntur (őket) büntetik;	(ők) bűnhődnek

Az activum és passivum két különböző szemléletet tükröz:

	activum	Passivum
Mondatbeli szerepe	Az alany az állítmányi cselekvés végrehajtója. pl. Dominus servum manūmittit = Az úr felszabadítja a rabszolgát.	Az alanyra külső hatásként vonatkozik az állítmányban kifejezett cselekmény. Az alany „elszenvedi” (passivum ← patior = szenvedek) a más által végrehajtott cselekvést. pl. <i>Servus ā dominō manūmittitur</i> . A rabszolga az úr által felszabadítódik/felszabadul.
A mondat kérdőszava	Mit csinál? Mit cselekszik? (a cselekvő mondat alanya)	Mi történik? (a szenvedő mondat alanyával)
Funkciója és magyarrá fordítása	Konkrétumok megfogalmazására alkalmas (mindig lehet tudni, hogy ki az, aki cselekszik)	1) általános megfogalmazása egy cselekvésnek; nem azon van a hangsúly, hogy ki a cselekvő, hanem azon, hogy történik egy cselekmény; - fordítása gyakran <u>általános alannyal</u> történik, ha nincs megjelölve a cselekvő. Pl. <i>Iūs pluribus modis dicitur...</i> = A jog (kifejezést) többféle módon használjuk. (tkp. A jog többféle módon mondatik.)

		<p>2) A szenvedő ige használata gyakran <u>lehetőséget</u> vagy „<u>kellést</u>” fejez ki. Pl. <i>Invitō beneficium nōn datur.</i> = (Valakinek) akarata ellenére jótétemény nem adható. Tkp. nem adatik. ; <i>Rēs iudicata prō veritate accipitur</i> = A megítélt dolgot igazságként kell elfogadni. <i>Fructūs pendentēs pars fundī videntur</i> A függő gyümölcsöt a telek részének kell tekinteni..</p> <p>3) egyes tárgyias cselekvő igék visszaható jelentésűek lesznek passivumban - fordítása <u>visszaható igével</u> történik. Pl. <i>Clamor auditur.</i> = Kiáltás hallatszik.</p>
igék képzése (praesens imperfectum)	cselekvő személyragokkal: S/1. -ō/-m Pl./1. -mus 2. -s 2. -tis 3. -t 3.-nt	szenvedő személyragokkal S/1. -r Pl./1. -mur 2. -ris 2. -minī 3. -tur 3.-ntur
Mondatszerkezet, a cselekvő alany kifejezése	<i>Dominus servōs emit.</i> = A tulajdonos rabszolgákat vásárol) <i>Lēx lēgem tollit</i> = A törvényt (csak) a törvény szünteti meg.	<i>Servī ā dominō emuntur.</i> = A rabszolgák a tulajdonos által vásároltatnak meg.) Akitől a cselekmény kiindul ā/ ab praepositíós ablatívuszba kerül → ā dominō = az úr által; Ennek az ablatívusznak a megnevezése ablatívus auctoris , azaz a cselekvő személy ablatívusza . <i>Lēx lēge tollitur</i> = A törvény törvény által szünik meg / szüntethető meg. Az a dolog, fogalom, amittől a cselekvés kiindul (tehát nem személy) pusztán ablatívuszba kerül, praepositio nélkül . → lēge = törvény által

Példák a szenvedő mondatszerkezetre

Populus Rōmanus lēgibus regitur. = A római népet törvények irányítják Tkp. A római nép törvények által irányítottatik. → Tehát a populus (nép) a singularisban lévő alanya a regitur (irányítottatik) singularis 3. személyű igének.

Lēgēs ā populō cōstituuntur. = A törvényeket a nép hozza létre. Tkp. A törvények a nép által hoztatnak létre. → A leges (törvények) a pluralisban lévő alanya a cōstituuntur (létrehozatatnak) pluralis 3. személyben álló igének.

A szenvedő ige alanya tehát személyben és számban mindig megegyezik a szenvedő igével.

Egyes cselekvő igék passzívumban használt alakjait visszaható igével lehet fordítani.

Pl. videt = lát, videtur = látszik, tūnik valamilyennek; cōgit = kényszerít, cogitur = kényszerül; pūnit = büntet, pūnitor = bűnhődik; audit = hall, auditur = hallatszik; movet = mozgat, movetur = mozdul; mūtāt = változtat, mūtātur = változik; stb.

Trānslātiō

Invītō beneficium nōn datur. (Paul. D. 50. 17. 69.) Cōnsuetūdō prō lēge servātur. Iniūriā iniūriā nōn excūsātur. Nēmō pūnitor prō aliēnō dēlictō. Lēx ā populō cōstituitur. Mātrimonium inter invītōs nōn contrahitur. Locus, in quō servus sepultus est, religiōsus dicitur. Contra factum nōn datur argumentum. Iūdex damnātur cum nocens absolvitur. Iūs et fūri dicitur. Manūmittitur autem servus in ecclēsiā, inter amicōs, vindictā, testāmentō, epistulā, cōdicillīs, aliisque quamplūribus modīs. Dominōrum potestās solvitur manūmissiōne. Pīgnus est quod crēditōri causā sēcūritātis datur. Imperītia culpaē adnumerātur. (Gaius – D. 50. 17. 154.) In tōtō et pārs continētur. (Gaius – D. 50. 17. 113.) Nēmō ultrā posse obligātur. Nōn videntur quī errant cōnsentīre. (Ulpianus – D. 50. 17. 116. 2.) Rēs iudicāta prō veritate accipitur. (Ulpianus D. 50. 17. 207.) Bonae lēgēs ex malis mōribus procreāntur. Tollitur obligātiō solūtiōne dēbiti.

Szavak

absolvō, absolvērē, absolvi, absolūtum
felment, felold, teljesít

accipiō, accipērē, accēpi, acceptum
elfogad, befogad

actiō persōnalis személyhez tapadó kereset

adnumerō, adnumerāre, adnumerāvī, adnumerātum hozzászámol, hozzászámít (amihez: dativus)

aliēnus, -a, -um másé, idegen

alius, alia, aliud más, egyéb

amicus, amicī m. barát

argumentum, -ī n. érv, érvelés

autem ugyanis, pedig, tehát

beneficium, -ī n. kedvezmény, jótétemény, §. hűbérbirtok

cōdicillus, -ī m. írásos fogalmazvány, fiókvégrendelet

cōnsentiō, cōnsentīre, cōnsensī, cōnsensum egyetért

contineō, continēre, continuī, contentum tart, tartalmaz, magába foglal

contrahō, contrahērē, contrāxī, contractum megköt

crēditor, crēditōris m. hitelező

cum amikor

damnō, damnāre, damnāvī, damnātum elítél

dēlictum, -ī n. bűncselekmény, magánbűncselekmény

dīcō, dīcērē, dīxī, dictum mond, szól, nevez (akit/amit és akinek/aminek: acc)

dō, dare, dedī, dātum ad

dominus, ī m. úr, tulajdonos, gazda

ecclēsia, -ae f. egyház, templom

epistula, -ae f. levél, §. császári leirat

errō, errāre, errāvī, errātum téved, tévedésben van

excūsō, excūsāre, excūsāvī, excūsātum mentesít, menteget

factum, -ī n. tény, tett

fūr, fūris m./f. tolvaj

imperītia, -ae f. járatlanság, tudatlanság

in + abl. –ban, –ben, –on, –en, –ön (hol? kérdésre)

iniūria, -ae f. jogsértés, személysértés

invītus, -a, -um vonakodó, nem akaró

iūdex, iūdicis m. bíró

iūdicatus, -a, -um megítélt, odaítélt

iūs dicērē jogot szolgáltat, törvénykezik (ld. iūrisdictiō törvénykezés, jogszolgáltatás)

locus, locī m. hely

malus, -a, -um rossz

manūmissiō, manūmissiōnis f. rabszolga-felszabadítás

manūmittō, manūmittērē, manūmisī, manūmissum felszabadít (rabszolgát)
modus, -ī m. mód, mérték
mōs, mōris m. szokás, pl.-ban erkölcs
nocens (nocentis) bűnös, vétkes
obligātiō, obligātiōnis f. kötelem
obligō, obligāre, obligāvī, obligātum
 kötelez, lekötelez, megköt
pīgnus, pīgnōris n. zálog, kézizálog
potestās, potestātis f. hatalom
prōcreō, prōcreāre, prōcreāvī, prōcreātum
 létrehoz, teremt, szül
pūniō, pūnīre, pūnīvī, pūnitum büntet
quamplūrēs, quamplūra igen sok, számos
quod ami, amit
religiōsus, -a, -um alvilági isteneknek szentelt, vallásos, vallási
rēs, rei f. dolog, ügy

sēcūritās, sēcūritātis f. biztonság, biztosíték, nyugalom
sepultus, -a, -um eltemetett
servō, servāre, servāvī, servātum
 megőriz, őriz
solvō, solvērē, solvī, solūtum felold, megszüntet, teljesít
solūtiō, solūtiōnis f. teljesítés
dēbitus, -a, -um adós, lekötelezett (bef. melléknévi igenév)
testāmentum, -ī n. végrendelet
tollō, tollērē, sustulī, sublātum felemel, elvisz, eltöröl, megszüntet
tōtus, -a, -um teljes, egész
ultra posse erején felül
veritās, veritātis f. igazság, valóság
videō, vidēre, vīdī, vīsum lát, néz
vindicta, -ae f. pálca, fenyítés, bosszú

Feladatok

1. Az indicativus praesens imperfectum activi alakban lévő igét tegye passiv alakba (az ige személyén és számán ne változtasson)! Pl. video – videor; videmus – videmur;

dīcit - .....; excūsāmus - .....; dīcunt - .....

manūmittis - .....; adnumerātis - .....; dō - .....

constituit - .....; errant - .....; solvis - .....

2. Ragozza el a következő igéket indicativus praesens imperfectum passivi alakban!

dīcō, dīcērē, dīxī, dīctum; servō, servāre, servāvī, servātum; contineō, continēre, continuī, contentum; sentiō, sentīre, sēnsī, sēnsūm;

3. Tegye többes számba a szenvedő mondatokat!

Pl. Lēx ā populō constituitur. → Lēgēs ā populō constituuntur.

Servus ā dominō manūmittitur. → .....

Mātrimōnium ā mātrem nōn contrahitur. → .....

Animal naturā docētur. → .....

Reus ā iūdice absolvitur, nōn damnatur. → .....

4. Sententiae et pröverbia

Nisī fallor.

Graeca sunt, nōn leguntur.

Amīcus certus in rē incertā cernitur.

Pāx, pāx clāmātur, sed pāx per bella parātur.

Tertium nōn datur.

Sīc itur ad astra.

Quī vincitur, vincit.

Malum vās nōn frangitur.

Szavak:

ad + acc. –hoz, -hez, -höz; -nál, -nél

astrum, -ī n. csillag

bellum, -ī n. harc, háború

cernō, cernērē, crēvī, crētum megkülönböztet, lát, észerversz, megismer

clāmō, clāmāre, clāmāvī, clāmātum kiabál, kiált, hirdet

eō, ire, ivī, itum megy

fallō fallērē, fefellī, falsum megtéveszt, becsap, rászed

frangō, frangērē, frēgī, fractus tör, zúz, megtör, széttör

Graecus, -a, -um görög

legō, legērē, lēgī, lectum olvas, összegyűjt

nisī ha csak nem, kivéve, ha

parō, parāre, parāvī, parātum készít, megszerez, szert tesz vmire

per + acc. át, keresztül, segítségével, útján, módján
sic így

tertius, -a, -um harmadik

vās, vāsis n. váza, edény

vincō, vincērē, vīcī, victum győz, legyőz

5. Fordítsuk latinra!

minket széttörnek - .....

adatik - .....

megismerszik - .....

azokat olvassák - .....

engem leggyőznek - .....

tévedek - .....

6. Fordítsa le a cselekvő mondatokat, majd alakítsa szenvedő mondatokká!

A bíró elítéli a vádlottat. - .....

A vázát összetöri a rabszolga. - .....

Az életünket törvények irányítják - .....

A rómaiak legyőzik a görögöket. - .....

A természet nem téveszti meg az embereket. - .....

7. Mi a latin eredete (pontos szótári alakkal) a következő szavaknak?

váza - .....; Viktor - .....; terc - .....;
 astrolómia - .....; lokális - .....; móres - .....;
 kontinens - .....; exkuzál - .....; vízum - .....

LECTIŌ OCTAVA

12. SZEMÉLYES NÉVMÁS (PRŌNŌMEN PERSONALE)

S.nom.	ego én	tū te	is	ea	id ő, az
acc.	mē engem	tē téged	eum	eam	id őt, azt
gen.	meī irántam, rólam	tuī irántad, rólad	ēius	ēius	ēius annak a ..
dat.	mihi nekem	tibi neked	eī	eī	eī neki, részére, annak
abl.	(ā) mē tőlem, általam	(ā) tē tőled, általad	(ab) eō	(ab) eā	(ab) eō tőle, általa
Pl.nom.	nōs mi	vōs ti	īi/ eī	eae	ea ők, azok
acc.	nōs minket	vōs titeket	eōs	eās	ea őket, azokat
gen.	nostrī irántunk nostrum közülünk	vestrī irántatok, vestrum közületek	eōrum	eārum	eōrum azoknak a ...
dat.	nōbis nekünk	vōbis nektek	īis/eīs	īis/eīs	īis/eīs nekik, azoknak
abl.	ā nōbis tőlünk	ā vōbis tőletek	(ab) īis/eīs	(ab) īis/eīs	(ab) īis/eīs tőlük, általuk, azok által

13. VISSZAHATÓ NÉVMÁS (NŌMEN REFLEXIVUM)

A visszaható névmás azt az alannyal azonos személyt vagy dolgot fejezi ki, akire a cselekvés irányul. Mivel akire/amire a cselekvés irányul nem lehet alany esetben, ezért a visszaható névmásnak nincs alany esete. A latinban csak a 3. személynek van külön visszaható névmása, az 1. és 2. személyt a személyes névmás helyettesíti.

S. és Pl. nom.	-
acc.	sē magát, magukat
gen.	suī maga iránt, maguk iránt
dat.	sibi magának, maguknak
abl.	ā sē magától, maguktól, maguk által

A **cum + abl.** = **-val, -vel együtt** praepositíóval a személyes és visszaható névmás a következő, sajátos módon használatos: **mēcum** velem; **tēcum** veled; **nōbiscum** velünk; **vōbiscum** veletek; **sēcum** magával, magukkal stb.

14. AZ IGÉK INDICATĪVUS PRAETERITUM IMPERFECTUM ĀCTĪVĪ ÉS PASSIVI ALAKJAI

INDICATĪVUS PRAETERITUM IMPERFECTUM ĀCTĪVĪ

(Kijelentő mód, folyamatos múlt idő)

Képzése: imperfectum tö   + időjel   + cselekvő személyragok

↓

-ba   /   **-ēba**

↓   ↓

I. – II.   III. – IV.

coni.   coni.

	I.	II.	III.	IV.
S./ 1.	dabam adtam	habēbam	agēbam	veniēbam
2.	dabas adtál	habēbas	agēbas	veniēbas
3.	dabat adott	habēbat	agēbat	veniēbat
P./1.	dabamus adtunk	habēbamus	agēbamus	veniēbamus
2.	dabatis adott	habēbatis	agēbatis	veniēbatis
3.	dabant adtak	habēbant	agēbant	veniēbant

Fordítása: múlt idő, a múltban ismétlődő, szokásos vagy tartós cselekvést fejez ki.

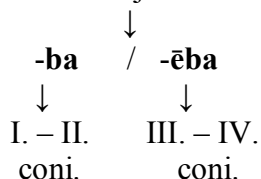
A létige – **sum, esse, fuī** – **indicativus praeteritum imperfectum**

S./ 1. eram voltam	P. /1. erāmus voltunk
2. erās voltál	2. erātis voltatok
3. erat volt	3. erant voltak

INDICATĪVUS PRAETERITUM IMPERFETUM PASSĪVĪ

Képzése: imperfectum tő + időjel + szenvedő személyragok

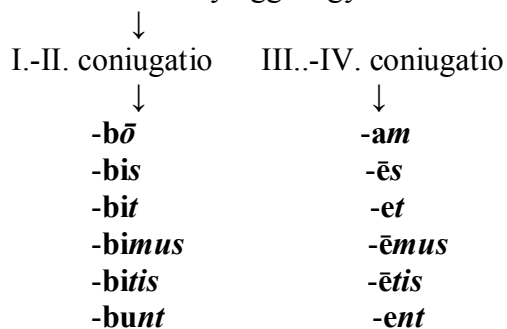
	I.	II.	III.	IV.
S./ 1.	dabar engem	habēbar	agēbar	veniēbar
2.	dabāris adtak	habēbāris	agēbāris	veniēbāris
3.	dabātur stb.	habēbātur	agēbātur	veniēbātur
P./1.	dabāmur	habēbāmur	agēbāmur	veniēbāmur
2.	dabāmini	habēbāmini	agēbāmini	veniēbāmini
3.	dabantur	habēbantur	agēbantur	veniēbantur

15. AZ IGÉK INDICATIUS FUTURUM IMPERFECTUM ĀCTĪVĪ ÉS PASSIVI ALAKJAI

INDICATIVUS FUTŪRUM IMPERFECTUM ĀCTĪVĪ

(Kijelentő mód, folyamatos jövő idő)

Képzése: imperfectum tő + **időjel** a cselekvő személyranggal együtt

	I.	II.	III.	IV.
S./1	dabō adni fogok	habebō	agam	veniam
2.	dabis stb.	habebis	agēs	veniēs
3.	dabit	habebit	aget	veniet
P./1.	dabimus	habebimus	agēmus	veniēmus
2.	dabitis	habebitis	agētis	veniētis
3.	dabunt	habebunt	agent	venient

Fordítása: jövő idővel.

A létige – sum, esse, fuī – indicativus futurum imperfectuma

erō leszek	erimus leszünk
eris leszel	eritis lesztek
erit lesz	erunt lesznek

INDICATIVUS FUTŪRUM IMPERFECTUM PASSĪVĪ

Képzése: imperfectum tő + **időjel** a cselekvő személyranggal együtt

I.-II. coniugatio	III.-IV. coniugatio
↓	↓
-bor	-ar
-beris	-ēris
-bitur	-ētur
-bimur	-ēmur
-biminī	-ēminī
-buntur	-entur

	I.	II.	III.	IV.
S./1	dabor engem adni fognak	habēbor	agar	veniar
2.	daberis stb.	habēberis	agēris	veniēris
3.	dabitur	habēbitur	agētur	veniētur
P./1.	dabimur	habēbimur	agēmur	veniēmur
2.	dabiminī	habēbiminī	agētminī	veniētminī
3.	dabuntur	habēbuntur	agentur	venientur

Trānslātiō

per sē intellegitur; Vade mēcum! Bella gerant aliī, et tū, fēlix Austria, nūbe! Civitās sibi princeps est. Dē mē, sine mē. Dē nōbis, sine nōbis. Ēius est nolle, quī potest velle.

Salvius Iulianus ēdictum perpētuum redigēbat. Absēns hērēs nōn erit. Serva lēgem, et lēx servabit tē. Tantum tibi licet, quantum per lēgēs licēbit. Exlēx quī vīvit, meritō sine lēge peribit. Facere iniūriam nēmō, nisi quī scit sē iniūriam facere potest. (Digesta 47. könyvében olvasható regula.) Factum ā iūdice, quod ad officium ēius non pertinet, ratum nōn est. Falsus crēditor est, quī sē simulat crēditōrem. Id, quod nostrum est, sine factō nostrō ad alium trānsferri non potest. (Pomponius – D. 50.17. 11.)

Szavak:

absēns (absentis) távollevő, jelen nem lévő

cīvitās, cīvitātis f. város, állam, polgárok közössége

dē + abl. -ról, -ről, szerint

exlēx, (exlēgis) törvényen kívüli, törvényhez nem kötött

factum, -ī n. tény, itt: közreműködés

falsus, -a, -um hamis, téves, hibás, csalárd

fēlix (felīcis) boldog, szerencsés

gerō, gerērē, gessī, gestum visel, hord

hērēs, hērēdis m./f. örökös

intellegō, intellegērē, intelligī,

intellectum megért, belát, felismer

meritō méltán, méltó módon, megérdemelt módon

nolō, nolle, nolūī nem akar

nūbe! házasodj!

nūbō, nūbērē, nūpsī, nūptum férjhez megy, házasodik

pereō, perīre, perīvī, peritum törnkre megy, elpusztul

perpētuous, -a, -um örök, örökérvényű

pertineō, pertinēre, pertinuī tartozik vkihez; megillet vkit, érint vkit; vonatkozik vmire (ad + acc.)

prīnceps (prīncipis) első

prīnceps, prīncipis m. császár, fejedelem, herceg (itt: elsődleges törvényalkotó)

quantus, -a, -um amekkora, amennyi, mekkora? mennyi?

ratus, -a, -um érvényes, törvényes, kiszámított

sciō, scīre, scīvī, scītum tud, ismer

serva! őrizd meg!

simulō, simulāre, simulāvī, simulātum színlel, tettet

tantus, -a, -um oly nagy, akkora, annyi, csak annyi

trānsferō, trānsferre, trānstulī, trānslātum átvisz, átruház, lefordít

transferri átszállni (infinitivus passivus)

volō, velle, volūī akar

vādō, vādērē, vāsī, vāsum megy, lép
vāde! gyere

Feladatok**1. Képezze az igék indicativus praeteritum és futurum imperfectum alakjait activumban és passzivumban egyaránt!**

damnō, damnāre, damnāvī, damnātum;

pertineō, pertinēre, pertinuī;

gerō, gerērē, gessī, gestum;

sciō, scīre, scīvī, scītum;

2. Tegye múlt, majd jövő időbe az alábbi szenvedő mondatokat!

Lēx ā populō constituitur. → .....

Servus ā dominō manūmittitur. → .....

Mātrimōnium ā mātrem nōn contrahitur. → .....

Animal naturā docētur. → .....

Reus ā iūdice absolvitur, nōn pūnitur. → .....

3. Sententiae et prōverbia

Vērūm amicūm pecūniā nōn parābitis.

Dōnec eris fēlīx, multōs numerābis amīcōs, tempora sī fuerint nūbila, sōlus eris.

Natūrā expellas furcā, tamen ūsque recurret.

Quod hodiē non est, crās erit.

Homō sum, hūmānī nihil ā mē aliēnum putō.

Szavak:

aliēnus, -a, -um másé, idegen

crās holnap

dōnec amíg, míg csak, mialatt, ameddig; amíg nem

expellō, expellērē, expulī, expulsūm kiűz, elkerget

fēlīx (felīcis) szerencsés, boldog

fuerint lesznek (a **sum, esse, fui** ige indicativus futurum perfectuma)

furca, -ae f. villa, vasvilla

hodiē ma

hūmānus, -a, -um emberi

nihil semmi

nūbilus, -a, -um felhős, borús, kedvezőtlen

putō, putāre, putāvī, putātum gondol, vél

parō, parāre, parāvī, parātum készít, szerez, szert tesz

quod ami

recurrō, recurrērē, recurrī, recursūm visszafut, visszatér

sōlus, -a, -um egyedüli, egyetlen, csak maga

tamen mégis, mindazonáltal

ūsque egyre, folyton, szüntelen, egészen ...-ig

4. Mi a latin eredetije az alábbi szavaknak?

hunmánus - .....; nihilizmus - .....; szóló - .....

Felicia - .....; intelligens - .....; szimulál - .....

LECTIŌ NONA

16. A III. DECLINATIÓBA TARTOZÓ MELLÉKNEVEK

Ebbe a csoportba 3 típusú melléknév tartozik, ezek zömmel erős i-tővűként ragozódnak, de néhány közülük a mássalhangzós ragozást követi (pl. vĕtus = régi, öreg;)

A három típust az alábbi táblázat mutatja be.

háromvégződésűek celer, celeris, celere = gyors (erős i tő)	masculinum	femininum	neutrum
	-er celer	-is celeris	-e celere
kétvégződésűek (hímnemre és nőnemre ugyanazt az alakot használja) facilis, facile = könnyű	-is facilis	-is facilis	-e facile
egyvégűek fĕlix (S. gen.: felĭcis) szerencsés, boldog vetus (S. gen.: veteris) = régi, öreg	mindhárom nemre azonos végződést alkalmaz (zárójelben a s. gen. alakja van megadva)		

Ragozásuk:

	háromvégződésű			kétvégződésű		egyvégződésű	
	m.	f.	n.	m/f.	n.	m./f.	n.
S. nom.	celer	cereris	celere	facilis	facile	felix →	
acc.	celerem	celerem	celere	facilem	facile	felicem	felix
gen.	←	celeris	→	facilis	→	felicis	→
dat.	←	celerī	→	facilī	→	felicī	→
abl.	←	celerī	→	facilī	→	felicī	→
P. nom.	celerēs	→	celeria	facilēs	facilia	felicēs	felicia
acc.	celerēs	→	celeria	facilēs	facilia	felicēs	felicia
gen.	←	celerium	→	facilium	→	felicium	→
dat.	←	celeribus	→	facilibus	→	felicibus	→
abl.	←	celeribus	→	facilibus	→	felicibus	→

Használatuk: a melléknév nemben, számban, esetben egyezik az általa jelzett szóval (főnévvel). Tehát a melléknév több változatú alakjából mindig azt az alakot választjuk, amelyik a jelzett főnév nemével megegyezik. A nembeli egyeztetés után a melléknevet és a főnevet a saját declinációjában ragozzuk.

pl. gyors válasz → respōnsum, -ī n. válasz, celer, celeris, celere → **respōnsum celere**

↓   ↓
2. decl.   3. decl.
neutrum   erős i tő

gyors észjárás → ratiō, ratiōnis f. észjárás, celer, celeris, celere → **ratiō celeris**

↓   ↓
3. decl.   3. decl.
msh. tő   erős i tő

gyors rabszolga → servus, -ī m. rabszolga, celer, celeris, celere → **servus celer**

↓   ↓
2. decl.   3. decl.
masculinum erős i tő

Trānslātiō

Nātūrālis obligātiō; successiō ūniversālis; possessiō cīvilis; opiniō commūnis; rēs corporālis; pecūlium castrense; āctiō populāris; iūs commūne; iūs generāle; homo sapiens; Sapienti sat. Bellum omnium contra omnēs. Civilis rātiō nātūrālia iūra corrupērē nōn potest. Impuberēs omnibus officiīs civilibus debent abstinēre. Lēx neminem cogit ad impossibilia. Constant autem iūra populī Rōmānī ex lēgibus, plebiscītis, senatūs consultīs, constitutionibus principum, ēdictis eōrum, quī iūs ēdicendi habent, responsīs prudentium. (Gai. 1,2.) Nuptiae sunt coniunctio maris et fēminae, consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio. (D. 23. 2. 1.) Nihil commune habet proprietatis cum possessione. (Ulp. D. 41. 2. 12. 1.) Iūs naturale est quod natura docuit omnia animalia, ut maris et feminae coniunctiō, filiōrumque procreātiō et ēducātiō.

Szavak

āctiō, āctiōnis f. cselekmény, kereset
ad + acc. -ra, -re, -hoz, -hez, -höz; -nál, -nél; elé
bellum, bellī n. háború
castrensis, castrense tábori, katonai
civilis, civile polgári, polgár-, civiljogi
cogō, cogērē, coēgī, coāctum kényszerít
commūnicātiō, commūnicātiōnis f. közösség, részesség, közzététel
commūnis, commūne közös, köz-
coniunctiō, coniunctiōnis f. egyesülés, házasság
consortium, consortiī n. (élet)közösség, részesség
cōnstitūtiō, cōnstitūtiōnis f. rendelet, alkotmány
constō, constāre, constitī, constāturus áll (amiből = ex + abl.)
contra + acc. ellen, szemben
corporālis, corporāle testi, testtel bíró
corrumpō, corrupērē, corrupī, corruptum megront, megsemmisít, tönkretesz
dēbeō, dēbere, dēbuī, dēbitum kell, köteles, tartozik (vmit. tenni = infinitivus)
dīvīnus, -a, -um isteni
doceō, docēre, docuī, doctum tanít
ēdictum, -ī n. hirdetmény
ēducātiō, ēducātiōnis f. nevelés
eōrum azoké, azoknak a...

et és
fēmina, -ae f. nő
generālis, generāle általános
homō, hominis m. ember
humānus, -a, -um emberi
impossibilis, impossibile lehetetlen
impūbēs (impūberis) serdületlen
iūs ēdicendi hirdetmény-kibocsátási jog
mas, maris m. férfi
nātūrālis, nātūrāle természetes, természet-;
nihil semmi, semmit
officiū, officiū n. hivatal, kötelesség, tisztség, szolgálat
omnis, omne összes, minden
opiniō, opiniōnis f. vélekedés, vélemény
pecūlium, peculī n. különvagyton
plēbiscītum, -ī n. a plebs határozata
populāris, populāre néphez tartozó, népi
possessiō, possessiōnis f. birtok, birtoklás
possessiō, possessiōnis f. birtok
prīnceps, prīncipis m. császár
procreātiō, procreātiōnis f. létrehozás, nemzés
proprietās, proprietātis f. tulajdon
prūdēns (prūdētis) okos, itt: jogtudós
rātiō, rātiōnis f. számítás, ész, értelem, rendelkezés
rēs, rei f. dolog, ügy

responsum, -ī n. válasz, jogi szakvélemény
sapiens (sapiēntis) bölcs, tapasztalt
sat elég, elegendő
senātūs consultum, -ī n. szenátusi határozat

successiō, **successiōnis** f. utódlás, jogutódlás;
ūniversālis, **ūniversāle** egyetemes
vīta, -ae f. élet

Feladatok

1. Egyeztesse a melléknevet a főnévvel, majd az így kapott jelzős szerkezetet ragozza el!

possessiō, -ōnis f. – cīvilis, cīvile; vīta, -ae f. – nātūrālis, nātūrāle; iūs, iūris n. – generālis, generāle; homō, hominis m. – prūdēns (prūdēntis); obiectum, -ī n. (tárgy) – volucer, volucris, volucre (repülő)

2. Tegye ellenkező számba a jelzős szerkezeteket megtarva az esetüket!

ratiōnem naturālem - .....; successiōnibus generalibus - .....

principēs dīvinōs - .....; respōnsa celeria - .....

hominum cīviliūm - .....; vītae prūdēntis - .....

3. Sententiae et prōverbia

Omne prīncipiūm difficile est.

Vēritātis simplex ōrātiō est.

Amīcōrum commūnia sunt omnia.

Ars longa – vita brevis.

Szavak

difficilis, difficile nehéz
ōrātiō, ōrātiōnis f. szónoki beszéd, előadás
prīncipiūm, -ī n. kezdet, eredet

simplex (simplicis) egyszerű
vēritās, vēritātis f. valóság, igazság

LECTIŌ DECIMA

17. AZ IGÉK INDICATIVUS PRAESENS PERFECTUM ĀCTĪVĪ ÉS PASSĪVĪ ALAKJA

17. 1. INDICATIVUS PRAESENS PERFECTUM ĀCTĪVĪ

(Kijelentő mód, befejezett jelen idő)

Képzése: perfectum tő + S./1. -ī P./1. -imus
 2. -isti 2. -istis
 3. -it 3. -ērunt

Pl. agō, agēre, **ēgi**, āctum → perf. tő: **ēg-** → S./1 **ēgī** P./ 1. **ēgimus**
 2. **ēgisti** 2. **ēgistis**
 3. **ēgīt** 3. **ēgērunt**

Fordítása: múlt idővel, olyan befejezett cselekvést fejez ki, amelynek a jelenre van kihatása.
 Ezt a magyar nyelv gyakran igekötők használatával tudja kifejezni.
 ēgī = megcsináltam, bepereltem

A **sum**, **esse**, **fuī** van (létige) praesens perfectuma

fuī	voltam	fui	voltunk
fuistī	voltál	fuistis	voltatok
fuit	volt	fuerunt	voltunk

17. 2. INDICATIVUS PRAESENS PERFECTUM PASSĪVĪ

Összetett igealak. Főige: az ige participium perfectum passivi (befejezett melléknévi igenév) alakja

Segédige: a létige praesens imperfectuma

Képzése: az ige **supinum töve** + **-us, -a, um** + a létige praesens imperfectum alakjai

S./ 1.	manūmissus, manūmissa, manūmissum	sum = felszabadított vagyok, fel vagyok szabadítva
2.	manūmissus, manūmissa, manūmissum	es = felszabadított vagy, fel vagy szabadítva
3.	manūmissus, manūmissa, manūmissum	est = felszabadított, fel van szabadítva
Pl./ 1.	manūmissī, manūmissae, manūmissa	sumus = felszabadítottak vagyunk, fel vagyunk szabadítva
2.	manūmissī, manūmissae, manūmissa	estis = felszabadítottak vagytok, fel vagytok szabadítva
3.	manūmissī, manūmissae, manūmissa	sunt = felszabadítottak, fel vannak szabadítva

A passzív praesens perfectum főigéje nemben, számban, és esetben (ami alany eset) egyezik az ige alanyával.

PL. **Servus manumissus** est. A rabszolga fel van szabadítva.

Serva manumissa est. A rabszolganő fel van szabadítva.

Servī manumissī sunt. A rabszolgák fel vannak szabadítva.

Trānslātiō

Iūs vērō, ut Celsus definīvit, est aequitas constituta, vel praeceptum bonī et aequī. Iūs gentium est, quod gentēs humanae sibi ipsae constituērunt. Iūs naturāle est, quod natura docuīt omnia animalia. Iūs civile est, quod unaquaeque civitās sibi ipsa cōstituit. Ūsūcapiō bonō publicō introducta est. Coāctus sum, fēcī. Quod principī placuit, lēgis habet vigōrem. Reus capitāli crīmine damnatus est. Libertinī sunt, quī ex iūstā servitūte manūmissī sunt. Dūrum hoc est, sed ita lēx scrīpta est. Fēminae ab omnibus officiīs cīvilibus vel publiciīs remōtae sunt. (Ulpianus. D. 50.17. 2.) Hominum causā omne iūs cōstitutum est. Salūs cīvitātis in lēgibus sita est. (Cicero)

Szavak

aequitās, aequitātis f. méltálynosság, jogegyenlőség

bonō publicō közérdekből

bonum, -ī n. jó, vminek a java, üdve; jóság

capitālis, captāle főbenjáró

causā + gen. okáért, miatt, végett, érdekében, céljából

Celsus Pūblius Iuventinus Celsus jogtudós

cōstituō, cōstituērē, cōstituī,

cōstitutum létrehoz, alapít, megalkot, elrendel

cōstitutus, -a, -um létrehozott, megalkotott

crīmen, crīminis n. (köz)bűncselekmény

damnō, damnāre, damnāvī, damnātum elítél

dēfiniō, dēfinīre, dēfinīvī, dēfīnitum

meghatároz

dūrus, -a, -um durva, kemény, nyers, szigorú

ex, ē + abl. -ból, -ből

fēmina, -ae f. nő

habeō, habēre, habuī, habitum bír, rendelkezik, (vmivel: acc.); van (vmije: acc.)

hoc ez

intrōdūcō, intrōdūcērē, intrōdūxī,

intrōductum bevezet

ita így, úgy

iūstus, -a, -um jogos, jogszerű, igazságos

libertinus, -ī m. felszabadított rabszolga, libertinus

manūmittō, manūmittērē, manūmisī, manūmissum rabszolgát felszabadít

omnis, omne összes, minden, valamennyi
placeō, placēre, placuī, placitum tetszik, jónak lát

praeceptum, -ī n. előírás, parancs, utasítás

pūblicus, -a, -um köz-, közös, nyilvános

quod ami, amit, amely, amelyet

removeō, removēre, remōvī, remōtum elmozdít, távoltart

reus, -ī m. vádlott, alperes

salūs, salūtis f. üdv, jólét, egészség, üdvözlet

scribō, scribērē, scrīpsī, scrīptum ír
sed de

servitūs, servitūtis f. rabszolgaság

sibi ipsae – saját maguk számára, önmaguknak

sinō, sinērē, sīvī, situm lefektet, odaállít, megenged

ūnusquisque, unaquaeque,

ūnumquidque minden egyes, valamely, valaki

ūsūcapiō, ūsūcapiōnis f. elbirtoklás

ut ahogy, amint

vel vagy, avagy, azaz

vērō de, azonban, viszont

vigor, vigōris m. erő

Feladatok

1. Képezze az alábbi igék praesens perfectumát activ és passzív alakokban!

dō, dare, dedī, dātum (ad); cogō, cogēre, coēgī, coāctum (kényszerít);
doceō, docēre, docuī, doctum (tanít); sciō, scīre, scīvī, scītum (ismer, tud)

2. Fordítsa latinra ! – retroversio (praesens perfectum passivi – activi)

Minket megtanítottak. ....

A törvényt meghozták. ....

A vádlottakat elítélték. ....

Új törvényt vezettek be .....
.....

Az úr felszabadította rabszolgáit. ....

A császár a rendeletet jónak látta. ....

Az apa a fiát háromszor eladta. ....

Szavak

háromszor **ter**; meghoz **ferō, ferrē, tulī, lātum**; új **novus, -a, -um**; rendelet **cōstitutio, -ōnis f.**; elad **vendō, vendērē, vendidī, venditum**

18. A MELLÉKNEVEK FOKOZÁSA – COMPARATIO

A melléknévnek három foka van: alacsony fok – gradus positivus
középfok – gradus comparativus
felsőfok – gradus superlativus

18. 1. Szabályos képzésmód

A középfok képzője hímnemben /nőnemben: **-ior**, semlegesnemben: **-ius**,
A felsőfok képzője hímnemben: **-issimus**, nőnemben: **-issima**, semlegesnemben: **-issimum**
Ezeket a végződéseket az alacsony fokú melléknév singularis genitivus (-i, v. -is) ragja helyébe tesszük.

alacsony fok: **amplus, ampla, amplum** (tágas, bő) singularis genitivus: **ampli**
középfok: **amplior, amplius** (tágasabb)
felsőfok: **amplissimus, amplissima, amplissimum** (legtágasabb)

alapfok: nātūrālis, nātūrāle (természetes) singularis genitivusza: nātūrālis
 közép fok: nātūrālior, nātūrālius (természetesebb)
 felső fok: nātūrālissimus, naturalissima, naturalissimum (legtermészetesebb)

18. 2. A felsőfok eltérő képzésmódja

- a) **-er végű** melléknevek **-rimus, -rima, -rimum** képzőt kapnak, mely a hímnemű singularis nominativus alakhoz járul:
 alapfok: liber, libera, liberum (szabad) felsőfok: liberrimus, liberrima, liberrimum
 celer, celeris, celere (gyors) celerrimus, celerrima, celerrimum
- b) **-ilis végű** melléknevek **-limus, -lima, -limum** képzője az alapfokú melléknév singularis genitivus ragja helyébejárul.
 alapfok: facilis, facile (könnyű) felsőfok: facillimus, facillima, facillimum
 difficilis, difficile (nehéz) difficillimus, difficillima, difficillimum

Kivétel: nōbilis, nōbile (nemes) felsőfoka: nōbilissimus, nōbilissima, nōbilissimum
 ūtilis, ūtile (hasznos) felsőfoka: ūtilissimus, ūtilissima, ūtilissimum

18. 3. Eltérő tövekből képzik az egyes fokokat

Alapfok	Középfok	Felsőfok
bonus, bona, bonum = jó	melior, melius (melioris)	optimus, optima, optimum
malus, mala, malum = rossz	pēior, pēius (pēiōris)	pessimus, pessima, pessimum
māgnus, māgna, māgnum = nagy	māior, māius (māiōris)	māximus, māxima, māximum
parvus, parva, parvum = kicsi	minor, minus (minōris)	minimus, minima, minimum
multus, multa, multum = sok	plūs (plūris)	plūrimus, plūrima, plūrimum

Eltérő a fokozása a vetus (veteris) régi, öreg vetustior, vetustius, veterrimus, veterrima, veterrimum.

19. HATÁROZÓSZÓ (ADVERBIUM) KÉPZÉSE ÉS FOKOZÁSA

Az adverbium (ad + verbum) az ige kísérő körülményeit, módját határozza meg.

A határozószók lehetnek eredetileg is azok (pl. semper = mindig, mox = majd,) de lehetnek névszóból, leggyakrabban melléknevekből képzettek. (longus = hosszú, longe = hosszán)

19. 1. A melléknévből képzett adverbiumok

Alapfok

I. – II. declinációs melléknevek képzője: -ē az alapfokú melléknév S. gen. ragja helyébe járul

pl. amplus, ampla, amplum → S. gen.-a: ampli → **amplē** (tágasan, bőven)
 rēctus, rēcta, rēctum (helyes) → S. gen.-a: rēctī → **rēctē** (helyesen)

Kivétel: bonus, bona, bonum → bēnē (jól)

malus, mala, malum → malē (rosszul)

III. declinációs melléknevek képzője: -iter a S. gen. ragja helyébe.
pl. nātūrālis, nātūrāle → nātūrālis → nātūrāliter (természetesen)

Kivétel: 1) az **-ns végű** melléknevek képzője: **-er** prūdēns (prūdētis) → prūdenter (okosan)
libēns, (libētis) → libenter (szívesen)
2) facilis, facile (könnyű) facile (könnyen)
difficilis, difficile (nehéz) difficulter (nehezen)

Középfok

A középfokú adverbium alakilag megegyezik a középfokú melléknév semlegesnemű alakjával
pl. naturalius (természetesebben)

Felsőfok

Képzője: **-ē**, melyet a melléknév felsőfokú alakjának S. gen. ragja helyébe tesszük.
pl. naturalissimus, nātūrālistima, nātūrālistimum → nātūrālistimē (a legtermészetesebben).

Trānslātiō

Vīs māior; more māiorum; magistrātus māiorēs et minorēs; Honestē vīvēre, alterum nōn laedēre, suum cuique tribuēre. Lēx posterior dērogat priorī. Quī prior est tempore, potior est iūre. Minus est āctiōnem habēre, quam rem. Melior est causa possidētis. Nēmō plūs iūris ad alium trānsferre potest, quam ipse habet. Aut maxima est capitis dēminūtiō, aut minor (mēdia) aut minima. Optima enim est lēgum interpres cōnsuētūdō. Amplissimum iūs est in ēdictīs duōrum praetōrum, urbānī et peregrīnī. Malum consilium consultōrī pessimum est. Pessima rēs pūblica plūrima lēgēs.

Dupliciter peccat, quī sē dē crīmine iactat. Benefacta, male locāta, malefacta habentur. Caesārī cum omnia licent, propter hoc minus licet. Indivisibiliter ac insēparābiliter. In dubiō mītius.

Szavak:

āctiō, āctiōnis f. cselekmény, per, kereset
alius, alia, aliud másvalaki, másvalami
alter, -a, -um egyik, másik (a kettő közü)
amplus, -a, -um széles, bő, tágas, terjedelmes
aut vagy
caesār, caesāris m. császár
capitis dēminūtiō, capitis dēminūtiōnis f.
jogállapot-változás
caput, capitis n. fej, fejezet, §. jogállapot, jogképesség, jogképes személy
causa, -ae f. jogcím, jogalap
consilium, -ī n. tanács, tanácskozás, terv, szándék
cōnsuētudo, cōnsuētūdinis f. = szokás, szokásjog

cōnsuētūdō, cōnsuētūdinis f. szokás, §. szokásjog
consultor, consultōris m. tanácsadó
cuīque kinek-kinek, mindenkinek, bárkinek (a részére)
dēminūtiō, dēminūtiōnis f. csökkenés, kisebbedés
dērogō, dērogāre, dērogāvī, dērogātum
részben megszüntet, megszorít, hatálytalanít, eltöröl, leront (amit: dat.)
dubium, -ī n. kétség, kétes eset, kétes helyzet
duo, duae, duo kettő (duōrum P. gen.)
duplex (duplicis) kettős, páros, kétrétű
ēdictum, -ī n. §. hirdetmény
hoc ez

honestus, -a, -um tisztességes, becsületes, tisztelt

iactō, iactāre, iactāvī, iactātum dobál, hány-vet **sē iactat** kérkedik, dicsekszik

indivisibilis, indivisibile oszthatatlan

insēparābilis, insēparābile elválaszthatatlan

interpres, interpretis f. magyarázó, tolmács

interpres, interpretis m./f. értelmező, tolmács, magyarázó

ipse, ipsa, ipsum ő, maga

laedō, laedērē, laesī, laesum (meg)sért, (meg)károsít

locātus, -a, -um alkalmazott, elhelyezett (a locō elhelyez ige befejezett melléknévi igeneve)

magistrātus, magistrātūs m. főhivatalnok, főhivatal

māgnus, -a, -um nagy

malus, -a, -um rossz

mēdius, -a, -um közepes, középső, közvetítő

mītis, mīte enyhe, szelíd, nyájas

nēmō, nēminis senki

parvus, -a, -um kicsi

peccō, peccāre, peccāvī, peccātum vét, vétkezik, hibázik

peregrinus, -a, -um idegen, külföldi

peregrīnus, -a, -um idegen, külföldi

possidēs (possidentis) birtokló, birtokban lévő

posterior, posterius (posteriōris) későbbi, következő

potior, potius (potiōris) erősebb, jobb, fontosabb (potis, pote + sum, esse, fui = possum, posse, potui)

prior, prius (priōris) előbbi, fõntebbi, korábbi

propter + acc. miatt, -ért

quam mint

rem a rēs, reī f. (dolog) s. acc.-a

rēs pūblica, reī pūblīcae f. köztársaság, állam

tempus, temporis n. idő

trānsferō, trānsferre, trānstulī,

trānslātum átvisz, átruház, lefordít

tribuō, tribuērē, tribuī, tribūtum (meg)ad, juttat

urbānus, -a, -um = városi

vīvō, vīvēre, vīxī, vīcturus él

Feladatok

1. Fokozza az alábbi mellékneveket!

generālis, generāle általános	.....
favorābilis, favorābile kedvező	.....
benignus, -a, -um jóindulatú	.....
nōbilis, nōbile nemes	.....
vetus (veteris) régi, idős	.....
similis, simile hasonló	.....
clārus, -a, -um híres, fényes	.....
niger, nigra, nigrum fekete	.....

māgnus, -a, -um nagy .....

2. Mi az alapfoka?

pēior, pēius - ..... vetustior, vetustius -
 .....
 liberior, liberius - ..... māior, māius -
 .....

3. Sententiae et proverbialia

Amīcus optima vītāe possessiō. (I. Albert magyar király)

Balbus melius balbī verba cōgnōscit. (S. Hieronymus)

Notā bēnē!

Firmissima est inter parēs amīcītia.

Gravior et validior est decem virōrum bonōrum sententia, quam tōtū multītūdinis imperītae. (Cicero)

Hominēs amplius oculīs, quam auribus crēdunt. (Seneca)

Bona opiniō hominum tūtior pecūniā est.

Fortior est, quī cupiditātem vincit, quam quī hostem subicit. (Publilius Syrus)

Imperāre sibi māximum impērium est. (Seneca)

Veterrimus hominī optimus est amīcus. (Plautus)

Szavak

auris, auris f. fül

balbus, -a, -um hebegő, dadogó

cōgnōscō, cōgnōscērē, cōgnōvī, cōgnitum megismer

crēdō, crēdērē, crēdidī, crēditum hisz, vél, tart (akit/amit, akinek/aminek acc.), §. hitelez

cupiditās, cupiditātis f. kívánság, vágy, szenvedély, becsvágy, kapzsiság

firmus, -a, -um szilárd, erős, tartós

fortis, forte bátor, erős

gravis, grave nehéz, súlyos, fontos, komoly

hostis, hostis m. ellenség

imperītus, -a, -um járatlan, tudatlan

impērium, impēriū n. uralom, birodalom, §. főhatalom

imperō, imperāre, imperāvī, imperātum parancsol, elrendel, uralodik

multītūdō, multītūdinis f. sokaság, néptömeg

notā! jegyezd meg! (**notō, notāre, notāvī, notātum** megjegyvez, felír, leír)

opiniō, opiniōnis f. vélekedés, vélemény

pār (pāris) egyenlő, vmivel felérő, egyforma, hasonló (amivel, amihez: dat.)

pecūnia, -ae f. pénz, vagyon

possessiō, possessiōnis f. birtok, birtoklás, itt: kincs

subiciō, subicērē, subiēcī, subiectum alávet, alárendel (aminek: dat.)

tōtus, -a, -um egész, teljes

tūtus, -a, -um biztos, biztonságos

validus, -a, -um egészséges, erős, hatásos, befolyásos, hatalmas

vincō, vincērē, vici, victum győz, legyőz

vir, virī m. férfi

4. Fordítsa latinra – retroversió

rövidebb idő - .....; erősebb férfi - .....;
 jobb vélemény - .....; biztosabb hatalom - .....;
 a legerősebb köztársaság - .....; a legkisebb vágy - .....

5. Képezzen adverbiumokat alap-, közép- és felsőfokban!

validus, -a, -um - .....; .....;
 generālis, generāle - .....; .....;
 facilis, facile - .....; .....;
 fēlix (felīcis) - .....; .....;
 prūdēns (prūdentis) - ....., ...

6. Mondja latinul!

könnyebben - .....; jól - .....; legkevésbé - .....;
 helyesen - .....; rosszul - .....; szerencsésebben - .....

LECTIŌ UNDECIMA

1. A IV. DĒCLINĀTIŌ

Ebbe a kategóriába az u-tővű főnevek tartoznak.

Szótári alakjuk: 1. S. nom. **-us, /-ū**
2. S. gen. **-ūs**
3. nemük: m./ f./ n.

pl. **status, statūs** m. = helyzet, állapot
tribus, tribūs f. = kerület, néposztály
genū, genūs n. = térd

	m. / f.		n.
S. nom.	status	tribus	genū
acc.	statum	tribum	genū
gen.	statūs	tribus	genūs
dat.	statui	tribui	genū
abl.	statū	tribū	genū
P. nom.	statūs	tribūs	genua
acc.	statūs	tribūs	genua
gen.	statuum	tribuum	genuum
dat.	statibus	tribūbus*	genibus
abl.	statibus	tribūbus*	genibus

*A plur. dativus és ablativus -ibus helyett -ubus a következő szavaknál: tribus (néposztály), acus (tű), quercus (tölgyfa), artus (ízület)

2. VONATKOZÓ NÉVMÁS (prōnōmen relātivum)

A főmondatban említett személyre vagy dologra utal vissza a **quī, quae, quod** = aki, amely, ami jelentéssel bíró vonatkozó névmás. A három nemet szintén külön alakokkal jelzi.

Ragozása a következő:

	m.	f.	n.		m.	f.	n.
S. nom.	quī	quae	quod	Pl. nom.	quī	quae	quae
acc.	quem	quam	quod	acc.	quōs	quās	quae
gen.	←	cūius	→	gen.	quōrum	quārum	quōrum
dat.	←	cuī	→	dat.	←	quibus	→
abl.	quō	quā	quō	abl.	←	quibus	→

A vonatkozó névmás mintájára ragozódnak többek között a következő névmások:

3. KÉRDŐ NÉVMÁSOK (prōnōmina interrogātīva)

a) Főnévi kérdőnévmás:

quis? ki? **quid?** mi?

Nőnemű alakja valamint többes száma nem használatos!

b) Melléknévi kérdőnévmás?

quī? **quae?** **quod?** milyen? melyik?

4. HATÁROZATLAN NÉVMÁSOK (prōnōmina indēfīnīta)

Itt csak azokat a határozatlan névmásokat említjük meg, melyek a vonatkozó névmások ragozását követik.

Ezek alakja összetett, melyben a főalak a **quis**, **quid** illetve a **quī**, **quae**, **quod** alakokat tartalmazza, s ezek ragozását követi, míg a járulékos alakok nem ragozhatóak.

pl. **aliquis**, **aliquid** valaki, valami

quīdam, **quaedam**, **quoddam** (**quiddam**) egy bizonyos valaki, egy bizonyos valami,
egyed, bizonyos

quisquis, **quidquid** bárki, bármi, mindaz, aki; mindaz, ami (mindkét tagja ragozandó!)

quisque, **quaeque**, **quidque** (**quodque**) bárki, kik, mindenki, bármely, minden egyes

ūnusquisque, **ūnaquaeque**, **ūnumquidque** (**ūnumquodque**) minden egyes, valaki,
valamely (az ūnus, ūna, ūnum és a quis, quae, quid (quod) alakok egyaránt ragozódnak)

5. NÉVMÁSI MELLÉKNEVEK

Ragozásuk az I-II declinációs melléknevek mintájára történik annyi eltéréssel, hogy a singularis genitivus alakjuk mindhárom nemben: **-ius**, singularis dativuszuk pedig: **-ī**

alius, **alia**, **aliud** más

nūllus, **nūlla**, **nūllum** semmilyen

ūllus, **ūlla**, **ūllum** valamely

alter, **altera**, **alterum** a másik

ūnus, **ūna**, **ūnum** egyetlen

sōlus, **sōla**, **sōlum** egyedüli

uterque, **utraque**, **utrumque** mindkettő

neuter, **neutra**, **neutrum** egyik sem a kettő közül

tōtus, **tōta**, **tōtum** egész

Trānslātiō

Senātus populusque Rōmānus; magistrātūs ordinārii; stātus libertātis; stātus cīvitātis; stātus familiae; ūsusfructus; tacitus cōnsēsus; manus mortua, vīs atque metus; rēs nulliūs; Cāsus nocet dominō. Cāsus sentit dominus.

Ab abūsū ad ūsum nōn valet cōnsequētia. Ab initiō nullum, semper nullum. Bonīs nocet quisquis pepercit malīs. Cōnsēsus tollit errōrem. Cuī prōdest? Cuī prōdest scelus, is fēcit. Cuīus regiō, eīus religiō. Eīus commodum, cuius periculum. Dē strigīs, quae nōn sunt, nulla quaestiō fiat. Expressiō ūnīus est exclūsiō alteriūs. Is pater est, quem iūstae nūptiae dēmōnstrant. Iūstitia ūna aliās virtūtēs continet omnēs. Liber populus est is, quī nulliūs alteriūs populī potestātī est subiectus. Nūptiās nōn concubitus, sed cōnsēsus facit. Quidquid ... dare, facere oportet ex fidē bonā. Quidquid discis, tibi discis. Quod divinī iūris est, id in nulliūs bonīs est. Quod prīncipī placuīt, lēgis habet vigōrem. Utrumque vitium est et omnibus crēdere et nullī. Vī et metū initus contrāctus est nullus. Vōx ūnīus, vōx nulliūs.

Szavak:

ā, ab + abl. -tól, -től fogva, által
abūsus, abūsūs m. visszaélés
alius, alia, aliud más, másvalaki, másvalami
alter, altera, alterum a másik
atque és
bona fides, bonae fidei f. jóhiszem
bona, bonōrum n. javak, vagyon (csak tbsz.-ban előforduló szó)
bonus, -a, -um jó
casus, casūs m. eset
cīvitās, cīvitātis f. polgárság, polgárok közössége, város, állam
commodum, commodī n. haszon
concubitus, concubitūs m. együttválás, elválás
cōnsēsus, cōnsēsus m. egyetértés, megegyezés, konszenzus
cōnsequētia, cōnsequētia f. következtetés, következmény
contineō, continēre, continuī, contentum tartalmaz, magába foglal
crēdō, crēdērē, crēdidī, crēditum hisz, vél, hitelez
dē + abl. -ról, -ről, szerint
dēmōnstrō, dēmōnstrāre, dēmōnstrāvī, dēmōnstrātum mutat, bemutat
discō, discērē, didicī tanul
dīvīnus, -a, -um isteni
dō, dare, dedī, datum ad
ē, ex + abl. -ból, -ből
error, errōris m. tévedés, bolyongás, hiba, botlás

ex fidē bonā jóhiszemből, jóhiszeműen, jóhiszeműleg
exclūsiō, exclūsiōnis f. kizárás
expressiō, expressiōnis f. kifejezés, állítás
faciō, facērē, fēcī, factum tesz, csinál, alkot, elkövet
familia, familiae f. család, házközösség, vagyon
fiat legyen (fiō, fieri, factus sum lesz, válik vmivé)
fructus, fructūs m. gyümölcs, haszon
initium, initiū m. kezdet
initus, -a, -um megkötött, létrehozott
is, ea, id ő, az
iūstitia, -ae f. igazságosság
iūstus, -a, -um jogos, jogszerű, igazságos
liber, libera, liberum szabad
libertās, libertātis f. szabadság
magistrātus, magistrātūs m. tisztség, tisztviselő
malus, -a, -um rossz
manus, manūs f. kéz, csapat, férji hatalom
metus, metūs m. félelem, megfélemlítés
mortuus, mortua, mortuum halott, holt
noceō, nocēre, nocuī, nocitum árt, kárára van, károsan hat
nullus, -a, -um egysem, semmi, semmilyen, semmis
nūptiae, nūptiārum f. házasság
nūptiae, nūptiārum f. házasság, házasságkötés (csak tbsz.-ban előforduló szó)
omnis, omne összes, minden, valamennyi

oportet, oportere, oportuīt illik, célszerű, kívánatos, kell, tartozik (vmit tenni: acc. + inf.)

ordinārius, -a, -um rendes

parcō, parcēre, pepercī megkímél vkit (dat.)

periculum, periculī n. veszély

placeō, placēre, placuī, placitum tetszik

populus, populī m. nép

potestās, potestātis f. hatalom, lehetőség

prīnceps, prīncipis m. császár, fejedelem, herceg

prōsum, prōdesse, prōfuī, prōfutūrus érdekében áll, hasznára van

quaestiō, quaestiōnis f. kérdés, vita, vizsgálat, nyomozás, büntetőbírótság

quisquis, quidquid bárki, bármi, mindaz, aki; mindaz, ami

regiō, regiōnis f. terület, vidék

religiō, religiōnis f. vallás, vallási felekezet

rēs, rei f. dolog, ügy

scelus, sceleris n. bűn, véték, gaztett

sed de, ellenben

semper mindig

senātus, senātūs m. szenátus

sentiō, sentīre, sensī, sensum érez, érzeke

stātus, stātūs m. helyzet, állapot, állam

striga, strigae f. boszorkány

subiectus, -a, -um alávetett, alárendelt

tacitus, -a, -um hallgatólagos, hallgatag, csendes

tollō, tollēre, sustulī, sublātum eltöröl, felemez, elemel

ūnus, ūna, ūnum egy, egyes, egyedül(i), egymaga

ūsus, ūsūs m. használat, gyakorlat, élvezet

ūsusfructus, ūsusfructūs m.

haszonélvezet (mindkét tagja ragozandó)

uterque, utraque, utrumque mindkettő,

mind a kettő

valeō, valēre, valuī, valitūrus ér,

érvényben van, érvényesül, egészséges

vigor, vigōris m. erő

virtūs, virtūtis f. erény, erő, érték, képesség, tehetség

vīs, vīs f. erőszak

vitium, vitīi n. hiba, véték, bűn

vōx, vōcis f. szó, hang, szavazat, voks

Feladatok

1. A felsorolt szavakat kategorizálja declinációjuk szerint!

tempus, temporis n. idő; populus, populī m. nép; status, statūs m. helyzet; reus, reī m. vádlott, alperes; acus, acus f. tű; virtūs, virtūtis f. erény; dominus, dominī m. tulajdonos; corpus, corporis n. test; magistrātus, magistrātūs m. tisztség, tisztviselő; ūsus, ūsus m. használat;

II. declinatio	III. declinatio	IV. declinatio

2. Képezze az 1. feladatban megadott szavak singularis és pluralis accusativusát!

tempus → .....; .....; populus → .....; .....

status → .....; .....; reus → .....; .....

acus → .....; .....; virtūs → .....; .....

dominus → .....; .....; corpus → .....; .....

magistrātus → .....; .....; ūsus → .....; .....

3. Alkosson jelzős szerkezetet, majd azt tegye pluralis nominativusz alakba!

sing. nominativus   plur. nominativus

cōnsēsus, -us m. maior, maius → .....; .....

ūsus, ūsūs m. peior, peius → .....; .....

senātus, senātūs m. ordinārius, -a, -um → .....; .....

acus, acus f. acer, acris, acer → .....; .....

4. Helyettesítse be a névmásokat!

fēmina ..... (aki); vir .....(aki); status .....(másik);

prīnceps .....(aki); tempus .....(ami); tempora .....(amik, amelyek);

vōx ..... (egyetlen); vitium .....(mindkét); contractus .....(semmis);

potestās .....(bármely); striga .....(minden egyes); quaestio .....(egy bizonyos)

5. Fordítsa latinra!

A nő, akit szeretünk. ....;

A gyakorlat, ami nem érvényesül. ....;

A boszorkányok, akik nem léteznek. ....;

A király, akinek az országa nagy. ....;

Az rabszolgák, akiket felszabadítunk. ....;

6. Sententiae et prōverbia

Dē gustibus nōn est disputandum!

Locus regit āctum.

Manus manum lavat.

Nātūra nōn facit saltus.

Usus magister artium.

Una domus nōn alit duōs canēs.

Cuī dolet, meminit.

Amittit meritō proprium, quī aliēnum appetit.

Nec sunt beātī, quōrum dīvitiās nēmō nōvit.

Quod licet Iovi, nōn licet bovi.

Szavak.

āctus, āctūs m. cselekmény, üzés, hajtás, marhahajtás joga

aliēnus, -a, -um idegen, másé

alō, alērē, aluī, alitum táplál, nevel, tart

āmittō, āmittērē, āmisi, āmissum elveszít, elereszt, elküld

appetō, appetērē, appetīvī, appetitum kíván, követel, tör(ekszik) vamiire, valami után (acc.)

ars, artis f. művészet, mesterség, tudomány

beātus, -a, -um boldog

bōs, bovis m. /f. szarvasmarha, marha, ökör

canis, canis m. kutya (plur. gen. canum)

disputandus, -a, -um megvitatandó, amit meg kell vitatni (**disputō, disputāre, disputāvī, disputātum** vitat, megvitat, vitatkozik)

dīvitiāe, dīvitiārum f. gazdagság

doleō, dolēre, doluī, dolitūrus fáj, fájlal, szomorkodik

domus, domūs f. ház

duo, duae, duo kettő, két

gustus, gustūs m. ízlés, kostolás, megízlelés

Iūppiter, Iovis m. Jupiter, római főisten

lavō, lavāre, lavāvī, lavātum mos, megmos, mosakszik

licet, licēre, licuit szabad (vmit tenni acc. + inf.)

locus, locī m. hely, helyzet, állapot, rang, tekintély

manus, manūs f. kéz, férji hatalom, csapat

memini, meminisse emlékszik (csak perfectum alakjai vannak)

meritus, -a, -um méltó (**meritō** adverbium)

nātūra, -ae f. természet

nec sem, nem

nēmō, neminis senki

nōscō. nōscērē, nōvī, nōtum ismer, tud

proprius, -a, -um saját, sajátja

regō, regērē, rēxī, rēctum irányít, igazgat, kormányoz, uralkodik

saltus, saltūs m. ugrás, (váratlan) fordulat

	m.	f.	n.		m.	f.	n.
S. nom.	iste	ista	istud	Pl. nom.	istī	istae	ista
acc.	istum	istam	istud	acc.	istōs	istās	ista
gen.	←	istīus	→	gen.	istōrum	istārum	istōrum
dat.	←	istī	→	dat.	←	istīs	→
abl.	istō	istā	istō	abl.	←	istīs	→

	m.	f.	n.		m.	f.	n.
S. nom.	ille	illa,	illud	Pl. nom.	illī	illae	illa
acc.	illum	illam	illud	acc.	illōs	illās	illa
gen.	←	illīus	→	gen.	illōrum	illārum	illōrum
dat.	←	illī	→	dat.	←	illīs	→
abl.	illō	illā	illō	abl.	←	illīs	→

	m.	f.	n.		m.	f.	n.
S. nom.	ipse	ipsa	ipsum	Pl. nom.	ipsī	ipsae	ipsa
acc.	ipsum	ipsam	ipsum	acc.	ipsōs	ipsās	ipsa
gen.	←	ipsīus	→	gen.	ipsōrum	ipsārum	ipsōrum
dat.	←	ipsī	→	dat.	←	ipsīs	→
abl.	ipsō	ipsā	ipsō	abl.	←	ipsīs	→

8. IMPERATIVUS (PARANCSOLÓ MÓD)

Az imperativus parancsoló mód, melyet meg kell különböztetni a latin nyelvben kötőmóddal, azaz coniunctivusszal kifejezett felszólító módtól. A parancsoló mód általában egy határozottabb felszólítást jelent, melyet elvárnak, hogy teljesítsenek. Ezért második személyben adott utasítást (I. imperativus), vagy olyan általános érvényű parancsot fejez ki, mely tipikusan jogszabályok ill. szerződések szövegében olvasható. (II. imperativus)

8. 1. Az I. imperativus

Singularis 2. és pluralis 2. személyek részére kiadott parancs.

Képzése: sing. 2. személyben: maga az imperfectum tő
 plur. 2. személyben: imperfectum tő + te (-ite)

	1. coniugatio	2. coniugatio	3. coniugatio	4. coniugatio
	ā-tő	ē-tő	msh-tő u-tő ĩ-tő	Ī-tő
S. 2. személy	donā! ajándékozz!	habē! birtokold!	cog-ē! tribu-ē! capē! kényszerítsd! oszd! fogd!	audī! halld!
Pl. 2. személy	donā-te! ajándékozzatok!	habē-te! birtokoljátok!	cog-itē! tribu-itē! capī-tē! kényszerítsetek! osszátok fogjátok!	audī-te! halljátok!

8. 2. Az I. imperativus rendhagyó alakjai:

dicō, dicere = mond, szól	dic! = mondd! dicite! = mondjátok!
ducō, ducere = vezet	duc! = vezess! ducite! = vezessetek!
faciō, facere = tesz, csinál	fac! = tedd! facite! = tegyétek!
ferō, ferre = hoz, visz	fer! = vidd! ferte! = vigyétek!
sum, esse, fui = van	es! = légy! este! = legyetek!
nolō, nolle, noluī = nem akar	noli! = ne akarj! nolite! = ne akarjatok!

8. 3. II. imperativus

Általános érvényű parancs kifejezésére szolgál, ezért főleg jogszabályok és szerződések szövegében fordul elő. A második személyek mellett harmadik személyekre is vonatkozik.

Képzése: singularis 2./3. személyekben: imperfectum tő + -tō (-itō)

pluralis 2. személyben: imperfectum tő + -tōte (-itōte)

pluralis 3. személyben: imperfectum tő + ntō (-untō)

	1. coniug.	2. coniug.	3. coniug.			4. coniug.
	ā-tő	ē-tő	msh.-tő	u-tő	ī-tő	ī-tő
S. 2./3. személy	donā-tō!	habē-tō!	cog-itō!	tribu-itō!	capi-tō!	audī-tō!
Pl. 2. személy	donā-tōte!	habē-tōte!	cog-itōte!	tribu-itōte!	capi-tōte!	audī-tōte!
Pl. 3. személy	dona-ntō!	habe-ntō!	cog-untō!	tribu-untō!	capi-untō	audi-untō!

donātō! ajándékozz! ajándékozzon! donā-tōte! ajándékozzatok! donantō! ajándékozzanak!

8. 4. A II. imperativus rendhagyó alakjai:

	sum, esse, fui = van, létezik	fero, ferre, tulī, lātum = hoz, visz	memini, meminisse = emlékszik	nolō, nolle, noluī = nem akar ..	eō, īre, īvi, ītum = megy
S. 2./3. személy	estō	fertō	mementō	nōlītō	itō
Pl. 2. személy	estōte	fertōte	mementōte	nōlītōte	itōte
Pl. 3. személy	suntō	feruntō	-	nōluntō	euntō

estō = legyél, legyen; estōte = legyetek; suntō = legyenek stb.

Trānslātiō

Bona fidēs, mala fidēs, rēs pūblica, rēs iūdicāta, rēs nullius, rēs corporālis, nātūra rērum, āctiō in rem, Rēs iūdicata prō veritāte accipitur. Superficiēs solō cēdit. In corruptissimā rēpublicā plurimae legēs. Si duo faciunt idem, nōn est idem. Statim dēbētur, quod sine diē dēbētur.

Dē eādem nē bis sit āctiō. Nē bis in idem. Fidēs bona contrāria est fraudī et dolō. Hī, quī in ūniversum succēdunt, hērēdis locō habentur. In ūnā et eādem causā, nēmō potest esse testis et iūdex simul. Nēmō tenētur sē ipsum accusāre. Invitus nēmō rem cogitur dēfendere. Nēmō plus iūris ad alium trānsferre potest, quam ipse habet.

Salūs rei pūblīcae suprēma lēx estō! Uti lingua nuncupassit, ita iūs estō! Uti legāssit super pecunia tutelave suae rei, ita iūs estō! Sī in iūs vocat, itō! Si pater filium ter vendidit, filius ā patre liber estō! Hominem mortuum in urbe nē sepelito, neve ūrito. Patrōnus sī clientī fraudem fēcerit, sacer estō! Sī agnātus nec erit, gentīlēs familiam habentō! Titius hērēs estō! Gāius et Māvius æquis ex partibus hērēdēs suntō! (XII. tab.)

Szavak

ā/ab + abl. -tól, -től, által

accipiō, accipērē, accēpī, acceptum
elfogad, befogad

accusō, accusāre, accusāvī, accusātum
vádol

aequus, -a, -um egyenlő, méltányos

bis kétszer

cēdō, cēdērē, cessī, cessūrus járul, jár, megy, átenged, átszál

cliēns, cliēntis m. pártfogolt, kliens, védett

cogō, cogērē, coēgī, coāctum kényszerít

contrārius, -a, -um ellentétes, ellenkező
amivel: dat.

conclūdō, conclūdērē, conclusī, conclūdum következtet, ráutal

corporālis, corporāle testi, testtel bíró

corruptus, -a, -um romlott, korrupt, elrontott

dēbeō, dēbere, dēbuī, dēbitum kell, köteles, tartozik

dēfendō, dēfendērē, dēfendī, defensum
megvéd, elhárít

diēs, diei f. m. nap, itt: határidő

dolus, doli m. csalárdság, szándékos, rosszhiszemű, felróható szerződésellenes magatartás, szándék(osság)

eō, ire, ivī v.(ī), itum megy

ē/ex + abl. -ból, -ból, -ról, -ről

gentilis, gentile egyazon nemzetséghez tartozó, rokon

familia, -ae f. család, családi vagyon

fidēs, fidei f. bizalom, hit, hiszem, hűség

filius, filii m. fia valakinek

fraus, fraudis f. csalás, kijátszás, becsapás, álnokság

hērēs, hērēdis m. f. örökös

idem, eadem, idem ugyanaz, ugyanó

in + abl. -ban, -ben, -on, -en, -ön

in + acc. -ba, -be, -ra, -re, ellen, vmire irányulva

in ūniversum succēdere egyetemes jogutódként fellépni

ita így, úgy

iūdicātus, -a, -um megítélt, odaítélt

legō, legāre, legāvī, legātum hagyatkozik, végrendelkezik (legassit = hagyatkozott, végrendelkezett, archaikus alak a legāverit helyett)

liber, libera, liberum szabad

lingua, linguae f. nyelv

locō habēre valamiként számontartják, valaminek elismerik

locus, loci m. hely, helyzet, állapot, státusz, rang, tekintély

mortuus, -a, -um halott, holt

nē ne, hogy ne

nēve és ne

nuncupō, nuncupāre, nuncupāvī, nuncupātum megnevez, kimond, ünnepélyesen kihirdet (nuncupāssit = szólt, archaikus alak a nuncupāverit helyett)

pars, partis f. rész, szerep, párt
patrōnus, -ī m. patrónus
pecunia, -ae f. pénz, vagyon
prō + abl. -ért, miatt, helyett, -ként
quam mint (hasonlító kötőszó)
rēs pūblica, rei pūblīcae f. közös ügy, köztársaság, állam
rēs, rei f. dolog, ügy
sacer, -cra, -crum szent, sérthetetlen, átkozott
salūs, salūtis f. üdv, jólét, üdvözet, egészség
sepeliō, sepelīre, sepelīvī, sepeltum eltemet
si ha
solum, solī n. talaj, telek
statim rögtön, azonnal
succēdō, succēdērē, successī, successum alámegy, helyébe lép, felvált
super + abl. felől, -ról, -ről, felett

superficiēs, superficiēi f. építmény, felülepítmény(i jog)
suprēmus, -a, -um legfelső, legfőbb, legvégső, legutolsó
teneō, tenēre, tenuī, tentum tart, fog, tartozik, pass: köteles
ter háromszor
trānsferō, trānsferre, trānstulī, trānslātum átvisz, átruház
tūtēla, -ae f. gyámság, itt: védelem
ūniversus, -a, -um egyetemes, valamennyi összes
urbs, urbis f. város, Róma városa
ūrō, ūrērē, ūssī, ūstus eléget, elhanvaszt
utī ahogy, amint
vendō, vendērē, vendidī, venditum elad
veritās, veritātis f. igazság
-ve vagy (tapadószó)

Feladatok

1. Ragozza el a jelzős szerkezeteket!

rēs pūblica köztársaság; fidēs bona jóhiszem; fidēs mala rosszhiszem; iūs iūrandum eskü;

dēclīatiō:	V.	I.	V.	I.	V.	I.	III.	II.
	rēs	pūblica	fidēs	bona	fidēs	mala	iūs	iūrandum
S. nom.								
acc.								
gen.								
dat.								
abl.								
Pl. nom.								
acc.								
gen.								
dat.								
abl.								

2. Fordítsa latinra!

maga a császár - .....; ez a törvény - .....

ennek a jognak a - .....; ugyanaz a kereset - .....

ugyanarról a helyről - .....; az a város - .....

magánál a jognál fogva - .....; magánál a ténynél fogva - .....

azt az építményt - .....; a nélkül a törvény nélkül - .....

2. Képezzen II. imperativuszokat az alábbi igékből!

vádoljon! - .....; vádoljanak! - .....; tartsa! - .....;
 tartsanak! - .....; kényszerítsen! - .....; kényszerítsenek! - .....;
 vezessen! - .....; vezessenek! - .....; adja el! - .....;
 adják el! - .....; tanítson! - .....; tanítsanak! - .....;
 temesse el! - .....; temessék el - .....; nézze! - .....

4. Sententiae et proverbia

Est modus in rēbus.

Ōrdō est anima rērum.

Dēcipimur speciē rectī.

Nota bene!

Nōsce tē ipsum!

Bella gerant aliī, tu, fēlix Austria, nūbe!

Ablue peccāta, nōn solum faciem! (a Hagia Sophia templom felirata)

Noli tangere!

Amicum sēcrētō admone, palam laudā!

Beātus ille homō, quī sedet in sua domō.

Tempora mutāntur et nōs mutāmur in illīs.

Vade mēcum!

Divide et imperā!

Hominem tē esse memento!

szavak:

abluō, abluērē, abluī, ablutum lemos, leöblít, megtisztít

admoneō, admonēre, admonuī, admonitum megint, figyelmeztet, emlékeztet

amicus, amici m. barát

anima, -ae f. lélek, szándék

Austria, -ae f. Ausztria

beātus, -a, -um boldog

bellum, -ī n. háború

bene → **bonus, -a, -um**

cum + abl. -val, -vel együtt

dēcipiō, dēcipērē, dēcēpī, dēceptum rászed, becsap

dīvidō, dīvidērē, dīvisī, dīvisum szétválaszt, megoszt

domus, domūs f. ház (s. abl. domō, pl. acc. domōs, pl. gen. domōrum; egyébként IV. decl. ragok)

faciēs, faciei f. arc, ábrázat, külső alak

fēlix (felicias) szerencsés, boldog

imperō, imperāre, imperāvī, imperātum uralkodik, parancsol

laudō, laudāre, laudāvī, laudātum dicsér, magasztal

meminī, meminisse emlékszik (csak perfectum alakjai vannak)

modus, modī m. mód, mérték

mutō, mutāre, mutāvī, mutātum (meg)változtat

nolō, nolle, nolūi nem akar

nōscō, nōscērē, nōvī, nōtum (meg)ismer, (megt)ud

notō, notāre, notāvī, notātum jegyez, ír, lejegyez, feljegyez, megjegyez

nūbō, nūbērē, nūpsi, nūptum férjhez megy, házasodik (akihez, akivel: dat.)

ōrdō, ōrdinis m. rend, osztály, társadalmi osztály

palam nyíltan, nyilvánosan

peccātum, ī n. bűn, véték, hiba

rectum, rectī n. a helyes, az igaz,

sēcrētō titkon

sedeō, sedēre, sēdī, sessum ül, ülést tart

sōlum csak

speciēs, speciēi f. külalak, fajta, látszat

tangō, tangērē, tetigī, tāctum érint, megérint

tempus, temporis n. idő

vadō, vadērē, vāsī, vāsum lép, megy

5. Képezzen II. imperativuszt a szószedet igéiből!

abluō, abluērē → .....; admoneō, admonēre → .....

dēcipiō, dēcipērē → .....; dīvidō, dīvidērē → .....

imperō, imperāre → .....; laudō, laudāre → .....

mutō, mutāre → .....; nōscō, nōscērē → .....

notō, notāre → .....; nūbō, nūbērē → .....

sedeō, sedēre → .....; vadō, vadērē → .....

6. Fordítsa le az imperativuszokat!

dic! .....; facite! .....; dicuntō! .....

vaduntō! .....; dēfende! .....; mutātō! .....

LECTIŌ TERTIA DECIMA

9. IGENEVEK

- a) **infinitivus** - főnévi igenév
 b) **participiumok** – melléknévi igenevek
 c) **gerundium** – igéből képzett –ás, -és végű főnév
 d) **supinum** – célhatározói és tekintethatározói értelmű főnévi igenév

9. 1. INFINITIVUS IMPERFECTUS ĀCTĪVĪ ÉS PASSIVI

infinitivus imperfectus activi	donāre = ajándékozni	docēre = tanítani	regēre = irányítani	pūnīre = büntetni
infinitivus imperfectus passivi	donāri = ajándékozva lenni	docēri = tanítva lenni	regi = irányítva lenni	pūnīri = büntetve lenni, bűnhődni

Az infinitivus imperfectus activi (cselekvő értelmű folyamatos főnévi igenév) alakja megegyezik az igék második szótári alakjával:

Pl. donō, **donāre**, donāvi, donātum

Az infinitivus imperfectus passivi (szenvedő értelmű folyamatos főnévi igenév) alakjai csak annyiban térnek el a cselekvő főnévi igenevek alakjaitól, hogy az I.- II.- IV. coniugatiókban – **re** végződés helyett-**ri** végződést használnak. A III. coniugatióban a képzése az imperfectum tőhöz járuló –**i** végződéssel történik.

9. 2. PARTICIPIUM – MELLÉKNÉVI IGENÉV

A PARTICIPIUMOK RENDSZERE

	ĀCTIVUM	PASSĪVUM
IMPERFECTUM	imperfectum.tő + (ē)ns, -(ē)ntis donāns, donāntis = ajándékozó, aki ajándékozik regēns, regēntis = irányító, aki irányít	
PERFECTUM		supinum tő + - us - a - um donātus, donāta, donātum = a megajándékozott, akit megajándékoztak
INSTĀNS	Supinum tő + - ūrus - ūra - urum donātūrus, donātūra, donātūrum = a megajándékozni szándékozó, aki a jövőben ajándékozni fog	imperfectum tő + - (e)ndus - (e)nda - (e)ndum donāndus, donānda, donāndum = a ajándékozandó, amit ajándékozni kell

PARTICIPIUM IMPERFECTUM ĀCTĪVĪ

Képzése:

I.- II. coniugatióban: **imperfectum tó + -ns** (sing. nominativus) **-ntis** (sing. genitivus)

Példák:

vindicō, vindicāre (igényel, követel) → vindicāns, vindicāntis = igénylő, követelő, vindikáló
spirō, spirāre (lélegzik) → spirāns, spirāntis = lélegző (vö. actio vindictam spirāns = bosszúért lihegő kereset)

dominō, domināre (uralkodik) → domināns, domināntis = uralkodó (vö. praedium domināns = uralkodó telek)

pendeō, pendēre (függ, lóg) → pendēns, pendēntis = függő (vö. fructus pendēns = függő gyümölcs)

valeō, valēre (érvényben van) → valēns, valēntis = érvényben levő

doceō, docēre (tanít) → docēns, docēntis = tanító

III. – IV. coniugatióban: **imperfectum tó + ēns** (sing. nominativus) **-ēntis** (sing. genitivus)

Példák:

cogō, cogēre (kényszerít) → cogēns, cogēntis = kényszerítő (vö. iūs cogēns = kényszerítő jellegű jogszabály)

conclūdō, conclūdēre (összefoglal, következtet) → conclūdēns, conclūdēntis = következtető (vö. factum conclūdēns = ráutaló magatartás)

dēscendō, dēscendēre (lejön, leszáll, lemegy) → dēscendēns, dēscendēntis = lemenő

serviō, servīre (szolgál) → serviēns, serviēntis = szolgáló (vö. praedium serviēns = szolgáló telek)

veniō, venīre (jön) → veniēns, veniēntis = jövő

vinciō, vincīre (megkötöz) → vinciēns, vinciēntis = megkötöző

Cselekvő értelmű folyamatos melléknévi igenév magyarra -ó, -ő képzős melléknévi igenévvel fordítható, ha a mondatban jelzői szerepben használjuk. Fordíthatuk mellékmondat, valamint határozói igenévvel. Pl. vinciēns = megkötöző, aki megkötöz, megkötözve.

A participium imperfectum activi ragozása a III. declinatio szerint az **erős -i tövűek** mintájára történik. Úgy viselkedik, mint az egyvégű III. declinációs melléknevek, melyek közül sokan éppen participium imperfectumból származnak (sapiēns, sapientis = bölcs, cōnstāns, cōnstantis = állandó, dīligēns, dīligentis = szorgalmas, ēloquēns, ēloquentis = ékesszóló stb.)

Jelzős szerkezetek ragozása, melyben a jelző participium imperfectum:

	gyenge i-tő	erős i-tő	msh.tő	erős i-tő
S. nom.	cīvis	vindicāns	iūs	cōgēns
acc.	cīvem	vindicantem	iūs	cōgēns
gen.	cīvis	vindicantis	iūris	cōgentis
dat.	cīvī	vindicantī	iūri	cōgenti
abl.	cīve	vindicantī	iūre	cōgentī
Pl. nom.	cīvēs	vindicantēs	iūra	cōgentia
acc.	cīvēs	vindicantēs	iūra	cōgentia
gen.	cīvium	vindicantium	iūrum	cōgentium
dat.	cīvibus	vindicantibus	iūribus	cōgentibus
abl.	cīvibus	vindicantibus	iūribus	cōgentibus

PARTICIPIUM PERFECTUM PASSĪVĪ

Képzése: Mind a négy coniugatióban egységes módon.

supinum tő +**-us**, (masculinum) **-a**,(femininum) **-um** (neutrum)

↓

az ige 4. szótári alakjából
elhagyjuk az -um végződést

pl. manūmittō, manūmittēre, manūmīsi, manūmissum (felszabadít) → manūmissus
manūmissa
manūmissum

↓

a felszabadított, akit felszabadítottak, felszabadítva

numerō, numerāre, numerāvī, numerātum (megszámol)

→ numeratus, numerata, numeratum = megszámlolt, amit megszámloltak

Fordítása befejezett melléknévi igenévvel, mellékmondat, határozói igenévvel.

A participium perfectum ragozása az I.-II. declinációba tartozó mellénevek mintájára történik. Ez a szenvedő értelmű melléknévi igenév nemből megegyezik azzal a főnévvel, amelyre vonatkozik. servus manūmissus, serva manūmissa (servus,-i m. = rabszolga, serva, -ae f. = rabszolganő.)

PARTICIPIUM INSTĀNS ĀCTĪVĪ

Képzése: **supinum tő** + **-ūrus**,(masculinum) **-ūra**,(femininum) **-ūrum** (neutrum)

manūmittō, manūmittere, manūmisi, manūmissum → manūmissūrus,-
manūmissūra,
manūmissūrum,

↓

a szabadon bocsátani szándékozó, aki szabadon fog, akar, szándékozik bocsátani

vendō, vendēre, vendidi, venditum (elad) → venditūrus
 venditūra,
 venditūrum,

az eladni szándékozó, aki el fog adni, el szándékozik adni

Fordítása: valamit tenni szándékozó, tenni készülő, aki valamit tenni készül, tenni szándékozik.

PARTICIPIUM INSTĀNS PASSĪVĪ

Képzése:

I.-II. coniugatióban: **imperfectum tő** + **-ndus** (masculinum) **-nda** (femininum) **-ndum** (neutrum)

Példák:

amō, amāre (szeret) → amāndus, amānda, amāndum = a szeretendő, amit, akit szeretni kell;

donō, donāre (ajándékoz) → donāndus, donānda, donāndum = az ajándékozandó, amit ajándékozni kell

locō, locāre (bérbe ad) → locāndus, locānda, locāndum → a bérbeadandó, amit bérbe kell adni

compleō, complēre (megtölt) → complēndus, complēnda, complēndum = a megtöltendő, amit meg kell tölteni

possideō, possidēre (birtokol) → possidēndus, possidēnda, possidēndum = a birtoklandó, amit birtokolni kell

prohibeō, prohibēre (megtilt, táv tart) → prohibēndus, prohibēnda, prohibēndum = a megtiltandó, amit meg kell tiltani, a táv tartandó, amit távol kell tartani

III. – IV. coniugatióban: **imperfectum tő** + **-endus**, (masculinum) **-enda**, (femininum) **-endum** (neutrum)

Példák:

legō, legēre (olvas) → legendus, legenda, legendum = az olvasandó, amit olvasni kell

tollō, tollēre (elvisz, megszüntet) → tollendus, tollenda, tollendum (az elviendő, amit el kell vinni, a megszüntetendő, amit meg kell szüntetni)

audiō, audīre (hall) → audiendus, audienda, audiendum = amit hallani kell

Archaikus képzője: **-undus**, **-unda**, **-undum**, egyes igéknél megmarad.

Pl. dividō, dividere (oszt, feloszt) → **dividundus, dividunda, dividundum**

regō, regere (irányít) → **regundus, regunda, regundum**

(h)erciscō,(h)erciscere (feloszt /örökséget/) → **(h)erciscundus, (h)erciscunda, (h)erciscundum**

A participium instans passivi (a gerundium melléknévi megfelelője) szenvedő értelmű melléknévi igenév, magyarra fordítása –andó, -endő képzős beálló melléknévi igenévvel.

A participiumok közül az **I.- II. declinációs melléknevek ragozását követik**: a) participium perfectum, b) participium instans activi és c) participium instans passivi, mivel ezeknek a participiumoknak a végződése –us, -a, -um. (amatus, amata, amatum; amandus, amanda, amandum; amatorus, amatura, amatorum'); **a III. declinációs melléknevek erős i tövű ragozását követi**: participium imperfectum activi (amans, amantis).

Trānslātiō

Aut dēdere, aut indicāre. Beneficium accipere libertātem est vendere. Accusāre nēmō sē dēbet nīsi coram Deō. Cuīus est instituere, eīus est abrogāre. Iūris praecepta haec sunt: honestē vīverē, alterum nōn laedērē, suum cuīque tribuērē. Adversus periculum nātūrālis ratiō permittit sē dēfendērē. Cīvilis ratiō nātūrālia iūra corrupērē nōn potest.

Rēs corporalis est, quae tangi potest. Rēs incorporālēs sunt, quae tangi nōn possunt. Vīs maior est, cuī resisti nōn potest. Nēmō dēbet bis punīri prō ūnō dēlictō. Dēcipi nōn cēnsētur, quī scit sē dēcipi. Factum lēgitimē retractāri nōn dēbet. Nolumus lēgēs Angliae mutāri. Nēmō dē domō suā extrahi dēbet.(Trip.) Nēmō dēbet bis vexāri prō ūnā et eādem causā. Statim dēbētur, sed peti ...non potest.

Iūs cō gēns, iūs permittēns, frūctus pendēns, hērēditās iacēns, āctio vindictam spīrans, factum conclūdēns, praedium serviēns, bonā fidē serviēns, absēns carēns; Absēns hērēs nōn erit. Inter duōs litigāntēs tertius gaudet. Testis optimus confitēns reus. Agentēs et cōnsentientēs eādem poenā dignī. Rēs composita; frūctus perceptus; ab hostibus redemptus; Infāntēs sunt, quī fāri nōn possunt. Mala fidēs superveniēns nocet.

Rēs dērelicta; frūctus exstāns et consūmptus, tabula rāsa; Rēs iudicata prō veritāte accipitur. Āctor parātus semper esse dēbet. Dērivata potestās nōn potest esse maior quam primitiva.

frūctus percipiendus. Ab utrōque dolus compensandus. Pacta sunt servanda. Semper in dubiīs benigniora praefenda sunt. Suum cuīque tribuendum est. nāsciturus; Iniūriam quī factūrus est, iam facit.

Szavak

abrogō, abrogāre, abrogāvī, abrogātum
eltöröl, megszüntet, érvénytelené tesz
absum, abesse, āfuī távol van, hiányzik
(**absēns** → participium imperfectum act.)

accipiō, accipērē, accēpī, acceptum
elfogad, kap
āctor, āctōris m. felperes
adversus + acc. ellen, szemben

agō, agēre, ēgī, āctum tesz, csinál, úz, hajt

Anglia, -ae f. Anglia

aut vagy

beneficium, -ī n. jótétemény, kedvezmény

benignus, -a, -um kedvező

careō, carēre, caruī, caritūrus nélkülöz, híján van

cēseō, cēnsēre, cēnsuī, cēnsūm tart, vél, (fel)becsül

cōgō, cōgēre, coēgī, coāctum kényszerít

compōnō, compōnēre, composuī,

compositum összetesz, (meg)szerkeszt

compensō, compensāre, compensāvī,

compensātum összemér, kiegyenlít, kárpótol, itt: egyformán figyelembe vesz

cōnfiteor, cōnfitēri, cōnfessus sum bevall, beismer

cōnsentiō, cōnsentīre, cōnsensī,

cōnsensum egyetért, megegyezik

consūmō, consūmēre, consūmpsī,

consūptum elhasznál, elfogyaszt

coram + abl. szemben, előtt

corporālis, corporāle testi

corrumpō, corrumpērē, corrupī,

corruptum megront

cum + abl. -val, -vel együtt

dēcipiō, dēcipērē, dēcēpī, dēceptum

rászed, becsap

dēdō, dēdērē, dēdidī, dēditum odaad,

átenged, kiszolgáltat

dērelinquo, dērenlinquēre, dērelīquī,

dērelictum elhagy, hátrahagy

dērivō, dērivāre, dērivāvī, dērivātum

elvezet, elszármaztat, leszármaztat

Deus, Deī m. Isten

dignus, -a, -um méltó

duo, duae, duo kettő (acc.-a: duos)

ēdicō, ēdicēre, ēdixī, ēdictum kimond,

kinyilvánít, hirdetményt kibocsát

exstō, exstāre, exstītī, exstāturus kiáll, kidülled, előáll

extrahō, extrahērē, extrāxī, extractum

kivon, kihúz, kivontat, kivonszol

faciō, facēre, fēcī, factum tesz, csinál,

alkot

factum, -ī n. tett, tény

for, fāri, fātus sum beszél

fructus, fructūs m. gyümölcs

gaudeō, gaudēre, gāvisus sum örül, örvend (fellig álszenvedő ige)

hērēditās, hērēditātis f. örökség, hagyaték, öröklés

honestus, -a, -um tisztességes, becsületes

hostis, hostis m. ellenség, (itt: hadifogság)

iaceō, iacēre, iacuī fekszik, nyugszik

incorporālis, incorporāle testetlen

indicō, indicāre, indicāvī, indicātum

mutat, jelez, itt: büntetést kiszab

infāns, infantis m./f. csecsemő,

kisgyermek (7 év alatti)

iniūria, iniūriae f. jogellenesség,

jogsértés, igazságtalanság

instituō, instituērē, instituī, institutum

létrehoz (törvényt, jogszabályt)

inter + acc. között, közé

iudicō, iudicāre, iudicāvī, iudicātum ítéel, megítél

laedō, laedērē, laesī, laesum megsért, megkárosít

lēgitimus, -a, -um törvényes

libertās, libertātis f. szabadság

litigō, litigāre, litigāvī, litigātum

perlekedik, pereskedik (vö: līs, lītis f. = per)

nāscor, nāsci, nātus sum születik,

származik

nīsi ha csak nem, kivéve, ha

noceō, nocēre, nocuī, nocitum árt, kárára van valakinek

nōlō, nōlle, nōluī nem akar

pactum, pactī n. megállapodás

parō, parāre, parāvī, parātum készít,

készül, felkészül

pendeō, pendēre, pependī függ, lóg

percipiō, percipēre, percēpi, perceptum beszéd, begyűjt

periculum, -ī n. veszély

permittō, permittēre, permīsī,

permissum megenged

petō, petērē, petivī, petitum kér, követel

plēbs, plēbis f. = köznép

praeceptum, -ī n. előírás, jogszabály

praedium, -ī n. telek

praefērō, praeferre, praetuli, praelātum

előnyben részesít

primitivus, -a, -um elsődleges,

kezdetleges, primitív

quisque, quidque bárki

rādō, rādērē, rāsī, rāsum levakar, ledörzsöl, lesúrol, leradíroz
ratiō, ratiōnis f. számítás, észjárás, ész, jogszabály
redimō, redimēre, redēmī, redemptum kivált, visszavásárol
resistō, resistērē, restitī ellenáll
retractō, retractāre, retractāvī, retractātum visszavon, újra tárgyal, újra megfontol
reus, reī m. vádlott, alperes
sciō, scīre, scīvī, scītum tud, ismer
serviō, servīre, servīvī, servitum szolgál
servō, servāre, servāvī, servātum őriz, megőriz

spīrō, spīrāre, spīrāvī, spīrātum lélegzik, él, liheg, vmi után áhítozik, sóvárog
superveniō, supervenīre, supervēnī, superventum közbejön, felmerül
tangō, tangērē, tetīgī, tactum (meg)érint
tertius, tertia, tertium harmadik
testis, testis m./f. tanú, (pl. gen. testium)
tollō, tollēre, sustulī, sublātum elvisz, elvesz, eltávolít, eltöröl, felemel
vendō, vendērē, vendidī, venditum elad
veritās, veritātis f. igazság
vexō, vexāre, vexāvī, vexātum zaklat, kínoz, gyötör
vindicta, vindictae f. büntetés, bosszú (pálca)

Feladatok

1. Képezzen passiv infinitivuszt!

megszűnni, megszüntetve lenni - .....; megőrizve lenni - .....;
 érintve lenni - .....; kínlódni, kínozva lenni - .....;
 eladva lenni - .....; levakarva lenni, ledörzsölődni - .....

2. Kézzen participiumokat a megadott igékből, adja meg a magyar fordításukat!

ige	participium imperfectum activi	participium perfectum passivi	participium instans activi	participium instans passivi
vexō, vexāre, vexāvī, vexātum zaklat, kínoz, gyötör				
tollō, tollēre, sustulī, sublātum elvisz, elvesz, eltávolít, eltöröl, felemel				
serviō, servīre, servīvī, servitum szolgál				
tangō, tangērē, tetīgī, tactum (meg)érint				

3. Fordítsa latinra!

az előnyben részesített felperes .....; a kiváltandó rabszolga .....;
 az ítélni szándékozó bíró .....; a becsapott ember .....;
 a szolgálni szándékozó szolga .....; az eltörrendő törvény .....;
 a pereskedő asszony .....; az elhagyott ház .....

4. Sententiae et proverbia

Beātus est dare, quam accipere.

Sī vis amāri, amā!

Serō venientibus ossa!

Amāri maior laus est, quam timēri.

Errāre humānum est.

Animō dolentī nil oportet crēdere.

Volentem fata ducunt, nolentem trahunt.

Equī donātī dentēs nōn inspiciuntur.

Vōx ēmissa volat, littera scripta manet.

Nunc est bibendum!

Ave Caesar, morituri tē salutant!

Deliberandum est decies, statuendum est semel.

Szavak

amō, amāre, amāvī, amātum szeret
animus, -ī m. lélek, szándék
ave! avēte! üdv! légy/legyetek üdvözölve!
bibō, bibērē, bibi iszik
crēdō, crēdērē, crēdidī, crēditum hisz, vél, tart,
 hitelez
decies tízszer
dēliberō, dēliberāre, dēliberāvī, dēliberātum
 megfontol, mérlegel
dēns, dentis m. fog
doleō, dolēre, doluī, dolitūrus fájlal, fájdalmat
 érez, szomorkodik

donō, donāre, donāvī, donātum ajándékoz,
 adományoz
ducō, ducērē, duxī, ductum vezet
ēmittō, ēmittērē, emisī, emissum kibocsát, kiejt,
 kiküld, elküld
equus, -ī m. ló
errō, errāre, errāvī, errātum téved, bolyong,
 hibázik
humānus, -a, -um emberi
inspiciō, inspicērē, inspexī, inspectum belenéz,
 megvizsgál
laus, laudis f. dicséret, dicsőség
littera, -ae f. betű

maneō, manēre, mānsī, mānsum marad, megmarad
moriturus, -a, -um meghalni szándékozó, halni készülő
nil oportet nem kell, nem szükséges
nil, nihil semmi
nunc most
oportet, oportēre, oportuit kell, szükséges (személytelen ige)
os, ossis n. csont
salutō, salutāre, salutāvī, salutātum köszönt, üdvözöl, szalutál
volō, velle, voluī akar (**vis** akarsz)

scribō, scribērē, scripsī, scriptum ír, leír
semel egyszer
serō későn
statuō, statuērē, statuī, statūtum elrendel, elhatároz, dönt
timeō, timēre, timuī fél (akitől: acc.)
trahō, trahērē, trāxī, tractum von, vonszol, húz, vontat
veniō, venīre, vēnī, ventum jön
volō, volāre, volāvī, volātum (el)repül, (el)száll
vōx, vōcis f. hang, szó, szavazat, voks

5. Egyeztesse a jelzőt a jelzett szóval, majd az ragozza el az így kapott jelzős szerkezeteket, melyekben a jelző participium!

milēs, militis m. katona – salutāns (salutantis);

os, ossis n. csont – mānsus, -a, -um;

vōx, vōcis f. hang – ēmissus, ēmissa, ēmissum;

equus, equī m. ló – donāns (donantis);

aqua, aquae f. víz – ductus, ducta, ductum;

6. Határozza meg az igék töveit: imperfectum tő, perfectum tő, supinum tő!

amō, amāre, amāvī, amātum szeret
crēdō, crēdērē, crēdidī, crēditum hisz, vél, tart, hitelez
maneō, manēre, mānsī, mānsum marad, megmarad
donō, donāre, donāvī, donātum ajándékoz, adományoz
veniō, venīre, vēnī, ventum jön
statuō, statuērē, statuī, statūtum elrendel, elhatároz, dönt

7. A fenti igékből képezze a következő alakokat!

indicativus praesens imperfectum activi S./3. és Pl./3. személy:

.....; .....; .....; .....;
 .....; .....; .....; .....;
 .....; .....; .....; .....

indicativus praesens imperfectum passivi S./3. és Pl./3. személy:

.....; .....; .....; .....;
 .....; .....; .....; .....;
 .....; .....; .....; .....

LECTIŌ QUARTA DECIMA

10. ÁLSZENVEDŐ (DĒPONENS) IGÉK

Azokat az igéket nevezzük álszenvedőknek, melyeknek **szótári alakjuk passzív, jelentésük viszont cselekvő**. Dēponēns szó jelentése letevő (dēponere = letesz), ami arra utal, hogy az ilyen dēponēns igék cselekvő alakjukat leteszik, elhagyják, helyette csak passzív alakjaikat használják. Ragozásuk is csak passivumban lehetséges, de **az ilyen ige mindig cselekvő jelentéssel bír**. Szótári alakjuk három elemből áll: **utor, uti, usus sum**

- 1) passiv indicativus praesens imperfectum S/1: **utor** = használok
- 2) infinitivus imperfectus passivi: **uti** = használni
- 3) passiv indicativus praesens perfectum S/1: **usus sum** = használtam

Az álszenvedő igék indicativus praesens imperfectumban történő ragozására és annak magyar jelentésbeli megfelelőjére álljon példaként az alábbi táblázat:

praesens imperfectum	utor	használok	nascor születek	for beszélek
	uteris	használsz	nasceris születesz	faris beszélsz
	utitur	használ	nascitur születik	fatur stb.
	utimur	haszálunk	nascimur születünk	famur
	utimini	használtok	nascimini születtek	famini
	utuntur	használnak	nascuntur születnek	fantur

Fontosabb álszenvedő igék:

hortor, hort**āri**, hortātus sum = buzdít, ösztönöz

for, f**āri**, fātus sum = beszél

infor, inf**āri**, infātus sum = nem beszél

interpretor, interpret**āri**, interpretātus sum = értelmez

testor, test**āri**, testātus sum = tanúsít, végrendelkezik

confiteor, confit**ēri**, confessus sum = bevall

vereor, ver**ēri**, veritus sum = tiszteletből fél, félve tisztel, nem mer

misereor, miser**ēri**, miseritus v. misertus sum = szánakozik, megszán, megkönyörül

utor, uti, usus sum = használ vmit (amit: abl.), él valamivel. (amivel: abl.)

fruor, frui, fructus sum = élvez, gyümölcsöztet vmit. (amit: abl.)

nāscor, nāsci, nātus sum = születik

morior, mori, mortuus sum = meghal

dēfungor, dēfungi, dēfunctus sum = elhalálozik

orior, or**īri**, ortus sum = keletkezik

experior, exper**īri**, expertus sum = tapasztal

FÉLIG ÁLSZENVEDŐ (SEMIDEPONENS) IGÉK

Azok az igék tartoznak ebbe a csoportba, melyek **imperfectum** alakokban **cselekvő** ragozást követnek, **perfectum** alakjaikban azonban **szenvedő** alakokat használnak, illetve melynek szótári alakjuk részben aktív, részben passzív.

Fontosabb félig álszenvedő igék:

audeō, audēre, ausus sum = merészel
gaudeō, gaudēre, gāvīsus sum = örül, örvend
soleō, solēre, solitus sum = szokott
fidō, fidēre, fīsus sum = bízik
fīō, fierī, factus sum = lesz, válik vmivé, történik

11. SZÁMNEVEK (nōmina nūmerālia)

		tőszámnév (nōmen cardināle)	sorszámnév (nōmen ordināle)	szorzószámnév
I	1	ūnus, ūna, ūnum	prīmus, prīma, prīmum	semel egyszer
II	2	duo, duae, duo	secundus, -a, -um	bis kétszer
III	3	trēs, tria	tertius, -a, -um	ter stb.
IV	4	quattor	quartus, -a, -um	quater
V	5	quīnque	quīntus, -a, -um	quinqüiēs
VI	6	sex	sextus, -a, -um	sexiēs
VII	7	septem	septimus, -a, -um	septiēs
VIII	8	octō	octāvus, -a, -um	octiēs
IX	9	novem	nōnus, -a, -um	noviēs
X	10	decem	decimus, -a, -um	deciēs
XI	11	ūndecim	ūndecimus, -a, -um	ūndeciēs
XII	12	duodecim	duodecimus, -a, -um	stb.
XIII	13	trēdecim	tertius decimus, -a, -um	
XIV	14	quattordecim	quārtus decimus, -a, -um	
XV	15	quīndecim	quīntus decimus, -a, -um	
XVI	16	sēdecim	sextus decimus, -a, -um	
XVII	17	septemdecim	septimus decimus, -a, -um	
XVIII	18	duodēvīgintī	duodēvīcēsīmus, -a, -um	
XIX	19	ūndēvīgintī	ūndēvīcēsīmus, -a, -um	
XX	20	vīgintī	vīcēsīmus, -a, -um	vīciēs stb.
XXI	21	vīgintī ūnus/ ūnus et vīgintī	vīcēsīmus prīmus, -a, -um	
XXII	22	vīgintī duo /duo et vīgintī	vīcēsīmus secundus, -a, -um	
XXIII	23	vīginti trēs/ trēs et vīgintī	vīcēsīmus tertius, -a, -um stb.	
XXVIII	28	duodētrīgintā	duodētrīcēsīmus, -a, -um	
XXIX	29	ūndētrīgintā	ūndētrīcēsīmus, -a, -um	
XXX	30	trīgintā	trīcēsīmus, -a, -um	triciēs
XL	40	quadrāgintā	quadrāgēsīmus, -a, -um	quadrāgiēs

L	50	quīnquāgintā	quīnquāgēsīmus, -a, -um	stb.
LX	60	sexāgintā	sexāgēsīmus, -a, -um	
LXX	70	septuāgintā	septuāgēsīmus, -a, -um	
LXXX	80	octōgintā	octōgēsīmus, -a, -um	
XC	90	nōnāgintā	nōnāgēsīmus, -a, -um	
C	100	centum	centēsīmus, -a, -um	centiēs
CC	200	ducentī, -ae, -a	ducentēsīmus, -a, -um	ducentiēs
CCC	300	trecentī, -ae, -a	trecentēsīmus, -a, -um	stb.
CCCC	400	quadrīngentī, -ae, -a	quadrīngentēsīmus, -a, -um	
D	500	quīngentī, -ae, -a	quīngentēsīmus, -a, -um	
DC	600	sescentī, -ae, -a	sescentēsīmus, -a, -um	
DCC	700	septīngentī, -ae, -a	septīngentēsīmus, -a, -um	
DCCC	800	octīngentī, -ae, -a	octīngentēsīmus, -a, -um	
CM	900	nōngentī, -ae, -a	nōngentēsīmus, -a, -um	
M	1000	mīlle	mīllēsīmus, -a, -um	mīliēs
MM	2000	duo mīlia	bis mīllēsīmus, -a, -um	

11.1 A tőszámnevek ragozása

A tőszámnevek közül csak az ūnus, ūna, ūnum egy, a duo, duae, duo kettő, a trēs, tria három, a ducentī, -ae, -a kétszáz, és a mīlia többezer ragozható. A többi tőszámnév nem ragozható.

S.	ūnus	duo
nom.	ūnus, ūna, ūnum	duo, duae, duo
acc.	ūnum, ūnam, ūnum	duōs, duās, duo
gen.	← ūnūs →	duōrum, duārum, duōrum
dat.	← ūnī →	duōbus, duābus, duōbus
abl.	ūnō, ūnā, ūnō	duōbus, duābus, duōbus

Pl.	trēs	ducentī	mīlia
nom.	trēs, trēs, tria	ducentī, ducentae, ducenta	mīlia
acc.	trēs, trēs, tria	ducentōs, ducentās, ducenta	mīlia
gen.	← trium →	ducentōrum, ducentārum, ducentōrum	mīlium
dat.	← tribus →	← ducentīs →	mīlibus
abl.	← tribus →	← ducentīs →	mīlibus

Az egy tőszámnév kivételével a tőszámnevek után a szavakat többesszámban használjuk: **mīlle testēs** ezer tanú, **mīlle hominēs** ezer ember, **septem artēs liberālēs** a hét szabad művészet

A többezret jelentő mīlia mellett részelő birtokos eset áll (genitivus partitivus): **duo mīlia hominum** kétezer ember

11.2. Tőszámneves kifejezések

Genitivus quantitatis – A számnévi jelző kifejezése (quantitās = mennyiség)

Figyelem: a tőszámnevek után (az egyes kivételével) többesszámot használunk!

- puer decem *annōrum* - tíz éves fiú
     ↓
     plur. gen.
     (annus, annī m. év)
- lēgēs duodecim *tabulārum* - a XII táblás törvények
     ↓
     plur. gen.
- Homō trium *litterārum* - hárombetűs ember (fur = tolvay)
     ↓
     plur. gen.
     (littera, -ae f. betű)
- poena decem *annōrum* - tíz éves büntetés
     ↓
     plur. gen.
- infans ūnītus *mensis* - egy hónapos csecsemő
     ↓
     sing. gen.
     (mensis, mensis m. hónap)

Ablātīvus comparātiōnis – Az összehasonlítás (comparātiō) és a mértékhatározó kifejezésére

- puer minor XXV *annīs* 25. évnél fiatalab serdült, a 25. évét be nem töltöt serdült
     ↓
     plur. abl.
- domus altior decem *pedibus* - tíz lábnál magasab ház
     ↓
     plur. abl.
     (pēs, pedis m. láb)
- plūs centum *mīlitibus* - száz katonánál több
     ↓
     plur. abl.
     (mīlēs, mīlitis m. katona)

11.3. A sorszámnevek ragozása

A sorszámnevek az I-II. declinatio szerint ragozódnak (az -us, -a, -um végű melléknevek mintájára), s mint jelző, a jelzett szóval nemben, számban esetben megegyezik: pl. homō prīmus az első ember, fēmina prīma az első nő, dēlictum prīmum az első bűncselekmény.

11.4. Sorszámneves kifejezések

Ablativus temporis Az időhatározó kifejezésére

- annō bis millēsīmō septimō - a 2007-ik esztendőben, 2007-ben
- diē nōnā - 9-én, a 9-ik napon
- hōrā octāvā - 8 órákor (hōra, -ae f. óra)

Trānslātiō

Lēgēs duodecim tabulārum. Vōx ūnūs, vōx nullūs. Trēs faciunt collēgium. Decem faciunt populum. Tertium nōn datur. Sī duo faciunt idem, non est idem. Quod ūnī iūstum, alterī aequum (est). Plūris est ūnus oculātus testis quam decem auritī. Cōnscientia mille testēs. Dēliberāndum est deciēs, statuendum est semel. Quandō tū iniūriā vindicāvistī, D aeris sacrāmētō tē provocō. Tū mihī X mīlia sēstertiōrum dare oportet.

Āctor sequitur forum reī. Reus in exceptiōne āctor fit. Quī suō iūre utitur neminī fēcit iniūriam. Nullus videtur dolō facere, quī suō iūre utitur. Partus sequitur ventrem. Accessōrium sequitur suum prīncipāle. Multīs minātur, quī ūnī facit iniūriam. Eīus est interpretārī lēgem, cuius est condere. Āctiō persōnālis moritur cum persōnā. Apīscimur possessiōnem corpore et animō: neque per sē animō, aut per sē corpore. Omnis obligātiō vel ex contractū nascitur, vel ex dēlictō.

Szavak

accessōrium, -ī n. járulék
āctor, āctoris m. felperes
aequus, -a, -um méltányos, egyenlő
aes, aeris n. érc, rézpénz, érc tábla
animus, animī m. szándék, lélek
apīscor, apīscī, aptus sum szerez, elnyer vmit.
auritus, -a, -um fül-, fülhöz tartozó
aut vagy
condō, condērē, candidī, conditum alapít, elrejt
cōnscientia, -ae f. lelkiismeret
contrāctus, contrāctūs m. szerződés
corpus, corporis n. test
dēliberō, dēliberāre, dēliberāvī, dēliberātum megfontol, mérlegel

dēlictum, -ī n. bűncselekmény, magánbűncselekmény
ex/ ē + abl. -ból, -ből
exceptiō, exceptiōnis f. kifogás
fiō, fierī, factus sum lesz, válik vmivé.
forum, -ī n. piactér, ítélkező fórum
interpretor, interpretārī, interpretātus sum értelmez, magyaráz
iūstus, -a, -a jogos, jogszerű, jognak megfelelő
minor, minārī, minātus sum fenyeget
moriōr, morī, mortuus sum meghal
neque sem
obligātiō, obligātiōnis f. kötelem
oculātus, -a, -um szem-, szemhez tartozó
omnis, omne összes, minden, valamennyi

oportet, oportere, oportuit kell, illik, célszerű, kívánatos
partus, partūs m. sarj, magzat, gyermek, kölyök, szülés
per + acc. át, keresztül, által, segítségével
persōnālis, persōnāle személyes, személyhez tapadó
plūs, plūtis → **multus, -a, -um** sok
possessiō, possessiōnis f. birtoklás, birtok
prīncipāle, prīncipālis n. fődolog
provocō, provocāre, provocāvī, provocātum felhív, felszólít, kihív
quam mint
quandō mivel, mert
reus, reī m. alperes, vádlott

sacrāmentum, -ī n. esküösszeg, fogadási összeg, eskü, szentség
sē magát, magukat (visszaható névmás)
semel egyszer
sequor, sequī, secūtus sum követ, következik
sēstertius, -ī sestertius, római pénz
statuō, statuērē, statuī, statūtum dönt, elhatároz, megszab
tabula, -ae f. tábla
ūtor, ūtī, ūsus sum használ, él (amit, amivel: abl.)
vel vagy
venter, ventris m. anyaméh, has, gyomor
vindicō, vindicāre, vindicāvī, vindiātum igényel, követel, vindikál

Feladatok

1. Fordítsa latinra!

első törvény - .....; két kötelem - .....; egy kifogás - .....;
ezer tanú - .....; kétezer ember - .....; öt rabszolga - .....;
háromezer katona - .....; negyven éves férfi - .....; öt éves büntetés - .....;
1960-ban - .....; öt órákor - .....; tizedikén - .....

2. Sententiae et proverbia

Dē duōbus malīs minus est semper ēligendum.

Ūnum castigābis, centum ēmendābis.

Et semel ēmissum volat irrevocābile verbum.

Bis dat, quī citō dat.

Aut amat, aut ōdit mulier, nil est tertium.

Bonus amīcus laesus gravius multō irāscitur.

Nēmō nāscitur doctus.

Facta loquuntur.

Glōria sequentēs fugit, fugientēs sequitur.

Szavak

aut vagy

castigō, castigāre, castigāvī, castigātum fenyít, megzaboláz, dorgál, rendreutasít, megfedd

cītus, -a, -um gyors, sebes (**cītō** gyorsan)

doceō, docēre, docuī, doctum tanít, képez

ēligō, ēligērē, ēlēgī, ēlēctum kiválaszt, megválaszt

ēmendō, ēmendāre, ēmendāvī, ēmendātum hibáktól megszabadít, erkölcsileg megjavít, kiigazít, jóvátesz

ēmittō, ēmittērē, ēmīsī, ēmissum kibocsát, kiküld, elküld

factum, -ī n. tény

fugiō, fugērē, fūgī, fugitūrus (el)fut, menekül

glōria, -ae f. dicsőség

gravis, grave súlyos, nehéz

īrāscor, īrāscī, īrātus sum (meg)haragszik, feldühödik

irrevocābilis, irrevocābile visszavonhatatlan, megmásíthatatlan, engesztelhetetlen

laedō, laedērē, laesī, laesum (meg)sért, (meg)károsít

loquor, loquī, locūtus sum beszél

mulier, mulieris f. asszony, nő

multō sokkal, nagyon

nil, nihil semmi

ōdī, ōdisse gyűlöl (csak perfectum alakokban használatos ige)

sequor, sequī, secutus sum követ, itt: keres, törekszik

verbum, -ī n. szó, ige

volō, volāre, volāvī, volātum (el)repül

3. Fordítsa le a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara által jogászok számára kiadott diploma szövegét!

Nōs Rector et alma ac celeberrima Ūniversitās Miskolcinensis lectūrīs salūtem!

Laudābile Māiōrum Nōstrōrum institutum est, ut artium liberalium et severiorum disciplinārum studiīs excultī probātīque lēgitimum suae doctrīnae ac ēruditiōnis testimōnium consequantur. Cum itaque Stephanus Kiss, quī in cīvitāte Miskolc in comitātū Borsod–Abaúj-Zemplén diē octāvā mēnsis Decembris annō millēsīmō nōngentēsīmō octōgēsīmō quartō nātus est, suam in disciplinīs iūris ūniversī rērumque politicārum ēruditiōnem et scientiam rītē Nōbīs probasset, facultate Nōbīs competentī eundem Stephanum Kiss doctōrem iūris ūniversī rērumque politicārum pronūntiāvīmus et dēclarāvīmus, dantēs et concendentēs eī iūs doctōris titulō utendī. In quōrum omnium fidem diploma hoc Ūniversitātis sigillō munitum et consuētīs subscriptiōnibus rōborātum Eī dari cūrāvīmus.

Miskolc, in Hungāriā, diē tricēsīmā mēnsis Iunī annō bis millēsīmō nonō

Szavak

almus, -a, -um tápláló, tudást adó

ars, artis f. művészet

celeber, celebris, celebre híres, nevezetes, kiváló

comitātus, comitātūs m. megye, (udvari) kíséret, udvar, udvartartás

competēns (competentis) megfelelő, illő, alkalmas

concēdō, concēdērē, concessī, concessum

megenged, átenged, feljogosít

consequor, consequī, consecūtus sum elér, elnyer (consequantur coniunctivuszi alak, fordítása: hogy elnyerjék)

consuētus, -a, -um szokásos, megszokott

cum mivel, mert, midőn, (a)mikor, valahányszor

cūrō, cūrāre, cūrāvī, cūrātum gondoskodik, -tat, -tet (művelető értelemben), elrendel, elintéz

December, Decembris m. december

dēclarō, dēclarāre, dēclarāvī, dēclarātum

kinyilvánít, megvilágít, világossá, egyértelművé tesz

diēs, diēī m./f. nap, határidő

diplōma, diplōmatis n. diploma, ajánlólevél, irat, útlevél

disciplīna, -ae f. tudomány, művészet, nevelés, fegyelem

doctor, doctōris m. tudós, doktor
doctrīna, -ae f. elmélet, tan, tudomány, ismeret, tudás
eruditiō, eruditiōnis f. oktatás, ismeretek műveltség, tudomány
et és
excolō, excolērē, excoluī, excultum kiművel, megnemesít, finomít
facultās, facultātis f. lehetőség, felhatalmazás, hatalom
facultate competentī megfelelő hatalmunknál fogva
Hungāria, -ae f. Magyarország
in fidem + gen. valaminek a hitelül
instituo, instituērē, instituī, institutum felállít, bevezet, elrendel
itaque tehát
Iūnius, -ī m. június
laudābilis, ludābile dicséretes, hírneves, híres
lector, lectōris m. olvasó, lektor, lektoráló
lēgitimus, -a, -um törvényes, helyes
liberālis, liberāle szabad, szabad emberhez méltó
māiorēs, māiorum m- az ősök, az elődök
mēnsis, mēnsis m. hónap
Miskolcīnensis, Miskolcīnense miskolci
munio, munire, munivī, munitum megerősít
nāscor, nāscī, nātus sum születik, keletkezik, él
nōster, nōstra, nōstrum miénk
politicus, -a, -um az államot illető, az államra vonatkozó
probasset = tanúsított, bizonyított (**probāre**)

probō, probāre, probāvī, probātum bebizonyít, tanúsít, tanúságot tesz, elismer, helyesel
pronūtiō, pronūtiāre, pronūtiāvī, pronūtiātum (ki)nyilvánít, kijelent, közzétesz, meghagy, parancsol, elrendel
rector, rectōris m. rektor, igazgató
rēs politicae államtudományok
rītē az előírtaknak megfelelően, az előírt (szertartások) szerint, helyesen, illően
rōborō, rōborāre, rōborāvī, rōborātum megerősít, megszilárdít, edz
salūs, salūtis f. üdvözlét, üdv, jólét, üdvösség
scientia, -ae f. tudomány
sevērus, sevēra, sevērūm komoly, szigorú (severior, serverius kfo.)
sigillum, -ī n. pecsét
Stephanus, -ī m. István
studium, studiū n. tanulmány, tudományos foglalkozás, törekvés, részrehajlás
subscriptiō, subscriptiōnis f. aláírás
suus, sua, suum övé, sajátja
testimōnium, -ī n. tanúbizonyosság, tanúsítás, tanúságtétel, bizonyíték
tītulus, -ī m. cím, jogcím
ūniversitās, ūniversitātis f. összesség, közösség, egyetem
ūniversus, -a, -um valamennyi, egyetemes, az egész, az összes
ut hogy
ūtendī a használatnak a ... (ūtor, ūtī, ūsus sum = használ amit: abl. él amivel: abl. ige gerundiuma)

LECTIŌ QUINTA DECIMA

12. KÖRÜLÍRT IGERAGOZÁS (Coniugātiō periphrastica)

A körülírt igeragozás egy összetett igei alak, melyben az ige participium instans activī vagy participium instans passivī alakja valamint a létige (sum, esse, fuī) megfelelő alakjai szerepelnek.

Két fajtája van: a) cselekvő (coniugatio periphrastica activa) és
 b) szenvedő (coniugatio periphrastica passiva) változata

Itt csak a praesens imperfectum alakokat tárgyaljuk:

12.1. CONIUGĀTIŌ PERIPHRASTICA ĀCTĪVA

dō, dare, dedī, datum → daturus, datura, daturum + a létige praesens imperfectuma

S/1. **datūrus, datūra, datūrum sum** adni készülök. adni szándékozom

2. **datūrus, datūra, datūrum es** adni készülsz, adni szándékozol

3. **datūrus, datūra, datūrum est** adni készül, adni szándékozik

Pl/1. **datūrī, datūrae, datūra sumus** adni készülünk, adni szándékozunk

datūrī, datūrae, datūra estis adni készültök, adni szándékoztok

datūrī, datūrae, datūra sunt adni készülnek, adni szándékoznak

12.2. CONIUGĀTIŌ PERIPHRASTICA PASSĪVA

dō, dare, dedī, datum → dandus, danda, dandum + a létige praesens imperfectuma

S./1. **dandus, danda, dandum sum** adandó vagyok, engem adni kell

2. **dandus, danda, dandum es** adandó vagy. téged adni kell

3. **dandus, danda, dandum est** adandó (vam). őt, azt adni kell

Pl/1. **dandī, dandae, danda sumus** adandók vagyunk, minket adni kell

2. **dandī, dandae, danda estis** adandók vagytok, titeket adni kell

3. **dandī, dandae, danda sunt** adandók (vannak), őket, azokat adni kell

13. GERUNDIUM

A gerundium egy cselekvő értelmű igenév, amely alakilag a participium instans passivi neutrumával egyezik meg. Magyar fordítása leggyakrabban *-ás, -és végű igéből képzett főnévvel* történik.

Mivel csak elvont főnévi formában fejezi ki az igék tartalmát, a gerundiumot a latin csak egyes számban használja, azaz nincs többes száma. Egyes számban is csak 4 esete van: accusativus, genitivus, dativus és ablativus. A gerundium hiányzó esetét, a nominativuszt az ige infinitivus imperfectus activi alakja pótolja.

S.	scibō, scribēre, scrīpsī, scrīptum = ír
nom.	scribērē- írás
acc.	ad scribendum íráshoz, azért, hogy írjak; célhatározói értelemben
gen.	scribendī írásnak a...
dat.	scribendō írásra (alkalmas), szintén célhatározói. értelemben
abl.	scribendō írással; mód- és eszközhatározó kifejezésére

Jogi szövegekben leggyakrabban a gerundium genitivusza fordul elő:

Pl.

- iūs migrāndī (migrō, migrāre, migrāvī, migrātum vándorol) – a ki- v. elvándorlás joga
- iūs ambulāndī (ambulō, ambulāre, ambulāvī, ambulātum jön-megy) - a jövés- menés joga

- iūs ēdicendī (ēdicō, ēdicērē, ēdixī, ēdictum kihírdet, hírdetményt bocsát ki) – a hírdetménykibocsátás joga

Az ige gerundiumi alakjában is megtartja igei vonzatát:

- potestās **filium** vendendī a fiúgyermek eladásának lehetősége → vendērē filium = eladni a fiút
- iūs **aquam** ducendī a víz elvezetésének joga, jog a vizet elvezetni → ducērē aquam = vizet elvezetni
- iūs **rē** ūtendī egy dolog használatának joga, → az ūtor, ūtī, ūsus sum ige vonzata ablativus → ūtī rē = egy dolgot használni
- facultās **obligationem** solvendī a kötelelem teljesítésének lehetősége, lehetőség egy kötelmet teljesíteni, → solvērē obligatiōnem = kötelmet teljesíteni
- potestās **servum** manūmittendī rabszolga felszabadításának lehetősége, lehetőség egy rabszolgát felszabadítani, → servum manūmittere = rabszolgát felszabadítani
- potestās **priōrī lēgī** dērogandī a korábbi törvény hatálytalanításának lehetősége, dērogō, dērogāre, dērogāvī, dērogātum leront, hatálytalanít ige vonzata dativus → lēgī dērogāre = törvényt hatálytalanítani

14. A GERUNDIUM ÉS A GERUNDIVUMOS SZERKEZET

A fenti kifejezéseket kétféle képpen is használhatók a latin nyelvben:

- a) **gerundiummal** → a kifejezés tárgya az ige eredeti vonzatával szerepel,
ami leggyakrabban accusativus, de lehet más
igevonzat is
- b) **participiumos jelzős szerkezettel, az ún. gerundivumos szerkezettel**
→ a kifejezés „tárgya” és az igéből képzett participium instans passivi
egyeztetett módon, jelzős szerkezetként használendő

gerundivum	gerundivumos szerkezet
-ás, -és végű igéből képzett főnév	jelzős szerkezet, melyben a jelző participium instans passivi
potestās filium vendendī ↓ sing. acc.	iūs filī vendendī birtokos szerkezet ↓ ↓ sing. gen. s. gen. (filius vendendus genitivusza)
iūs aquam ducendī ↓ sing. acc.	iūs aquae ducendae ↓ ↓ sing. gen. s. gen. (aqua ducenda genitivusza)

potestās servum manumittendī	potestās servī manumittendī ↓ ↓ sing. gen. sing. gen. (servus manāmittendus genitivusza)
-------------------------------------	---

Trāslātiō

Iūs tollendī; iūs agendī cum plēbe; iūs ēdicendī; āciō ad exhibendum; iūs ūtendī, iūs fruendī, iūs dispōnendī, iūs habendī, iūs possidendī; iūs resistendī et contrādicendī; ars rēgnāndī et gubernāndī; iūs aquam dūcendī; dē acquirendō dominiō; dē liberīs exhērēdandīs hērēdibus īnstituendīs; senātus cōsultum dē rē publicā dēfendendā;

Iūrisdictiō est iūris dicendī iūs. Semper necessitās probāndī incumbit illī, quī agit.

Iūs praetorium est, quod praetorēs introduxērunt adiūvandī vel supplendī vel corrigendī iūris cīvilis grātiā. (D. 1. I. 7. 1.) Iūstitia est constāns et perpētua voluntās iūs suum cuique tribuendī. Prohibenda est īra in pūniendō. Libertās est potestās faciendī id, quod iūre licet. In iūdicāndō celeritās est criminōsa. Dat ipse lēx potestātem dēfendendī. Cui iūs est donāndī, eīdem et vendendī et concēdendī iūs est. Pacta sunt servanda. Semper in dubiīs benīgniora praeferenda sunt. In poenālibus causīs benīgnius interpretandum est. In iūre aequitās spectanda est. Iniūriam, quī factūrus est, iam fēcit. Dolō facit, quī petit, quod redditurus est.

szavak:

acquirō, acquirērē, acquisivī, acquisitum megszerez, gyarapít, növel
adiuvō, adiuvāre, adiūvī, adiutum kisegít, megsegít
aequitās, aequitātis f. méltányosság
agō, agērē, ēgī, āctum ūz, hajt, terel, csinál, cselekszik, perel
aquae, -ae f. víz
ars, artis f. művészet, mesterség, tudomány
benīgnus, -a, -um kedvező, jóindulatú
causa, -ae f. jogcím, ügy
celeritās, celeritātis f. gyorsaság
concēdō, concēdērē, concessī, concessum átenged, megenged
constāns, (constāntis) állandó
contrādicō, contrādicērē, contrādicī,
contrādictum ellentmond, ellenkezik
corrigō, corrigērē, corrēxī, correctum (ki)javít, helyreigazít
crīminōsus, -a, -um vádló, gyanúsító, rágalmozó, bűnös, vétkes
dēfendō, dēfendērē, dēfendī, dēfensum (meg)véd, elhárít
dispōnō, dispōnērē, disposuī, dispositum felállít, rendez, rendelkezik, szétoszt

dolus, dolī m. csalárdság; szándékos, rosszhiszemű szerződéselenes magatartás
dominium, dominiī n. tulajdon
donō, donāre, donāvī, donatum (el)ajándékoz
dubium, -ī n. kétség, kétes helyzet
dūcō, dūcērē, dūxī, ductum vezet
ēdicō, ēdicērē, ēdixī, edictum kimond, kibocsát, kihírdet, hírdetményt kibocsát, rendelkezik
exhērēdō, exhērēdāre, exhērēdāvī, exhērēdātum örökségből kitagad
exhibeō, exhibēre, exhibuī, exhibitum felmutat, megmutat, előállít
faciō, facērē, fēcī, factum tesz, csinál, létrehoz, alkot
fruor, fruī, fructus sum élvez, gyümölcsöztet vmit: abl., gyümölcsöt szed vmiből: abl.
grātiā + gen. okából, érdekében, kevéért, miatt, végett, céljából
gubernō, gubernāre, gubernāvī, gubernātum kormányoz
habeō, habēre, habuī, habitum bír, rendelkezik vmivel: acc., van vmijeí. acc.
iam már

incumbō, incumbērē, incubuī, incubitum ránehezedik, hárul, terhel vkit: dat.
īnstituō, īnstituērē, īnstituī, īnstitutum beállít, felállít, bevezet, létrehoz; alkalmaz, rendel; tanít, oktat
interpretor, interpretārī, interpretātus sum magyaráz, értelmez
intrōdūcō, intrōdūcērē, intrōdūxī, intrōductum bevezet
īra, īrae f. harag
iūdicō, iūdicāre, iūdicāvī, iūdicātum ítélik(kezik)
liberī, liberōrum n. gyerekek
libertās, libertātis f. szabadság
licet, licēre, licuit szabad + inf.
necessitās, necessitātis f. szükség, szükségyszerűség, kényszer
pactum, -ī n. egyezés, megegyezés, szerződés
perpētuous, -a, -um örök, örökérvényű
petō, petērē, petīvī, petitum kér, követel, törekszik vmire: acc.
poenālis, poenāle büntető, büntetéssel kapcsolatos
possideō, possidēre, possēdī, possessum birtokol
potestās, potestātis f. hatalom, lehetőség
praefērō, praeferre, praetulī, praelātum előnyben részesít, kedvez (vmivel szemben: dat)

probō, probāre, probāvī, probātum jóváhagy, elfogad, bizonyít
prohibeō, prohibēre, prohibuī, prohibitum távoltart, (meg)akadályoz
pūniō, pūnīre, pūnīvī, pūnitum (meg)büntet
reddō, reddērē, reddidī, redditum visszaad
rēgnō, rēgnāre, rēgnāvī, rēgnātum uralkodik
resistō, resistērē, restitī ellenáll
semper mindig
servō, servāre, servāvī, servātum megőríz, betart (egyezséget)
spectō, spectāre, spectāvī, spectātum néz, vizsgál, figyelembe, tekintetbe vesz, illet, vonatkozik
suppleō, supplēre, supplēvī, supplētum kiegészít
tollō, tollērē sustulī, sublātum feleml, elvisz, eltöröl, megszüntet
tribuō, tribuērē, tribuī, tributum juttat, ad, oszt
ūtor, ūti ūsus sum használ vmit: abl., él vmivel: abl.
vendō, vendērē, vendidī, venditum elad
voluntās, voluntātis f. akarat, szándék, cél

Feladatok

1. Ragozza el a megadott igéket a körülírt igeragozás cselekvő és szenvedő változatában!

iūdicō, iūdicāre, iūdicāvī, iūdicātum ítélik(kezik)
pūniō, pūnīre, pūnīvī, pūnitum (meg)büntet

2. Fordítsa latinra!

az egyezséget be kell tartani - .....; a vádlottat el kell ítélni - .....

engem meg kell védeni - .....; az országot kormányozni kell - .....

a bíró ítélni szándékozik - .....; az apa készül eladni a fiát - .....

a katonák győzni készülnek - ..... az apa a fiát ki akarja tagadni - .....

3. Alakítsa át a gerundiumot tartalmazó kifejezést gerundivumos szerkezetté!

iūs rē ūtendī → .....; facultās obligātiōnem solvendī → .....

potestās lēgī dērogandī → .....; ius cīvitātem gubernāndī → .....

praeceptum pactum servandī → .....; potestās hērēdem īnstituendī → .....

4. Sententiae et proverbia

Aetās nūlla ad discendum sēra.

Docendō discīmus.

Dubitandō ad veritātem pervenīmus.

Ad agendum nātī sumus.

Cāsus bibendī.

Modus vīvendī.

Dēliberāndō saepe perit occāsiō.

Fit fabricāndō faber.

Gutta cavat lapidem, nōn vī, sed saepe cadendō.

Nunc est bibendum.

Nōbīs aut vincendum, aut moriendum est.

szavak

ad + **acc.** -hoz, -hez, -höz; -nál, -nél; -ra, -re
aetās, aetātis f. kor, életkor
bibō, bibērē, bibī iszik
cadō, cadērē, cecidī, cāsus esik, lezuhan, aláhanyatlík
cāsus, cāsus m. eset, ok, alkalom, véletlen, baleset
cavō, cavāre, cāvī, cāvus kíváj
dēliberō, dēliberāre, dēliberāvī, dēliberātum megfontol
discō, discērē, didicī tanul
dubitō, dubitāre, dubitāvī, dubitātum kételkedik, kétségbe von
faber, fabrī m. munkás, mester, kovács
fabricō, fabricāre, fabricāvī, fabricātum elkészít, előállít, kovácsol, kidolgoz, épít, fabrikál
fiō, fierī, factus sum lesz, válik vmivé

gutta, -ae f. csepp
lapis, lapidis m. kő
modus, modī m. mód, mérték
moriōr, morī, mortuus sum meghal
nunc most
occāsiō, occāsiōnis f. alkalom
pereō, perīre, perīvī/perīī, peritum elpusztul, elvész, elmúlik
pervenīō, pervenīre, pervēnī, perventum elér, eljut vhová
saepe gyakran
sērus, -a, -um késő(i)
veritās, veritātis f. valóság, igazság
vincō, vincērē, vicī, victum győz, legyőz, nyer
vīvō, vīvērē, vīxī, vīctūrus él

Érzem, hogy kételkedsz.	=	Sentiō	tē	dubitāre.
		↓	↓	↓
		verb. reg.	acc.	inf.
Szükséges, hogy a törvény rövid legyen	=	Oportet	lēgem	brevem esse.
		↓	↓	↓
		verb. reg.	acc.	acc. inf.
Nyilvánvaló, hogy a lopás bűncselekmény.	=	Manifestum est	furtum	dēlictum esse.
		↓	↓	↓
		verb. reg.	acc.	acc. inf.

NOMINĀTIVUS CUM INFINITIVŌ

Ha a főmondat igei állítmánya szenvedő alakban van, akkor a mellékmondat alanya nominativusban, állítmánya accusativusban áll.

- Pater vidētur venīre. = Úgy látszik, hogy apa jön. (Az apa jönni látszik.)
- Tu vidēris beatus esse. = Úgy látszik, hogy boldog vagy (Te boldognak látszol.)
- Rēs pūblica vidētur peritūra esse. = Úgy látszik, hogy a köztársaság az összeomlás szélén van (peritūrus, -a, -um participium instans activi)

17. ABLĀTIVUS ABSOLŪTUS

Az ablativus absolutus egy olyan igeenes szerkezet, melyben az igenév szerepét **participium imperfectum activi**, illetve **participium perfectum passivi** tölti be.

Érdekessége, hogy olyan mellékmondatot fordítjuk, melynek alanya nem fordul elő a főmondatban.

Az igeenes szerkezet elnevezése onnan származik, hogy a mellékmondat alanya független (absolutus) a főmondattól s alakja ablativusban van.

Az ablativus absolutus idő-, ok-, vagy módhatározói mellékmondatokat rövidít le.

a) Participium imperfectum activi – egyidejűség

Amikor/ miközben Tarquinius Superbus uralkodott, Pythagorász Itáliába jött.

Cum **Tarquinius Superbus** **rēgnābat**, Pythagorās in Italiam venit.

↓	↓
Tarquiniō Superbō	rēgnante Pythagorās in Italiam vēnit.
↓	↓
a mm. alanyának ablativusza	a mm. állítmánya participium impf. act. sing. ablativus
	(rēgnāre → rēgnāns, rēgnantis → regnante)

Ha a természet a vezetőnk, nem tévedhetünk.

Sī **nātūra** est **dux**, errāri nōn potest.
 ↓ ↓
nātūrā **duce** errāri nōn potest

A létige (est) nem alakítható át participiummá, így ez kimarad az ablativus absolutuszos szerkezetből, ezért ez a szerkezet a **csonka ablativus absolutus (ablativus absolutus mancus)** nevet viseli.

- **Augustō imperante** → Augusztusz uralkodása idején
- **rēx rēgnānte** → a király uralkodása alatt, miközben a király uralkodik, uralkodott, a király uralkodásakor stb.
- **Cicerōne consule** → Ciceró konzulsága alatt, miközben Ciceró konzul volt, Ciceró konzulsága idején stb.
- **testibus praesentibus** → tanúk jelenlétében (praesum, praeesse, praefui = jelen van)
- **mē absente** → távollétemben

b) Participium perfectum passivi – előidejűség (a főmondat cselekményét megelőzi)

Miután Tróját elfoglalták (Trója el lett foglalva) , a görögök hazatértek

Postquam **Troia capta est**, Graecī rediērunt.
 ↓ ↓
Troiā captā Graecī rediērunt

- **lēge Hortensiā lātā** → miután a lex Hortensiát megalkották, a lex Hortensia meghozatalával, meghozatala után, stb.
- **testamentō factō** → miután a végrendeletet megalkották, a végrendelet megalkotásával,
a végrendelet megalkotása után, stb.
- **viribus ūnitīs** → miután egyesítették erőiket, egyesített erőikkel, erőik egyesítése után,
stb,
(ūniō, ūnīre, ūnīvī, ūnitum = egyesít)

Trānslātiō

Clausula *rēbus sic stāntibus*; praesentibus testis; Cicerōne consule; Lēx est generāle iūssum populī aut plebis *rogānte magistrātū*. Cum hērēdēs īnstitūtī sumus, *aditā hērēditāte* omnia quidem iūra ad nōs trānseunt. Ūsusfructus est iūs aliēnīs rēbus ūtendī frūendī *salvā rērum substantiā*. *Perfectā emptiōne* periculum ad emptōrem respiciet. Olim enim *mortuō patre familias* inter suōs hērēdēs quaedam erat lēgitima simul et nātūrālis societās, quae appellābatur „ercto nōn citō”, id est dominiō nōn dīvisō.

Cassius scrībit vim vī repellere licēre, idque iūs nātūrā comparātur. Titium hērēdem esse iūbeō. Hunc ego hominem ex iūre Quirītium meum esse aiō. Āiō tē mihi X mīlia sērstertiōrum dare oportēre. Nerātius Prīscus exīstimat trēs facere collēgium. Lēgem brevem esse oportet. Solvere dīcimus eum, quī fēcit, quod facere promīsit.

Szavak

ad + acc. -ra, -re, -hoz, -hez, -höz, -nál, -nél

adeō, adīre, adiū, aditum odamegy, felvállal, elvállal, elfogad

aiō mond, állít, kijelent (hiányos ragozású ige, további alakjai praesens imperfectumban: S./2 **ais** S./3. **ait** Pl./3. **aiunt**)

appellō, appellāre, appellāvī, appellātum hív, nevez, fellebbez

brevis, breve rövid

Cassius, Cassiū m. G. Casius Longinus, római jogtudós

Cicerō, Cicerōnis m. (Marcus Tullius) Cicero, római államférfi

cieō, ciēre, cīvī, citum indít, mozgat, előidéz **(h)erctum ciēre** örökségben osztozni

clausula, -ae f. ügyleti záradék, kikötés

collēgium, ī n. testület

comparō, comparāre, comparāvī, comparātum megszeresz, készit, létrehoz

cōsul, cōsulis m. konzul

cum (a)mikor, miközben, mivel, minthogy

dīcō, dīcērē, dīxī, dictum mond, nevez (akit/amit, akinek/aminek:acc.)

dīvidō, dīvidērē, dīvisī, dīvisum szétválaszt, megoszt

dō, dare, dedī, datum ad, juttat

dominium, ī n. tulajdon, tulajdonjog

emptiō, emptiōnis f. vétel, vásárlás, vevés

emptor, eptōris m. vevő, vásárló

enim ugyanis

erat → **sum, esse, fuī**

exīstimō, exīstimāre, exīstimāvī, exīstimātum vél, gondol, tart vminek: acc., becsül vmit vmennyire: gen.

generālis, generāle általános

(h)erctum –ī n. tulajdon

hērēditās, hērēditātis f. örökség, hagyaték

hērēs, hērēdis m./f. örökös

id est azaz

īnstituō, īnstituērē, īnstituī, īnstitūtum felállít, beállít; bevezelēt, létrehoz, alkalmaz; rendel, tanít, oktat.

inter + acc. között, közē

iūbeō, iūbēre, iūssi, iūssum kíván, parancsol, elrendel

iūssum, –ī n. parancs

lēgitimus, -a, -um törvényes

licet, licēre, licuit szabad vmit tenni: inf.

moriōr, morī, mortuus sum meghal

Nerātius Prīscus Neratius Priscus, római jogtudós

olim egykor, régen, hajdan

omnis, omne összes, minden, valamennyi

oportet, oportēre, oportuit célszerű, kívánatos; illik, kel, tartozik (acc. c. inf., személytelen ige)

perficiō, perficērē, perfēcī, perfectum véghezvisz, befejez

periculum, –ī n. veszély, veszedelem, kockázat, (jog)hátrány, kár

praesum, praesesse, praefuī jelen van, élén áll vminek: dat. (part.impf. praesens, praesentis)

prōmittō, prōmittērē, prōmisī,

prōmissum ígér, megígér

-que és

quidam, quaedam, quoddam bizonyos, egyes

quidem ugyanis, pedig, bizony

Quirītēs, Quirītium m. római polgárok hivatalos és ünnepélyes megnevezése

repellō, repellērē, reppulī, repulsum elhárít, visszaver

respciō, respicērē, respexī, respectum tekint vmit, ügyel vmire, tekintetbe vesz, törődik vmivel: acc. (**respciet** itt: hárul, coniunctivuszi alak)

rogō, rogāre, rogāvī, rogātum kér, kíván; (meg)kérdez; beterjeszt (törvényjavaslatot)

sālvus, -a, -um ép, sértetlen

scribō, scribērē, scripsī, scriptum ír

sēstertius, -ī m. római ezüstpész

sic így, ily módon

simul egyszerre, egyidőben

societās, societātis f. társaság, közösség, társadalom

solvō, solvērē, solvī, solūtum felold, megszüntet; teljesít, kifizet, kiegyenlít

stō, stāre, stetī, stātūrus áll, fennáll

substantia, -ae f. lényeg, állag, minőség

testis, testis m./f. tanú

Titius, -ī m. Titius (római nemzetségnév)

trānseō, trānsire, trānsiū, trānsitum átmegy, átszall, átkel vmin:acc.

vis, vis f. erő, erőszak

Feladatok.

1. Képezzen supinumot a megadott igékből!

alvás végett - .....(dormiō, dormīre, dormivī, dormitum alszik);

törvényjavaslat beterjesztése céljából - .....(rogō, rogāre, rogāvī, rogātium beterjeszt tv. javaslatot);

cselekvésre nézve - .....(faciō, facērē, fēcī, factum cselekszik);

az elbirtoklás tekintetében - .....(ūsucapiō, ūsucapērē, ūsucēpī, ūsucaptum elbirtokol);

2. Helyettesítse be az alábbi accusativus cum infinitivós szerkezetet tartalmazó mondatok kipontozott részeit!

Volō ..... contentum ..... - (Azt akarom, hogy te elégedett légy.)

Vetō ..... hoc ..... - (Megtiltom, hogy ezt tedd.)

Reus dixit ..... innocentem ..... - (A vádlott azt mondta magáról, hogy ő ártatlan.)

Prīnceps iūssit ..... - (A császár megparancsolta, hogy a férfiakat írják össze.)

Vidēmus ..... urbem ..... - (Látjuk, hogy a katonák a várost elpusztítják.)

Szavak: contentus, -a, -um elégedett; innocens, (innocentis) ártatlan; vir, virī m. férfi; conscribō, conscribērē, conscripsī, conscriptum összeír; mīlēs, mīlitis m. katona; dēleō, dēlere, dēlevī, dēletum elpusztít

3. Képezzen a zárójelben megadott igékből participium imperfectum activi alakot és egyeztesse az előtte álló főnével

- sol, solis m. nap (orior, oriri, ortus sum felkel) - .....(a felkelő nap);
- princeps principis m. (imperō, imperāre uralkodik) - .....(az uralkodó császár);
- rēs, rei f. (stō, stāre fenáll, áll) - .....(a fennálló dolgok);
- magistrātus, -ūs m. (rogō, rogāre törvényjavaslatot beterjeszt) .....(a tv. javaslatot beterjesztő tisztviselő);
- periculum, -ī n. veszély (crēscō, crēscere növekszik) .....(növekvő veszély);
- testis, testis m. f. tanú (praesum, praeesse, praefui jelen van) .....(jelenlévő tanúk);

4. Képezzen az előző gyakorlat participiumos jelzős szerkezetéből ablativus absolutus igeneves szerkezeteket!

- miközben a nap felkel - .....; a császár uralkodás alatt - .....;
- a dolgok fennállásakor - .....; a magisztrátus javaslatára - .....;
- növekvő veszély esetén - .....; a tanúk jelenlétében - .....

5. Képezzen a zárójelben megadott igékből participium perfectum passivi alakot, majd egyeztesse az előtte álló főnével!

- verbum, -ī n. szó (dicō, dicere, dixi, dictum kimond) - .....(kimondott szó);
- urbs, urbis f. város (capiō, capere, cepi, captum elfoglal) - .....(az elfogalt város);
- hostis, hostis m. ellenség (dēvincō, dēvincere, dēvici, dēvictum legyőz) - .....(a legyőzött ellenség);
- matrimōnium, -ī n. házasság (solvō, solvere, solvi, solutum felbont) - .....(a felbontott házasság);
- emptiō-venditiō, emptiōnis-venditiōnis f. adásvétel (contrahō, contrahere, contraxi, contractum megköt) - .....(a megkötött adásvétel);
- rēx, rēgis m. király (expellō, expellere, expuli, expulsus elűz) .....(az elűzött királyok);

6. Az előző gyakorlat jelzős szerkezeteiből képezzen ablativus absolutus igeneves szerkezeteket!

miután a szót kimondták - .....; a város elfoglalása után - .....;
 az ellenség legyőzése után - .....; a házasság felbontása után - .....;
 az adásvétel megkötésével - .....; a királyok elűzése után - .....

7. Sententiae et proverbia

Horribile dictū!

Pleraque faciliora sunt dictū, quam factū.

Hominem tē esse mementō!

Victōrem a victō superāri saepe vidimus.

Cēterum cēseō Carthaginem esse dēlendā.

Mutātō nōmine dē tē fabula nārrātur.

Mē īnsciente.

Szavak

Carthāgō → **Karthāgō, Karthāginis f.** Karthágó,
 föníciai gyarmatváros

cēseō, cēsere, cēsui, cēsum felbecsül,
 vélekedik, javasol (acc. c. inf.), határoz, elrendel

cēterum egyébként

dē + abl. -ról, -ről, szerint

dēleō, dēlere, dēlēvi, dēletum eltöröl,
 megsemmisít

fabula, -ae f. mese

facilior, facilius → **facilis, facile** könnyű

horribilis, horribile borzasztó, szörnyű

īnsciō, īnscire, īnscīvi, īnscītum nem tud, nem
 ismer

meminī, meminisse emlékszik (csak perfectum
 alakokban használt ige)

mutō, mutāre, mutāvi, mutātum (meg)változtat
nārrō, nārrāre, nārrāvi, nārrātum mesél,
 elbeszél

nōmen, nōminis n. név, követelés, adósság

plerusque, pleraque, plerumque legtöbb,
 legnagyobb rész (**pleraque** plur. nom. neutrum)

quam mint

saepe gyakran

superō, superāre, superāvī, superātum felülmúl
 vkit, túltesz vkin (amiben: abl.) átkel vmin, leküzd
 vmit

victor, victōris m. győztes

videō, vidēre, vidī, vīsum lát, néz

vincō, vincērē, vīci, victum legyőz, győz

OLVASMÁNYOK

DĒ IŪSTITIĀ ET IŪRE

Iūstitia autem est cōnstāns et perpētua voluntās iūs suum ūnicuique tribuērē. Iūs vērō, id Celsus dēfīnīvit, est aequitās cōstitutā, vel praeceptum bonī et aequī. [Iūris] quidem prūdentia est dīvīnārum atque hūmānārum rērum nōtītia, iūstī atque iniūstī scientia. Ēius praecepta sunt honestē vīvērē, alium nōn laedērē, suum iūs ūnicuīque tribuērē. Virtūs ēiusdem est imperāre, permittērē, vetāre, pūnīre. Hūius autem studiī duae sunt positiōnēs, pūblicum iūs et prīvātum. Pūblicum iūs est, quod ad statum reipūblīcae pertinet; prīvātum est, quod ad singulōrum ūtilitātem spectat. Et (...) [iūs prīvātum] tripertītum est; collectum est ex naturālībus praeceptīs, vel gentium, vel cīvīum. Omne autem iūs ... vel ad persōnās pertinet, vel ad rēs, vel ad āctiōnēs. (Eduardus Böcking: Corpus lēgum sive Brachylogus iūris cīvīlis I. I. 2-8.)

Szavak:

āctiō, āctiōnis f. cselekmény, cselekvés, §. kereset, per, peres eljárás

ad + acc. –hoz, –hez, –höz; –ra, –re

aequitās, aequitātis f. méltányosság, egyenlőség

autem pedig, ugyanis, tehát

colligō, colligērē, collēgī, collectum összegyűjt, összeszed, összeállít

cōnstāns (cōnstantis) állandó, változatlan

cōnstitutus, -a, -um megalkotott, létrehozott

dēfīniō, dēfīnīre, dēfīnīvī, dēfīnītum meghatároz, megállapít, határol

dīvīnus, -a, -um isteni

duo, duae, duo kettő, két

et és, továbbá

hic, haec, hoc ez, az (**hūius** ennek a ... s. gen)

honestus, -a, -um tisztességes, tisztelt, becsületes

hūmānus, -a, -um emberi

idem, eadem, idem ugyanaz, ugyanó (**ēiusdem** ugyanannak a ... s. gen.)

imperō, imperāre, imperāvī, imperātum (meg)parancsol, elrendel, uralkodik

is, ea, id ő, az

iūris prūdentia/iūrisprudētia, -ae f. jogtudomány

iūstitia, -ae f. igazságosság

iūstus, -a, -um jogos, jogszerű, igazságos, törvényes

naturālis, naturāle természetes, természeti

nōtītia, -ae f. ismeret, tudás

omnis, omne összes, minden(egyes)

permittō, permittērē, permīsī, permissum megenged

perpētus, -a, -um örök, örökérvényű

pertineō, pertinēre, pertinūī tartozik vmihez, megillet vkit, érint vkit, vonatkozik vmire (ad + acc.)

positiō, positiōnis f. állás, helyzet, tétel, téma

praeceptum, -ī n. előírás, szabály, parancs

prīvātus, -a, -um magán-

prūdentia, -ae f. bölcsesség, tudomány

pūblicus, -a, -um köz-, közös, nyilvános

pūniō, pūnīre, pūnīvī, pūnītum (meg)büntet

quī, quae, quod aki, ami, amely

quidem bizony, mégpedig, éppen; pedig, azonban; ugyanis

rēs pūblica/rēspūblica, rei pūblīcae/reipūblīcae f. állam, köztársaság

rēs, rei f. dolog, ügy

scientia, -ae f. tudás, tudomány

singulus, -a, -um egyes, egyedüli; **singulī-, ae, -a** egyesek

spectō, spectāre, spectāvī, spectātum tekint, tekintetbe, figyelembe vesz, irányul, vonatkozik (amit/amire: ad + acc.)

status, statūs m. helyzet, állapot, állam

studium, -ī n. törekvés, részrehajlás, tanulás
tribuō, tribuērē, tribuī, tributum megad, juttat, (ki)oszt
tripertītus, -a, -um három részből álló, hármás, három részre osztott
ūnīcuique mindenkinek (a számára), minden egyes embernek

ūtilitās, ūtilitātis f. haszon, hasznosság; előny, érdek
vel vagy
vērō de, azonban, viszont, pedig
vētō, vētāre, vētūī, vētītum (meg)tilt
virtūs, virtūtis f. erő, erény, érték, képesség, tehetség
vīvō, vīvērē, vīxī, vīctūrus él
voluntās, voluntātis f. szándék, akarat, cél

DĒ IŪRE NĀTŪRĀLI, GENTIUM ET CĪVIUM

Iūs nātūrāle est, quod nātūra docuit omnia animālia, ut maris et fēminae coniunctiō, filiōrumque prōcreātiō et ēducātiō, hūius enim iūris peritia nōn solum hominēs, sed etiam cuncta animālia cēsentur. Iūs gentium est, quod gentēs hūmānae sibi ipsae cōstituērunt; hūius autem iūris sunt ēmptiō vēnditiō, locātiō conductiō, societās, mandātum, dēpositum, mūtuum, pīgnus, permūtātiō, commodātum et paene omnēs contractus... Iūs civile est, quod ūnāquaque cīvitās sibi ipsa cōstituit. Dīviditur etiam iūs in scrīptum et nōn scrīptum. Iūris scīpti partēs sunt hae: lēx, plēbiscitum, senātūs consultum, prīncipum placita [cōstitūtiōnēs], magistrātuum ēdicta, respōnsa prūdentium. (Eduardus Böcking: Corpus lēgum sive Brachylogus iūris cīvilis I. II. 1-4)

Szavak

cēnsēō, cēnsēre, cēnsuī, cēnsūm (fel)becsül, megítél, vél, vélekedik, értékel, határoz, elrendel
cīvitās, cīvitātis f. polgárok közössége, (állam)polgárság, (város)állam
commodātum, -ī n. haszonkölcsön
conductiō, conductiōnis f. bérlés, bérbevétel (**lōcātiō conductiō** bérelti szerződés)
coniunctiō, coniunctiōnis f. egyesítés, összekötés, házasság
cōstitūtiō, cōstitūtiōnis f. rendelet, alkotmány
contractus, contractūs m. szerződés
cunctus, -a, -um egyesített (*coniunctus*), összes, teljes, egész
dēpositum, -ī n. letét(i szerződés)
dīvidō, dīvidērē, dīvisī, dīvisūm szétválaszt, megoszt (pass: osztlik)
doceō, docēre, docuī, doctum tanít (akit, amire: acc.)
ēducātiō, ēducātiōnis f. nevelés
ēmpiō, ēmptiōnis f. vétel, vásárlás

enim ugyanis
filius, -ī m. vkinek a fia, gyermeke
hae ezek (**hic, haec, hoc** pl. nom.)
lōcātiō, lōcātiōnis f. bérbeadás
mandātum, -ī n. megbízás(i szerződés), parancs, utasítás
mas, maris m. férfi
mūtuum, -ī n. kölcsön(szerződés)
nātūra, -ae f. természet
nōn solum ... sed etiam nem csak ...hanem is
paene majdnem, csaknem, szinte, körülbelül; alig, hogy nem
pars, partis f. rész, szerep, párt, peres fél
perītia, perītia f. tapasztalat, gyakorlat, jártasság, ismeret
permūtātiō, permūtātiōnis f. (meg)változtatás, változás, csere
pīgnus, pīgnōris n. (kézi)zálog
placitum, -ī n. rendelet, vélemény, nézet; akarat, szándék
plēbiscitum, -ī n. a köznép határozata
prīnceps, prīncipis m. császár, herceg

prōcreātiō, prōcreātiōnis f. nemzés, létrehozás

respōsum, -ī n. felelet, válasz, §. jogi szakvélemény, jogi tanács

scrīptus, -a, -um írott

senātus cōsultum, senātus cōsultī n. szenátusi határozat

sibi ipsa saját magának, önmagának

sibi ipsae önmaguknak (**ipse, ipsa, ipsum** maga személyesen)

societās, societātis f. társaság, társadalom §. társasági szerződés

ūnusquisque, ūnaquaque,

ūnumquodque/ūnumquidque minden egyes; valaki, valamely

vēnditiō, vēnditiōnis f. eladás (**ēemptiō vēnditiō** adásvétel, adásvételi szerződés)

DĒ IŪRE SCRIPTŌ

Lĕx est, quod populus Rŏmānus cōstituit ... . Plēbiscitum est, quod plēbs cōstituit... . Plēbs autem differt ā populō eō, quod appellātiōne populī ūniversī civēs continentur, plēbis vērō appellātiōne cēterī praeter patriciōs et senātōrēs. Sed plēbiscita ... nōn minus auctoritātis habent quam lēgēs. Senātūs cōsultum est, quod senātus iūssit atque cōstituit. ... Prīncipis placita sunt, quod iūbet imperātor atque constituit. Quod enim prīncipī placuit lēgis habet vigōrem, hae etiam constitūtiōnēs vocāntur: quārum quaedam sunt commūnēs, quae omnium causīs valent; quaedam singulārēs, quae in ūnā tantum causā vel persōnā valentēs, ... hae autem privilēgia vocantur. Est enim privilēgium iūs singulāre certis ex causīs contrā iūs commūne introductum. ... Respōnsa prūdentium sunt sententiae et ōpīniōnēs eōrum, ... quōrum nomina et opera in dīgestīs continentur.[velutī Gāiī, Ulpiānī, Pāpiniānī etc.] Ēdicta sunt praecepta eōrum, quī iūs ēdicendī habent. Iūs autem ēdicendī habent magistratūs populī Rŏmānī. Amplissimum iūs est in ēdictīs duōrum praetōrum, ūrbānī et peregrīnī. (Eduardus Böcking: Corpus lēgum sive Brachylogus iūris cīvilis I. II. 6-10) (Gaiī Instit. I. 6.)

Szavak

appellātiō, appellātiōnis f. megnevezés, elnevezés §. fellebbezés

auctoritās/authoritās,

auctoritātis/authoritātis f. tekintély, teljes hatalom, érvényesség, hitelesség

causa, -ae f. ügy, ok §. jogcím

cēterus, -a, -um a többi, a hátralevő, egyéb, más

commūnis, commūne közös (amivel: dat.)

contineō, continēre, continuī, contentum tartalmaz, magába foglal

differō, differre, distulī, dīlātum szétválaszt, különbözik, késleltet (**differt** ind. praes. imp. act. S./3.)

dīgesta, dīgestōrum n. a digesták (a civiljog és a praetori jog összefoglalását tartalmazza)

eōrum (is, ea, id Pl. gen.–a)

Gāius, -ī m. Gaius (jogtudós)

habeō, habēre, habuī, habitum van vmije (acc.), bír, birtokol

imperātor, imperātōris m. hadvezér, fővezér, császár

intrōducō, intrōducērē, intrōduxī, intrōductum bevezet, , előhoz, felemlít

iūbeō, iūbēre, iūssi, iūssum kíván, parancsol, elrendel

iūs ēdicendī hiedmény-kibocsátási jog

nōmen, nominis n. név §. követelés, adósság, tartozás, nem fajta, forma

opīniō, opīniōnis f. vélemény, vélekedés

opus, operis n. mű, munka

Pāpiniānus, -ī Papinianus (jogtudós)

patricius, -ī m. patrícius, előkelő, nemes

placeō, placēre, placuī, placitum tetszik, elfogad, elrendel, jóváhagy

praeter + acc. kivéve, eltekintve
quam mint
quārum melyek közül (**quī, quae, quod** Pl. gen.-a)
quīdam, quaedam, quoddam bizonyos, egyes (**quaedam** egyesek Pl. nom.)
quōrum (**quī, quae, quod** Pl. gen.-a)
senātor, senātōris m. szenátor, a szenátus tagja
sentetia, -ae f. mondat, kijelentés, vélemény, közmondás, vminek az értelme, jelentése §. bírói ítélet, jogi szakvélemény
singulāris, singulāre egyedi, különleges, különös

Ulpianus, -ī m. Ulpianus (jogtudós)
ūniversus, -a, -um valamennyi, az összes, az egész, mindnyájan
ūnus, ūna, ūnum egy (S. gen: **ūnius**, S. dat. **ūnī**)
valēns (valentis) érvényes, érvényben lévő
valeō, valēre, valuī, valitūrus érvényben van, érvényes, ép, egészséges
velut(ī) miként, amint, ahogy, mint(ha), például, mint például
vigor, vigōris m. erő
vocō, vocāre, vocāvī, vocātum hív, nevez (amit, aminek: acc.), (be)idéz

DĒ IŪRISDĪCTIŌNE

Iūrisdictiō est iūris dicendī iūs. Haec autem alia voluntāria, alia contentiōsa. Voluntāria est, quae utrāque pārte volente expeditur, ut adoptiō, ēmantipātiō, manūmissiō. ... Contentiōsa est, quae per contetiōnem et litem expeditur. Hae alia mera, alia mixta; mera iūrisdictiō est ut potestās glādiī; mīxta est, quae in sē alicuius reī habet sententiae dictiōnem. (Eduardus Böcking: Corpus lēgum sive Brachylogus iūris cīvilis IV. V. 1-4.)

Szavak

adoptiō, adoptiōnis f. örökbefogadás (hatalom alatti személyé)
alicuius valamenynek a ..., valakinek a (**aliquis, aliquid** valaki, valami, valamely)
contentiō, contentiōnis f. vita, vitatkozás
cōntentiōsus, -a, -um peres
dīctiō, dīctiōnis f. mondás, kihírdetés, kimondás
ēmantipātiō, ēmantipātiōnis f. az atyai hatalom alóli felszabadítás
expediō, expedire, expedivī/expedū, expeditum kiszabadít, kibont, lebonyolít, elvégez (pass: történik, végbemegy)
gladius, ī m. kard, pallos, átv. halálbüntetés, gyilkosság, kivégzés
haec (hic, haec, hoc Pl. nom.-a)
iūrisdictiō voluntāria peren kívüli jogszolgáltatás
iūrisdictiō, iūrisdictiōnis f. igazságszolgáltatás, jogszolgáltatás, törvénykezés, bíraskodás

iūs dīcērē igazságot szolgáltatni
iūs iūris dīcendī az igazságszolgáltatás jogköre
lis, litis f. per
manūmissiō, manūmissiōnis f. rabszolgafelszabadítás
merus, -a, -um tiszta, vegyítetlen
mīxtus, -a, -um vegyes, vegyített, kevert,
parte (pars, partis f. S. abl.-a)
potestās gladii pallosjog, a kivégzés joga, a halálbüntetés jogköre
quae (quī, quae, quod S. nom.-a nőnemben) amely, ami
sententiae dīctiō ítélethirdetés
ut miként, mint, ahogy, hogy
uterque, utraque, utrumque mindkettő, mindkét
utrāque parte volente mindkét fél akaratából

volente (**volō, velle, voluī** akar, szándékozik foly. melléknévi igenevi

alakja)
voluntārius, -a, -um önkéntes

DĒ ĀCTIŌNIBUS I.

Āctiō autem nihil aliud est, quam iūs petendī/persequendī iūdictiō. (Eduardus Böcking: Corpus lēgum sive Brachylogus iūris cīvilis IV. I.) Āctiōnum duo genera sunt: in rem āctiōnēs et in persōnam. In persōnam āctiō est, quā āgīmus cum aliquō, quī nōbis vel ex contractū vel ex dēlictō obligātus est, id est quotiēns eum intendīmus dare, facērē, praestāre, oportēre. In rem āctiō est, cum aut corporalem rem intendīmus nostram esse, aut iūs aliquod nōbis competere... Appellāntur autem in rem quidem āctiōnēs vindicātiōnēs, in persōnam vērō āctiōnēs ... condictiōnēs.

Szavak:

āctiō in persōnam kötelmi jogi kereset
āctiō in rem dologi jogi kereset
āgō, āgērē, ēgī, āctum úz, hajt, csinál, perel
aliquī, aliquae(aliqua), aliquod valamely, valamilyen
aliquis, aliquid valaki, valami (**aliquō** S. abl.)
appellō, appellāre, appellāvī, appellātum hív, nevez (akit, aminek: acc.) §. fellebbez
autem pedig
competō, competērē, competīvī, competitum törekszik, törvényesen követel, igényel vmit, alkalmas vmire
condictiō, condictiōnis f. keresetfajta
corporālis, coporāle testi, testhez tartozó
cum + abl. –val, -vel együtt (társhatározó)
dēlictum, -ī n. (magán)bűncselekmény
ex/ē + abl. –ból, -ből kifolyólag, szerint
faciō, facērē, fēcī, factum tesz, csinál
genus, generis n. faj, fajta
id est azaz, tehát
in + acc. szemben, -ba, -be, -ra, -re

intendō, intendērē, intendī, intentum törekszik, irányoz, elhatároz
iūdictiō sequī perbe fog
iūdictium, -ī n. ítélet, törvénykezés, per
iūs sequendī perindítás joga, peres úton való jogérvényesítés iránti igény
(persequor, sequī, persecutus sum perbe fog *līte et iūdictiō*)
iūs petendī perindítás joga, peres úton való jogérvényesítés iránti igény
nihil (nīl) semmi
obligō, obligāre, obligāvī, obligātum leköt, leköttelez
oportet, oportēre, oportuīt tartozik, kell, célszerű, illik
petō, petērē, petīvī, petitum kér, keres, perel, pert indít
praestō, praestāre, praestītī, praestitum kitűnik, felülmúl, teljesít, helytáll
quotiēns hányszor?, ahányszor, amikor csak
vindicātiō, vindicātiōnis f. igénylés, keresetfajta

DĒ ĀCTIŌNIBUS II.

Āctiōnēs, quās in ūsū veterēs habuērunt, lēgis āctiōnēs appellābantur.... Lēge autem agēbantur modīs quinque, sacrāmētō, per iūdicis postulātiōnem, per condictiōnem, per manūs iniectiōnem, per pīgnoris capiōnem. Sacramētī āctiō generālis erat. Sed istae omnēs lēgis āctiōnēs paulātīm in odium vēnērunt.... Itaque per lēgem Aebūtiam et duās Iūliās sublātae sunt istae lēgis āctiōnēs, effectumque est, ut per concepta verba, id est per fōrmulās lītīgāmus. (Gaii Instit. IV. 11-13.)

Szavak

capiō, capiōnis f. megfogás, megragadás, szerzés,
conceptus, -a, -um megfogalmazott, megszerkesztett
efficiō, effecērē, effecī, effectum véghezvisz, keresztülvisz, végrehajt, elér
formula, -ae f. formula, a praetor írásbeli utasítása
generālis, generāle általános
in odium venīre gyűlöletessé válik
in ūsū habēre használ, alkalmaz
iniectiō, iniectiōnis f. rátevés, bedobás
iste, ista, istud az (ott te nálad), ez
iūdex, iūdicis m. bíró
lēge agērē perel
lēgis āctiō sacrāmētī fogadási eskü letételével történő eljárás, sacramentumos eljárás
lēx Aebūtia, lēgis Aebūtiae f. Lex Aebutia

lēx Iūlia, lēgis Iūliae f. Lex Iulia
manūs iniectiō kézrátevés
manus, manūs f. kéz, csapat
modus, -ī m. mód, mérték
odium, odīi n. gyűlölet
paulātīm lassanként
per + acc. át, keresztül, segítségével, által
pīgnoris capiō zálog vétele
pīgnus, pīgnoris n. (kézi)zálog
postulātiō, postulātiōnis f. kérés, követelés, igénylés
quinque öt
sacrāmētum, -ī n. eskü, fogadás, fogadási eskü, szentség
tollō, tollērē, sustulī, sublātum elemel, felemel, eltöröl, megszüntet, eltávolít, elvisz
veniō, venīre, vēnī, ventum jön, megy

DĒ IŪRE PERSŌNĀRUM I.

Summa itaque dīvīsiō dē iūre persōnārum haec est, quod omnēs hominēs aut liberī sunt, aut servī. Rūrsus līberōrum hominum aliī ingenui sunt, aliī lībertīnī. Ingenui sunt, quī līberī nātī sunt; lībertīnī, quī ex iūstā servitūte manūmissī sunt. Rūrsus lībertīnōrum tria sunt genera; nam aut civēs Rōmānī, aut Latīnī aut dediticiōrum numerō sunt. Vocāntur autem peregrīnī dediticiī hī, quī quondam adversus populum Rōmānum *armīs susceptīs* pūgnāvērunt et deinde victī sē dēdidērunt. Hī hominēs Latīnī Iūniānī appellāntur; Latīnī ideō, quia adsimulātī sunt Latīnīs colōniāriīs; Iūniānī ideō, quia per lēgem Iūniam lībertātem accēpērunt... (Gaii Instit. I. 9-12; 14-15.)

Szavak

accipiō, accipērē, accēpī, acceptum elnyer, fogad, kap
adsimulō, adsimulāre, adsimulāvī, adsimulātum hasonlóvá tesz,

összehasonlít, utánoz, tettet, színlel
(assimulō/assimilō alakban is)
adversus + acc. szemben, ellen

aliū...aliū/aliae...aliae/alia...alia
 egyesek...mások, egyes és más dolgok
annus, -ī m. év, esztendő
arma, armōrum n. fegyver, fegyverzet
 (csak tbsz.-ban előforduló szó)
armīs susceptīs fegyvert ragadva, fegyvert
 fogva
aut vagy
colōniārius, -a, -um gyarmatlakó, telepes
dēditicius, -a, -um a rómaiak által levert
 ország lakosa, leigázott, feltétel nélkül
 meghódolt
dēdō, dēdērē, dēdidī, dēditum megad
 (feltétel nélkül), átad, kiszolgált, **sē**
dēdērē behódol, megadja magát
deinde ezután, azután, azonkívül, továbbá
dīvisiō, dīvisiōnis f. felosztás
hī (hic, haec, hoc Pl. nom.-a)
ingenuus, -a, -um szabadon született
itaque így tehát, tehát, ezért, ennélfogva,
 ugyanis
Latīnī colōnāriū a latinjogú *colōniák*
 lakosai
Latīnī Iūniānī csak *ius commercī*vel bíró
 latinjogúak
Latīnus, -a, -um latin, latinjogú
lēx Iūnia, lēgis Iūniae f. lex Iunia
liber, libera, liberum szabad
libertās, libertātis f. szabadság

libertīnus, -ī m. felszabadított rabszolga,
 szabados
minor, minus (minōris) a parvus, -a, -
um középfoka
nam ugyanis, mert
nāscor, nāscī, nātus sum születik, létrejön
numerus, -ī m. szám, sor, osztály (/in/ v.
numerō + gen. esse valamely sorba
 tartozni, vkik közé tartozni, vminek
 számítani)
parvus, -a, -um kicsi
peregrīnus, -a, -um idegen, külföldi
populus, -ī m. nép
praetereā ezenkívül, azonkívül, továbbá
pūgnō, pūgnāre, pūgnāvī, pūgnātum
 harcol, küzd (puszta kézzel)
quia mert, mivel
quod hogy
quondam egykor, régen, valaha
rūsus továbbá, ismét, viszont, másrészt
servus, -ī m. rabszolga, szolga
suscipiō, suscipērē, suscipī, susceptum
 megragad, megfog, felvállal
trēs, tria három
trīgintā harminc
victus, -a, -um legyőzött
vocō, vocāre, vocāvī, vocātum hív, nevez,
 szólít

DĒ IŪRE PERSŌNĀRUM II.

Sequitur dē iūre persōnārum alia dīvisiō, nam quaedam persōnae suī iūris sunt, quaedam aliēnō iūrī sunt subiectae. Sed rūsus eārum persōnārum, quae aliēnō iūrī subiectae sunt, aliae in potestāte, aliae in manū, aliae in mancipiō sunt. ... In potestāte itaque sunt servī dominōrum, quae quidem potestās iūris gentium est: nam apud omnēs peraequē gentēs animadvertere possumus, dominīs in servōs vītāe necisque potestatem esse... Sed hoc tempore neque cīvibus Rōmānīs, nec ūllīs aliīs hominibus, quī sub imperiō populī Rōmānī sunt, licet supra modum et sine causā in servōs suōs saevire... Item in potestāte nostrā sunt liberī nostrī, quōs iūstīs nūptiīs prōcreāvimus, quod iūs proprium cīvium Rōmānōrum est. (Gaii Instit. I. 48-49. 52-53. 55.)

Szavak

aliēnus, -a, -um másé, idegen
alius, -a, -um más
animadvertō, **animadvertērē,**
animadvertī, animadversum megfigyel,
 észrevesz

apud + acc. -nál, -nél
dominus, -ī m. úr, tulajdonos, gazda
hoc tempore ez időtől fogva
item hasonlóképpen, szintén, nemkülönben

liberī, liberōrum m. gyerekek (csak tbsz.-ban fordul elő)
mancipium, -ī n. mancipiális hatalom, mancipium
manus, manūs f. kéz, férj hatalom
nex, necis f. gyilkosság, megölés
nūptiae, nūptiārum f. házasság (csak tbsz.-ban fordul elő)
peraequē egyformán (**peraequus, -a, -um** egyforma, teljesen egyenlő)
persōna suī iūris önjogú személy
possum, posse, potuī –hat, –het, képes (+inf.)
potestās iūris gentium ius gentium szerinti hatalom, *ius gentium*on alapuló hatalom
potestās vītae necisque élet és halál feletti hatalom
potestās, potestātis f. hatalom, családfői hatalom, hivatali hatalom

prōcreō, prōcreāre, prōcreāvī, prōcreātum létrehoz, nemz, terem, szül
proprius, -a, -um sajátos, sajátosan jellemző, saját, tulajdon (vö: proprietās, -ātis f. tulajdon)
quaedam ...quaedam egyesek ... mások
saeviō, saevire, saeviī, saevītum kegyetlenkedik, dühöng, tombol
sed de, viszont, ellenben
sequitur következik (**sequor, sequī, secūtus sum** következik, osztályrésztül jut, átszál)
sine + abl nélkül
subiciō, subicērē, subiēcī, subiectum alávet (aminek: dat. → aliēnō iūrī)
suprā + acc. felett, vmin felül, túl
ūllus, -a, -um egyetlen, egy, valamilyen, valamely

DĒ IŪRE PERSŌNĀRUM III.

Nunc dē hīs persōnīs videāmus, quī in manū nostrā sunt, quod et ipsum iūs proprium cīvium Rōmānōrum est. Sed in potestāte quidem et māsculī et fēminae esse solent; in manum autem fēminae tantum conveniunt. Olim itaque tribus modīs in manum conveniēbat: ūsū, farreō, coēptiōne. Ūsū in manum conveniēbat, quae annō continuō nūpta persevērābat, quia enim velut annuā possessiōne ūsūcapiēbatur, in familiam vīrī trānsībat filiaeque locum optinēbat. ... Farreō in manum conveniunt per quoddam genus sacrificiī, quod Iovī Farreō fit, in quō farreus pānis adhibētur, unde etiam cōnfarreātiō dīcitur. ... Coēptiōne vērō in manum conveniunt per mancipātiōnem, id est per quandam imāgināriam vēnditiōnem. (Gaii Instit. I. 108-113.)

Szavak

adhibeō, adhibēre, adhibuī, adhibitum alkalmaz, használ
annuus, -a, -um éves, évi, egy évig tartó
coēptiō, coēptiōnis f. adásvétei formában történő házasságkötés, (színleges) adásvétel
cōnfarreātiō, cōnfarreātiōnis f. házasságkötés ünnepélyes formája kenyéráldozattal
continuus, -a, -um folyamatos, megszakítás nélküli, folytonos, állandó

conveniō, convenire, convēnī, conventum összejön, találkozik, kerül vhová (in + acc.) megegyezik, megfelel
dē + abl –ról, –ról; szerint
dīcō, dīcērē, dīxī, dīctum mond, szól, nevez (akit/aminek: acc.)
etiam is, és
farreum, -ī n. áldozati kalács (a cōnfarreātiō alkalmával bemutatott áldozati kenyér)
farreus, -a, -um farreummal kapcsolatos, áldozati kaláccsal kapcsolatos, gabonából való

filia, -ae f. lánya vkinek
fiō, fierī, factus sum lesz, válik vmivé, történik
imāginārius, -a, -um színleges, képletes, elképzelt, színlelt
in manum convenīre férji hatalom alá kerülni
Iūppiter Farreus Iuppiter Farreus, a *cōnfarreātiō* alkalmával tisztelt Iuppiter, akinek áldozati kalácsot (*farreum*) áldoztak
Iūppiter, Iovis m. Iuppiter, római főisten
locum obtinet vmilyen számba megy, vminek számít
locus, locī m. hely
mancipātiō, mancipātiōnis f. mancipáció, ősi ünnepélyes adásvétel
māsculus, -ī m. férfi
nunc most
nūpta, -ae f. feleség
obtineō, obtinēre, obtinūi, obtentum bír, rendelkezik vmivel (acc.), elnyer, megkap
olim egykor, valaha, régen, hajdan
pānis, pānis m. kenyér, kalács
persevērō, persevērāre, persevērāvī, persevērātum állhatatosan megmarad, kitart vki, vmi mellett

possessiō, possessiōnis f. birtoklás, birtok
quandam = quamdam (quīdam, quaedam, quoddam)
-que és
quīdam, quaedam, quoddam bizonyos, egyes
quoddam genus valamilyen fajta, egybizonyos típusú
sacrificium, ī n. áldozat, áldozatbemutatás, áldozati cselekmény (*sacrum facēre*)
soleō, solēre, solitus sum szokott (+ inf.)
tantum csak
trānseō, trāsire, trānsiī, trānsitum átmegy, átkerül, átkel (amin: acc.)
tribus modīs három módon, háromféle képpen
unde ezért, emiatt, amiért, honnan? ahonnan, innen
ūsūcapiō, ūsūcapērē, ūsūcēpī, ūsūcaptum elbirtokol
ūsus, ūsūs m. használat, szokás, itt: együttélés
vēnditiō, vēnditiōnis f. eladás
videō, vidēre, vīdī, vīsum lát, néz, figyelembe vesz, megvizsgál

DĒ TŪTĒLĪS

Tūtēla autem est, ut Servius dēfinīvit, vīs ac potestās in capite liberō *ad tuendum eum, quī sē propter aetātem dēfendērē* nequit. Tūtōrēs autem sunt, quī eam vim et potestātem habent; ... Tūtōrum autem aliī sunt testāmentāriī, aliī legitimī, aliī dativī. Testāmentāriī sunt, quī testāmentō parentum dantur. Dare autem potest testāmentō tūtōrēs parēns suīs impūberibus, quōs in potestāte habet. *Hīs vērō dēficientibus* [tūtōrēs] vocāntur lēgitimī. Lēgitimī vērō sunt, quī ex lēge dēscendunt; hī autem sunt secundum antīquum iūs parēns, patrōnus, agnātī; hōdiē vērō etiam cognātī. ... Dativī sunt, quī ā iūdicibus dantur, *dēficientibus testāmentāriīs et lēgitimīs*. (Eduardus Böcking: Corpus lēgum sive Brachylogus iūris cīvilis I. XIII. 1-7.)

Szavak

ad tuendum eum, quī annak a védelmére/védelmében, aki
aetās, aetātis f. életkor, kor
agnātus, -ī m. agnát rokon, apai ágon rokon
antīquus, -a, -um előbbi, korábbi, régi, hajdani, ősi, ó (vö.: **ante** előtte, azelőtt)

caput, capitis n. fej, fejezet, fő, §. jogképes személy, jogképesség, jogállapot
cognātus, -ī m. vérrokon (apai v. anyai ágon), cognát rokon
dativus, -a, -um adott, §. (hatóság által) rendelt, kirendelt; nyelv.:részeshatározó

dēfendō, dēfendērē, dēfendī, dēfensum megvéd, elhárít
dēficiens (dēficiēntis) hiányzó
dēficiēntibus tētāmentāriīs et lēgitimīs végrendeleti és törvényes (gyám) hiányában
dēscendō, dēscendērē, dēscendī, dēscensum leszáll, származik
hīs dēficiēntibus ezek hiányában
hōdiē ma
impūbēs (impūberis) serdületlen
lēgitimus, -a, -um törvényes, törvény által megállapított

nequeō, nequīre, nequīvī, nequitum nem képes, nem tud
parēns, parentis m./f. szülő
patrōnus, -ī m. pártfogó, védő, jogi képviselő, a volt rabszolgatartó, felszabadító
propter + acc. miatt, -ért
secundum + acc. szerint, megfelelően
Servius, -ī m. Servius, jogtudos
tētāmentārius, -a, -um végrendeleti, végrendeleten alapuló
tētāmentum, -ī n. végrendelet
tūtēla, -ae f. gyámság
tūtor, tūtōris m. gyám

DĒ CŪRĀTŌRIBUS

[Differentia est in tūtōribus et cūrātōribus,] quod tūtor nōn reī, sed persōnae datur; cūrātor vērō nōn [tantum] persōnae, sed reī. Item tūtor ad certum tempus et ex certō tempore non datur; cūrātor vērō et ad certum tempus et ex certō tempore et ad certam rem rectē datur. Item tūtor pūpillīs tantum datur; cūrātor vērō et pūpillīs et adultīs et in omnī aetāte dari potest. (Eduardus Böcking: Corpus lēgum sive Brachylogus iūris cīvilis I. XVII.2-3.)

Szavak

adultus, -a, -um felserdült, felnőtt
certus, -a, -um biztos, bizonyos, (meg)határozott
cūrātor, cūrātōris m. gondnok
differentia, -ae f. különbség, eltérés
dō, dare, dedī, datum ad (**dari** szenvedő infinitivus)
item hasonlóképpen

pūpilla, -ae f. árva §. gyámolt, önjogú serdületlen lány
pūpillus, -ī m. árva §. gyámolt, önjogú serdületlen fiú
quod hogy
rectē helyesen, igazságosan, szabály szerint

DĒ CAPITIS DĒMINŪTIŌNE

Est autem capitis dēminūtiō priōris statūs commūtātiō. Eaque tribus modīs accidit: nam aut māxima est capitis dēminūtiō, aut minor, quam quīdam mēdiam vocant, aut minima. Māxima est capitis dēminūtiō, cum aliquis simul et cīvitātem et libertātem āmittit. Quod accidit in hīs, quī servī poenae efficiuntur... Minor sīve mēdia est capitis dēminūtiō, cum cīvitās quidem āmittitur, libertās vērō retinētur. Quod accidit eī, cuī aqua et īgnī interdictum est, vel eī, quī in īnsulam dēportātus est. Minima est capitis dēminūtiō cum et cīvitās et libertās retinētur, sed status hominis commūtātur. Quod accidit in hīs, quī cum suī iūris fuērunt, coepērunt aliēnō iūrī subiectī esse, vel contrā. (Iūstiniānī Institutiōnēs I.16.)

Szavak

accidō, accidērē, accidī történik, bekövetkezik, előfordul, megesik
aliquis, aliquid valaki, valami
āmittō, āmittērē, āmīsī, āmissum elveszít
aqua, -ae f. víz
capitis dēminūtiō §. jogállapot-változás
cīvitās, cīvitātis f. polgárság, polgárok összessége, város, állam
coepī, coepisse, coeptum elkezdett (csak perfectum alakjai vannak)
commūtātiō, commūtātiōnis f. (meg)változás, cserélés, váltás
commūtō, commūtāre, commūtāvī, commūtātum megváltoztat, felcserél, kicserél
contrā ellenkezőleg, viszont
cum mikor, amikor, miután (már), jóllhet, noha, (ám)bár; mivel, minthogy, ugyanis
dēminūtiō, dēminūtiōnis f. csökkenés, kisebbedés
dēportō, dēportāre, dēportāvī, dēportātum száműz, deportál, számkivet

efficiō, efficcērē, effēcī, effectum tesz vkit, vmivé (acc.), pass. válik vmivé (nom.)
īgnis, īgnis m. tűz (S. abl.:īgnī)
īnsula, -ae f. sziget, bérház
interdicō, interdīcērē, interdīxī, interdictum eltilt vkit. (dat.), vmitől (abl.), megtilt
libertās, libertātis f. szabadság
mēdius, -a, -um közepes, köztes, közepes
poena, -ae f. büntetés (**poenae** büntetésképpen, büntetésből)
prior, prius (priōris) előző, előbbi, korábbi
quīdam, quiddam egy bizonyos, egyes vki, vmi (**quīdam** egyesek)
quod ami
retineō, retinēre, retinuī, retentum megőríz, megtart, visszatart
simul egyerre, egyszerismind, egyidőben
status, statūs m. helyzet, állapot, állam
vel vagy

DĒ RĒRUM DĪVĪSIŌNE I. (RĒS DĪVĪNĪ IŪRIS ET HŪMĀNĪ)

Summa itaque rērum dīvīsiō in duōs articulōs dīdūcitur: nam aliae sunt dīvīnī iūris, aliae hūmānī. Sacrae sunt, quae diīs superīs cōnsecrātae sunt, religiōsae, quae diīs Mānibus relictāe sunt. ... Sanctae quoque rēs, velut mūrī et portae, quodammodō dīvīnī iūris sunt. Quod autem dīvīnī iūris est, id nūllius in bonīs est; id vērō, quod hūmānī iūris est, plērumque alicūius in bonīs est; potest autem et nūllius in bonīs esse: nam rēs hērēditāriae, antequam aliquis hērēs existat, nūllius in bonīs sunt. (Gaii Instit. II. 1-4. 8-9.)

Szavak

alicūius (aliquis, aliquid S. gen.-a)
antequam azelőtt, mielőtt, korábban, megelőzőleg
articulus, -ī m. cikk, rész, tag, végtag
bona, bonōrum n. vagyon, javak (csak tbsz.)
deus, deī m. isten, Isten (**dī** v. **dī** Pl. nom.; **dīis** v. **dīs** Pl. dat./abl.)
dīdūcō, dīdūcērē, dīdūxī, dīdūctum (meg)oszt, levezet (pass.: oszlik)

existō, existērē, existī előlép, felmerül, lesz, válik, mutatkozik, fellép (**existat** megjelenne, fellépne, lenne, feltételes mód)
hērēditārius, -a, -um örökségi, örökséghez tartozó, örökölt
Mānēs, Mānium m. a holtak szellemei, alvilági (istenként tisztelt) lelkek, alvilág
mūrus, mūrī m. városfal

nūllus, -a, -um semmilyen, egy sem, senki (nūllius S. gen.)
plērumque többnyire, rendszerint
porta, -ae f. kapu, városkapu
quodammodō valamifélekép, valamilyen módon
religiōsus, -a, -um vallásos, tisztelt
relinquō, relinquēre relīquī, relictum hátrahagy, meghagy, fennhagy, elhagy
rērum (rēs, reī Pl. gen.-a)

rēs dīvīnī iūris isteni jog alá tartozó dolgok
rēs hūmānī iūris emberi jog alá tartozó dolgok
sacer, sacra, sacrum szent, égi v. alvilági isteneknek szentelt
sānctus, -a, -um sérthetetlen, szent
velut(ī) miként, amint, ahogy, például; mint, például

DĒ RĒRUM DĪVĪSIŌNE II.

Rēs autem hūmānī iūris aliae sunt pūblicae, aliae ūniversitātis, aliae singulōrum [hominum], aliae nūllius in bonīs sunt. Pūblicae, ut mare, flūmina, litora maris. Ūsus quoque ripārum pūblicus est, itaque per ea nāvīgāre, ... pīscēs capēre et cuncta facēre ... cuīlibet liberum est. Proprietās autem rīpārum eōrum est, quī prope rīpam praedia possident. Ūniversitātis sunt, et nōn singulōrum, ut forum, theatra, stadia et cuncta, quae pūblicō ūsuī cīvītātis destināta sunt. Nūllius in bonīs sunt, ut bēstiae, volucrēs, piscēs ... Singulōrum autem rēs sunt, quae in ūniuscuīusque patrimōniō sunt. (Eduardus Böcking: Corpus lēgum sive Brachylogus iūris cīvīlis II. I. 9-16.)

Szavak

bēstia, -ae f. vadon élő állat, vadállat
capīō, capēre, cēpī, captum fog, kap, szerez, szert tesz vmire
cunctus, -a, -um összes, egész
dēstinō, dēstināre, dēstināvī, dēstinātum meghatároz, megállapít, kijelöl, szán vmilyen célra
faciō, facēre, fēcī, factum tesz, csinál, alkot
flūmen, flūminis n. folyó
forum, -ī n. szabad tér, vásártér, piac
lītus, litoris n. tenterpart
mare, maris n. tenger
nāvīgō, nāvīgāre, nāvīgāvī, nāvīgātum hajózik, vitorlázik
patrimōnium, -ī n. vagyon
piscis, piscis m. hal
pīscis, pīscis m. hal
possideō, possidēre, possēdī, possessum birtokol

praedium, -ī n. telek, ingatlan, birtok, jószág
prope + acc. közel, -nál, -nél, mellett
pūblicus, -a, -um köz-, közös, nyilvános
quīlibet, quaelibet, quodlibet/quidlibet bárki, bármi, akárki, akármi, mindenki, mindegyik
quoque is
rīpa, -ae f. folyópart
singulī, -ae, -a egyesek
stadium, -ī n. versenypálya, pálya, görög hossz mérték
theatrum, -ī n. színház, játékszín, színtér, nézőtér, nézőközönség
ūniversitās, ūniversitātis f. közösség, összesség, egyetem
ūnusquisque, ūnaquaeque,
ūnumquodque/ūnumquidque minden egyes, valaki
volucris, volucris f. madár

DĒ RĒBUS CORPORĀLIBUS ET INCORPORĀLIBUS

Quaedam praetereā rēs corporālēs sunt, quaedam incorporālēs. Corporālēs hae sunt, quae [...] tangī possunt: veluti fundus, homō, vestis, aurum, argentum et dēnique aliae rēs innumerābilēs. Incorporālēs autem sunt, quae tangī nōn possunt. Quālia sunt ea, quae in iūre cōnsistunt: sicut hērēditās, ūsusfrūctus, obligātiōnēs quōquō modō contractae. Nec ad rem pertinet, quod in hērēditāte rēs corporālēs continentur: nam et frūctus, quī ex fundō percipiuntur corporālēs sunt et id, quod ex aliquā obligātiōne nōbis dēbētur, plērumque corporēle est, velutī fundus, homō, pecūnia. Nam ipsum iūs hērēditātis et ipsum iūs ūterndī fruendī et ipsum iūs obligātiōnis incorporāle est. Eōdem numerō sunt iūra praediōrum urbānōrum et rūsticōrum, quae etiam servitūtēs. (Inst. II. 1-3.)

Szavak

ad + acc. -hoz, -hez, -höz; -nál, -nél, előtt;
felé, -ra, -re, -ig; véget céljából

aliquis, aliquid valaki, valami, valamely

alius, alia, aliud másvalaki, másvalami

argentum, argentī n. ezüst

aurum, aurī n. arany

autem pedig, ugyanis, továbbá, és

cōnsistō, cōnsistērē, cōnstītī áll (amiből:
ex+ abl.), fennáll, megnyilvánul (amiben:
in + abl.),

contineō, continēre, continuī, contentum
tartalmaz, magába foglal

contrahō, contrahērē, contrāxī,

contractum (meg)köt, létrehoz, előidéz

corporālis, corporāle testi, testtel bíró

dēbrō.dēbēre. dēbiī. dēbitum tartozik,
kell, köteles (vmit tenni: acc. + inf.),
kötelezve van vmire, pass: vmi. jár, kijár
vkinek, megillet vkit, vmivel tartoznak
vkinek

dēnique végül, tehát, egyszóval

et és, is

frūctus, frūctūs m. gyümölcs,

gyümölcsöztetés, haszon

fundus, fundī m. telek

hērēditās, hērēditātis f. örökség,

hagyaték, öröklés

hic, haec, hoc ez (itt énnálam), az

homō, hominis m. ember

īdem, eadem, idem ugyanaz, ugyanő

incorporālis, incorporāle testetlen, testtel
nem bíró

(in) numerō esse vmilyen számban van,
valahová tartozik

innumerābilis, innumerābile
megszámlálhatatlan

ipse, ipsa, ipsum (ő) maga (személyesen),
(az) maga

is, ea, id ő, az

iūra praediōrum rūsticōrum mezei telki
szolgalmak

modus, modī m. mód, mérték

nam ugyanis, mert, hiszen

nec ad rem pertinet, quod ... nem számít
az, hogy ..., nincs jelentősége annak, hogy
...

nec sem

numerus, -ī m. szám, ütem, mérték

obligātiō, obligātiōnis f. kötelem

pecūnia, -ae f. pénz

percipiō, percipērē, percēpī, perceptum
beszed, begyűjt, megért, felfog

pertineō, pertinēre, pertinūī tartozik
vkihez, (meg)illet, érint vkit; vonatkozik
vmire (ad+ acc.)

plērumque többnyire, rendszerint

praedium, -ī n. telek, ingatlan, jószág

praetereā ezenkívül, azonkívül, továbbá

quālis, quāle milyen? amilyen, ilyen
quī, quae, quod aki, ami, amely
quidam, quaedam, quoddam bizonyos, egyes
quisquis, quidquid ki-ki, bárki, bármi, mindenki, minden, ami (mindkét tagja önállóan ragozódik)
quod hogy
rūsticus, -a, -um mezei, mezőgazdasági, falusi

servitūs, servitūtis f. szolgaság, szolgalom
sicut(ī) úgy (mint), mint (például), miként
tangō, tangēre, tetigī, tāctum (meg)érint
urbānus, -a, -um városi
ūsusfructus, ūsusfructūs m. haszonélvezet (mintkét eleme önállóan ragozódik: ūsus fructus)
velut(ī) amint, ahogy; mint(ha), (mint) például
vestis, vestis f. ruházat, öltözet, ruha

DĒ SERUITŪTIBUS

Rūsticōrum praediōrum iūra sunt haec: iter, āctus, via, aquae ductus. Iter est iūs eundī ambulāndī hominī, nōn etiam iūmentum āgredī vel vehiculum. Āctus est iūs āgredī vel iūmentum vel vehiculum. Itaque quī iter habet, āctum nōn habet, quī āctum habet, et iter habet, eōque ūtī potest etiam sine iumentō. Via est iūs eundī et āgredī et ambulāndī: nam et iter et āctum in sē via continet. Aquae ductus est iūs aquae dūcendae per fundum alienum. Praediōrum urbānōrum sunt servitūtēs, quae aedificiīs inhaerent, ideō urbānōrum praediōrum dictae, quoniam aedificia omnia urbāna appellantur, etsī in vīlla aedificāta sunt. ... (Inst. III. 1-2.)

Szavak

āctus, āctūs m. úzés, hajtás, állathajtás, állathajtás joga, cselekmény, művelet
aedificium, -ī n. épület
aedificō, aedificāre, aedificāvī, aedificātum épít
aliēnus, -a, -um idegen, másé
ambulō, ambulāre, ambulāvī, ambulātum sétál, jár-ke, járkál, megy, fel-alá jár
appellō, appellāre, appellāvī, appellātum hív, nevez (vmit, vminek: acc.), fellebbez
aqua, -ae f. víz
contineō, continēre, continuī, contentum tartalmaz, magába foglal
dīcō, dīcēre, dīxī, dictum mond, szól (vkit, vminek: acc)
dūcō, dūcēre, dūxī, ductum vezet,
ductus, ductūs m. vezetés, elvezetés, vezérlés, vezeték, vonás
eō, ire, īvī/ī itum megy (eundī gerundium)
etiam is
etsī habár, jóllehet, noha

fundus, -ī m. telek
habeō, habēre, habuī, habitum bír, van vmije: acc.
ideō ezért, azért
inhaereō, inhaerēre, inhaesī, in haesūrus hozzátapad, hozzátartozik vmihez: dat., kapcsolatos, összefügg vmivel: dat.
itaque így (tehát), ezért, ennélfogva
iter, itineris n. gyalogút, gyalotút használatának joga, úthasználati jog
iūmentum, -ī n. igásállat
nōn etiam nem pedig ...
omnis, omne összes, minden, valamennyi
per + acc. át, keresztül, segítségével, által
praedium, -ī n. telek, ingatlan, jószág
-que és
quoniam mivelhogy, minthogy, mivel
rūsticus, -a, -um mezei, mezőgazdasági, falusi
sē magát, magukat stb. (visszaható névmás)
ūtor, ūtī, ūsus sum használ vmit: abl., él vmivel: abl.

vehiculum, -ī n. jármű, kocsi
via, viae f. kiépített út, a kiépített út
 használatának joga

vīlla, -ae f. mezei telki épület, tanya,
 majorság

DĒ OBLIGĀTIŌNIBUS

Obligātiō est iūris vinculum, quō necessitāte adstringimur alicūius reī solvendae secundum nostrae cīvitātis iūra. Omnium autem obligātiōnum summa dīvisiō in duō genera didūcitur: namque aut cīvilēs sunt aut praetōriae. Cīvilēs sunt, quae aut lēgibus cōstitutae aut certē iūre cīvili comprobatae sunt. Praetōriae sunt, quās praetor ex suā iūrisdictiōne cōstituit, quae etiam honōrāriae vocantur. Sequēns dīvisiō in quattuor speciēs diducitur: aut enim ex contractū sunt aut quasi ex contrāctū aut ex maleficiō aut quasi ex maleficiō. [Obligātiōnum ex contrāctū] aequē quattuor speciēs sunt: aut enim rē contrahuntur aut verbīs aut litteris aut consensū. (Inst. XIII. 1-2.)

Szavak

adstringō, adstringērē, adstrinxī, adstrictum megköt, lekötelez, bilincsel, köt vmihez: dat.
aequē egyformán, egyenlően, ugyanúgy
aliquis, aliquid valaki, valami
aut vagy
certē biztosan, határozottan, igen, kétségkívül, természetesen
cīvilis, cīvile polgári, civiljogi
cīvitās, cīvitātis f. polgárság, polgárok összessége, város, állam, ország
comprobō, comprobāre, comprobāvī, comprobātum jóváhagy, helyben hagy, helyesel, elismer, igazol, bizonyít,
consēsus, consēsus m. egyetértés, megegyezés, konszenzus
cōstituō, cōstituērē, cōstituī, cōstitutum létrehoz, megalkot, elrendel, megállapít, meghatároz, megbeszél, rendez, szabályoz
contractus, contractūs m. szerződés
contrahō, contrahērē, contrāxī, contractum megköt, létrehoz, előidéz
didūcō, didūcērē, didūxī, diductum (meg)oszt, levezet
dīvisiō, dīvisiōnis f. felosztás,
duo, duae, duo két, kettő
enim ugyanis,
genus, generis n. fajta, faj

honōrārius, -a, -um tisztségviseléssel kapcsolatos
iūrisdictiō, iūrisdictiōnis f. jogszolgáltatás, törvénykezés
littera, -ae f. betű, pl.-ban: írás, levél, irodalom
maleficium, -ī n. gáztett, kár, károkozás, (magán)bűncselekmény
nam mert, ugyanis
necessitās, necessitātis f. szükség, szükségszerűség, kényszer
obligātiō, obligātiōnis f. kötelem
omnis, omne összes, minden, valamennyi
praetōrius, -a, -um prétori, prétori joghoz tartozó
quasi mint, mintegy
quattuor négy
-que és
quī, quae, quod aki, ami, amely
secundum + acc. szerint, megfelelően
sequēns (sequentis) következő
solvō, solvēre, solvī, solūtum felold, megszüntet, teljesít, kifizet, kiegyenlít
speciēs, specieī f. fajta
summus, -a, -um legfőbb, legmagasabb, legkiválóbb
verbum, -ī n. ige, szó
vinculum, -ī n. kötel, kötelék

DĒ CONTRACTŪ EX CONSĒNSŪ

Consēnsū contrāctus fit, cum sōlus consēnsus ad contrahendam obligātiōnem sufficit. Huīus speciēs sunt hae: ēmptiō vēnditiō, locātiō condūctiō, societās, mandātum; est et praeter hās dōnātiō, dē quā superius dictum est.

In ēmptione et vēnditiōne contrahenda pretium oportet cōstituī. Pretium autem cōstat in pecūnia numerāta, aliōquīn sī rēs prō rē datur, nōn est ēmptiō, sed alterius generis contrāctus. Sed sī pretium cōstitutum sit et postea rēs alia in solūtum dētur, cōstat rīte contrahī ēmptiōnem et vēnditiōnem. [...]

Locātiō et condūctiō proxima est ēmptiōnī et vēnditiōnī, [...] nam sicut ēmptiō et vēnditiō sine pretiō cōstituī nōn potest, ita locātiō et condūctiō, nisi mercēs interveniat, nōn contrahitur; et sicut pretium in pecūnia numerāta cōstat, ita et mercēs sine pecūniā cōsistere nōn potest; item sicut nātūra ēmptiōnis et vēnditiōnis contigua est, ita locātiōnis et condūctiōnis. Differunt tamen, quā ?, in venditiōne dē dominiō trādendō agitur; in locātiōne verō non de dominiō reī, sed dē ūsū agitur. ...

Societās est pactum dē alicuīus reī communicātiōne. ... Societātem coīre solēmus aut [ūnius reī, aut totōrum bonōrum [...] aut ūnius alicuius negotiātiōnis, veluti mancipiōrum ēmendōrum, vēndendōrumque, aut olei, vīnī, frumentī ēmendī vēndendīque.

Mandātum est pactum dē officiō gerendō grātuiō. [...] Mandātum nōn suscipere cuilibet liberum est, susceptum autem consummāndum aut quam primum renūntiāndum est, ut salva sit ūtilitās mandāti. Postquam enim susceptum est, is, quī suscipit, id est procurātor, nōn solum dē gestīs, sed etiam dē gerendis tenētur.

Szavak

agō, agēre, ēgī, actum ūz, hajt, tesz, csinál, beszél, tárgyal, perel, eljárást kezd (**agitur** itt: szó van vmiről, tkp. tárgyalatik vmi.)

aliōquīn máskülönben, egyébiránt

aliquis, aliquid valaki, valami

alius, alia, aliud másvalaki, másvalami

alter, altera, alterum (a kettő közül az)

egyik, másik

aut vagy

autem pedig

autem pedig

bona, bonōrum n. javak, vagyon

coēo, coīre, coīvī (coī), coītum összejön,

összetalálkozik, egyesül, csatlakozik

communicātiō, communicātiōnis f.

közösködés, osztozás, közlés, közzététel,

itt: közös döntés

consēnsus, consēnsūs m. egyetértés,

megegyezés, konszenzus

cōstituō, cōstituēre, cōstituī, cōstitutum létrehoz, megalkot; elrendel; megállapít, meghatároz, megbeszél; rendez, szabályoz

cōnstō, cōnstāre, cōnstī, cōnstāturus áll (vmiből: ex + abl.), **cōnstat** (személytelen igeként) bizonyos, ismert, kétségtelen, hogy ...

consummō, consummāre, consummāvī, consummātum összeszámol, vérehajt, teljesít, véghezvisz

contiguus, -a, -um érintkező, határos, szomszédos

contractus, contractūs m. szerződés

contrahō, contrahēre, contrāxī, contractum megköt, létrehoz, előidéz

cum amikor, mikor, miután, jöllehet, noha, ha (ám)bár, mivel, minthogy, míg, holott, ellenben

detur → **dō, dare, dedī, dātum**
 coniunctivuszi alakja (fordítása itt: adatik, megadják)
dīcō, dīcērē, dīxī, dictum mond, szól
differō, differre, distulī, dīlātum
 különbözik, széthord, szétválaszt, elterjeszt, elhalaszt
dominium, dominiī n. tulajdon, tulajdonjog
dōnātiō, dōnātiōnis f. ajándékozás, ajándék, adomány
ēemptiō vēnditiō adásvétel
ēemptiō, ēemptiōnis f. vétel, vásárlás
enim ugyanis
fiō, fierī, factus sum történik, lesz, válik
 vmivé: nom., készül, létesül
frūmentum, -ī n. gabona
genus, generis n. faj, fajta
gerō, gerērē, gessī, gestum visel, visz, hord, intéz, jogi cselekményt végez, kivitelez, kezel
grātuitō ingyen
hic, haec, hoc ez, az
id est azaz, vagyis
in solūtum dare fizetésképpen ad, fizetésül ad, adással teljesít
interveniō, intervenīre, intervēnī, interventum közbejön, előfordul, bekövetkezik; fellép, fennáll; eljár, közbenjár; kötelezettséget vállal (interveniāt coniunctivuszi alak, fordítása itt: kijelentő móddal)
ita így, úgy
locātiō conductiō bérlet(i) szerződés
mancipiūm, mancipiī n. mancipiális hatalom, mancipiális hatalom alatti személy, rabszolga, tulajdonjog, a mancipiātō másik elnevezése (itt: rabszolga)
mandātum, -ī n. megbízás(i) szerződés), utasítás, parancs, császári rendelet
mandātum, ī n. megbízás, megbízási szerződés, parancs, utasítás, császári rendelet
mercēs, mercēdis f. bér, díj, munkabér, munkadíj
nam mert, ugyanis
negōtiātiō, negōtiātiōnis f. (nagy)kereskedés, üzlet, üzletág
nisī ha (csak) nem, kivéve ha

nōn solum, ... sed etiam nem csak ..., hanem ... is
numerō, numerāre, numerāvī, numerātum (meg)számol, leszámol, kifizet
officiūm, officī n. hivatal, tisztség, szolgálat, kötelesség
oleum, oleī n. olaj
oportet, oportēre, oportuīt célszerű, kívánatos, illik, kell, tartozik (acc. c. inf.)
pactum, -ī n. megállapodás, megegyezés, formátlan egyezés, szerződés
pecūnia, -ae f. pénz
pecūnia, numerāta leszámolt pénz, készpénz
postea azután, ezután, később
postquam miután
praeter + acc. mellette (el), túl, felül, kivéve, -on, -en kívül, -tól, -től eltekintve
pretium, pretiī n. érték, ár, vételár
prō + abl. -ért, érdekében, előnyére, javára, -ként, gyanánt, helyett, mint
prōcūrātor, prōcūrātōris m. (perbeli) képviselő; helytartó; pénzügyi közhivatalnok
proximus, -a, -um legközelebbi, igen közel álló, határos vmivel: dat.
quam primum azonnal, mihelyt lehet; minél előbb, minél hamarabb
quilibet, quaelibet, quodlibet akárki, bárki, akármí, bármí
renūntiō, renūntiāre, renūntiāvī, renūntiātum felmond, visszamond vmit., felhagy vmivel : dat.
rīte helyesen, kellően, az előírt szertartások szerint
salvus, -a, -um ép, sértetlen
sed de, azonban, hanem
sed de, ellenben, viszont
sī ha
sicut(ī) úgy (mint), mint (például), például
sit → **sum, esse, fuī** coniunctivuszi alakja (fordítása itt: van)
sit → **sum, esse, fuī** coniunctivuszi alakja (itt az **ut** = „hogy” célhatározói kötőszó után álló coniunctivus)
societās, societātis f. társaság, társasági szerződés
societātem coīre társaságot létrehozni

soleō, solēre, solitus sum szokott (+ inf.)
sōlus, -a, -um egyedüli, egyetlen, maga, csak
solvō, solvĕre, solvī, solūtum felold, megszüntet, teljesít, kifizet, kiegyenlít
speciēs, speciēi, f. fajta
sufficiō, sufficĕrĕ, suffĕcī, suffectum elég, elegendő
superius fentebb
suscipiō, suscipĕrĕ, suscĕpī, susceptum megragad, megfog, elvállal, vállalkozik
tamen mégis, mindazonáltal

teneō, tenĕre, tenuī, tentum tart, fog, felfog; kötelez, **tenĕtur** kötelezve van, felel
tōtus, -a, -um egész, teljes
trādō, trādĕrĕ, trādīdī, trādītum átad. hagyományoz, (**trādītur** személytelen igeként: az a hagyomán, hogy ...+ acc. c. inf.)
ut(ī) hogy (+ coniunctivus), amint, mihelyt
ūtilitās, ūtilitātis f. haszon, hasznosság, előny, érdek
vĕnditiō, vĕnditiōnis f. eladás
vīnum, vīnī n. bor

DĒ TESTĀMENTŌ SEPTĒM SIGNĪS OBSIGNĀTŌ

Testāmentum vĕrō est utimum ēlogium, quō directō relinquitur hereditās. Ēius genera sunt duō, aliud in scriptīs, aliud sine scriptīs, quod etiam nuncupātiō vocātur. In scriptīs testāmentum est, quod fit scrpitūrā intercĕdente, quā etiam nōn insecutā nōn valet. In hōc autem testāmentō condendō septem testēs adhibĕri dĕbent civēs Rōmānī māsculī et pūberēs et bonae opīniōnis. Nōmen quidem etiam hĕrĕdis propriā manū testātōris vel pūblicī tabulārīi exprimi oportet, omniumque testium signaculis, ūnō vel dīversīs ānulīs singārī necesse est. (Corpus legum sive brachylogus iuris civilis II.XIX. 1-4..)

Szavak

adhibeō, adhibĕre, adhibuī, adhibitum alkalmaz, használ
alius, alia, aliud másvalaki, másvalami, más, **aliud ... aliud** egyik ... másik
ānulus, -ī m. gyűrű, pecsétgyűrű, jelvény
bonus, -a, -um jó
cīvis, cīvis m. polgár
condō, condĕrĕ, condidī, conditum alapít, összeállít, szerkeszt; elrejt
dĕbeō, dĕbĕre, dĕbuī, dĕbitum kötelezve van vmire, kell, köteles tenni vmit:+ inf., tartozik, adós vmivel.
directō egyenesen, közvetlenül
dīversus, -a, -um különböző, ellentétes, szembenálló
ēlogium, ēlogiī n. mondat, felirat, sírfelirat, adalék, adat, jegyzet
et és
exprimō, exprimĕrĕ, expressī, expressum kifejez, megállapít, kiköt, meghatároz

fiō, fierī, factus sum történik, lesz válik vmivé: nom., készül, létesül
genus, generis n. faj, fajta, nem
hĕrĕditās, hĕrĕditātis f. hagyaték, örökség, öröklés
insequor, insequī, insecūtus sum követ, kísér, betart
intercĕdō, intercĕdĕrĕ, intercesī, intercesum közben történik, közben beáll, közbejön, tiltakozik, óvást emel
manus, manūs f. kéz; férji hatalom, családfői hatalom; csapat
māsculus, -ī m. férfi személy
necesse est szükséges, kell, elkerülhetetlen
nōmen, nōminis n. név; személy, nemzetség, nép; követelés, adósság, tartozás; nem fajta, forma
nuncupātiō, nuncupātiōnis f. ünnepélyes kijelentés, élőszóban tett nyilatkozat, szóbeli mondóka
omnis, omne összes, minden, valamennyi

opīniō, opīniōnis f. vélekedés, vélemény
oportet, oportere, oportuit (személytelen ige) célszerű, kívánatos, illik, kell, tartozik (+acc. c. inf.)

proprius, -a, -um saját, tulajdon; vkinek a sajátja, jellemző, sajátos, szokásos

pūbēs (pūberis) felserdült, serdült, felnőtt

pūblicus, -a, -um köz-, közös, nyilvános

relinquō, relinquēre, reliquī, relictum hátrahagy, meghagy, elhagy

Rōmānus, -a, -um római

scriptum, -ī n. írás, irat

scriptūra, -ae f. írás

septem hét

signāculum, -ī n. pecsét, jegy

signō, signāre, signāvī, signātum jelöl, jellel ellát, jelez, észrevesz

sine + abl. nélkül

tabulārius, -ī m. írásszerkesztő, (köz)jegyző

testāmentum, -ī n. végrendelet

testātor, testātōris m. a végrendelező

testis, testis m. f. tanú

ultimus, -a, -um utolsó, legszélso, legtávolabb eső

valeō, valēre, valuī, valitūrus egészséges, számít, ér, érvényben van

vel vagy

vērō de, azonban, viszont

vocō, vocāre, vocāvī, vocātum nevez vminek: acc.

QUIBUS NŌN EST PERMISSUM TESTĀMENTA FACERE

Nōn tamen omnibus licet facere testāmentum. Statim enim hī, quī aliēnō iūri subiectī sunt, testāmentī faciendī iūs nōn habent. [.....] exceptīs [...] et praecipuē militibus, quī in potestāte parentum sunt, quibus dē eō, quod in castrīs adquisīverint, permissum est ex constitutiōnibus prīncipum testāmentum facere. ... Praeterea testāmentum facere nōn possunt impūberēs, quia nullum eōrum animī iūdicium est, item furiōsī, quia mente carent. [...] Furiōsī autem sī per id tempus fēcerint testāmentum, quō furor eōrum intermissus est [id est in lūcidō intervallō] iūre testāti esse videntur [...] Item prōdigus, cuī bonōrum suōrum administrātiō interdicta est, testāmentum facere nōn potest, sed id, quod ante fēcerit, quam interdictiō eī bonōrum fiat, ratum est. (Inst. II. 12.) Item mūtus et surdus et caecus [...] nōn nisi comprehensō constitutiōnis modō testāri possunt. (Corpus legum sive brachylogus iuris civilis II. XXI. 2.) Eius, quī apud hostēs est, testāmentum, quod ibi fēcit nōn valet, quamvis redierit: sed quod, dum in cīvitāte fuerat fēcit, sive redierit, valet iūre postlīmīniī, sive illīc dēcesserit, valet ex lēge Cornēliā.

Szavak

lēx Cornēlia lex Cornelia, Cornelius-féle törvény

dēcēdō, dēcēdērē, dēcēssī, dēcēsum eltávozik, meghal (**dēcēserit** coniunctivuszi alak, fordítása itt: meghalt)

illīc ott

iūs postlīmīniī a hátsóküszöb joga

postlīmīnium, postlīmīniū n. hátsó küszöb

sive vagy

cīvitās, cīvitātis f. város, városállam, polgárság, állampolgárság

fuerat → **sum, esse, fui** praeterutum

perfectuma, fordítása itt: volt

dum mialatt, (a)míg, ameddig,

mindaddig..., amíg

redeō, redire, rediī, reditum visszatér

(**redierit** coniunctivuszi alak, fordítása itt: visszatért)

quamvis bármennyire, bár, noha, jóllehet + coniunctivus

ibi itt, ott

apud + acc. -nál, -nél, előtt

hostis, hostis m. ellenség

comprehendō, comprehendēre, comprehendī, comprehensum kifejez, leír, előad, megragad → **nisī comprehensō**
constitūtiōnis modō kivéve, ha császári rendelet ezt kifejezetten előírja
nisī ha (csak) nem, kivéve ha
caecus, -a, -um vak, világtalan
surdus, -a, -um süket
mūtus, -a, -um néma
ratus, -a, -um érvényes, jóváhagyott
quam mint
fiat → **fiō, fieri, factus sum** lesz, történik, válik vmivé (itt: fiat = „megtörténik”, „lesz”, „érvénybe lép”, az ige coniunctivuszi alakja)
interdictiō, interdictiōnis f. tiltás, eltiltás, megvonás
interdīcō, interdīcēre, interdixī, interdictum eltilt vkit dat. vmitől: abl., megtilt
administrātiō, administrātiōnis f. kezelés, igazgatás
suus, sua, suum övé, sajátja
bona, bonōrum n. vagyon, javak
item hasonlóképp, nemkülönben, szintén
prōdigus, -ī m. tékozló
certē biztosan, határozottan, igen, kétségkívül, természetesen
testor, testārī, testātus sum tanúsít, végrendelkezik
lūcidus, -a, -um világos, fényes
intervallum, -ī n. köz, időköz, szünet
intermittō, intermitēre, intermīsī, intermissum (időnként) megszüntet, abbahagy, megszakít, félbehagy, elmulaszt
furor, furōris m. düh, dühöngés, bomlás, tombolás, őrjöngés
faciō, facēre, fēcī, factum tesz, csinál, alkot (**fēcērint** coniunctivuszi alak, jelentése: készítenének, készítének)
tempus, temporis n. idő
sī ha
is, ea, id ez, az
per + acc. át, keresztül, segítségével, révén, útján,

furiōsus, -a, -um elmebeteg, szellemi fogyatékos, őrült
careō, carēre, caruī, caritūrus nélkülöz vmit, híján van vminek, mentes vmitől + abl.
mēns, mentis f. értelem, ész, lélek
item hasonlóképp, nemkülönben, szintén
iūdicium, iūdicīi n. ítélet, vélemény, bírói döntés, bíróság, törvénykezés, per, kereset
animus, -ī m. lélek, szándék, indulat
 öntudat, szellem
quia mert, mivel
impūbēs (impūberis) serdületlen,
praetereā ezenkívül, azonkívül, továbbá
ex /ē + abl. ból, -ból; óta, -tól, től fogva; kifolyólag, alapján, miatt, szerint, vmi. értelmében
prīnceps, prīncipis m. császár, fejedelem, herceg
cōstitūtiō, cōstitūtiōnis f. (császári) rendelet, alkotmány
permittō, permitēre, permīsī, permissum megenged
adquirō = acquirō, acquirēre, acquisivī, acquisitum megszerez, gyarapít,
adquisiverint futurum perfectum = amit majd meg fognak szerezni, amit megszereznek majd ...
castrum, castrī n. sánc, plur.-ban: tábor
dē + abl. -ról, -ről, szerint
parēns, parentis m. f. szülő, apa
potestās, potestātis f. hatalom
praecipuē különösen, jelesül, kiváltképpen
mīlēs, mīlitis m. katona
excipiō, excipere, excēpī, exceptum kivész, kivételez, kivételt tesz, kiköt vmit.
habeō, habēre, habuī, habitum bír, rendelkezik vmivel, van vmije: acc.
subiciō, subicēre, subiēcī, subiectum alávet, alárendel vminek: dat.
aliēnus, -a, -um idegen, másé
enim ugyanis
statim rögtön, tüstént, azonnal
licet, licēre, licuit (személytelen ige) szabad (+ inf.)
omnis, omne összes, minden, valamennyi
tamen mégis, mindazonáltal

JOGI SZAKKIFEJEZÉSEK

A római államszervezettel kapcsolatos fontosabb kifejezések

senātus populusque Rōmānus – *a szenátus és a római nép* (mint a római állam megtestesítője)

/senātus, senātūs m. = szenátus, populus, populī m. = nép, Rōmānus, -a, -um = római/

magistrātūs ordinārii – *rendes, állandó magisztrátusok, főhivatalnokok*

/magistrātus, magistrātūs m. = tisztségviselő, tisztség, hivatal; ordinārius, -a, -um = rendes

magistrātūs extrāordinārii – *rendkívüli magisztrátusok*

/extrāordinārius, -a, -um = rendkívüli/

magistrātūs māiorēs et minorēs – *nagyobb és kisebb magisztrátusok*

/māior, māius = nagyobb; minor, minus = kisebb/

comitia cūriāta – *kúria alapú népgyűlés*

/comitia, comitiōrum n. = népgyűlés; cūriātus, -a, -um = kúria alapú/

comitia centuriāta – *katonai századok szerinti népgyűlés*

/centuriātus, -a, -um = centuria alapú; centum = száz/

comitia tribūta – *tribus szerinti népgyűlés*

/tribūtus, -a, -um = tribus, kerület alapú/

concilium plēbis – *a plebs gyűlése*

/concilium, conciliū n. gyűlés, összejeövetel; plēbs, plēbis f. = köznép/

consilium prīncipis – *császári tanács*

/consilium, consiliū n. = tanács(kozás); prīnceps, prīncipis m. = császár/

sacrum consistorium – *államtanács*

/sacer, sacra, sacrum = szent; consistorium, consistoriū n. = ülés, tanács/

impērium domī – *a város határán belüli főhatalom*

/domus, domūs f. = ház; domī = otthon (helyhatározó)/

impērium extrā mūrōs – *a városfalakon kívüli főhatalom*

/extrā + acc. = kívül; mūrus, mūrī m. = városfal/

impērium mīlitiae – *katonai főhatalom, a hadsereg főparancsnoksága*

/mīlitia, mīlitiae f. = katonaság/

iūrisdictiō – *jogszolgáltatás* (impērium iūrisdictiōnis – a jogszolgáltatás hatalma)

/iūrisdictiō, iūrisdictiōnis f. = jogszolgáltatás/

iūs āgendī cum populō – jog a népgyűlés összehívására és törvényjavaslatok betérjesztésére
/āgo, āgēre, ēgī, āctum = cselekszik, perel; agendī gerundium; cum + abl. = -val, -vel /

iūs āgendī cum plēbe - jog a köznép gyűlésének összehívására
/plēbs, plēbis f. = köznép; cum + abl. = -val, -vel/

iūs āgendī cum pātribus – jog a szenatus egybehívására és tanácsának kikérésére
/pātrēs, pātrum m. = honatyák, szenátorok/

iūs coērcitiōnis – kényszerítő intézkedések, büntetések kiszabásának joga
/coērtitiō, -ōnis f. = kényszerítés, megszorítás/

iūs ēdicendī – hirdetmény-kibocsátási jog
/ēdicō, ēdicēre, ēdīxī, ēdictum = kimond, hirdetményt kibocsát/

iūs contiōnem habendī – jog a nép közérdekű célú összehívására
/contiō, contiōnis f. = gyűlés, contionem habēre = gyűlést tartani/

iūs interdīcendī – vétőjog, törvényjavaslatok, magisztrátusi intézkedések megakadályozásána
joga
/interdīcō, interdīcēre, interdīxī, interdictum = megtilt, megtagad/

honestiōrēs – előkelők
/honestus, -a, -um = tisztességes, tiszteletreméltó; honestior - közép fok/

humiliōrēs – alacsonyabb rangúak
/humilis, humile = alacsony (származású), humilior - közép fok/

rēs pūblica – közügy, köztársaság, állam
/rēs, reī f. = dolog, ügy; pūblicus, -a, -um = közös, nyilvános/

A római normarendszerrel kapcsolatos kifejezések

mōrēs māiōrum – az ősök szokásai
/mōs, mōris m. = szokás, pl.-ban erkölcs; māior, māius = nagyobb, idősebb/

contra bonōs mōrēs – a jó erkölcs ellen; utalás az erkölcstelen, a jó erkölcsbe ütköző
ügyletek semmisségére. Vö.: Ptk. 200. §. (2) bek. és 4. §. (1.) bek.

iūs Rōmānum – római jog

iūs cīvile (iūs Quiritium) – a római polgárok joga
/Quiritēs, Quiritium m. = római polgárok/

iūs cīvile – (újkortól) polgári jog

iūs praetōrium – *prétori jog*
/praetōrius, -a, -um = prétori/

iūs gentium – *népek joga; valamennyi népnél érvényesülő jog*
/gēns, gentis f. = nemzet, nemzetség, nép/

iūs nātūrāle v. iūs nātūrae – *természetjog*
/nātūrālis, nātūrāle = természetes, nātūra, nātūrae f. = természet/

lēgislatiō, lēgislatiōnis f. – *törvényhozás*
/lēx, lēgis f. = törvény; ferō, ferre, tuli, lātum = hoz, visz/

iūs honōrārium – *a főmagisztrátusok által alkotott jog*
/honōrārius, -a, -um = tiszviselői/

iūs strictum – *szigorú jog, betű szerint alkalmazandó jog*
/strictus, -a, -um = szigorú/

iūs aequum – *méltányos jog*
/aequus, -a, -um = méltányos/

aequitās, aequitātis f. – *méltányosság,*

ratiō nātūrālis – *természetes értelem, természetes észjárás*
/ratiō, ratiōnis f. = számítás, ész(járás), értelem)

iūs bellī ac pācis – *háború és béke joga*
/bellum, bellī n. = háború, harc; pax, pācis f. = béke)

iūs crīmināle – *közbűncselekményekre vonatkozó jog*
/crīminālis, crīmināle = közbűncselekményre vonatkozó/

iūs pūblicum – **közjog**
/pūblicus, -a, -um = köz-, nyilvános/

iūs prīvātum – *magánjog*
/prīvātus, -a, -um = magán/

iūs dīvīnum – *isteni jog*
/dīvīnus, -a, -um = isteni/

iūs hūmānum – *emberi jog*
/hūmānus, -a, -um = emberi/

iūstitia, iūstitiae f. – *igazságosság*

praeceptum iūris – *jogi parancs, jogi előírás*
/praeceptum, -ī n. = parancs, előírás/

iūs fētiāle – *Róma és a latin ill. közép-itáliai városállamok közötti viszonyokat szabályozó vallási előírások összessége*

/fētiālis, fētiāle = az államközi kapcsolatok fenntartására vonatkozó; fētiālēs, fētiālium m. = húsz tagú papi testület, melynek feladata az államközi érintkezés előírásainak betartatása, betartásának biztosítása/

facultās āgendī – *alanyi jog (jogosultság)*

/facultās, facultātis f. = lehetőség; agō, agēre, ēgi, āctum = cselekszik, perel ige gerundiuma, genitivus/

nōrma āgendī – *tárgyi jog (a jogi normák)*

/nōrma, nōrmae f. = szabály/

iūs ūniversāle – *egy adott állam egész területére kiterjedő jog*

/ūniversālis, -e = egyetemes, általános/

iūs particulāre – *egy adott állam bizonyos részterületein érvényesülő jog*

/particulāris, -e = részleges/

iūs generāle – *egy jogrendszeren belül általános jelleggel érvényesülő jog*

/generālis, -e = általános/

iūs speciāle – *különleges szabályozást igénylő jogviszonyokra vonatkozó jog*

/speciālis, -e = különös, különleges, egyedi/

iūs commūne – *a jog rendszerint alkalmazott szabályai; (ld. lentebb is)*

/commūnis, -e = közös/

iūs singulāre – *a jog kivételesen alkalmazott szabályai*

/singulāris, -e = egyedi, egyes, különleges/

iūs prīmārium – *elsődleges jogszabály*

/prīmārius, -a, -um =elsődleges/

iūs subsidiārium – *kisegítő jogszabály*

/subsidiārius, -a, -um = kisegítő/

interpretātiō grammatica – *nyelvtani értelmezés*

/interpretātiō, -ōnis f. = értelmezés; grammaticus, -a, -um = nyelvteni/

interpretātiō logica - *logikai értelmezés*

/logicus, -a, -um = logikai/

interpretātiō systēmatica – *rendszereti értelmezés*

/sistēmaticus, -a, -um = rendszeres, rendszereti/

interpretātiō historica – *történeti értelmezés*

/historicus, -a, -um = történeti/

argūmentum ā māiori ad minus – *a többről a kevesebbre való következtetés*
/argūmentum,-i n. =érvelés, következtetés; ā/ab + abl. = -tól, -től; māgnus,-a,-um = nagy, māior, māius - közpéfok.; parvus,-a,-um = kicsi, minor, minus - középfok/

argūmentum ā contrāriō – *az ellenkezőből való következtetés*
/contrārius,-a,-um = ellenkező, ellentétes/

interpretātiō dēclārātīva – *megállapító értelmezés*
/dēclārātīvus,-a,-um = megállapító, magyarázó/

interpretātiō extensīva – *kiterjesztő értelmezés*
/extensīvus,-a,-um = kiterjesztő/

interpretātiō restrictīva – *megszorító értelmezés*
/restrictīvus,-a,-um = megszorító;/

analogia, analogiae f. – *hasonlat*

analogia lēgis – *törvényi analógia*

analogia iūris – *joganalógia*

ipsō iūre – *a törvény erejénél fogva*
/ipse, ipsa, ipsum = ő maga (személyesen)/

cōnsuētūdō, cōnsuētūdinis f – *szokás, szokásjog*

dēsuētūdō, dēsuētūdinis f. – *törvényrontó szokás*

senātūs cōnsultum, senātūs consultī n. – *szenátusi határozat, a szenátus által adott tanács*

ēdictum, ēdictī n. – *magisztrátusi hirdetmény*

iūrisprūdentia, iūrisprūdentiae f. - *jogtudomány*

cōstitūtiō, cōstitūtiōnis f. – *császári rendelet; (később) alkotmány*

lēx perfecta – *bizonyos magatartást tilosnak és érvénytelennek nyilvánító, tiltó jogszabály*
/perficiō, perficēre, perfēcī, perfectum = befejez; perfectus,-a,-um participium perfectum/

lēx minus quam perfecta – *csak büntetést előíró, de a jogsértő cselekményt nem érvénytelenítő jogszabály*
/quam = mint; parvus → minus/

lēx imperfecta – *egy bizonyos magatartást tiltó, de megszegéséhez jogkövetkezményt nem fűző jogszabály*
/imperfectus,-a,-um = befejezetlen, végre nem hajtott/

Lēgēs duodecim tabulārum – *a XII táblás törvények*

/tabula, tabulae f. = tábla, törvény, irat, végrendelet; duodecim = tizenkettő/

plēbiscītum, plēbiscītī n. – népgyűlési határozat

iūs canonicum – kánonjog, egyházjog

/canonicus,-a,-um = kánon-, szabályszerű; canonēs = egyházi szabályok

iūs commūne – a középkori Európa általános érvényű joga

/commūnis,-e = közös/

Eljárásjogi kifejezések

līs, lītis f. - *per*

prōcessus, prōcessūs m. – eljárás

contrādictiō, contrādictiōnis f. – ellentmondás

praeiūdicium, praeiūdicī n. – előzetes, megállapító per; egy olyan jogi tény megállapítására irányul, melytől más igény érvényesíthetőségének jogi sorsa függ.

lēgis āctiō, lēgis āctiōnis f. – peres eljárás (az ősi civiljog szerint)

in persōnam āctiō – kötelmi jogi kereset

/in + acc. = ellen, -ra,-re irányuló; persōna,-ae f. = személy/

in rem āctiō – dologi jogi kereset

/rēs, reī f. = dolog, ügy/

vindicātiō, vindicātiōnis f.- tulajdonjog érvényesítésére irányuló kereset

petītiō, petītiōnis f.- kérelem

condictiō, condictiōnis f. – absztrakt módon megszerkesztett kereset, melyben a felperesnek az adott tartozás tényét kell bizonyítania, a követelés jogalapját azonban nem

causa, causae f. – jogcím, jogalap, keresetalapító tényállás, ok, ügy

querēla, querēlae f. – panasz(kodás)

āctiō poenālis – büntetésre irányuló kereset, büntető kereset;

/poenālis, -e = büntető, büntetésre irányuló/

āctiō populāris- a közérdek védelmére irányuló kereset, közérdekű kereset, melyet a köz érdekében bármely polgár megindíthat

/populāris, -e = néphez tartozó, nép-, köz-/

āctiō vindictam spīrāns – „bosszúért lihegő” kereset, egy személyes elégtételre irányuló kereset, amely a sértett halálával elenyészik

/vindicta,-ae f. = pálca, bosszú, elégtétel; spīrō, spīrāre, spīrāvī, spīrātum = lélegzik, él/

praesūptiō iūris – megdönthető vélelem, amellyel szemben ellenbizonyításnak van helye (Vö.: Ptk. 25. §. (1.) bek.)

praesūptiō iūris et dē iūre – megdönthetetlen vélelem, amellyel szemben az ellenbizonyítás kizárt

fictiō, fictiōnis f. – fikció, (amikor a jogalkotó egy adott jogszabály alkalmazhatósága érdekében egy tudottan valótlan tényállást tekint valónak)

commūnis opiniō - közfelfogás

/opīniō, opīniōnis f. = vélekedés, vélemény/

iūrisdictiō contentiōsa – peres jogszolgáltatás

/contentiōsus,-a,-um = vitás, vitázó, peres/

iūrisdictiō voluntāria – peren kívüli jogszolgáltatás

/voluntārius,-a,-um = önkéntes/

cognitiō extrā ordinem – császári perrend, rendkívüli eljárás a civiljogi ill. praetori perrend,

mint rendes eljárás mellett;

/cognitiō, cognitiōnis f. = megismerés, megvizsgálás; extrā + acc. = kívül; ordō, ordinis f. = rend, sor/

cognitiō ordināria – rendes peres eljárás, a civiljogi ill. praetori perrend

/ordinārius,-a,-um = rendes/

interdictum prohibitōrium – jogsértő magatartás abbahagyására felszólító prétori tiltás, parancs

/interdictum, -ī n. = tilalom, prétori parancs; prohibitōrius,-a,-um = akadályozó, visszatartó/

interdictum restitūtōrium – jogsérelem helyrehozására irányuló interdictum

/restitūtōrius, -a, -um = visszahelyezés, helyreállítás iránti/

interdictum exhibitōrium- dolog felmutatására irányuló interdictum

/exhibitōrius,-a,-um = kiadásra, felmutatásra irányuló/

in integrum restitutiō – az előző állapot visszaállításra irányuló jogsegély

/restitutiō, -ōnis f. = helyreállítás, visszaállítás/

missiō in possessiōnem – praetori birtokba utalás

/missiō, -ōnis f. = küldés, utalás; in + acc. –ba, -be, -ra, -re; possessiō, -ōnis f. = birtok/

Személyi és családjogi kifejezések

status, statūs m. - *személyi állapot, helyzet*

status libertātis – *a szabadság állapota*

/libertās, libertātis f. = szabadság/

status civitatis – *a polgárság állapota*

/civitās, civitātis f. = polgárság, polgárok összessége/

status familiae – *családi állapot*

/familia, -ae f. = család/

persōna sui iūris – *önjogú személy*

/suus, -a, -um = saját, övé/

persōna aliēni iūris – *hatalom alatti, hatalom alatt álló személy*

/aliēnus, -a, -um = másé, idegen/

iūs suffragiū – *szavazati jog*

/suffragium, -ī = szavazat/

iūs honōrum – *tisztségviselés joga*

/honor, honōris m. = tisztség, hivatal, tisztelet/

iūs militiae – *katonáskodás joga a római hadseregben*

/militia, -ae f. = katonaság, katonáskodás; vö.: mīlēs, mīlitis m. = katona/

iūs sacrōrum – *hivatalos, állami vallási szertartásokon való részvétel joga*

/sacer, sacra, sacrum = szent, égi v. alvilági isteneknek szentelt/

iūs prōvocātiōnis – *halálbüntetés és más súlyos büntetések elleni fellebbezés joga a népgyűléshez*

/prōvocātiō, -ōnis f. = fellebbezés, hivatkozás/

iūs exulāndi – *halálbüntetés helyetti önkéntes száműzetésbe vonulás joga*

/exulō, exulāre, exulāvi, exulātum = száműzetésben él, számkivetésben van; exulāndi = gerundium genitivusza /

iūs migrāndi – *kivándorlás joga*

/migrō, migrāre, migrāvi, migrātum = kivándorol, elvándorol/

iūs commercii – *vagyonjogi jogképesség, a római jog által védett tulajdonhoz való jog*

/commercium, -ī n. = kereskedelem, kereskedés/

iūs cōnūbiū – *családjogi jogképesség, a római jog által elismert házasság megkötéséhez való jog*

/cōnūbium, -ī n. = házasság/

iūs lēgis actiōnis – *civil jogi keresetek megindításának joga*

mūnus mīlitiae – *hadkötelezettség*

/mūnus, mūneris n. = kötelezettség, szolgálat/

tribūtum, tribūtī n. – *adó*

mūnus iūdicārium – *esküdtbírói hivatal ellátásának kötelezettsége*

/iūdicārius,-a,-um = törvényszékhez tartozó, bírói, hivatalos/

mūnus tūtēlae et cūrae – *gyámság és gondnokság ellátásának kötelezettsége*

/tūtēla, -ae f. = gyámság; cūra, -ae f. = gondnokság/

mātrimōnium iūris civilis – *civiljogi, római házasság*

/mātrimōnium, -ī n. = házasság/

mātrimōnium iūris gentium – *ius gentium szerinti házasság*

capitis dēminutio (minima, mēdia/minor, maxima) – *jogállapot-változás (legkisebb*

mértékű, közepes mértékű, legnagyobb mértékű)

/caput, capitis n. = fej, fő, egy adott embert megillető jogképesség, jogok és kötelezettségek összessége; dēminūtiō, -ōnis f. = csökkenés, változás; parvus → minimus,-a,-um - felsőfok, minor, minus - középfok; medius,-a,-um = közepes, közép-; māgnus → māximus,-a,-um - felsőfok/

manūmissiō, manūmissiōnis f. – *rabszolga felszabadítása*

revocatiō in servitūtem – *visszahívás a rabszolgaságba, a korábban megadott szabadság*

visszavonása

/servitūs, servitūtis f. = szolgaság/

cūra minōrum – *a 25 évnél fiatalabb öjogú serdült férfiak gondnoksága*

lūcidum intervallum – *világos időköz, az elmebetegek zavartságának átmeneti feltisztulása*

/lūcidus,-a,-um = tiszta, világos, érthető; intervallum, -ī n. = időköz/

ūniversitās persōnārum – *jogképességgel felruházott személyegyesülés*

/ūniversitās, ūniversitātis f. = összesség, közösség, egyetem

ūniversitās bonōrum – *jogképességgel felruházott vagyontömeg*

/bona, bonōrum n. = vagyon, javak/

pia causa – *kegyes célú (egyházi) alapítvány*

/pius,-a,-um = kegyes/

āgnātiō, āgnātiōnis f. – *agnát rokonság, a patria potestason alapuló rokonság, olyan*

rokonok, akik egy közös pater familias hatalma alatt állnak.

cōgnātiō, cōgnātiōnis f. – *vérrokonság, vérségi kapcsolaton alapuló ronkonság*

ascendentēs - *felmenők*

/ascendō, ascendēre, ascendī, ascensum = felmegy, felhág; participium imperfectum/

dēscendentēs - *lemenők*

/dēscendō, dēscendēre, dēscendī, dēscensum = lemegy, leszáll/

pater familias – *családapa, családfő*

/familias → régies singularis genitivus/

patria potestās – *apai hatalom*

/patrius, -a, -um = atyai, apai; potestās, -ātis f. = hatalom/

iūs vītāe necisque – *a gyermek élete és halála feletti rendelkezés joga*

/vīta, -ae f. = élet; nex, necis f. = halál; -que = és/

iūs exponendī – *az újszülött gyermek kitételének joga*

/exponō, exponēre, exposuī, expositum = kirak, kitesz;/

iūs vendendī – *gyermekeladás joga*

/vendō, vendēre, vendidī, venditum = elad/

iūs noxae dēdendī – *noxába adás joga*

/dēdō, dēdēre, dēdidī, dēditum = kiad, kiszolgáltat; noxa, -ae f. = büntetés, ártalom, kár, a kár ledolgozása/

māior aetās/lēgitima aetās – *nagykorúság*

/aetās, aetātis f. = kor; lēgitimus, -a, um = törvényes/

impūberēs – *serdületlenek*

/impūbēs, impūberis = serdületlen/

pūberēs – *serdültek*

/pūbēs, pūberis = felnőtt, serdült/

infāntēs – *teljesen cselekvőképtelen 7 év alatti gyermekek (qui fari non possunt – akik beszélni, azaz szóbeli jogügyletek kötésére nem képesek)*

/infor, infāri, infātus sum = beszélni nem tud → infāns, infantis - participium imperfectum/

impūberēs infāntiā māiorēs – *az infantes-nél idősebb serdületlenek*

/infāntia, -ae f. = beszédképtelenség, gyermekkor, zsengekor/

pūberēs minorēs vīgintī quīnque annis – *25 év alatti serdültek*

/vīgintī = húsz; quīnque =öt/

pūberēs māiorēs – *25. életévüket betöltött serdültek*

pecūlium profectīcium – *a pater familias által a gyermek kezelésébe adott különvagyon*

/pecūlium, -ī n. = különvagyon; profectīcius, -a, -um = apától származó/

pecūlium castrense – *a családgyermek katonáskodás útján szerzett különvagyon*
/castrensis, -e = tábori, katonai/

pecūlium quasi castrense – *állami tisztviselői és szellemi munkával szerzett különvagyon*
/quasi = mintha, majdnem, mintegy/

bona māterna – *anyai vagyon, a családgyermek anyjától örökölt vagyon*
/māternus, -a, -um = anyai, anyától származó/

bona adventīcia – *jövevény vagyon, a családgyermek olyan vagyon, amely nem az apától származik*
/adventīcius, -a, -um = jövevény, jövedéki, hozzájáruló/

arrogatiō, arrogatiōnis f. – *önjogú személy örökbefogadása*

adoptiō, adoptiōnis f. – *a hatalom alatti személy örökbefogadása*

ēmantipātiō, ēmantipātiōnis f. – *felszabadulás a patria potestas alól; később: valamely személy gyámság, szülői hatalom alól történő felszabadítása, nagykorúsítás*

affectiō marītālis – *állandó házassági együttélés szándéka, házassági szándék*
/affectiō, affectiōnis f. = törekvés, szándék; marītālis, -e = házassági/

impedīmenta mātrimoniī – *házassági akadályok*
/impedīmentum, -ī n. = akadály/

dōnātiō mortis causā – *halál esetére szóló ajándékozás*
/dōnātiō, -ōnis f. = ajándékozás; mors, mortis f. = halál; causā + gen. = okából/

dōnātiō propter nūptiās – *ajándék, amelyet a férj ígért a feleségnek a házasság megszűnése esetére*
/propter + acc. = miatt, -ért/

dōnātiō ante nūptiās – *házasság előtti ajándékozás*
/ante + acc. = előtt, előtte/

dōs profectīcia – *a nő pater familias-a által adott hozomány*
/dōs, dōtis f. = hozomány;

dōs adventīcia – *hozomány, amely az önjogú nőtől vagy valaki mástól, de nem a nő apjától származik*

tūtēla, tūtēlae f. - *gyámság*

tūtēla impūberum – *serdületlenek gyámsága*

tūtēla mulierum – *nők gyámsága*
/mulier, mulieris f. = nő/

tūtor lēgitimus – *törvényes gyám*
/tūtor, tūtoris m. = gyám/

tutor testamētārius – végrendeleti gyám
/testamētārius, -a, -um = végrendeleti/

tutor datīvus – hatóság által kirendelt gyám, hatósági gyám
/datīvus, -a, -um = adott, kirendelt, adással kapcsolatos/

cūra, cūrae f. – gondnokság

cūra furiōsī – elmebetegek gondnoksága
/furiōsus, -a, -um = örült/

cūra prōdigī – tékozlók feletti gondnokság
/prōdigus, -a, -um = pazarló, tékozló/

cūra minorum – a 25 évnél fiatalabb önjogú serdültek (minorēs XXV annis) gondnoksága

cūra absentis – távollévő gondnoksága
/absūm, abesse, āfuī, āfutūrus = távol van; absēns, absentis - participium imperfectum/

cūra hērēditātis iacentis – nyugvó hagyaték gondnoksága
/hērēditās, hērēditātis f. = örökség, hagyaték; iaceō, iacēre, iacuī = fekszik/

cūra ventris – méhmagzat gondnoksága
/venter, ventris m. = has, méh, magzat/

cūra dēbilium persōnārum – testileg fogyatékos személy gondnoksága
/dēbilis, -e = erőtlen, fogyatékos, nyomorék/

cūra adiuncta – serdületlenek és nők gondnoksága, ha a gyám akadályozva van
/adiungō, adiungēre, adiunxī, adiunctum = hozzáköt, összeköt; adiunctus - participium perfectum/

Dologi jogi kifejezések

iūs in rē suā – a saját dolgokra vonatkozó jog

iūra in rē aliēnā – idegen dologbeli jogok
/aliēnus, -a, -um = idegen, másé/

bona, bonōrum n. – vagyon, javak

patrimōnium, patrimōniū n. – vagyon

familia pecūniaque – vagyon (legősibb római megjelölés)
/familia, -ae f. = család, házközösség, vagyon; pecūnia, -ae f. = pénz, vagyon/

rēs in patrimōniō – magánvagyonba tartozó dolog

rēs extrā patrimōnium – *magánvagyonon kívül eső dolog*

rēs in commerciō – *forgalomképes dolog*

/commercium,-iī n. = kereskedelem, kereskedelmi forgalom/

rēs extrā commercium – *forgalmon kívüli dolog, nem forgalomképes dolog*

rēs dīvīnī iūris – *isteni jog alá tartozó dolog*

/dīvīnus,-a,-um = isteni/

rēs hūmāni iūris – *emberi jog alá tartozó dolog*

/hūmānus,-a,-um = emberi/

rēs sacra – *szent dolog, tkp. az égi isteneknek szánt dolog*

rēs religiōsa – *az alvilági istenekre bízott dolog*

/religiōsus,-a,-um = vallásos, istenfélő/

rēs publica – *közdolog, (közügy, állam, köztársaság)*

rēs commūnēs omnium – *mindenkit megillető dolog*

/omnis,-e = összes, minden/

rēs nullius – *uratlan dolog*

/nullus,-a,-um = egy sem, semmilyen, senki; nullius - singularis genitivus/

rēs corporālis – *testi dolog*

/corporālis,-e = testi/

rēs incorporālis – *testetlen dolog*

/incorporālis,-e = testetlen/

rēs mancipi(ī) – *mancipálható dolog*

/mancipium, -ī n. = mancipium, dolog vagy személy felett fennálló hatalmi helyzet/

rēs nec mancipi(ī) – *nem mancipálható dolog*

/nec = nem, sem/

rēs mōbilis – *ingó dolog*

/mōbilis,-e = mozgó, ingó/

rēs immōbilis – *ingatlan dolog*

/immōbilis,-e = mozdulatlan, ingatlan/

rēs sē moventēs – *mozgó dolgok (pl. állatok)*

/moveō, movēre, mōvī, mōtus = mozgat; sē = önmagát, önmagukat/

rēs consumptibilis – *elhasználható dolog*

/consumptibilis,-e = felhasználható/

rēs fungibilis – *helyettesíthető dolog*
/fungibilis, -e = helyettesíthető /

rēs dīvīsibilis – *osztható dolog*
/dīvīsibilis,-e = osztható/

rēs indīvīsibilis – *oszthatatlan dolog*
/indīvīsibilis,-e = oszthatatlan/

rēs simplex – *egyszerű dolog*
/simplex, simplicis = egyszerű/

rēs composita – *összetett dolog*
/compōnō, compōnēre, composuī, compositum = összetesz, összerak; compositus,-a,-um - participium perfectum/

ūniversitās rērum - *dologösszesség*
/ūniversitās, ūniversitātis f. = összesség, közösség, egyetem/

instrūmentum, instrūmentī n. – *felszerelés*

pertinentia, pertinentiae f. – *tarozék*

proprietās, proprietātis f./dominium, dominī n – *tulajdon*

iūs ūtendī – *használat joga*
/ūtor, ūtī, ūsus sum = használ, él amivel abl./

iūs fruendī – *gyümölcsöztetés joga*
/fruor, fruī, fructus sum = élvez, gyümölcsöztet valamit abl./

fructus, fructūs m. – *gyümölcs, gyümölcsöztetés, haszon*

iūs ūtendī fruendī – *haszonélvezet joga*

iūs disponendī – *a tulajdonnal való rendelkezés joga*
/dispōnō, dispōnēre, disposuī, dispositum = elhelyez, elrendez/

iūs possidendī – *birtoklás joga*
/possideō, possidēre, possēdī, possessum = birtokol/

iūra vicīnitātis – *szomszédjogok*
/vicīnitās, -ātis f. = szomszédság/

servitūs lēgālis (pl. servitūtēs lēgālēs) – *törvényi szolgálat*
/servitūs, servitūtis = szolgálat, szolgaság; lēgālis,-e = törvényes, törvényi/

condominium, condominiū n. – *tulajdonközösség*

iūs adcrendi – *növedékjog*

/adcrendō, adcrendere, adcrendī, adcrendum = hozzánő, hozzájön/

possessiō, possessiōnis f. – *birtok*

possessiō civilis – *civiljogi birtok*

possessiō iūsta/iniūsta – *jogos/jogtalan birtok*

possessiō vitiōsa/nec vitiōsa – *hibás birtok/hibátlan birtok*

/vitiōsus,-a,-um = hibás, hiányos, vétkes; nec = nem, sem/

dētentiō, dētentiōnis f. – *birlalat*

possessiō bonae fidei/malae fidei – *jóhiszemű/rosszhiszemű birtoklás*

/fidei, fidei f. = hiszem, hit/

singulāris successiō – *különös jogutódlás*

/successiō, successiōnis f. = utódjás, valaminek a helyébe lépés/

ūniversālis successiō – *egyetemes jogutódlás*

/ūniversālis, -e = egyetemes/

acquiſitiō origināria – *eredeti szerzés*

/acquiſitiō, -ōnis f. = szerzés; originārius,-a,-um = eredeti/

acquiſitiō dērivātīva – *származékos szerzés*

/dērivātīvus,-a,-um = származékos, származtatott/

occupātiō, occupātiōnis f. – *foglalás*

thēsaurī inventiō – *kincstalálás*

/thēsaurus,-ī m. = kincs; inventiō, inventiōnis f. = találás, rájövés/

accessiō, accessiōnis f. – *járvékos dologegyesülés*

fructus pendēns/sēparātus/perceptus – *függő/elvált/beszedett gyümölcs*

/pendēns, pendēre, pependī = függ, lóg; sēparātus, sēparāre, -āvī, -ātum = elválaszt, elkülönít; percipiō, percipere, percipī, perceptum = beszéd/

inaedificātiō, inaedificātiōnis f. – *építés*

specificātiō, specificātiōnis f. – *feldolgozás*

iūs retentiōnis – *visszatartás joga*

/retentiō, retentiōnis f. = visszatartás/

iūs tollendī – *elvitel joga*

/tollō, tollere, sustulī, sublātum = elemel, felemel, megszüntet/

servitūtēs praediōrum – *telki szolgalmak*
/praedium, praediū n. = telek/

servitūtēs persōnārum – *személyes szolgalmak*

iura praediōrum urbānōrum – *városi telki szolgalmak*
/urbānus,-a,-um = városi/

ūsusfructus, ūsusfructūs m. – *haszonélvezet*
/ūsus, ūsus m. = használat + fructus, fructūs m. = gyümölcs, haszon; a szó két eleme külön ragozódik, pl.: haszonélvezetről = dē ūsūfructū, haszonélvezetet: ūsumfructum/

habitātiō, habitātiōnis f. – *lakáshasználat,*

emphyteusis, emphyteusis f. – *örökhaszonbérlet*

superficiēs, superficiēi f. – *felülépítmény, felülépítményi jog*

Kötelmi jogi kifejezések

obligātiō, obligātiōnis f. – *kötelem*

nātūrālis obligātiō – *peresíthetetlen kötelem*
/nātūrālis,-e = természetes/

negōtium, negōtīi n. – *jogügylet, joghatás kiváltására irányuló akaratkijelentés*

condiciō suspensīva – *felfüggesztő feltétel*
/condiciō, -ōnis f. = helyzet, állapot, feltétel; suspensīvus,-a,-um = felfüggesztő/

condiciō resolūtīva – *bontó feltétel*
/resolūtīvus,-a,-um = bontó, feloldó/

ex nunc – *mostantól (kezdve), azonnali hatály; egy jogi aktus érvényesíthetőségének kezdete; határidők, szerződések, jogszabályok hatályának kezdőpontja*
/nunc = most/

ex tunc – *akkortól, (attól a múltbeli időponttól kezdve), visszamenőleges hatály*
/tunc = akkor/

dēbitor, dēbitōris m. – *adós*

crēditor, crēditōris m. – *hitelező*

praestātiō, praestātiōnis f. – *szolgáltatás*

praestātiō specifica – *specifikus szolgáltatás*

/specificus,-a,-um = specifikus, elkülönített, különös/

praestatiō generica – *generikus szolgáltatás*

/genericus,-a,-um = generikus, fajta szerinti/

praestatiō certa/incerta – *határozott/határozatlan szolgáltatás*

/certus,-a,-um = határozott; incertus,-a,-um = határozatlan/

praestatiō prīncipālis/adventīcia – *fő-/mellék szolgáltatás*

/prīncipālis,-e = fő-; adventīcius,-a,-um = mellék, mellékes/

fēnus, fēnoris n. – *kamat*

praestatiō prīmāria/subsidiāria – *elsődleges/szubszidiárius szolgáltatás*

/prīmārius,-a,-um = elsődleges; subsidiārius,-a,-um = szubszidiárius, kiegészítő jellegű/

praestatiō dīvīsibilis/indīvīsibilis – *osztható/oszthatatlan szolgáltatás*

/dīvīsibilis,-e = osztható; indīvīsibilis,-e = oszthatatlan/

praestatiō alternātīva – *vagylagos szolgáltatás*

/alternātīvus,-a,-um = vagylagos/

facultās alternātīva – *vagylagos felhatalmazottság*

/facultās, facultātis f. = lehetőség/

laesiō ēnormis – *feléntúli sérelem*

/laesiō, laesiōnis f. = sérelem; ēnormis,-e = mérték feletti, szabálytalan/

datiō in solūtum – *teljesítés helyetti adás*

/datiō, datiōnis f. = adhatás joga, adás, átadás; solūtus,-a,-um = teljesített, teljesítésre vonatkozó/

damnum ēmergēns – *felmerülő kár, (ténylegesen érzékelhető kár, vagyonsökkenés)*

/damnum, -ī n. = kár; ēmergo, ēmergēre, ēmersī, ēmersum = felmerít, felmerül/

lucrum cessāns – *elmaradt haszon*

/lucrum,-ī n. = haszon, nyereség; cessō, cessāre, -āvi, -ātum = késlekedik, elmarad/

dolus, dolī m. – *szándékos szerződésellenes magatartás, csalárdság*

culpa, culpae f. – *gondatlanság, vétkekesség, felróható gondatlanság*

culpa lāta – *súlyos, nagyfokú gondatlanság*

/lātus,-a,-um = széles, súlyos, terjedelmes/

culpa levis – *enyhe, kisebb fokú gondatlanság*

/levis,-e = enyhe/

culpa in abstractō – *általános, elvont mértékhez viszonyított gondatlanság*

/abstrahō, abstrahēre, abstraxī, abstractum = elvon; abstractus,-a,-um = elvont/

culpa in concrētō – *egyéni, szubjektív mértékhez viszonyított gondatlanság*
/concrēscō, concrēscere, concrēvī, concrētum = összevon, összesűrit; concrētus,-a,-um = konkrét, tömör, valóságos/

cūstōdia, cūstōdiae f. – *őrizet (őrizetbe vett, őrizetben tartott vagyontárgyakért fennálló kötelezettség és jogosultság)*

cāsus minor – *kisebbséges baleset, kár, káresemény (mely általában elhárítható, de még a leggondosabb „családapát” is érheti)*
/cāsus, cāsūs m. = eset, baleset/

vīs māior – *nagyobb erő; ellenállhatatlan elemi erővel ható, el nem hárítható esemény*
/vīs, vis f. = erő, erőszak/

mora, morae f. – *késedelem*

pīgnus, pīgnoris n. – *kézizálog*

hypothēca, hypothēcae f. – *jelzálog*

poena, poenae f. – *kötbér*

arrha, arrhae f. – *foglaló*

novātiō, novātiōnis f. – *újítás, a kötelem megújítása*

dēlēgātiō, dēlēgātiōnis f. – *a hitelező vagy az adós maga helyett más személyt léptet/delegál a kötelemben; utalványozás*

mandātum āgendī – *adósság behajtására szóló perlési megbízás;*
/mandātum, -ī n. = megbízás; agendī - gerundum/

cessiō, cessiōnis f. – *engedményezés, átengedés*

solūtiō, solūtiōnis f. – *teljesítés*

compēnsātiō, compēnsātiōnis f. – *beszámítás*

conclūdēns factum – *ráutaló magatartás*
/conclūdō, conclūdēre, conclūsī, conclusum = egybe zár, összefoglal, ráutal, következtet;
factum, factī n. = tény, cselekmény, magatartás/

contractus, contractūs m. – *szerződés*

pactum, pactī n. – *formátlan megállapodás*

vīs compulsiva – *közvetett kényszer*
/compulsivus,-a,-um = kényszerítő/

vīs absolūta – *közvetlen fizikai kényszer, erőszak*
/absolūtus,-a,-um = teljes, feltétlen/

mūtuum, mūtuī n. - *kölcsön*

commodātum, commodātī n. – *haszonkölcsön*

dēpositum, dēpositī n. – *letét*

permūtātiō, permūtātiōnis f. – *csere*

precārium, precārī n. – *szívességi használat*

aestimātum, aestimātī n. – *eladási bizomány*

transāctiō, transāctiōnis f. – *perbeli egyezés, megegyezés*

ēemptiō vēnditiō – *adásvétel*

/ēemptiō, ēemptiōnis f. = vétel, vásárlás; vēnditiō, vēnditiōnis f. = eladás, áruba bocsátás/

locātiō (et) conductiō – *bérlet*

/locātiō, locātiōnis f. = bérbeadás; conductiō, conductiōnis f. = bérlés, bérbevétel

sublocātiō, sublocātiōnis f. – *albérlet*

locātiō conductiō operārum – *munkaszerződés*

/opera, operae f. –fizikai munka, fáradozás)

locātiō conductiō operis – *vállalkozási szerződés*

/opus, operis n. = mű/

mandātum, mandātī n. – *megbízás*

societās, societātis f. – *társaság*

locuplētātiō iniūsta – *jogalap nélküli gazdagodás*

/locuplētātiō, locuplētātiōnis f. = gazdagodás; iniūstus,-a,-um = jogtalan, igazságtalan/

negōtium gestum – *megbízás nélküli ügyvitel*

/negōtium, negōtī n. = ügylet, ügyvitel; gerō, gerēre, gessī, gestūm = felvállal, hord, visel/

Deliktuális felelősséggel kapcsolatos kifejezések

dēlictum, dēlictī n. – *magánbűncselekmény*

crīmen, crīminis n. – *közbűncselekmény*

fūrtum manifēstum – *tettenért lopás*

/fūrtum, fūrtī n. = lopás; manifēstus,-a,-um = kézzelfogható, tettenért/

iniūria, iniūriae f. – *személyesértés, jogsértés*

damnum iniūriā dātum – *rongálás (szó szerint: jogellenesen okozott kár/jogellenes károkozás)*

/damnum, damnī n. = kár; dō, dare, dedī, dātum = ad/

dolus malus – *meztévesztés*

/dolus, dolī m. = csalárdság, szándékos rosszhiszemű (szerződésellenes) magatartás/

metus, metūs m. – *megfélemlítés*

vīs atque/ac metus – *kényszer és megfélemlítés*

/atque = és; ac = és/

rapīna, rapīnae f. – *rablás*

sepulchrum violatum – *sírhely megrongálása*

/sepulchrum, -ī n. = sírhely; violō, violāre, -āvī, -ātum = megsért, megszenstelenít/

perduelliō, perduellinōnis f. – *hazaárulás*

parricīdium, parricīdī n. – *apagyilkosság, rokongyilkosság, emberölés*

Öröklési jogi kifejezések

succēsiō mortis causā – *öröklés*

/succēsiō, -ōnis f. = utódlás, helyébe lépés; mors, mortis f. = halál; causā + gen. = valaminek az okából, valamiből kifolyólag/

succēsiō lēgitima – *törvényes öröklés*

suī hērēdēs – *saját örökösök*

succēsiō testāmetāria – *végrendeleti öröklés*

/testāmentārius,-a,-um = végrendeleti/

hērēdēs extrāneī /voluntāriū – *házon kívüli/önkéntes örökösök*

/extrāneus,-a,-um = házon kívüli; voluntārius,-a,-um = önkéntes/

prō hērēde gestiō – örökösként való fellépés

/gestiō, gestiōnis f. = viselkedés, fellépés/

crētiō, crētiōnis f. – az örökség alakszerűtlen elfogadása

lĕgātārius, lĕgātārii m. – hagyományos

succĕssor, succĕssōris m. – jogutód

hĕrĕditās, hĕrĕditātis f. – örökség, öröklés

hĕrĕditās damnōsa – túlterhelt hagyaték

/damnōsus,-a,-um = ártalmas, előnytelen/

hĕrĕditās iacĕns – nyugvó hagyaték

/iaceō, iacĕre, iacuī = fekszik/

bona vacantiā – uratlan hagyaték

/vacō, vacāre, vacāvi, vacātum = üresen áll; vacāns, vacantis – participium imperfectum/

dĕlātiō hĕrĕditātis – az örökség megnyílása

/dĕlātiō, dĕlātiōnis f. = itt: a vagyon átszállásának lehetősége; átszállás, átszármazás valakitől/

incapacitās, incapacitātis f. – örökség megszerzésére való képtelenség

capāx (capācis) – örökség megszerzésére képes

incapāx (incapācis) – az örökség megszerzésére képtelen

indignitās, indignitātis f. – örökségre való érdemtelenység

hĕrĕdis institutiō - örökösnevezés

/institutiō, institutiōnis f. = megnevezés, utasítás/

exhĕrĕditātiō, -ōnis f. – örökségből való kitagadás

lĕgātum, lĕgātī n. – hagyomány

testāmentum, testāmentī n. – végrendelet

favor testāmentī – a végrendelező akaratának minél teljesebb figyelembevétele

/favor, favōris m. = jóindulat, kedvezés/

testāmentī factiō – végrendeleti öröklési képesség

/factiō, -ōnis f. = képesség, (rendelkezési jog)/

testāmentī factiō āctiva - végrendelezési képesség

/āctivus,-a,-um = tevőleges, tevékeny, aktív/

ultrā virēs hērēditātis – *a hagyaték erején túlmenő*
/ultrā + acc. = valamin túl, felül/

cum viribus hērēditātis – *a hagyaték tárgyaival, hasznaival*
/cum + abl. = -val, -vel együtt/

prō viribus hereditātis – *a hagyaték tárgyai helyébe lépő, azok hiánya miatti, az örökös
vagyonára az örökség erejéig kiterjedő felelősség*
/prō + abl. = -ért, helyett, -ként, gyanánt/

fideīcomissium, fideīcomissū n. – *hitbizomány*

querēla inofficiōsī testāmentī – *kötelesrészt sértő végrendelet elleni panasz*
/inofficiōsus, -a, -um = alaptalan, nem hivatalos/

collātiō, collātiōnis f. – *osztályra bocsátás (tkp. collātiō bonōrum)*

Fontosabb jogelvek:

In dubiō prō reō – *Kétes esetben a vádlott javára (kell dönten).*

Nē bis in īdem. – *Ugyanazt kétszer nem lehet (büntetni, hátránnyal sújtani).*
/īdem, eadem, idem = ugyanaz; bis = kétszer; nē = ne/

Praeceptum iūris: honestē vivēre, alterum nōn laedēre, cuique suum tribuēre. – *A jog
parancsa: tisztességesen élni, mást nem megsérteni, s kinek-kinek megadni azt, ami őt
megilleti*

/praeceptum, -ī n. = parancs, előírás; honestus, -a, -um = tisztességes, becsületes; vīvō, vīvēre,
vīxī, vīctūrus = él; alter, altera, alterum = másik; laedō, laedēre, laesī, laesum = megsért;
quisque, quidque = bárki, ki-ki; tribuō, tribuēre, tribuī, tributum = oszt, megad/

Lēx superior dērogat lēgi inferiori. – *A magasabb szintű jogszabály lerontja az alacsonyabb
szintű jogszabályt.*

/superior, superius = felsőbb, magasabb; inferior, inferius = alacsonyabb/

Lēx posterior dērogat priori – *A később alkotott törvény lerontja a korábban alkotott
törvényt.*

/posterior, posterius = későbbi, következő; prior, prius = előző, korábbi/

Lēx speciālis dērogat (lēgi) generālī. – *A különleges törvény lerontja az általános jellegűt.*

Nūlla poena sine culpā – *Nincs büntetés vétség nélkül.*

Nūllum crīmen sine lēge – *Nincs bűncselekmény törvény nélkül.*

Nūlla poena sine lēge. – *Nincs büntetés törvény nélkül*

Affirmanti incumbit probātiō – *A bizonyítás terhe arra hárul, aki a (perben) állított valamit.*

/affirmō, affirmāre, -āvī, -ātum = állít, bizonygat; incumbō, incumbēre, incubuī, incubitus = ráfekszik, ránehezedik; probātiō, -ōnis f. = bizonyítás/

Ūnus testis, nullus testis – *Egy tanú nem tanú*

/ūnus,-a,-um = egy; testis, testis m. f. = tanú/

Rēs iūdicata prō veritāte accipitur. – *A jogerősen megítélt dolgot igazságként kell elfogadni*

/accipiō, accipēre, accēpī, acceptus = elfogad; veritās, veritātis f. = igazság/

Nēmō plūs iūris ad alium transferre potest quam ipse habēret. – *Senki sem ruházhat át több jogot másra, mint amennyivel maga rendelkezik.*

Aedificium solo cedit. – *Az építmény a telekhez tartozik*

/solum, -ī n. = telek, talaj; cēdō, cēdēre, cessi, cessum = járul, tartozik/

Genus perire non potest. – *A fajta nem pusztulhat el.*

/genus, generis n. = faj, fajta; pereō, perire, periī, peritūrus = elpusztul, tönkremegy/

Cāsum sentit dominus./ Cāsus nocet dominō. – *A véletlenül keletkezett kárt a tulajdonos viseli.*

/cāsus, cāsūs m. = eset, baleset, véletlen; sentiō, sentire, sensī, sensum = érez, észrevesz; dominus, dominī m. = tulajdonos; noceō, nocēre, nocuī, nocitum = árt, kárára van;/

Error iūris nocet, factī nōn nocet. – *A jogbeli tévedés árt, a ténybeli nem árt.*

/error, erroris m. = tévedés;/

Nōn videntur, quī errant, cōnsentire. – *Úgy tekintendő, hogy nem értenek egyet, akik tévednek.*

/errō, errāre, errāvī, errātum = téved, tévedésben van; cōnsentiō, cōnsentire, cōnsensī, cōnsensum = egyetért/

Impossibile nūlla obligātiō est. – *A lehetetlenből nem származik kötelem.*

(A lehetetlen tartalmú szerződés semmis.)

/impossibilis,-e = lehetetlen/

Clausula rēbus sīc stāntibus. – *„A dolgok ilyen állása mellett” – záradék.*

E záradék a szerződések jogszerű felbontását teszi lehetővé a körülmények lényeges megváltozása esetén.

/clausula,-ae f. = záradék; stō, stāre, stetī, statūrus = áll; sīc = így/

Semper in dubiis benīgniōra praeferenda sunt. – *Kétes esetekben mindig a kedvezőbb elbírálásra kell törekedni.*

/semper = mindig; benīgnus,-a,-um = kedvező; praeferō, praeferre, praetulī, praelātum = előnyben részesít/

Semel hērēs, semper hērēs. – *Aki egyszer örökös, az mindenkorra örökös.*
/semel = egyszer; semper = mindig

Pacta sunt servanda. – *Az egyezményeket be kell tartani.*

**LATIN – MAGYAR
SZÓSZEDET**

A

ā/ ab + abl. -tól, -től fogva, által
abluō, abluērē, abluī, ablutum lemos, leöblít, megtisztít
abrogō, abrogāre, abrogāvī, abrogātum eltöröl, megszüntet, érvénytelenné tesz
absēns (absentis) távollevő, jelen nem lévő, hiányzó
absolvō, absolvērē, absolvi, absolūtum felment, felold, teljesít
absque + abl. nélkül, vmin. kívül
absum, abesse, āfuī távol van, hiányzik (**absēns** → participium imperfectum act.)
abūsus, abūsūs m. visszaélés
ac és
accessōrium, -ī n. járulék
accidō, accidērē, accidī történik, bekövetkezik, előfordul, megeshik
accipiō, accipērē, accēpī, acceptum elfogad, befogad, elnyer, kap
accūsō, accūsāre, accūsāvī, accūsatum vádol
acquīrō, acquīrērē, acquisīvī, acquisītum megszerez, gyarapít, növel
actiō in persōnam kötelmi jogi kereset
actiō in rem dologi jogi kereset
actiō persōnalis személyhez tapadó kereset
actiō, actiōnis f. cselekmény, cselekvés, §. kereset, per, peres eljárás
actor, actōris m. felperes
actus, actūs m. üzés, hajtás, állathajtás, állathajtás joga, cselekmény, művelet
ad + acc. -hoz, -hez, -höz, -nál, -nél, előtt; felé, -ra, -re, -ig; véget céljából
ad tuendum eum, quī annak a védelmére/védelmében, aki
adeō, adire, adiī, aditum odamegy, felvállal, elvállal, elfogad
adhibeō, adhibēre, adhibuī, adhibitum alkalmaz, használ
adiuvō, adiuvāre, adiuvī, adiūtum kisegít, megsegít

administrātiō, administrātiōnis f. kezelés, igazgatás
admoneō, admonēre, admonuī, admonitum megint, figyelmeztet, emlékeztet
adnumerō, adnumerāre, adnumerāvī, adnumerātum hozzászámol, hozzászámít (amihez: dativus)
adoptiō, adoptiōnis f. örökbefogadás (hatalom alatti személyé)
adsimulō, adsimulāre, adsimulāvī, adsimulātum hasonlóságot tesz, összehasonlít, utánoz, tettet, színlel (**assimulō/assimilō** alakban is)
adultus, -a, -um felsegedült, felnőtt
adversus + acc. ellen, szemben
advocātus, -ī m. ügyvéd
aedificium, -ī n. építmény, épület
aedificō, aedificāre, aedificāvī, aedificātum épít
aequitās, aequitātis f. méltányosság, (jog)egyenlőség
aequum, -ī n. méltányosság, egyenlőség
aequus, -a, -um egyenlő, méltányos
aes, aeris n. érc, rézpenz, érctábla
aetās, aetātis f. életkor, kor
affectiō, affectiōnis f. vonzalom, szeretet
agnātus, -ī m. agnát rokon, apai ágon rokon
agnōscō, agnōscere, agnōvī, agnitum ismer, elismer;
agō, agērē, egī, actum üz, hajt, tesz, csinál, beszél, tárgyal, perel, eljárást kezd
aiō mond, állít, kijelent (hiányos ragozású ige, további alakjai praesens imperfectumban: S./2 **āis** S./3. **āit** Pl./3. **aiunt**)
aliēnus, -a, -um másé, idegen
aliī...aliī/aliae...aliae/alia...alia egyesek...mások, egyes és más dolgok
aliōquīn máskülönben, egyébiránt
aliquī, aliquae(aliqua), aliquod valamely, valamilyen
aliquis, aliquid valaki, valami, valamely
alius, -a, -um más

alius, alia, aliud másvalaki, másvalami, más, **aliud ... aliud** egyik ... másik
almus, -a, -um tápláló, tudást adó
alō, alērē, aluī, alitum táplál, nevel, tart
alter, altera, alterum (a kettő közül az) egyik, másik
ambulō, ambulāre, ambulāvī, ambulātum sétál, jár-ke, járkál, megy, fel-alá jár
amīca, -ae f. barátnő;
amīcītia, -ae f. barátság
amīcus, -ī m. barát
āmīttō, āmīttērē, āmīsī, āmissum elveszít, elereszt, elküld
amō, amāre, amāvī, amātum szeret
amplus, -a, -um széles, bő, tágas, terjedelmes
Anglia, -ae f. Anglia
anima, -ae f. lélek, szándék
animadvertō, animadvertērē, animadvertī, animadversum megfigyel, észrevesz
animal, animālis n. élőlény, állat
animus, -ī m. lélek, szándék, indulat öntudat, szellem
annōna, -ae f. évi gabonaellátmány
annus, -ī m. év, esztendő
annuus, -a, -um éves, évi, egy évig tartó
ante + acc. előtt
antequam azelőtt, mielőtt, korábban, megelőzőleg
antīquus, -a, -um előbbi, korábbi, régi, hajdani, ősi, ó (vö.: **ante** előtte, azelőtt)
ānulus, -ī m. gyűrű, pecsétgyűrű, jelvény
apīscor, apīscī, aptus sum szerez, elnyer vmit.
appellātiō, appellātiōnis f. megnevezés, elnevezés §. fellebbezés
appellō, appellāre, appellāvī, appellātum hív, nevez (vmit, vminek: acc.), fellebbez
appetō, appetērē, appetīvī, appetītum kíván, követel, tör(ekszik) vami, valami után (acc.)
apud + acc. -nál, -nél, előtt
aqua, -ae f. víz
aquila, -ae f. sas
aquisitiō, aquisitiōnis f. szerzés, megszerzés
arbiter, arbitrī m. választott bíró, bíró
argumentum, -ī n. érv, érvelés

arma, armōrum n. fegyver, fegyverzet (csak tbsz.-ban előforduló szó)
armīs susceptīs fegyvert ragadva, fegyvert fogva
arrogantia, -ae f. gőg
ars, artis f. művészet, mesterség, tudás, tudomány
articulus, -ī m. cikk, rész, tag, végtag
astrum, astrī n. csillag
atque és
auctoritās/authoritās, auctoritātis/authoritātis f. tekintély, teljes hatalom, érvényesség, hitelesség
auris, auris f. fül
auritus, -a, -um fül-, fülhöz tartozó
aurōra, -ae f. hajnal
aurum, aurī n. arany
Austria, -ae f. Ausztria
aut vagy
autem pedig, ugyanis, továbbá, és, tehát
auxilium, -ī n. segítség, támogatás, eszköz, mód
ave! avēte! üdv! légy/legyetek üdvözölve!

B

balbus, -a, -um hebegő, dadogó
barba, -ae f. szakáll
beātus, -a, -um boldog
bellum, -ī n. harc, háború
bene (adv.) → **bonus, -a, -um** jó
beneficiū, -ī n. kedvezmény, jótétemény, §. hűbértartás
benīgnus, -a, -um kedvező, jóindulatú
bēstia, -ae f. vadon élő állat, vadállat
bibō, bibērē, bibī iszik
bis kétszer
blandus, -a, -um hízelgő, nyájas, bájos, csalogató
bōna fidēs, bōnae fidei f. jóhiszem
bōna, bōnōrum n. javak, vagyon (csak tbsz.-ban használatos)
bōnō pūblicō közérdekből
bonum, -ī n. jó, vminek a java, üdve;
bōnus, -a, -um jó, derék
bōs, bovis m. /f. szarvasmarha, marha, ökor
brevis, breve rövid

C

cadō, cadērē, cecidī, cāsus esik, lezuhan, aláhanyatlak

caecus, -a, -um vak, világtalan

Caesār, Caesāris m. császár

canis, canis m. kutya (plur. gen. canum)

capīō, capērē, cēpī, captum fog, kap, szerez, szert tesz vmire

capīō, capīōnis f. megfogás, megragadás, szerzés,

capitalis, captāle főbenjáró

capitis dēminūtiō, capitis dēminūtiōnis f. jogállapot-változás

captō, captāre, captāvī, captātum kapdos, kapkod

caput, capitis n. fej, fejezet, fő, személy §. jogképes személy, jogképesség, jogállapot
careō, carēre, caruī, caritūrus nélkülöz vmit, híján van vminek, mentes vmitől + abl.

Carthāgō → Karthāgō, Karthāginis f.

Karthágó, föníciai gyarmatváros

cārus, -a, -um kedves

Cassius, Cassī m. G. Casius Longinus, római jogtudós

castīgō, castigāre, castīgāvī, castīgātum fenyít, megzaboláz, dorgál, rendreutasít, megfedd

castrensis, castrense tábori, katonai

castrum, castrī n. sánc, plur.-ban: tábor

cāsus, cāsus m. eset, ok, alkalom, véletlen, baleset

causā + gen. okáért, miatt, végett, érdekében, céljából

causa, -ae f. ok, indok, ügy, jogcím, jogalap

cavō, cavāre, cavī, cāvus kiváj

cēdō, cēdērē, cessī, cessum eljut, járul (amihez: dat.), átenged, átszáll

celeber, celebris, celebre híres, nevezetes, kiváló, ünnepi, ünnepélyes, gazdag, bőséges

celeritās, celeritātis f. gyorsaság

Celsus Publius Iuventinus Celsus jogtudós

cēseō, cēsēre, cēnsuī, cēsum (fel)becsül, megítél, vél, vélekedik, értékkel, határoz, elrendel
cēseō, cēsēre, cēnsuī, cēsum (fel)becsül, megítél, vél, vélekedik, értékkel, határoz, elrendel, javasol (acc. c. inf.)

centuriātus, -a, -um centuria alapú, századok szerinti

cernō, cernērē, crēvī, crētum megkülönböztet, lát, észerversz, megismer

certē biztosan, határozottan, igen, kétségtől, természetesen

certus, -a, -um biztos, bizonyos, (meg)határozott

cēterum egyébként

cēterus, -a, -um a többi, a hátralevő, egyéb, más

charta, -ae f. papír, irat, oklevél

Cicerō, Cicerōnis m. (Marcus Tullius) Cicero, római államférfi

ciēō, ciēre, civī, citum indít, mozgat, előidéz
(h)erctum ciēre örökségben osztolni

citō gyorsan

citus, -a, -um gyors, sebes (**citō** gyorsan)

cīvilis, cīvile polgári, polgár-

cīvis, cīvis m. polgár

cīvitās, cīvitātis f. polgárság, polgárok összessége, polgárok közössége, város, állam

clāmō, clāmāre, clāmāvī, clāmātum kiabál, kiált, hirdet

clārus, -a, -um tiszta, világos, fényes, híres

clausula, -ae f. ügyleti záradék, kikötés

cliēns, cliētis m. pártfogolt, kliens, védett

cōdicillus, -ī m. írásos fogalmazvány, fiókvégrendelet

coēemptiō, coēemptiōnis f. adásvétei formában történő házasságkötés, (színleges) adásvétel

coēō, coīre, coīvī (coī), coitum összejön, összetalálkozik, egyesül, csatlakozik

coepī, coepisse, coeptum elkezdett (csak perfectum alakjai vannak)

cognātus, -ī m. vérrokon (apai v. anyai ágon), cognát rokon

cōgnōscō, cōgnōscērē, cōgnōvī, cōgnitum megismer

cogō, cogērē, coēgī, coāctum kényszerít

collēga, -ae m. hivataltárs, tisztárs;
collēgium, ī n. testület
colligō, colligērē, collēgī, collectum
összegyűjt, összeszed, összeállít
colōniārius, -a, -um gyarmatlakó, telepes
comitātus, comitātūs m. megye, (udvari)
kíséret, udvar, udvartartás
comitia, comitiōrum n. népgyűlés
commodātum, -ī n. haszonkölcson
commodum, commodī n. haszon
commūnicātiō, commūnicātiōnis f.
közösség, közösködés, részesség, osztozás,
közlés, közzététel, itt: közös döntés
commūnis, commūne közös, köz-,
(amivel: dat.)
commūtātiō, commūtātiōnis f.
(meg)változás, cserélés, váltás
commūtō, commūtāre, commūtāvī,
commūtātum megváltoztat, felcserél,
kicsérél
comparō, comparāre, comparāvī,
comparātum megszerzem, készítek, létrehoz
compensō, compensāre, compensāvī,
compensātum összemér, kiegyenlít,
kárpótol, itt: egyformán figyelembe vesz
competēns (competentis) megfelelő, illő,
alkalmas
competō, competērē, competitīvī,
competitum törekszik, törvényesen
követel, igényel vmit, alkalmas vmire
compōnō, compōnēre, composuī,
compositum összetesz, (meg)szerkeszt
comprehendō, comprehendērē,
comprehendī, comprehensum kifejez,
leír, előad, megragad → **nisī comprehensō**
constitūtiōnis modō kivéve, ha császári
rendelet ezt kifejezetten előírja
concedō, concedērē, concessī, concessum
megenged, átenged, feljogosít
conceptus, -a, -um megfogalmazott,
megerkesztett
concordia, -ae f. egyetértés, összhang
concubitus, concubitūs m. együttalás,
elhálás
condictiō, condictiōnis f. keresetfajta
condō, condērē, condidī, conditum alapít,
összeállít, szerkeszt; elrejt
conductiō, conductiōnis f. bérlés,
bérbevétel (**lōcātiō conductiō** bérelti
szerződés)

cōnfarreātiō, cōnfarreātiōnis f.
házasságkötés ünnepélyes formája
kenyéráldozattal
cōnfiteor, cōnfitēri, cōnfessus sum
bevall, beismer
coniunctiō, coniunctiōnis f. egyesítés,
összekötés, egyesülés, házasság,
egybekelés
conscitētia, -ae f. tudat, lelkiismeret
consēnsus, consēnsūs m. egyetértés,
megegyezés, konszenzus
cōnsēnsus, -ūs m. egyetértés, megegyezés
cōnsentiō, cōnsentīre, cōnsensī,
cōnsensum egyetért, megegyezik
cōnsequentia, cōnsequentiae f.
következtetés, következmény
consequor, consequī, consecūtus sum
elér, elnyer
consilium, -ī n. tanács, tanácskozás, terv,
szándék
cōnsilium, ī n. tanács, terv, szándék
cōnsistō, cōnsistērē, cōnstitī áll (amiből:
ex+ abl.), fennáll, megnyilvánul (amiben:
in + abl.),
consortium, consortiī n. közösség,
részesség
cōnstāns (cōnstantis) állandó, változatlan
cōnstituō, cōnstituērē, cōnstituī,
cōnstitutum létrehoz, megalkot; elrendel;
megállapít, meghatároz, megbeszél;
rendez, szabályoz
cōnstitūtiō, cōnstitūtiōnis f. (császári)
rendelet, alkotmány
cōnstitutus, -a, -um létrehozott,
megalkotott
cōnstō, cōnstāre, cōnstitī, cōnstātūrus áll
(vmiből: ex + abl.), **cōnstat** (személytelen
igeként) bizonyos, ismert, kétségtelen,
hogy ...
cōnsuētūdō, cōnsuētūdinis f. szokás, §.
szokásjog
consuētus, -a, -um szokásos, megszokott
cōnsul, cōnsulis m. konzul
consultor, consultōris m. tanácsadó
consummō, consummāre, consummāvī,
consummātum összeszámol, vérehajt,
teljesít, véghezvisz
consūmō, consūmere, consūmpsī,
consūptum elhasznál, elfogyaszt
contentiō, contentiōnis f. vita, vitatkozás

cōntentiōsus, -a, -um peres
contiguus, -a, -um érintkező, határos, szomszédos
contineō, continēre, continuī, contentum tart, tartalmaz, magába foglal
continuus, -a, -um folyamatos, megszakítás nélküli, folytonos, állandó
contrā + acc ellen, szemben, ellenkezőleg, viszont
contractus, contractūs m. szerződés
contrādicō, contrādicērē, contrādicī, contrādictum ellentmond, ellenkezik
contrahō, contrahērē, contrāxī, contractum megköt, összehúz, összevon
contrahō, contrahērē, contrāxī, contractum összehúz, összevon, (meg)köt, létrehoz, előidéz
contrārius, -a, -um ellentétes, ellenkező amivel: dat.
conveniō, convenīre, convēnī, conventum összejön, találkozik, kerül vhová (in + acc.) megegyezik, megfelel
conveniō, convenīre, convēnī, conventum összejön, találkozik, kerül vhová (in + acc.) megegyezik, megfelelőcoram + acc. szemben, előtt
corōnō, corōnāre, corōnāvī, corōnātum megkoszorúz, megkoronáz
corporālis, corporāle testi, testtel bíró
corpus, corporis n. test
corrigō, corrigērē, corrēxī, correctum (ki)javít, helyreigazít
corrumpō, corruppērē, corruptī, corruptum megront, megsemmisít, tönkretesz
corruptus, -a, -um romlott, korrupt, elrontott
crās holnap
crēditor, crēditōris m. hitelező
crēdō, crēdērē, crēdidī, crēditum hisz, vél, tart (akit/amit, akinek/aminek acc.), §. hitelez
crēscō, crēscērē, crēvī, crētum nő, növekszik, gyarapszik
crīmen, crīminis n. (köz)bűncselekmén
crīminōsus, -a, -um vádló, gyanúsító, rágalalmazó, bűnös, vétkes
cuīque kinek-kinek, bárkinek a részére (quīsq̄ue dativusa)

culpa, -ae f. vétek, vétség, vétkekesség, gondatlanság
cum + abl. –val, –vel együtt (társhatározó)
cum amikor, mikor, miután, jölehet, noha, ha (ám)bár, mivel, minthogy, míg, holott, ellenben, ugyanis
cum mivel, mert, midőn, (a)mikor, valahányszor
cunctus, -a, -um egyesített (*coniunctus*), összes, teljes, egész
cupiditās, cupiditātis f. kívánság, vágy, szenvedély, becsvágy, kapzsiság
cūra, -ae f. gondnokság, ellátás, feladatkör; gondnokság
cūrātor, cūrātōris m. gondnok
cūria, -ae f. törvényszék, a szenátus tanácsháza, bíróság;
cūrō, cūrāre, cūrāvī, cūrātum gondoskodik, ápol, törődik, -tat, -tet (művelető értelemben), elrendel, elintéz
cūrō, cūrāre, cūrāvī, cūrātum törődik, ápol, gondoskodik

D

damnō, damnāre, damnāvī, damnātum elítél
dativus, -a, -um adott, §. (hatóság által) rendelt, kirendelt; nyelv.:részeshatározó
dē + abl –ról, –ről; szerint
dēbeō, dēbere, dēbuī, dēbitu kell, köteles (tenni vmit: inf.), adós, tartozik (amivel: acc.)
 adós vmivel.
dēbitus, -a, -um adós, lekötelezett (bef. melléknévi igenév)
dēcēdō, dēcēdērē, dēcēssī, dēcēsum eltávozik, meghal (*dēcēserit* coniunctivuszi alak, fordítása itt: meghalt)
December, Decembris m. december
deciēs tizszer
dēcipiō, dēcipērē, dēcēpī, dēcēptum rászed, becsap
dēclarō, dēclarāre, dēclarāvī, dēclarātum kinyilvánít, megvilágít, világossá, egyértelművé tesz
decrētum, -ī n. határozat
dēditicius, -a, -um a rómaiak által levert ország lakosa, leigázott, feltétel nélkül meghódolt

dēdō, dēdērē, dēdidī, dēditum megad (feltétel nélkül), átad, kiszolgáltat, **sē dēdērē** behódol, megadja magát
dēfendō, dēfendērē, dēfendī, dēfensum megvéd, elhárít
dēficiēns (dēficiētis) hiányzó
dēfiniō, dēfinire, dēfinīvī, dēfinītum meghatároz, megállapít, határol
deinde ezután, azután, azonkívül, továbbá
dēleō, dēlēre, dēlēvī, dēlētum eltöröl, megsemmisít
dēliberō, dēliberāre, dēliberāvī, dēliberātum megfontol, mérlegel
dēlictum, -ī n. bűncselekmény, magánbűncselekmény
dēminūtiō, dēminūtiōnis f. csökkenés, kisebbedés
dēmōnstrō, dēmōnstrāre, dēmōnstrāvī, dēmōnstrātum mutat, bemutat
dēnique végül, tehát, egyszóval
dēns, dēntis m. fog
dēportō, dēportāre, dēportāvī, dēportātum száműz, deportál, számkivet
dēpositum, -ī n. letét(i szerződés)
dērelinquō, dērelinquēre, dērelinquī, dērelictum elhagy, hátrahagy
dērivātus, -a, -um származékos, származtatott
dērivō, dērivāre, dērivāvī, dērivātum elvezet, elszármaztat, leszármaztat
dērogō, dērogāre, dērogāvī, dērogātum részben megszüntet, megszorít, hatálytalanít, eltöröl, leront (amit: dat.)
dēscendō, dēscendērē, dēscendī, dēscensum leszáll, származik
dēstinō, dēstināre, dēstināvī, dēstinātum meghatároz, megállapít, kijelöl, szán vmilyen célra
deus, deī m. isten, Isten (**dīi** v. **dī** Pl. nom.; **dīis** v. **dīs** Pl. dat./abl.)
dīcō, dīcērē, dīxī, dīctum mond, szól, nevez (akit/amit és akinek/aminek: acc)
dīctiō, dīctiōnis f. mondás, kihírdetés, kimondás
dīdūcō, dīdūcērē, dīdūxī, dīdūctum (meg)oszt, levezet (pass.: osztlik)
diēs, dieī m./f. nap, határidő
differentia, -ae f. különbség, eltérés

differō, differre, distulī, dilātum szétválaszt, különbözik, késleltet (**differt** ind. praes. imp. act. S./3.)
difficilis, difficile nehéz
dīgesta, dīgestōrum n. a digesták (a civiljog és a praetori jog összefoglalását tartalmazza)
dignus, -a, -um méltó
diplōma, diplōmatis n. diploma, ajánlólevél, irat, útlevelel
directō egyenesen, közvetlenül
disciplīna, -ae f. tudomány, művészet, nevelés, fegyelem
discō, discērē, didicī tanul
dispōnō, dispōnērē, disposuī, dispositum felállít, rendez, rendelkezik, szétoszt
disputandus, -a, -um megvitandó, amit meg kell vitatni (**disputō, disputāre, disputāvī, disputātum** vitat, megvitat, vitatkozik)
dīversus, -a, -um különböző, ellentétes, szembenálló
dīvidō, dīvidērē, dīvisī, dīvisum szétválaszt, megoszt (pass: osztlik)
dīvīnus, -a, -um isteni
dīvisiō, dīvisiōnis f. felosztás
dīvitiae, dīvitiārum f. gazdagság
dō, dare, dedī, datum ad, juttat
doceō, docēre, docuī, doctum tanít (akit, amire: acc.)
doctor, doctōris m. tudós, doktor
doctrīna, -ae f. elmélet, tan, tudomány, ismeret, tudás
doctus, -a, -um tanult, művelt
doleō, dolēre, doluī, dolitūrus fájlal, fájdalmat érez, szomorkodik
dolus, dolī m. csalárdság, szándékos, rosszhiszemű, felróható szerződésellenes magatartás, szándék(osság)
dominium, -ī n. tulajdon
dominus, ī m. úr, tulajdonos, gazd
domus, domūs f. ház (s. abl. domō, pl. acc. domōs, pl. gen. domōrum; egyébként IV. decl. ragok)
dōnātiō, dōnātiōnis f. ajándékozás, ajándék, adomány
dōnec amíg, míg csak, mialatt, ameddig; amíg nem
donō, donāre, donāvī, donātum ajándékoz, adományoz

dubitō, dubitāre, dubitāvī, dubitātum kétkedik, kétségbe von
dubium, -ī n. kétség, kétes eset, kétes helyzet
dūcō, dūcērē, dūxī, ductum vezet,
ductus, ductūs m. vezetés, elvezetés, vezérlés, vezeték, vonás
dum mialatt, (a)míg, ameddig, mindaddig..., amíg
duo, duae, duo kettő (duōrum Pl gen.)
duodecim tizenkettő
duplex (duplicis) kettős, páros, kétrétű
dūrus, -a, -um durva, kemény, nyers, szigorú

E

ē/ex + abl. -ból, -ból, -ról, -ről
ecclēsia, -ae f. egyház, templom
ēdicō, ēdicērē, ēdixī, ēdictum kimond, kibocsát, kihírdet, hírdetményt kibocsát, rendelkezik
ēdictum, -ī n. hirdetmény
ēducātiō, ēducātiōnis f. nevelés
efficiō, efficerē, effeci, effectum tesz vkit, vmivé (acc.), pass. válik vmivé (nom.), véghezvisz, keresztülvisz, végrehajt, elér
ēligō, ēligērē, ēlēgī, ēlectum kiválaszt, megválaszt
ēlogium, ēlogiī n. mondat, felirat, sírfelirat, adalék, adat, jegyzet
ēmantipātiō, ēmantipātiōnis f. az atyai hatalom alóli felszabadítás
ēmendō, ēmendāre, ēmendāvī, ēmendātum hibáktól megszabadít, erkölcsileg megjavít, kiigazít, jóvátesz
ēmittō, ēmittērē, ēmisī, ēmissum kibocsát, kiejt, kiküld, elküld
ēmpiō, ēmpiōnis f. vétel, vásárlás
ēmpiō vēnditiō, ēmpiōnis vēnditiōnis f. adásvétel
ēmpor, ēmporis m. vevő, vásárló
enim ugyanis
eō, ire, īvī/īr itum megy (eundī gerundium genitivusza)
eōrum (is, ea, id Pl. gen.-a)
epistula, -ae f. levél, §. császári leirat
equus, -ī m. ló

erat → **sum, esse, fuī**

errō, errāre, errāvī, errātum téved, tévedésben van, bolyong, hibázik
error, erroris m. tévedés, bolyongás, hiba, botlás
ēruditiō, ēruditiōnis f. oktatás, ismeretek műveltség, tudomány
et és, továbbá
etiam is, és
etsī habár, jóllehet, noha
ex /ē + abl. ból, -ból; óta, -tól, től fogva; kifolyólag, alapján, miatt, szerint, vmi. értelmében
ex fidē bonā jóhiszeműből, jóhiszeműen, jóhiszeműleg
exceptiō, exceptiōnis f. kivétel, kifogás, perbeli kifogás
excipiō, excipērē, excēpī, exceptum kivesz, kivételez, kivételt tesz, kiköt vmit.
exclūsiō, exclūsiōnis f. kizárás
excolō, excolērē, excoluī, excultum kiművel, megnemesít, finomít
excūsō, excūsāre, excūsāvī, excūsātum mentesít, felment, menteget
exemplum, -ī n. példa
exhērēdō, exhērēdāre, exhērēdāvī, exhērēdātum örökségből kitagad
exhibeō, exhibēre, exhibuī, exhibitum felmutat, megmutat, előállít
exīstimō, exīstimāre, exīstimāvī, exīstimātum vél, gondol, tart vminek: acc., becsül vmit vmennyire: gen.
existō, existērē, existī előlép, felmerül, lesz, válik, mutatkozik, fellép (existat megjelenne, fellépne, lenne, feltételes mód)
exlēs, (exlēgis) törvényen kívüli, törvényhez nem kötött
expediō, expedire, expedivī/expedī, expeditum kiszabadít, kibont, lebonyolít, elvégez (pass: történik, végbemegegy)
expellō, expellērē, expulī, expulsum kiűz, elkerget
expressiō, expressiōnis f. kifejezés, állítás
exprimō, exprimērē, expressī, expressum kifejez, megállapít, kiköt, meghatároz
exstō, exstāre, exstitī, exstāturus kiáll, kidülled, előáll
extra + acc. kívül

extrahō,extrahĕrĕ, extrāxī, extractum
kivon, kihúz, kivontat, kivonszol

F

faber, fabrī m. mesterember, kézműves, mester, munkás, kovács

fabricō, fabricāre, fabricāvī, fabricātum
elkészít, előállít, kovácsol, kidolgoz, épít, fabrikál

fabula, -ae f. mese

faciēs, faciei f. arc, ábrázat, külső alak

facilior, facilius → **facilis, facile** könnyű

faciō, facĕrĕ, fĕcī, factum tesz, csinál, alkot, létrehoz, elkövet

factum, -ī n. tett, tény

facultās, facultātis f. lehetőség,

felhatalmazás, hatalom

facultāte competētī megfelelő

hatalmunknál fogva

fallō fallĕrĕ, fefellī, falsum megtéveszt, becsap, rászed

falsus, -a, -um hamis, téves, hibás, csalárd

familia, familiae f. család, házközösség, vagyon

farreum, -ī n. áldozati kalács (a confarreātiō alkalmával bemutatott áldozati kenyér)

farreus, -a, -um *farreum*mal kapcsolatos, áldozati kaláccsal kapcsolatos, gabonából való

fātum, -ī n. végzet, sors

fĕlix (felĭcis) boldog, szerencsés

fĕmina, -ae f. nő

fiat legyen (fiō, fieri, factus sum lesz, válik vmivé)

fidēs, fidei f. bizalom, hit, hiszem, hűség

filia, -ae f. lánya vkinek

filius, -ī m. vkinek a fia, gyermeke

finis, finis m. cél; határ, vég

fiō, fierī, factus sum történik, lesz, válik vmivé: nom., készül, létesül

firmus, -a, -um szilárd, erős, tartós

fiscus, -ī m. pénztár, kincstár

flamma, -ae f. tűz, láng

flūmen, flūminis n. folyó

foeteō, foetĕre búzlik

for, fāri, fātus sum beszél

formula, -ae f. formula, a praetor írásbeli utasítása

fortis, forte bátor, erős

fortūna, -ae f. szerencse, kedvező sors, sors

forum, -ī n. piactér, ítélkező fórum, piac, vásártér

frangō, frangĕrĕ, frĕgī, fractus tör, zúz, megtör, széttör

fraus, fraudis f. csalás, kijátszás, becsapás, álnokság

frūctus, frūctūs m. gyümölcs, gyümölcsöztetés, haszon

frūmentum, -ī n. gabona

fruor, fruī, frūctus sum élvez, gyümölcsöztet vmit: abl., gyümölcsöt szed vmiből: abl.

fuerat → **sum, esse, fui** praeteritum

perfectuma, fordítása itt: volt

fueraint lesznek (a **sum, esse, fui** ige indicativus futurum perfectuma)

fugiō, fugĕrĕ, fūgī, fugitūrus (el)fut, menekül

fundāmentum, -ī n. alap

fundus, fundī m. telek

fūr, fūris m./f. tolvaj

furca, -ae f. villa, vasvilla

fūriōsus, -a, -um örült, elmebeteg

furor, furōris m. düh, dühöngés, bomlás, tombolás, őrzöngés

fūrtum, -ī n. lopás

G

Gāius, -ī m. Gaius (jogtudós)

gaudeō, gaudĕre, gāvisus sum örül, örvend (félíg alszervedő ige)

generālis, generāle általános

generō, generāre, generāvī, generātum
szül, nemz, teremt

gĕns, gentis f. nemzet, nép, nemzetség

gentilis, gentile egyazon nemzetséghez tartozó, rokon

genus, generis n. faj, fajta, nem

gerō, gerĕrĕ, gessī, gestum visel, visz, hord, intéz, jogi cselekményt végez, kivitelez, kezel

gignō, gignērē, genuī, genitus szül, teremt, okoz

gladiātor, gladiātoris m. gladiátor

gladius, ī m. kard, pallos, átv. halálbüntetés, gyilkosság, kivégzés

glōria, -ae f. dicsőség

Graecus, -a, -um görög

gratiā + gen. miatt, -ért, okából, kedvéért, érdekében, céljából

grātuītō ingyen

grātus, -a, -um kedves

gravis, grave nehéz, súlyos, fontos, komoly

gubernō, gubernāre, gubernāvī, gubernātum kormányoz

gustus, gustūs m. ízlés, kostolás, megízlelés

gutta, -ae f. csepp

H

(h)arēna, -ae f. homokos fövény, homokos tengerpart, aréna, kúzdőtér

(h)erctum –ī n. tulajdon

habeō, habēre, habuī, habitum bír, rendelkezik, (vmivel: acc.); van (vmije: acc.), birtokol

hae ezek (**hic, haec, hoc** Pl. nom.)

herba, -ae f. fű

hērēditās, hērēditātis f. örökség, hagyaték, öröklés

hērēs, hērēdis m./f. örökös

hī (hic, haec, hoc Pl. nom.-a)

hic, haec, hoc ez (itt énnálam), az

histōria, -ae f. történelem

hoc ez

hōdiē ma

homō, hominis m. ember

honestē tisztességesen

honestus, -a, -um tisztességes, tisztelt, becsületes

honōrārius, -a, -um tisztviselői

hōra, -ae f. óra

horribilis, horribile borzasztó, szörnyű

hostis, hostis m. ellenség, hadifogság

hostis, hostis m. ellenség

humānus, -a, -um emberi

Hungāria, -ae f. Magyarország

Hungāricus, -a, -um magyar

I

iaceō, iacēre, iacuī fekszik, nyugszik

iactō, iactāre, iactāvī, iactātum dobál, hány-vet; **sē iactat** kérkedik, dicsekszik

iam már

ibi itt, ott

id est azaz, tehát, vagyis

idem, eadem, idem ugyanaz, ugyanő (**ēiusdem** ugyanannak a ... s. gen.)

ideō ezért, azért

īgnis, īgnis m. tűz (S. abl.: **īgnī**)

ignōrantia, -ae f. nemtudás, tudatlanság, nemismerés

illic ott

imāginārius, -a, -um szinleges, képletes, elképzelt, színlelt

immodicus, -a, -um féktelen, mértéktelen

impedīmentum, -ī n. akadály

imperātor, imperātōris m. hadvezér, fővezér, császár

imperītia, -ae f. járatlanság, tudatlanság

imperītus, -a, -um járatlan, tudatlan

impērium, impēriū n. uralom, birodalom, §. főhatalom

imperō, imperāre, imperāvī, imperātum (meg)parancsol, elrendel, uralkodik

impossibilis, impossibile lehetetlen

impūbēs (impūberis) serdületlen

in + abl. – ban, -ben; -on, -en, -ön (hol? kérdésre)

in + acc. -ba, -be, -ra, -re (irányuló), ellen, szemben, vmire irányulva (hová? kérdésre)

in fidem + gen. valaminek a hitelül

in manum convenire férji hatalom alá kerülni

(in) numerō esse vmilyen számban van, valahová tartozik

in odium venire gyűlöletessé válik

in solūtum dare fizetesképpen ad, fizetésül ad, adással teljesít

in ūniversum succedere egyetemes jogutódként fellépni

in ūsū habēre használ, alkalmaz

incendium, -ī n. tűzvész

incertus, -a, -um bizonytalan, meghatározatlan

incorporālis, incorporāle testetlen, testtel nem bíró

incumbō, incumbērē, incubuī, incubitum ránehezedik, hárul, terhel vkit: dat.

indicō, indicāre, indicāvī, indicātum mutat, jelez, itt: büntetést kiszab

indivisibilis, indivisibile oszthatatlan

infāns, infantis m./f. csecsemő, kisgyermek (7 év alatti)

infligō, infligērē, inflixī, inflictum vmihez üt, okoz, csinál

ingenuus, -a, -um szabadon született

inhaerēō, inhaerēre, inhaesī, in haesūrus hozzátapad, hozzátartozik vmihez: dat., kapcsolatos, összefügg vmivel: dat.

iniectiō, iniectiōnis f. rátevés, bedobás

initium, initiū m. kezdet

initus, -a, -um megkötött, létrehozott

iniūria, iniūriae f. jogellenesség, jogsértés, személysértés, igazságtalanság

innumerābilis, innumerābile megszámlálhatatlan

insānia, -ae f. örültség, esztelenség

īnsciō, īnscire, īnscivī, īnscitum nem tud, nem ismer

īnscītia, -ae f. tudatlanság, járatlanág

īnsēparābilis, īnsēparābile

elválaszthatatlan

īnsequor, īnsequī, īnsecūtus sum követ, kísér, betart

īnspiciō, īnspicērē, īnspexī, īnspēctum belenéz, megvizsgál

īnstituō, īnstituērē, īnstituī, īnstituētum

felállít, bevezet, elrendel, (törvényt, jogszabályt) alkot, létrehoz

īnstituītiō, -ōnis f. (meg)nevezés, állítás;

īnsula, -ae f. sziget, bérház

īntelligō, īntelligērē, īntelligī,

īntellectum megért, belát, felismer

īntendō, īntendērē, īntendī, īntentum törekszik, irányoz, elhatároz

īnter + acc. között, közé

īntercēdō, īntercēdērē, īntercesī,

īntercesum közben történik, közben beáll, közbejön, tiltakozik, óvást emel

īnterdīcō, īnterdīcērē, īnterdīxī,

īnterdictum eltilt vkit. (dat.), vmitől (abl.), megtilt

īnterdictiō, īnterdictiōnis f. tiltás, eltiltás, megvonás

īntermittō, īntermitērē, īntermīsī,

īntermissum (időnként) megszüntet,

abbahagy, megszakít, félbehagy, elmulaszt
īnterpres, īnterpretis m./f. értelmező, tolmács, magyarázó, tolmács

īnterpretor, īnterpretārī, īnterpretātus

sum értelmez, magyaráz

īntervallum, -ī n. köz, időköz, szünet

īntervenīō, īntervenīre, īntervēnī,

īnterventum közbejön, előfordul, bekövetkezik; fellép, fennáll; eljár, közbenjár; kötelezettséget vállal

(**īntervēniat** coniunctivuszi alak, fordítása itt: kijelentő móddal)

īnterōducō, īnterōducērē, īnterōduxī,

īnterōductum bevezet, , előhoz, felemlít

īnvītus, -a, -um vonakodó, nem akaró

īpse, īpsa, īpsum (ő) maga (személyesen), (az) maga

īra, -ae f. harag

īrāscor, īrāscī, īrātus sum (meg)haragszik feldühödik

īrrevocābilis, īrrevocābile

visszavonhatatlan, megmásíthatatlan, engesztelhetetlen

īs, ea, id ő, az

īste, īsta, īstud az (ott te nálad), ez

īta így, úgy, ilyen, olyan

ītaque így tehát, tehát, ezért, ennélfogva, ugyanis

ītem hasonlóképpen, szintén, nemkülönben

īter, ītineris n. gyalogút, gyalotút használatának joga, úthasználati jog

īūbeō, īūbēre, īūssī, īūssum kíván, parancsol, elrendel

īūdēx, īūdicis m. bíró

īūdicatus, -a, -um megítélt, odaítélt

īūdicīō persequī perbe fog

īūdicium, īūdicīū n. ítélet, vélemény, bírói

döntés, bíróság, törvénykezés, per, kereset

īudicō, īudicāre, īudicāvī, īudicātum ítélt, megítél, ítélezik

īūmentum, -ī n. igásállat

īūnius, -ī m. június

īūppiter Farreus Jupiter Farreus, a *cōnfarreātīō* alkalmával tisztelt Iuppiter, akinek áldozati kalácsot (*farreum*) áldoztak

īūppiter, īovis m. Iuppiter, római főisten

īūra praediōrum rūsticōrum mezei telki szolgalmak

iūris prūdentia/iūrisprudētia, -ae f. jogtudomány
iūrisconsultus, -ī m. jogtudós;
iūrisdictiō voluntāria peren kívüli jogszolgáltatás
iūrisdictiō, iūrisdictiōnis f. igazságszolgáltatás, jogszolgáltatás, törvénykezés, bírászkodás
iūs dicēre jogot szolgáltat, törvénykezik (ld. iūrisdictiō törvénykezés, jogszolgáltatás)
iūs edicēndi hirdetmény-kibocsátási jog
iūs facere jogot alkot
iūs iūris dicēndi az igazságszolgáltatás jogköre
iūs persequēdi perindítás joga, peres úton való jogérvényesítés iránti igény (**persequor, persequi, persecutus sum** perbe fog *līte et iūdicīō*)
iūs persequēdi perindítás joga, peres úton való jogérvényesítés iránti igény (**persequor, persequi, persecutus sum** perbe fog *līte et iūdicīō*)
iūs petēdi perindítás joga, peres úton való jogérvényesítés iránti igény
iūs postflīminiū a hátsóküszöb joga
iūs, iūris n. jog
iūssum, -ī n. parancs
iūstitia, -ae f. igazságosság
iūstus, -a, -um jogos, jogszerű, törvényes, igazságos, megfelelő

L

laedō, laedēre, laesī, laesum (meg)sért, (meg)vág, (meg)károsít
lapis, lapidis m. kő
Latīni colōnārīū a latinjogú *colōniák* lakosai
Latīni Iūniāni csak *ius commerciū*vel bíró latinjogúak
Latīnus, -a, -um latin, latinjogú
laudābilis, ludābile dicséretes, hírneves, híres
laudō, laudāre, laudāvī, laudātum dicsér, magasztal
laus, laudis f. dicséret, dicsőség
lavō, lavāre, lavāvī, lavātum mos, megmos, mosakszik

lectiō, lectiōnis f. lecke
lector, lectōris m. olvasó, lektor, lektoráló
lēge agēre perel
lēgis actiō sacrāmētī fogadási eskü letételével történő eljárás, sacramentumos eljárás
lēgitimus, -a, -um törvényes, törvény által megállapított, helyes
legō, legāre, legāvī, legātum hagyatkozik, végrendelkezik (legassit = hagyatkozott, végrendelkezett, archaikus alak a legāverit helyett)
legō, legēre, lēgī, lectum olvas, összegyűjt
lēx Aebūtia, lēgis Aebūtiae f. Lex Aebutia, Aebutius-féle törvény
lēx Cornēlia lex Cornelia, Cornelius-féle törvény
lēx Iūlia, lēgis Iūliae f. Lex Iulia, Iulius-féle törvény
lēx, lēgis f. törvény
libellus, -ī m. könyvecske, §. keresetlevél
liber, libera, liberum szabad
liberālis, liberāle szabad, szabad emberhez méltó
liberī, liberōrum m. gyerekek (csak tbsz.-ban fordul elő)
libertās, libertātis f. szabadság
libertīnus, -ī m. felszabadított rabszolga, szabados
licet, licēre, licuit (személytelen ige) szabad (vmit tenni : acc. + inf.)
linqua, linquae f. nyelv
lis, litis f. per
litigō, litigāre, litigāvī, litigātum perlekedik, pereskedik (vö: līs, litis f. = per)
littera, -ae f. betű
litus, litoris n. tenterpart
locātiō condūctiō bérlet(i) szerződés
lōcātiō, lōcātiōnis f. bérbeadás
locātus, -a, -um alkalmazott, elhelyezett (a locō elhelyez ige befejezett melléknévi igeneve)
locō habēre valamiként számontartják, valaminek elismerik
locō, locāre, locāvī, locātum elhelyez, bérbead
locum obtinet vmilyen számba megy, vminek számít

locus, locī m. hely, helyzet, állapot, státusz, rang, tekintély
longus, -a, -um hosszú
loquor, loquī, locūtus sum beszél
lucidus, -a, -um világos, fényes

M

magis inkább, nagyobb mértékben
magistra, -ae f. tanárnő
magistrātus, magistrātūs m. (fő)hivatalnok, tisztviselő, (fő)hivatal
māgnus, -a, -um nagy
māiōrēs, māiōrum m- az ősök, az elődök
malus, -a, -um rossz
mancipātiō, mancipātiōnis f. mancipáció, ősi ünnepélyes adásvétel
mancipium, manicpī n. mancipiális hatalom, mancipiális hatalom alatti személy, rabszolga, tulajdonjog, a mancipātō másik elnevezése (itt: rabszolga)
mandātum, ī n. megbízás, megbízási szerződés, parancs, utasítás, császári rendelet
maneō, manēre, mānsī, mānsūm marad, megmarad
Mānēs, Mānium m. a holtak szellemei, alvilági (istenként tisztelt) lelkek, alvilág
mānifestus, -a, -um tettenért, kézzelfogható
manūmissiō, manūmissiōnis f. rabszolga-felszabadítás
manūmittō, manūmittērē, manūmisī, manūmissūm felszabadít (rabszolgát)
manūs iniectiō kézrátevés
manus, manūs f. kéz, csapat, férji hatalom, családfői hatalom
mare, maris n. tenger
mās, māris m. férfi
māsculus, -ī m. férfi
māter, mātris f. anya
māternus, -a, -um anyai, anyától származó
mātrimōnium, -ī n. házasság
medicus, -ī m. orvos
mēdium, -ī n. eszköz, közvetítő
mēdius, -a, -um közepes, középső, közvetítő

meminī, meminisse emlékszik (csak perfectum alakokban használt ige)
mēns, mentis f. értelem, ész, lélek
mēnsis, mēnsis m. hónap
mercēs, mercēdis f. bér, díj, munkabér, munkadíj
meritō méltán, méltó módon, megérdemelt módon
meritus, -a, -um méltó (**meritō** adverbium)
merus, -a, -um tiszta, vegyítetlen
metus, metūs m. félelem, megfélemlítés
mīlēs, mīlitis m. katona
mīlitia, -ae f. katonaság
mīlle ezer
minor, minārī, minātus sum fenyeget
minor, minus (minōris) a parvus, -a, -um középfoka
Miskolciensis, Miskolciense miskolci
mītis, mīte enyhe, szelíd, nyájas
mīxtus, -a, -um vegyes, vegyített, kevert
modus, -ī m. mód, mérték
modus, modī m. mód, mérték
mōra, -ae f. késedelem, késlekedés
moriōr, morī, mortuus sum meghal
mors, mortis f. halál
mortuus, mortua, mortuum halott, holt
mōs, mōris m. szokás, pl.-ban erkölcs
moveō, movēre, mōvī, mōtum mozgat, indít, vonz, sarkall
mulier, mulieris f. asszony, nő
multitūdō, multitūdinis f. sokaság, néptömeg
multō sokkal, nagyon
mundus, -ī m. világ
muniō, munīre, munīvī, munitum megerősít
mūnus. mūneris n. szivesség, szolgálat, hivatal, kötelesség, ajándék, adomány
mūrus, -ī m. városfal
Mūsa, -ae f. Múza
musca, -ae f. légy
mutō, mutāre, mutāvī, mutātum (meg)változtat
mūtus, -a, -um néma
mūtuum, -ī n. kölcsön(szerződés)

N

nam ugyanis, mert, hiszen

nārrō, nārrāre, nārrāvī, nārrātum mesél, elbeszél
nāscor, nāscī, nātus sum születik, keletkezik, származik, él
nātūra, -ae f. természet
nātūralis, nātūrale természetes, természet-, természeti
nāvigō, nāvigāre, nāvigāvī, nāvigātum hajózik, vitorlázik
nē ne, hogy ne
nec ad rem pertinet, quod ... nem számít az, hogy ..., nincs jelentősége annak, hogy ...
nec sem, nem
necesse est szükséges, kell, elkerülhetetlen
necessitās, necessitātis f. szükség, szükségszerűség, kényszer
negō, negāre, negāvī, negātum tagad, nemet mond
negōtiātiō, negōtiātiōnis f. (nagy)kereskedés, üzlet, üzletág
negōtium, -ī n. ügylet, jogügylet
nēmō (nēminis) senki
neque sem
nequeō, nequīre, nequīvī, nequitum nem képes, nem tud
Nerātius Prīscus Neratius Priscus, római jogtudós
nēve és ne
nex, necis f. gyilkosság, megölés
nihil (nīl) semmi, semmit
nil oportet nem kell, nem szükséges
nil, nihil semmi
nīsī ha (csak) nem, kivéve ha
nocens (nocentis) bűnös, vétkes
noceō, nocēre, nocuī, nocitum árt, kárára van valakinek (dat.)
nolō, nolle, noluī nem akar
nōmen, nōminis n. név; személy, nemzetség, nép; követelés, adósság, tartozás; nem fajta, forma
nōn etiam nem pedig ...
nōn nem
nōn solum ... sed etiam nem csak ...hanem is
nōscō, nōscērē, nōvī, nōtum (meg)ismer, (megt)ud
nōster, nōstra, nōstrum miénk
notā! jegyezd meg! (**notō, notāre, notāvī, notātum** megjegyvez, felír, leír)

nōtitia, -ae f. ismeret, tudás
notō, notāre, notāvī, notātum jegyezd, ír, lejegyezd, feljegyezd, megjegyvez
nōvus, -a, -um új
nūbe! házasodj!
nūbilis, -a, -um felhős, borús, kedvezőtlen
nūbō, nūbērē, nūpsi, nūptum férjhez megy, házasodik (akihez, akivel: dat.)
nūllus, -a, -um semmilyen, egy sem, semmi (s. gen: nūllius)
numerō, numerāre, numerāvī, numerātum (meg)számol, leszámol, kifizet
numerus, -ī m. szám, sor, osztály (/in/ v. **numerō esse (+ gen.)** valamely sorba tartozni, vkik közé tartozni, vminek számítani)
nunc most
nuncupātiō, nuncupātiōnis f. ünnepélyes kijelentés, élőszóban tett nyilatkozat, szóbeli mondóka
nuncupō, nuncupāre, nuncupāvī, nuncupātum megnevez, kimond, ünnepélyesen kihirdet (nuncupāssit = szólott, archaikus alak a nuncupāverit helyett)
nūpta, -ae f. feleség
nūptiae, nūptiārum f. házasság, házasságkötés (csak tbsz.-ban előforduló szó)

O

obligātiō, obligātiōnis f. kötelem
obligō, obligāre, obligāvī, obligātum kötelez, lekötelez, megköt
obtineō, obtinēre, obtinuī, obtentum bír, rendelkezik vmivel (acc.), elnyer, megkap
occāsiō, occāsiōnis f. alkalom
oculātus, -a, -um szem-, szemhez tartozó
oculus, -ī m. szem
ōdī, ōdisse gyűlöl (csak perfectum alakokban használatos ige)
odium, odī n. gyűlölet
officiū, -ī n. hivatal, kötelesség, tisztség, szolgálat
oleō, olēre, oluī szaga van, szaglik
oleum, oleī n. olaj

olim egykor, valaha, régen, hajdan
omnis, omne összes, minden, valamennyi
onus, oneris n. teher, súly
opiniō, opiniōnis f. vélekedés, vélemény
oportet, oportere, oportuit (személytelen ige) célszerű, kívánatos, illik, kell, tartozik (+acc. c. inf.)
opus, operis n. mű, munka tevékenység
ōrātiō, ōrātiōnis f. szónoki beszéd, előadás
ōrdinārius, -a, -um rendes
ōrdō, ōrdinis m. rend, osztály, társadalmi osztály
originārius, -a, -um eredeti
os, ossis n. csont
ōtium, -ī n. tétlenség, nyugalom

P

pactum, -ī n. megállapodás, megegyezés, formátlan egyezés, szerződés
paene majdnem, csaknem, szinte, körülbelül; alig, hogy nem
palam nyiltan, nyilvánosan
pānis, pānis m. kenyér, kalács
Pāpiniānus, -ī Papinianus (jogtudós)
pār (pāris) egyenlő, vmivel felérő, egyforma, hasonló (amivel, amihez: dat.)
parcō, parcērē, pepercī megkímél vkit (dat.)
parēns, parentis m. f. szülő
parō, parāre, parāvī, parātum készít, készül, felkészül, szerez, szert tesz
pars, partis f. rész, szerep, párt, peres fél
partus, partūs m. sarj, magzat, gyermek, kölyök, szülés
parvus, -a, -um kicsi
pāter, pātris m. atya, apa
pātria, -ae f. haza
patricius, -ī m. patrícius, előkelő, nemes
patrimōnium, -ī n. vagyon
patrōnus, -ī m. pártfogó, védő, jogi képviselő, a volt rabszolgatartó, felszabadító
paulātīm lassanként
pāx, pācis f. béke
peccātum, ī n. bűn, vétek, hiba
peccō, peccāre, peccāvī, peccātum vét, vétkezik, hibázik

pecūlium, pecūlī n. különvagyon
pecūnia, -ae f. pénz, vagyon
pecūnia, numerāta leszámolt pénz, készpénz
pendeō, pendēre, pependī függ, lóg
per + acc. át, keresztül, segítségével, útján, módján
peraequē egyformán (**peraequus, -a, -um** egyforma, teljesen egyenlő)
percipiō, percipērē, percēpī, perceptum beszéd, begyűjt, megért, felfog
peregrīnus, -a, -um idegen, külföldi
pereō, perīre, perīvī/perīi, peritum elpusztul, tönkremegy, elvész, elmúlik
perficiō, perficērē, perfēcī, perfectum véghezvisz, befejez
periculum, -ī n. veszély, veszedelem, kockázat, (jog)hátrány, kár
perītia, perītia f. tapasztalat, gyakorlat, jártasság, ismeret
permittō, permitērē, permīsī, permissum megenged
permūtātiō, permūtātiōnis f. (meg)változtatás, változás, csere
perpētus, -a, -um örök, örökérvényű
perpētus, -a, -um örök, örökérvényű
persevērō, persevērāre, persevērāvī, persevērātum állhatatosan megmarad, kitart vki, vmi mellett
persōna suī iūris önjogú személy
persōna, -ae f. személy, szabad ember
persōnālis, persōnāle személyes, személyhez tapadó
pertineō, pertinēre, pertinūi tartozik vkihez; megillet vkit, érint vkit; vonatkozik vmire (ad + acc.)
pertineō, pertinēre, pertinūi tartozik vmihez, megillet vkit, érint vkit, vonatkozik vmire (ad + acc.)
pervenīō, pervenīre, pervēnī, perventum elér, eljut vhová
petō, petērē, petīvī, petitum kér, követel, törekszik vmire: acc., perel, pert indít
philosophus, -ī m. filozófus, bölcselő
pīgnoris capiō zálog vétele
pīgnus, pīgnōris n. zálog, kézzzálog
pīscis, pīscis m. hal
pius, -a, -um kegyes, istenfélő
placeō, placēre, placuī, placitum tetszik, elfogad, elrendel, jóváhagy

placitum, -ī n. rendelet, vélemény, nézet; akarat, szándék

plēbiscitum, -ī n. a plebs határozata, a köznép határozata

plēbs, plēbis f. = köznép

plērumque többnyire, rendszerint

plerusque, pleraque, plerumque legtöbb, legnagyobb rész (**pleraque** plur. nom. neutrum)

plūs, plūtis → **multus, -a, -um** sok

poena, -ae f. büntetés (**poenae** büntetésképpen, büntetésből)

poenālis, poenāle büntető, büntetéssel kapcsolatos

poenam infligēre büntetést kiszabni

poēta, -ae m. költő

politicus, -a, -um az államot illető, az államra vonatkozó

populāris, populāre néphez tartozó, népi

populus, -ī m. nép

porta, -ae f. kapu, városkapu

positiō, positiōnis f. állás, helyzet, tétel, téma

possessiō, possessiōnis f. birtok, birtoklás

possidēns (possidentis) birtokló, birtokban lévő

possideō, possidēre, possēdī, possessum birtokol

possum, posse, potuī –hat, –het, képes (+inf.)

posteā azután, ezután, később

posterior, posterius (posteriōris) későbbi, következő

postlīminium, postlīminiū n. hátsó küszöb

postquam miután

postulātiō, postulātiōnis f. kérés, követelés, igénylés

potestās gladii pallosjog, a kivégzés joga, a halálbüntetés jogköre

potestās iūris gentium ius gentium szerinti hatalom, *ius gentium*on alapuló hatalom

potestās vītae necisque élet és halál feletti hatalom

potestās, potestātis f. hatalom, családfői hatalom, hivatali hatalom, lehetőség

potior, potius (potiōris) erősebb, jobb, fontosabb (potis, pote + sum, esse, fui = possum, posse, potui)

praeceptum, -ī n. előírás, parancs, utasítás, szabály

praecipuē különösen, jelesül, kiváltképpen

praedium, -ī n. telek, ingatlan, birtok, jószág

praefērō, praeferre, praetuli, praelātum előnyben részesít, kedvez (vmivel szemben: dat)

praestō, praestāre, praestitī, praestitum kitűnik, felülmúl, teljesít, helytáll

praesum, praesse, praefuī jelen van, élén áll vminek: dat. (part.impf. praesens, praesentis)

praeter + acc. mellette (el), túl, felül, kivéve, -on, -en kívül, -tól, -től eltekintve

praetereā ezenkívül, azonkívül, továbbá

praetium, -ī n. érték

praetor, -ōris m. prétor

praetōrius, -a, -um prétori

pretium, pretiū n. érték, ár, vételár

prīmitivus, -a, -um elsődleges, kezdetleges, primitív

prīnceps (prīncipis) első

prīnceps, prīncipis m. császár, fejedelem, herceg

prīncipāle, prīncipālis n. fődolog

prīncipium, -ī n. kezdet, eredet

prior, prius (priōris) előbbi, főntebbi, korábbi

prīvātus, -a, -um magán-

prō + abl. –ért, érdekében, előnyére, javára, –ként, gyanánt, helyett, mint

probasset = tanúsított, bizonyított

(**probāre**)

probō, probāre, probāvī, probātum

bebizonyít, tanúsít, tanúságot tesz, elismer, helyesel

prōcēdō, prōcēdērē, prōcessī, prōcessum eljár, föllép, halad

procreātiō, procreātiōnis f. létrehozás, nemzés

prōcreō, prōcreāre, prōcreāvī, prōcreātum létrehoz, nemz, terem, szül

prōcūrātor, prōcūrātōris m. (perbeli) képviselő; helytartó; pénzügyi közhivatalnok

prōdigus, -ī m. tékozló személy

prohibeō, prohibēre, prohibuī, prohibitum távoltart, (meg)tilt,

(meg)akadályoz

prōmittō, prōmittērē, prōmīsī, prōmissum ígér, megígér
pronūntiō, pronūntiāre, pronūntiāvī, pronūntiātum (ki)nyilvánít, kijelent, közzétesz, meghagy, parancsol, elrendel
prope + acc. közel, -nál, -nél, mellett
proprietās, proprietātis f. tulajdon
proprius, -a, -um sajátos, sajátosan jellemző, saját, tulajdon (vö: proprietās, -ātis f. tulajdon)
propter + acc. miatt, -ért
prōsum, prōdesse, prōfuī, prōfutūrus érdekében áll, hasznára van
prōverbium, -ī n. szállóige, közmondás
provocō, provocāre, provocāvī, provocātum felhív, felszólít, kihív
proximus, -a, -um legközelebbi, igen közel álló, határos vmivel: dat.
prūdēns (prūdētis) okos, itt: jogtudós
prūdētia, -ae f. bölcsesség, tudomány
pūbēs (pūberis) felserdült, serdült, felnőtt
pūblicus, -a, -um köz-, közös, nyilvános
pugna, -ae f. (ököl)harc, küzdelem
pūgnō, pūgnāre, pūgnāvī, pūgnātum harcol, küzd (puszta kézzel)
pūniō, pūnīre, pūnīvī, pūnitum (meg)büntet
pūpilla, -ae f. árva §. gyámolt, önjogú serdületlen lány
pūpillus, -ī m. árva §. gyámolt, önjogú serdületlen fiú
putō, putāre, putāvī, putātum gondol, vél

Q

quae (quī, quae, quod S. nom.-a nőnemben) amely, ami
quaedam ...quaedam egyesek ... mások
quaestiō, quaestiōnis f. kérdés, vita, vizsgálat, nyomozás, büntetőbírótság
quālis, quāle milyen? amilyen, ilyen
quam mint (hasznító kötőszó)
quam primum azonnal, mihelyt lehet; minél előbb, minél hamarabb
quamplūrēs, quamplūra igen sok, számos
quamvis bármennyire, bár, noha, jóllehet + coniunctivus

quandam = quamdam (quīdam, quaedam, quoddam)
quandō mivel, mert
quantus, -a, -um amekkora, amennyi, mekkora? mennyi?
quārum melyek közül (**quī, quae, quod** Pl. gen.-a)
quattor négy
-que és (tapadószó)
quī, quae, quod aki, ami, amely
quia mert, mivel
quīdam, quaedam, quoddam bizonyos, egyes (**quaedam** egyesek Pl. nom.)
quīdam, quiddam egy bizonyos, egyes vki, vmi (**quīdam** egyesek)
quidem bizony, mégpedig, éppen; pedig, azonban; ugyanis
quīlibet, quaelibet, quodlibet/quidlibet bárki, bármi, akárki, akármi, mindenki, mindegyik
quinque öt
Quirītēs, Quirītium m. a római polgárok megnevezése (sing. alakja: Quirīs, -is m. v. Quirītis, -is m.)
quisque ki-ki, bárki, mindenki
quisquid, quiquid bármi, ami
quisquis, quidquid ki-ki, bárki, bármi, mindenki, minden, ami (mindkét tagja önállóan ragozódik)
quod ami, amit, amely, amelyet
quod hogy
quodammodō valamifélekép, valamilyen módon
quoddam genus valamilyen fajta, egybizonyos típusú
quondam egykor, régen, valaha
quoniam mivelhogy, minthogy, mivel
quoque is
quōrum (quī, quae, quod Pl. gen.-a)
quot ahány, hány? amennyi, mennyi?
quotiēns hányszor?, ahányszor, amikor csak

R

rādō, rādērē, rāsī, rāsum levakar, ledörzsöl, lesúrol, leradíroz
rātiō, rātiōnis f. számítás, értelem, ész, megítélés, szabály

rātiō, rātiōnis f. számítás, ész, értelem, rendelkezés
ratus, -a, -um érvényes, törvényes, kiszámított
rectē helyesen, igazságosan, szabály szerint
rector, rectōris m. rektor, igazgató
rectum, rectī n. a helyes, az igaz,
recurrō, recurrērē, recurri, recursum visszafut, visszatér
reddō, reddērē, reddidī, redditum visszaad
redeō, redire, rediī, reditum visszatér
redimō, redimēre, redēmī, redemptum kivált, visszavásárol
regiō, regiōnis f. terület, vidék
rēgnō, rēgnāre, rēgnāvī, rēgnātum uralkodik
rēgnum, -ī n. királyság, ország
regō, regērē, rēxī, rēctum irányít, igazgat, kormányoz, uralkodik
regula, -ae f. szabály
regundus, -a, -um a **regō, regērē** ige szenvedő beálló melléknévi alakja = rendezendő, amit rendezni kell
religiō, religiōnis f. vallás, vallási felekezet
religiōsus, -a, -um alvilági isteneknek szentelt, vallásos, vallási
relinquō, relinquērē reliquī, relictum hátrahagy, meghagy, fennhagy, elhagy
rem a rēs, reī f. (dolog) s. acc.-a
removeō, removēre, remōvī, remōtum elmozdít, távoltart
renūntiō, renūntiāre, renūntiāvī, renūntiātum felmond, visszamond vmit., felhagy vmivel : dat.
repellō, repellērē, reppulī, reppulsum elhárít, visszaver
rērum (rēs, reī Pl. gen.-a)
rēs dīvinī iūris isteni jog alá tartozó dolgok
rēs hūmānī iūris emberi jog alá tartozó dolgok
rēs politicae államtudományok
rēs pūblica, rei pūblica f. közös ügy, köztársaság, állam
rēs, reī f. dolog, ügy
resistō, resistērē, restitī ellenáll

respiciō, respicērē, respexī, respectum tekint vmit, ügyel vmire, tekintetbe vesz, törődik vmivel: acc. (**respiciet** itt: hárul, coniunctivuszi alak)
respōnsūm, -ī n. felelet, válasz, §. jogi szakvélemény, jogi tanács
retineō, retinēre, retinuī, retentum megőríz, megtart, visszatart
retractō, retractāre, retractāvī, retractātum visszavon, újra tárgyal, újra megfontol
reus, -ī m. vádlott, alperes
rēx, rēgis m. király
rīpa, -ae f. folyópart
rītē az előírtaknak megfelelően, az előírt (szertartások) szerint, helyesen, illően
rōborō, rōborāre, rōborāvī, rōborātum megerősít, megszilárdít, edz
rogō, rogāre, rogāvī, rogātum kér, kíván; (meg)kérdez; beterjeszt (törvényjavaslatot)
Rōmānus, -a, -um római
rūsus továbbá, ismét, viszont, másrészt
rūsticus, -a, -um mezei, mezőgazdasági, falusi

S

sacer, sacra, sacrum szent, égi v. alvilági isteneknek szentelt
sacrāmentum, -ī n. eskü, fogadás, fogadási eskü, szentség
sacrificium, -ī n. áldozat, áldozatbemutatás, áldozati cselekmény (*sacrum facērē*)
saepe gyakran
saeviō, saevire, saeviī, saevitum kegyetlenkedik, dühöng, tombol
saltus, saltūs m. ugrás, (váratlan) fordulat
salūs, salūtis f. üdv, jólét, egészség, üdvözlet
salutō, salutāre, salutāvī, salutātum köszönt, üdvözöl, szalutál
sālvus, -a, -um ép, sértetlen
sanctificō, santificāre, sanctificāvī, sanctificātum szentel, megszentel
sāctus, -a, -um sérthetetlen, szent
sānō, sānāre, sānāvī, sānātum gyógyít, egészségessé tesz, helyrehoz
sapiens (sapiēntis) bölcs, tapasztalt
sat elég, elegendő

strictus, -a, -um szigorú
striga, strigae f. boszorkány
studium, studiū n. tanulmány, tudományos foglalkozás, törekvés, részrehajlás
subiciō, subicērē, subiēcī, subiectum alávet (aminek: dat. → aliēnō iūrī, más jogának)
subiectus, -a, -um alávetett, alárendelt
subscriptiō, subscriptiōnis f. aláírás
substantia, -ae f. lényeg, állag, minőség
succēdō, succēdērē, successī, successum alá megy, helyébe lép, felvált
successiō, successiōnis f. utódlás, jogutódlás;
sufficiō, sufficērē, suffēcī, suffectum elég, elegendő
sum, esse, fuī van (létege)
summus, -a, -um legfőbb, legmagasabb, legkiválóbb
super + abl. felől, -ról, -ről, felett
superficiēs, superficiēi f. építmény, felülréplépmény(i jog)
superius fentebb
superō, superāre, superāvī, superātum felülmúl vkit, túltesz vkin (amiben: abl.) átkel vmin, leküzd vmit
supervenīō, supervenīre, supervēnī, superventum közbejön, felmerül
supplēō, supplēre, supplēvī, supplētum kiegészít
suprā + acc. felett, vmin felül, túl
suprēmus, -a, -um legfelső, legfőbb, legvégső, legutolsó
surdus, -a, -um süket
suscipiō, suscipērē, suscēpī, susceptum megragad, megfog, elvállal, vállalkozik
suscitō, suscitāre, suscitāvī, suscitātum támaszt, szít, keletkeztet
suus, sua, suum övé, sajátja

T

tabula, -ae f. tábla
tabulārius, -ī m. írásszerkesztő, (köz)jegyző
tacitus, -a, -um hallgatólagos, hallgatag, csendes
tamen mégis, mindazonáltal
tangō, tangērē, tetigī, tāctum (meg)érint
tantum csak

tantus, -a, -um oly nagy, akkora, annyi, csak annyi
tempus, temporis n. idő
teneō, tenēre, tenuī, tentum tart, fog, felfog; kötelez, **tenētur** kötelezve van, felel
ter háromszor
territōrium, -ī n. terület
tertius, -a, -um harmadik
tertius, tertia, tertium harmadik
testāmentārius, -a, -um végrendeleti, végrendeleten alapuló
testāmentum, -ī n. végrendelet
testātor, testātoris m. a végrendelkező
testimōnium, -ī n. tanúbizonyosság, tanúsítás, tanúságtétel, bizonyíték
testis, testis m./f. tanú
testor, testārī, testātus sum tanúsít, végrendelkezik
theatrum, -ī n. színház, játékszín, színtér, nézőtér, nézőközönség
Tiberis, -is m. a Tiberisz (ma: Tevere) folyó
timeō, timēre, timuī fél (akitől: acc.)
Titius, -ī m. Titius (római nemzetségnév)
titulus, -ī m. cím, jogcím
tollō, tollērē, sustulī, sublātum elemel, felemel, eltöröl, megszüntet, eltávolít, elvisz
tot annyi, ennyi
tōtus, -a, -um egész, teljes
trādō, trādērē, trādidī, trāditum átad. hagyományoz, (**trāditur** személytelen igeként: az a hagyomán, hogy ...+ acc. c. inf.)
trahō, trahērē, trāxī, tractum von, vonszol, húz, vontat, magával ragad
trāns + acc. át, keresztül
trānseō, trānsīre, trānsiī, trānsitum átmegy, átszáll, átkel vmin:acc. , elmúlik
trānsferō, trānsferre, trānstulī, trānslātum átvisz, átruház, lefordít
transferri átszállni (infinitivus passivus)
trēs, tria három
tribuō, tribuērē, tribuī, tributum megad, juttat, oszt
tribus modīs három módon, háromféle képpen
tribūtus, -a, -um tribus szerinti, kerületi alapú

trīgintā harminc
tripertitus, -a, -um három részből álló, hármás, három részre osztott
triumphō, triumphāre, triumphāvī, triumphātum győzedelmeskedik, diadalt arat
tūtēla, -ae f. gyámság, oltalom, védelem
tūtor, tūtōris m. gyám
tūtus, -a, -um biztos, biztonságos

U

ubi ahol, hol?
ūllus, -a, -um egyetlen, egy, valamilyen, valamely
Ulpianus, -ī m. Ulpianus (jogtudós)
ultimus, -a, -um utolsó, végső
ultra posse erején felül
unde ezért, emiatt, amiért, honnan? ahonnan, innen
ūnīcuique mindenkinek (a számára), minden egyes embernek
ūniversālis, ūniversāle egyetemes
ūniversitās, ūniversitātis f. közösség, összesség, egyetem
ūniversus, -a, -um valamennyi, az összes, az egész, mindnyájan
ūnus, -a, -um egy, egyetlen (s. gen: ūnius)
ūnus, ūna, ūnum egy (S. gen: ūnius, S. dat. ūnī)
ūnusquisque, ūnaquaque,
ūnumquidque minden egyes, valamely, valaki
urbānus, -a, -um városi
urbs, urbis f. város (Róma városa)
ūrō, ūrērē, ūssī, ūstus eléget, elhanvaszt
ūsque egyre, folyton, szüntelen, egészen ...-ig
ūsūcapiō, ūsūcapērē, ūsūcēpī, ūsūcaptum elbirtokol
ūsūcapiō, ūsūcapiōnis f. elbirtoklás
ūsus, ūsūs m. használat, gyakorlat, élvezet, szokás, együttélés
ūsusfructus, ūsūsfructūs m. haszonélvezet (mint két eleme önállóan ragozódik: ūsus fructus)
ut miként, mint, ahogy, hogy
ut(ī) hogy (+ coniunctivus), amint, mihelyt

ūtendī a használatnak a ... (ūtōr, ūtī, ūsus sum = használ amit: abl. él amivel: abl. ige gerundiuma)
uterque, utraque, utrumque mindkettő, mind a kettő
utī ahogy, amint
ūtilitās, ūtilitātis f. haszon, hasznosság, előny, érdek
ūtōr, ūtī ūsus sum használ vmit: abl., él vmivel: abl.
utrāque parte volente mindkét fél akaratából

V

vādō, vādērē, vāsī, vāsum megy, lép
vāde! gyere
valēns (valentis) érvényes, érvényben lévő
valeō, valēre, valuī, valitūrus egészséges, számít, ér, érvényben van
validus, -a, -um egészséges, erős, hatásos, befolyásos, hatalmas
vās, vāsīs n. váza, edény
-ve vagy (tapadószó)
vehiculum, -ī n. jármű, kocs
vel vagy, avagy, azaz
velut(ī) miként, amint, ahogy, például; mint, például
vēnditiō, vēnditiōnis f. eladás (ēemptiō vēnditiō adásvétel, adásvételi szerződés)
vēndō, vēndērē, vēndidī, vēnditum elad
venēnum, ī n. mérég, festék, varázssital, romlás
veniō, venīre, venī, ventum jön, megy
venter, ventris m. anyaméh, has, gyomor
verbum, -ī n. ige, szó
veritās, veritātis f. igazság, valóság
vērō de, azonban, viszont, pedig
vestis, vestis f. ruházat, öltözet, ruha
vētō, vētāre, vētuī, vētitum (meg)tilt
vexō, vexāre, vexāvī, vexātum zaklat, kínozt, gyötör
via, viae f. kiépített út, a kiépített út használatának joga
victor, victōris m. győztes
victōria, -ae f. győzelem
victus, -a, -um legyőzött
videō, vidēre, vīdī, vīsum lát, néz, figyelembe vesz, megvizsgál
vigor, vigōris m. erő

vīlla, -ae f. mezei telki épület, tanya, majorság

vincō, vincērē, vīcī, victum győz, legyőz

vincō, vincērē, vīcī, victum győz, legyőz, nyer

vinculum, -ī n. kötél, kötelék

vindicātiō, vindicātiōnis f. igénylés, keresetfajta

vindicō, vindicāre, vindicāvī, vindiātum

igényel, követel, vindikál

vindicta, -ae f. pálca, fenyítés, bosszú

vīnum, vīnī n. bor

vir, virī m. férfi

virtūs, virtūtis f. erény, erő, érték, képesség, tehetség

vis, vis f. erő, erőszak

vīta, -ae f. élet

vītium, -ī n. hiba, vétség, bűn

vīvō, vīvērē, vīxī, vīctūrus él

vocō, vocāre, vocāvī, vocātum hív, nevez (amit, aminek: acc.), (be)idéz

volō, velle, voluī akar (**vis** akarsz)

volō, volāre, volāvī, volātum (el)repül, (el)száll

volucris, volucris f. madár

voluntārius, -a, -um önkéntes

voluntās, voluntātis f. akarat, szándék, cél

vōx, vōcis f. hang, szó, szavazat, voks

